

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

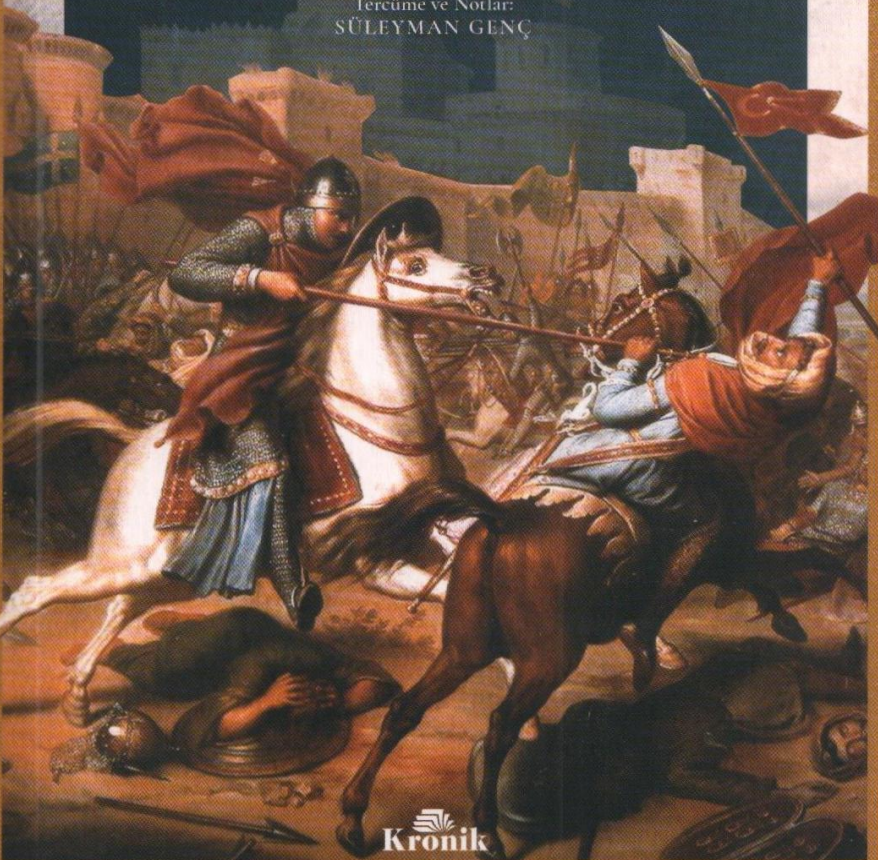
PETER TUDEBODUS

BİR TANIĞIN KALEMİNDEN

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ

KUDÜS'E YOLCULUK

Tercüme ve Notlar:
SÜLEYMAN GENÇ

**Bir Tanığın Kaleminden
BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ
Kudüs'e Yolculuk**

PETER TUDEBODUS

KRONİK KİTAP: 122
Haçlı Seferleri Tarihi Dizisi: 3

YAYIN YÖNETMENİ
Adem Koçal

TERCÜME VE NOTLAR
Süleyman Genç

EDİTÖR
Can Uyar

KAPAK TASARIMI
Kutan Ural

MİZANPAJ
Nurel Naycı

1. Baskı, Eylül 2019, İstanbul

ISBN
978-605-7635-25-9

KRONİK KİTAP
Balçık Sk. N°6, Gümüşsuyu
İstanbul - 34327 - Türkiye
Telefon: (0212) 243 13 23
Faks: (0212) 243 13 28
kronik@kronikkitap.com

*Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 34569*

www.kronikkitap.com
   kronikkitap

BASKI VE CİLT
Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 K. Çekmece / İstanbul
Telefon: (0212) 463 71 25
Matbaa Sertifika No: 41707

YAYIN HAKLARI
Bu kitabın Türkiye'deki tüm yayın hakları Kronik Kitap'a aittir. Tanıtım aracılığıyla yapılacak alıntılar dışında, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

PETER TUDEBODUS

BİR TANIĞIN KALEMİNDEN

BİRİNCİ
HAÇLI SEFERİ

KUDÜS'E YOLCULUK

Tercüme ve Notlar:
SÜLEYMAN GENÇ

PETER TUDEBODUS

Historia de Hierosolymitano itinere (Kudüs Yolculuğunun Tarihi) adlı eserin yazarı olması dışında yazar hakkında neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Çalışmasından anlaşıldığı kadarıyla kesin olarak bilin-enler, kilise mensubu olduğu, en önemlisi sefere bizzat iştirak ettiği ve hatta kardeşini bu sefer sırasında, Müslümanların Antakya kuşatması esnasında kaybettiğidir. Kardeşinin cenaze törenini bizzat yönettiğini eserinde ifade etmektedir. Tam olarak nereli olduğu bilinmese de eserinde geçen Sivracum'un, günümüzde Fransa'nın Poitiers şehrinin yaklaşık elli kilometre uzağında kalan Civray olduğuna inanılmaktadır.

SÜLEYMAN GENÇ

1980'de Trabzon'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini aynı şehirde aldıktan sonra lisans eğitimini 2002'de Selçuk Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nde tamamladı. Aynı yıl MEB bünyesinde İngilizce öğretmeni olarak çalışmaya başladı.

2013 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları alanında yüksek lisans eğitimi-ne başladı. 2017'de "Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi" adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Aynı alanda doktora eğitimine de devam etmektedir. Eğitimciliğinin yanı sıra çevirmenlik de yapan Genç, otuz yakın araştırma-inceleme, tarihi ve edebi kitabın çevirisini de yapmıştır. Çevirdiği eserler arasında, *Haçlılar Kudüste, Truva Savaşı, Keşifler Atlası, Selahaddin* dışında çok sayıda kurgu eseri vardır.

Halen MEB bünyesinde İngilizce öğretmenliği görevine devam eden yazar, tercüme faaliyetleri dışında bilhassa ilgi duyduğu Haçlı Seferleri alanındaki araştırmalarını ve ilk dönem kaynaklarının dilimize kazandırılması çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	11
Birinci Haçlı Seferi Öncesi Genel Durum	11
Avrupa'nın Durumu	11
Bizans İmparatorluğu'nun Durumu	17
İslâm Dünyası'nın Durumu	23
Birinci Haçlı Seferi'ne Genel Bakış	28
Birinci Haçlı Seferi'nin Tarihi Kaynakları	33
A) Latince Kaynaklar	33
B) Diğer Çağdaş Kaynaklar	43
Yazar Hakkında	47
<i>Historia de Hierosolymitano Itinere</i> 'ye Genel Bir Bakış	
<i>HISTORIA DE HIEROSOLYMITANO ITINERE</i>	55
I Papa'nın Çağrısı ve Köylülerin Haçlı Seferi	57
II Asıl Kuvvetlerin Konstantinapol'e Gidişi	65
III İznik'in Zaptı ve Antakya'ya İlerleyiş	77
IV Antakya Kuşatmasının İlk Safhası	92
V Antakya Kuşatmasının İkinci Safhası	104
VI Antakya'nın Zaptı ve Kürboğa'nın Şehri Muhasarası	113
VII İkazlar, Araplar ve Hristiyanlar	125
VIII İmtihanlar, Meşakkatler ve Hristiyanların Zaferi	134
IX Antakya'da Muvakkat İkamet ve Haçlıların Yağma Seferleri	147
X Ma'arratünnumân'dan Kudüs'e İlerleyiş	162
XI Kudüs'ün Zaptı	172
XII Aşkelon Muharebesi	187

PETER TUDEBODUS

KAYNAKÇA	195
EKLER	
Ek 1: 1098 Antakya Şehir Planı	203
Ek 2: İznik Muhasarası	204
Ek 3: Haçlı Ordusunun Kudüs'e İlerleyişi	205
Ek 4: 1099 Kudüs Şehir Planı	206
DİZİN	207

ÖN SÖZ

Haçlı Seferleri denilince çoğu kişinin zihninde olumsuz bir imge belirse de genelde bizlerle pek ilgisi olmayan hadiseler, hatta daha ziyade günümüz Ortadoğu'sunu hedef almış tarihi olaylar akla gelir. Ancak bu seferlerin büyük bölümü İznik'le, Eskişehir'le, Konya'yla, Urfa'yla, Adana'yla, Antakya'yla, bir başka deyişle doğrudan Anadolu'yla ilgilidir. Dönem kaynaklarının büyük bölümü, Haçlı Ordularının Anadolu'yu geçişini ve bu geçiş sırasında yaşananları aktarmaktadır. Hatta Birinci Haçlı Seferi'nin Latin kronikleri Antakya'yı, Haçlıların ölüm kalım mücadelesi olarak ağırlıkla işlemiş, Kudüs'ün zaptına nispeten çok az yer vermişlerdir.

Seferler boyunca bu coğrafyadan binlerce asker geçiş yapmış, sayısız çarpışma yaşanmış, çok sayıda yer ele geçirilmiş, Anadolu'nun ve bölgenin siyasi yapısında çok keskin değişimler meydana gelmiştir. Tarih kitaplarında genelde sıradan insanların hikâyelerine yer verilmese de binlerce kişinin kanının aktığı bir tarihi olayda bundan kat kat fazlasının da mağdur olduğu, hayatlarında sert kırılmalar yaşadıkları çok abartılı bir çıkarım olmasa gerek. Peki, bu toprakları böylesine derinden etkileyen olaylar hakkında neler biliyoruz?

Haçlı Seferleri asırlar boyunca farklı biçimde ele alınmıştır; bu farklılık seferlerin tarafları, tarih çağları, hatta aynı tarafta yer alan milletler arasında bile göze çarpmaktadır. Seferlerin saldıran aktörleri olan Hristiyan milletler bu konuda hacimli araştırmalar yapmış, çok ayrıntılı analizler ortaya koymuş olmalarına rağmen yine de aynı sonuçlara ulaşamamışlardır; zira Haçlı Seferleri sadece dini bir

hareket değil aynı zamanda -hatta bilakis- siyasi bir teşebbüstür. Bu nedenle değişen siyasi atmosfer ulaşılan sonuçları da etkilemektedir. Öte yandan seferlerin ezici baskısını ve zulmünü yaşayan Türk-İslâm coğrafyasında bu acı hatıraların tam olarak neler olduğu ne yazık ki sadece birkaç tarihçinin çabasıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Dahası dönemin İslâm kaynakları, ilk haçlı seferinden sadece birkaç paragrafa ya da en fazla birkaç sayfada söz eder.

Bu nedenle bilhassa görgü şahitlerinin kroniklerinin titizlikle irdelenmesi, her detayın üzerinde çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ancak ne yazık ki bu kroniklerden sadece birkaçı dilimize kazandırılmıştır.

Elinizdeki, Birinci Haçlı Seferi'nin Latin kroniklerinin dilimize kazandırılması uğraşında üçüncü eserdir. Çalışmanın konusu olan *Historia*'nın müellifi Peter Tudebodus, bir diğer çağdaş kronik olan *Gesta Francorum*'u kopya etmekle suçlanmıştır. Ancak tüm suçlamalara karşın müellifin bizzat savaşa katıldığı, başka kaynaklardan yararlansa bile kendi gözlemlerini ve deneyimlerini de eserinde kullandığı kesindir. Bu nedenle – ve Birinci Haçlı Seferi'nin günümüze eseri ulaşan, bildiğimiz sadece dört görgü şahidi vakayinâme yazarı olduğu da hesaba katılınca – *Historia* muazzam derecede kıymetli bir eser olarak değerlendirilmelidir.

Bu kıymetli eseri dilimize kazandırma amaçlı çalışmamızın giriş bölümünde, öncelikle seferlerin daha iyi anlaşılması ve bölgenin siyasi fotoğrafının net olarak anlaşılması için Birinci Haçlı Seferi arifesinde genel siyasi durum hakkında bilgi verilmiştir. Ardından eserin öneminin daha iyi anlaşılması için diğer dönem kaynakları hakkında bilgilendirme yapılmış, sonrasında *Historia* ve yazar hakkındaki bilgiler, değerlendirmeler ve tenkitler sunulmuştur. İkinci bölümde ise eserin çevirisi verilmiş, metnin akışını bozmamak adına önemli bilgiler dipnotlarla açıklanmıştır. Bunun yanında yamyamlık hadiseleri, Kudüs katliamı gibi önemli olaylar da dipnotlarda tüm dönem kaynakları karşılaştırılarak incelenmiştir. Metnin çevirisi, Peter Tudebodus'un intihal yapmakla itham edildiği *Gesta*'nın iki farklı neşri ve Raimundus Aguilers'in eseri de kelime kelime karşılaştırmalı incelenerek dipnotlarda kıyaslamalar yapılmıştır.

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ

Bu tür tarihi metinlerde, kimi zaman tek bir kelimenin ya da zamir değişiminin dahi olaya ait bambaşka bir ayrıntıyı ifade etmesinden dolayı çevirmene, edebi eserlerde olduğu gibi geniş bir hareket alanı kalmamaktadır. Bu nedenle eserin orijinaline olabildiğince sadık kalmak gerekmekte, bu da metnin akışında kimi zaman sorunlara neden olabilmektedir. Çeviri sırasında karşılaşılabilecek bu tür durumlar için şimdiden okuyucunun affına ve anlayışına sığınıyoruz.

Bu alanda yapılacak çalışmalara yardımcı, bu toprakların sineye çektiği acı hatıraları hatırlatıp tekrar yaşamamıza engel olması amacıyla ortaya konulan bu eserin hazırlanma sürecinde onca fedakârlıklar gösterip, bu uzun ve meşakkatli yolda daima destek olan, yardımını esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

Süleyman Genç
Trabzon, 2019

GİRİŞ

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ GENEL DURUM

Avrupa'nın Durumu

Birinci Haçlı Seferi arifesinde Avrupa siyasî, dinî, ekonomik ve sosyal açıdan karmaşa içindeydi. Ancak XI. asır Avrupa'sına damga vuran olay, Papa VII. Gregorius'la Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich arasında yaşanan “*Atama Tartışması*”dır. Avrupa'nın siyasî, dinî ve ekonomik yapısını kontrol eden güçlerden Roma'daki Papa'nın temsil ettiği Kilise ile siyasî gücü elinde bulunduran Kutsal Roma İmparatorluğu arasındaki ihtilaf, asırlar boyunca bir dengede tutulan siyasî ve dinî güçler ilişkisinin, daha fazla güç peşinde koşan Kilise tarafından bozulma teşebbüsü, ‘*Atama tartışması*’nın ardındaki asıl nedendir.

Tartışmanın kökenine bakıldığında Batı Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra, Kutsal Roma İmparatorluğu henüz kurulmadan, Papalık makamıyla, Bizans İmparatoru arasında bir yetki çekişmesi ortaya çıktı. Bu tartışmalar üzerine 492-496 yıllarında Papalık makamında bulunan I. Gelasius, “Çifte Kılıçlar Kuramı” olarak tanımladığı kuramıyla dinsel konularda Papa, dünyevi konularda ise İmparatorun yetkin olduğunu söylemişti.¹

Papalık ve İmparatorluk yıllarca çizilen bu sınırlar çerçevesinde hareket ettiler. Ancak Papa VII. Gregorius döneminde bu denge bozuldu. Gregorius, Mart 1075'te Papalık yetkileri hakkında sert

1 Sayime Durmaz, “Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, S. 1, (2010), s. 93-120.

hükümler içeren yirmi yedi maddelik *Dictatus Papae* (Papanın Emirleri, Papalık Kararnameleri) olarak bilinen meşhur bildiriye yayımladı. Bu emirler arasında Papa'nın, İmparatoru azletme yetkisinin olduğu, hiç kimse tarafından yargılanamayacağı, piskoposları atama/azletme ve sinod toplama yetkisinin yalnızca Papa'ya ait olduğu ve Katolik Kilisesi'ne karşı çıkan birinin Katolik sayılamayacağı gibi hükümler vardı. Alınan kararlar asırlarca süren dünyevi meseleler-dinî meseleler çizgisini ortadan kaldırıp Papa'yı her iki alanda da mutlak otorite kılıyordu.² Emirler, papalığın dünyevi sınırlarını genişletme gayesinin açık kanıtıydı. Mevcudiyet gayesini "dünyayı, kiliseye mutlak itaatle felaha erdirmeye" olarak gören VII. Gregorius, dünyevi kralları, bunca papanın ve sıradan keşişlerin gösterdiği mucizeleri hangi kralın gösterebildiğini sorarak aşağılamış ve tüm prenslerin onun ayaklarını öpmesi gerektiğini söyleyecek kadar düşüncesini ileri taşımıştı.³

1058'deki Papalık seçimine, o sırada çocuk yaşta olan IV. Heinrich müdahale edemedi. Dolayısıyla bu tarihten beri zaten Papalık seçimi, kardinaller arasında gerçekleştiriliyordu. Bu nedenle Gregorius ve Heinrich arasında asıl sorun, imparatorun, Milano Piskoposluğuna atama yapmasıyla patlak verdi. VII. Gregorius, IV. Heinrich'in atama yapmasını Kilise'nin egemenliğine saldırı olarak görmüştü. Ancak Kilise mensubu ve dinî yapının bir üyesi olan piskoposlar, aynı zamanda mülk sahipleri olarak soylu sınıfa da mensup olduklarından İmparatorun dünyevi otoritesine de bağlıydılar.⁴ Dolayısıyla bu kişilerin Papalık tarafından atanmasını da İmparator kendi egemenlik alanının ihlali olarak görüyordu.

1076 yılında iki tarafın ayrı ayrı topladığı sinodlarda⁵ taraflar birbirlerini görevden aldıklarını ilan etiler. İmparatorluktaki iç

2 Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 98-100.

3 Von Sybel, *The History and Literature of The Crusades*, ed. Lady Duff Gordon, (London: Chapman and Hall, 1861), s. 16,18; Von Sybel, tüm bunları bir eleştiri olarak değil, Gregorius'un ne denli feraset sahibi, yüce bir kişilik olduğunu belirtmek için aktarmaktadır. Bununla birlikte bu ifadeler Gregorius'un siyasi hırslarını ortaya koymaktadır.

4 Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 102.

5 *Sinod*: Hristiyanlıkta dinî veya idarî problemleri çözmek için din adamlarının oluşturduğu genel ya da yerel kurul.

karışıklar nedeniyle İmparator'un Gregorius'tan af dileyip günah çıkarmasıyla bir süre sükûnet evresine girilse de taraflar hiçbir zaman birbirlerine güvenmediler. 1077 yılında Alman soylularının Swabia Dükü Rudolf'u "Karşı Kral" seçmesiyle patlak veren iç savaş sonunda, Rudolf'un öldürülmesiyle Heinrich iktidarını sağlamlaştırdı. Bu sırada Heinrich'e bağlı Alman piskoposlar, 25 Haziran 1080'de düzenlenen Brixen Sinod'unda Papa VII. Gregorius'un yerine Ravenna Başpiskoposu Guiberto'yu III. Clemens (1080-1100) olarak seçtiler. Bir başka ifadeyle 1080 yılında iki Papa ve iki İmparator vardı.⁶ 1084 yılında, Roma'yı ele geçiren IV. Heinrich, VII. Gregorius'u sürgüne gönderdi ve Papalık makamına III. Clemens oturdu. Gregorius, Robert Guiscard'a sığınmıştı; Robert Guiscard da İmparatorun şehirden ayrılmasının ardından Roma'ya girip şehri yağmaladı ve Gregorius'u makamına iade etti. Ancak üç gün boyunca dur durak bilmeyen korkunç yağmaya artık dayanacak gücü kalmayan Roma halkı ayaklanıp hem Normanları hem de VII. Gregorius'u şehirden çıkardı.⁷ Halkın kime itaat edeceğini bilmediği iki Papa durumu, Gregorius'un bir yıl sonra sürgünde ölümüne dek devam etti.⁸ Ancak III. Clemens'i tanımayanlar için Papalık makamı iki yıl

6 Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 103-108; Emrullah Kaleli, "Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)", (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011), s. 19-20; Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği'nin Haçlı Kroniği*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016), s. 47. Bu durum çağdaş kaynaklara da yansımıştır. Örneğin Fulcherius Carnotensis, kroniğinin giriş cümlesinde, "(...) 1095 senesinde *sözde* İmparator Henry Almanya'da, Kral Philippe ise Fransa'da hüküm sürerken (...)" diyerek Kilise'nin İmparator Henry'nin meşruiyetine bakışını ortaya koymaktadır. Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas, (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2009), s. 45.

7 P. M. Holt, *Haçlılar Çağı*, çev. Özden Arıkan, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999), s. 18; Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 108; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, a.g.e.*, s. 48; J. J. Norwich, *Bizans III*, çev. Selen Hırçın Riegel, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2013), 3:49.

8 Kemal Beydilli "Avrupa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, (Ankara: TDV Yayınları, 1991), s. 137; Fulcherius Carnotensis, s. 54-57; Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 109; Vejdi Bilgin, "İslâm Düşünce-Siyaset Tarihinde Laikliğin İzini Sürmek", ed. İsmail Serin, *Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik, Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi*, (Bursa: Asa Kitabevi Yayınları, 2010), s. 602; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:77-78; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, a.g.e.*, s. 47.

boş kaldıktan sonra meşru kardinaller tarafından seçilen III. Victor 1087 yılında ölünce, kardinaller meclisi 1088 yılında bu makama, tıpkı Gregorius gibi Cluny Tarikatı'ndan olan Ostia Kardinali Odo'yu, II. Urbanus unvanıyla Papa olarak seçti.⁹

Haçlı Seferleri öncesinde Avrupa'da yaşanan Kilise-İmparator çatışmaları incelendiğinde, Bizans İmparatoru VII. Mikhaile Dukas'ın yardım çağrısına Papa VII. Gregorius'un hemen olumlu yanıt vermesinin, Bizans tahtında gerçekleşen bir darbeye Roma'daki Papa'nın karşılık verip yeni İmparator Nikephoros Botaneiates'i afroz etmesinin, hatta bu afroz kararını müteakip İmparator Alexios'u da dâhil etmesinin ve son olarak Papa Urbanus'un Kutsal Savaş çağrısının Kilise açısından arka planı ortaya çıkmaktadır. Reformcu Cluny Tarikatı'na mensup mezkûr iki Papa'nın da temel gayesi Kiliseyi evrensel güç kılmaktır. Gregorius'un Avrupa'da İmparator'un etkisinden kurtulma, Kilisenin gücünü pekiştirme çabaları sırasında Bizans'tan gelen yardım talebi, Kiliseler birliğini sağlama ve Roma'yı tek evrensel güç kılma imkânı da vereceğinden âdetâ altın tepside sunulmuş bir fırsat gibidir. Bu nedenle Gregorius'un, böyle önemli bir amaca ulaşmasını sağlayacak Mikhaile Dukas'ı devirenlerle, dolayısıyla ulvî gayesine engel oluşturanlarla sıcak münasebet kurması beklenemezdi. Nikephoros Botaneiates ve Alexios Komnenos'un afroz edilmesini bu açıdan değerlendirmek daha sağlıklı olacaktır. Bununla birlikte Urbanus'un yaşamı boyunca sürdürdüğü faaliyetler ve Kutsal Savaş çağrısı da aynı amaca hizmet etmektedir.

Görüldüğü üzere Haçlı Seferleri öncesinde Avrupa'da egemen güçlerden Kutsal Roma İmparatoru IV. Heinrich ve Papalık büyük bir çekişme halindeydi. Bu durum aynı zamanda birinci Haçlı Seferi'ne neden kralların katılmadığı sorusunun da cevabıdır; zira o dönemde Avrupa'daki en güçlü hükümdar olan IV. Heinrich'in, çatışma halinde olduğu Papalığın önderlik ettiği bir harekete katılması düşünülemezdi. Avrupa'daki hâkim gücün katılmadığı ve uzun süreceği muhakkak bir sefere, işlediği zina suçundan dolayı afroz

9 Durmaz, "Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 109; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu. 2008), s. 1:79.

edilen Fransa Kralı Philippe ya da kendi sorunlarıyla uğraşan İngiltere Kralı da katılamazdı.

XI. asır başlarında Avrupa'daki siyasî durum incelendiğinde Bizans İmparatorluğu'nun siyasî sınırları, Tiren Denizi kıyısındaki Terracina'dan Adriyatik'teki Termoli'ye kadar uzanıyordu. Ancak bu hat boyunca sadece Apulya ve Kalabriya eyaletleri doğrudan merkezi yönetime bağlı, diğerleri vasallık adı verilen özerk yapıyla bağlıydı ve Sicilya Adası hâlâ Müslüman hâkimiyetindeydi.¹⁰ Öte yandan yüzyıl başından beri bu bölgeye, arazi yetersizliği sıkıntısı çekilen Kuzey Fransa'dan, yani Normandiya'dan gelen Normanların yoğun göçü yaşanmaktaydı. Bu Normanlardan Tancred de Hauteville'in altı oğlunun 1040 yılında Apulya Dağları'ndaki Melfi şehrini ele geçirerek kurdukları beylik, 1053 yılında kendilerini bölgeden atmak için gelen Papa IX. Leo ve Kutsal Roma İmparatoru III. Heinrich'in müttefik ordusunu yenip Papayı esir alınca dengeler değişti. Birkaç yıl süren karşılıklı sükûnet devrinden sonra 1059 yılında yeni Papa II. Nicolaus, Tancred'in oğullarından hayattaki en büyüğü Robert Guiscard'a "Apulya-Kalabriya ve Sicilya Dükü" unvanını verdi.¹¹ İtalya üzerinde genişlemeye devam eden Robert Guiscard, Draç'a kadar Bizans topraklarını kendi ülkesine kattı.

Bizans İmparatorluğu, Balkanlar'da 1072 yılında patlak veren Zeta (Sırp) Hükümdarlığı isyanını güçlkle bastırmıştı. 1076 yılında Papa VII. Gregorius, Zeta Hükümdarı Demetrius'u vasalı tayin etmiş, 1077'deki Zeta Hükümdarı da krallık tacını alarak Bizans'la bağını tamamen koparmıştı. Bu esnada ardı arkası kesilmeyen Peçenek seferleri ve Macar baskınları Balkanlar'daki huzursuzluğu zirveye taşımıştı.¹²

Kralların katılmadığı Birinci Haçlı Seferi'ne halkın ve şövalyelerin büyük şevkle koşmasının arka planı, dönemin sosyo-ekonomik yapısı incelendiğinde daha net ortaya çıkmaktadır. Kuzeyden

10 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:43-44.

11 Holt, *Haçlılar Çağı*, s. 17; Kaleli, *Haçlı Seferleri*, s. 15; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:44-45; Norwich, *a.g.e.*, s. 3:43-47

12 Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2015), s. 320; Norwich, *a.g.e.*, s. 3:43-47.

Norman istilas, Dođudan Türk kavimlerinin saldırısı ve Avrupa milletleri arasında bitmek bilmeyen savaşlar kıta çapında bir huzursuzluk ve kargaşa ortamına neden olduğu bilinmektedir.¹³ John Riley-Smith bu konuda bilhassa Fransız toplumunda aşırı derecede şiddet olayları yaşandığını, uzun süre savaş ortamında yaşayan toplumda ganimet ve talanla hayatını sürdüren bir kesimin oluştuğunu ve çatışmalar azaldığında bu grupların civar yerleşim yerlerini yağmaladıklarını belirtmektedir.¹⁴ Bu nedenle kimi tarihçiler, Haçlı Seferleri dűřüncesinin arka planında zaten Avrupa'da egemen olan bu şiddeti, Hristiyan olmayanların üzerine yönlendirme politikası olduğunu teşhis etmişlerdir.¹⁵ Bunun yanında reformcu papaların XI.asır boyunca attıkları siyasi amaçlı adımlar sayesinde Hristiyan askerlerin asıl görevi, kilisenin ve papalığın tüm dűřmanlarıyla savaşmak olmuştu.¹⁶

Sefere en büyük katılımın, ilk çocuğun tüm miras hakkına sahip olduğu, diğer çocukların mülksüz kaldığı ve yukarıda zikredilen şiddet olaylarının yaşandığı Kuzey Fransa'dan olması tesadűf olarak grűlmemelidir. Bunun yanında Viking ve Türk kavimlerinin istilasıyla arazilerin büyük kısmının kullanılmaz hale gelmesi, ormanların kesilip yeni araziler açılma taleplerinin bu ormanlarda avlanan soylular tarafından reddedilmesi, ayrıca ardı arkası kesilmeyen eşkıya saldırıları alt tabakanın bu çağrıya coşkuyla iştirak etmesine neden olmuştur.¹⁷ Papa Urbanus'un Clermont Vaazı'nda, kıtanın

13 Örneđin dönemin vakayiname yazarlarından Willermus Tyrensis, adalet, hak ve hukukun yerine řiddetin egemen olduđunu, ihanet, aldatma ve ktűlűđün topluma hâkim olduđunu belirtmiřtir. Tyrensis'in aktardığına göre Haçlı Seferleri öncesinde toplumda emniyetsizlik ve anarřinin hâkim olduđunu, kiliselerin bile bu zulűm ve soygunlardan nasiplerini aldıklarını dile getirmektedir. Willermus daha da ileri giderek, dönemin din adamlarının "aptal, dikkatsiz, havlamaya cesaret gösteremeyen dilsiz köpekler gibi" olduklarını söylemiřtir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, a.g.e., s. 38-39; Norwich, a.g.e., s. 3:51.

14 Jonathan Riley-Smith, *The First Crusade and the Idea of Crusading*, (London: Continuum, 2003), s. 3.

15 Kaleli, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar*, s.32; Montgomery Watt, *İslam'ın Ortaçađ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, ev. Ümit Hűsrev Yolsal, (Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2013), s.81.

16 Watt, a.e, s. 81.

17 Runciman, a.g.e., s. 1:72, 89-90. Nitekim Fulcherius Carnotensis de eserinde, Avrupa'nın her tarafını gittikçe artan ktűlűkler sardığını, kralların sűrekli savař

artık halkı doyurmaya yetmediği, bu nedenle sürekli birbirleriyle savaştıkları ve süt ve bal nehirlerinin aktığı Kutsal Toprakları diyar edinmeleri gerektiği söylemi, halkın yaşadığı sıkıntıları gözler önüne sermektedir.¹⁸

Çağdaş Latin kaynakları incelendiğinde, göktaşlarına, kuyruk-luyıldızlara, salgınlara geleceğe dair kehanetler gözüyle bakan dönemin dogmatik düşünce sistemi ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında İsa'nın, Meryem'in ve diğer azizlerin kendilerine görüldüğünü söyleyen kişiler ya da papazlar askeri kararlara dahi karışıp yön verebilmektedir.¹⁹ Bu şekilde düşünen bir topluluk, tüm günahlarının affedileceği, tarifsiz zenginliklere kavuşacakları müjdesine, haliyle koşarak iştirak etmiştir.

Bizans İmparatorluğu'nun Durumu

Kutsal Savaş çağrısı yapıldığı dönemde Bizans İmparatorluğu'nun durumu, önceki dönemlere göre daha iyiydi; zira Bizans, ilk bin yılın başından beri boğuşmakta olduğu sorunları kısmen de olsa halletmiş, Alexios yönetiminde tekrar güç kazanmaya başlamıştı. Öyle ki Peçenekler karşısında kazandığı zafer, Bizans'ın asırlardan beri kazandığı en parlak zaferdi.

Bununla birlikte Bizans'ı asker talebine götüren nedenler Alexios'tan önceki dönemlere dayanıyordu. Bizans İmparatorluğu'nda, fetihlerin azalmasıyla birlikte topraklarını genişletmek isteyen zenginlerin ve kilisenin, zor durumdaki toprak sahiplerinin mülklerini

halinde olduğunu, gasp, adaletsizlik ve zulmün hüküm sürdüğünü, evlerin hatta kiliselerin yakıldığını aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 45-46.

18 Robert the Monk, *Historia Iherosolimitana*, nşr. Carol Sweetenham, (Surrey: Ashgate Publishing, 2005), s. 80-81; Şaban Ali Düzgün'e göre Papa bu durumu, Clermont Vaazı'nda bilhassa bir motivasyon unsuru olarak kullanmıştır. Şaban Ali Düzgün, "Bir Şiddetin Anatomisi: Latin Batı'nın Haçlı Terörü", *Dini Araştırmalar*, C. 7, s. 20, (2004): 75.

19 Raimundus Aguilers'in eseri bu tür rivayetlerin en çok görüldüğü kaynaktır. Kutsal Mızrak hadisesinden sonra Peter Bartholomeus'nun Raymond'ın kararlarını belirlemesi buna bir örnektir. Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, yay. haz. Süleyman Genç, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019), s. 51-58, 65-68, 70-72, 76-78, 89, 93-103, 107-108, 111-113, 122-123.

satın alarak, onuncu yüzyıldan itibaren başkente meydan okuyacak kadar güçlü ve zengin bir asil sınıf teşkil etmeye başladı.²⁰ 1056'da Kraliçe Theodora öldüğünde, saray sınıfı ve ordu gücünü elinde bulunduran asilzâde sınıfı arasındaki çatışma en üst seviyeydi. Theodora'nın ölmeden önce tahta çıkardığı Mikhail Stratiokos'a ordunun isyan edip başkente yürümesiyle iki grup arasındaki ilk hamleyi aristokratlar kazandı ve 1 Eylül 1057'de tahta komutan İsaakios Komnenos çıktı.²¹

Yeni İmparator, devleti düzeltmek için aldığı tedbirlere bizzat devlet memurlarının ayak diretmesi ve diğer güç, kilisenin entrikalarıyla iki yıl içinde tahttan feragat edip, oğlu olmadığı için yerine Konstantinos Dukas'ı seçti. Ancak İsaakios'un askeri darbeyle İmparator olması ve hazinelerin bomboş, fakat ordunun tehlikeli derecede güçlü olması İmparator Konstantinos Dukas'ı silahlı kuvvetlerin sayısını azaltma çaresine başvurmak zorunda bıraktı. Ancak Dukas'ın asker karşıtı tedbirleri, devletin en büyük dış tehditlerle karşı karşıya olduğu bir döneme denk geldiği için çok feci sonuçlar doğuracaktı.²² Bir başka ifadeyle Haçlı Seferleri'ne yol açan yardım çağrısının en önemli nedenlerinden biri, Konstantinos Dukas'ın aldığı orduyu küçültme kararıydı.

İmparator'un orduyu küçülttüğü sırada Norman Reisi Robert Guiscard, 1059'dan sonra Bizans İmparatorluğu'na karşı muazzam başarılar elde ediyordu. Kıyı kesimini tamamen hâkimiyet altına alan Guiscard, Bizans'a sadece bölgenin başkenti Bari'yi bırakmıştı.²³ 1064 yılındaki Macar saldırısıyla Tuna kıyısındaki Belgrad işgal edilmişti. Kuman baskısıyla Güney Rusya ovalarından kitleler halinde göçen Oğuzlar, 1064'te Balkan Yarımadası'na girip Bulgar Krallığı, Makedonya, Trakya hatta Yunanistan'a kadar kargaşaya sebebiyet verdiler. Mezkûr Türk kavimlerinin baskısı yüzünden "Avrupa'nın bütün ahalisi göç etmeyi düşünmüştü".²⁴

20 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:42-43.

21 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:42-43; Ostrogorsky, s. 313.

22 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:43; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 317.

23 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:45; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 317; Norwich, *a.g.e.*, s. 43-47.

24 Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 317.

İmparatorluğun doğudaki durumu daha vahimdi. Abbasi Hilafeti'nin gücünü kaybetmesiyle Irak fakirleşmiş, güvensizlik ortamıyla Uzakdoğu'yla bağlantıyı sağlayan ticaret yolları değişmişti. Bunun yanında Abbasiler, Bizans için Orta Asya'daki kavimlerle kendi egemenlik sahası arasında bir tampon vazifesi de görmekteydi. Bu gücün ortadan kalkması, hem devleti Türk akınlarına açık hale getirmiş hem de Bizans'ın büyük doğu-batı ticaret yolu üzerinde olma hüviyetini kaybetmesine neden olarak ekonomik açıdan büyük darbe indirmişti.²⁵ Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Ermeni bölgesini aşp 1065'te Ani'yi ele geçirmesi, 1067'de de Kilikya civarını ve Kayseri'yi almasıyla Bizans'ın doğu hâkimiyeti iyice sarsıldı.

Konstantinos Dukas'ın ölümünden sonra saltanat naibesi karısı Eudokia, General Romanos Diogenes'le evlenince 1 Ocak 1068'de Bizans tahtı Diogenes'e kaldı. İmparator, çoğunluğu Peçenek, Oğuz, Kuman, İskandinav ve Norman gibi farklı milletlerden topladığı paralı askerlerden oluşan ordusuyla Ermeniye'yi geri almak için 1071 baharında sefere çıktığı sırada İtalya'daki son toprak parçası da Normanların eline geçti. 19 Ağustos Cuma günü gerçekleşen ve Bizans Ordusu'nun bozgunuyla sonuçlanan Malazgirt Savaşı, Bizans İmparatorluğu'nun yaşadığı en büyük felaketlerdendi.²⁶ Romanos Diogenes'in Alparslan tarafından, yıllık haraç, şahsı için fidye, esirlerin serbest bırakılması ve gerektiğinde Selçuklulara askeri takviye sağlaması şartlarıyla serbest bırakılmasına karşın başkente döndüğünde büyük üvey oğlu Mikhail Dukas ve karısı Eudokia'nın tertiplelediği entrikayla devrildi ve yerine 20 Ekim 1071'de VII. Mikhail Dukas geçti.²⁷

Doğuda Türk tehdidinden, batıda Norman istilasından bunalan VII. Mikhail Dukas, Papa VII. Gregorius'tan yardım istedi.²⁸ Gregorius'un siyasi emelleri göz önüne alındığında bu, tarihi bir

25 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:46; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 318.

26 Vladimir Aleksandroviç Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, çev. Azer Yaran, (Ankara: Onur Yayınları, 1988), s. 38-39; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:49-50; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 319.

27 Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 319; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:71.

28 Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 320.

hata olacaktı.²⁹ Papa, hemen durumu öğrenmesi için Venedik Patriği'ni Konstantinapol'e gönderdi. İmparator'un çağrısıyla Papa'nın amacı, İspanya'da başarıya ulaşan Kutsal Savaşı, Asya'ya taşıyıp doğu Hristiyanlarını da Roma Kilisesi'nin yüksek hâkimiyeti altına almaktı.³⁰ Hatta 1074 yılında Papa, doğu kiliselerini Roma'nın çatısı altında birleştirme ve muzaffer ordusuyla Kudüs'e yürüme gayesiyle bizzat komuta etmeyi planladığı bir ordu toplamış, o sırada barış içinde olduğu IV. Heinrich'i de yardıma çağırmıştı.³¹ Ancak sonrasında gerek Papa'nın içinde bulunduğu durum gerekse Konstantinapol'deki siyasî yapının değişmesi, Gregorius'un fikrini fiiliyata geçirmesini engelledi.

Bu sırada İmparator Mikhail Dukas'ın, Doğu'da Türk akınlarına karşı yardım aldığı Normanlardan Bailleul Dükü Roussel Anadolu'da bir Norman devleti kurmak için harekete geçti. Süleyman Şah'tan yardım alınarak güçlükle bastırılan bu isyan neticesinde Normanlar, Bizans nazarında artık güvenilmez bir millet olarak yer etti.³² İtalya'da zaten Norman istilasıyla boğuşmuş ve bu bölgedeki hâkimiyetinden vazgeçmek zorunda kalmış olan Bizans'ın, Haçlı Seferleri esnasında Bohemund'a karşı duyduğu güvensizliğin altyapısını muhtemelen bu hadiseler oluşturmaktadır.

İmparator'a isyan eden Anadolu valilerinden Nikephoros, kendisine doğrudan bağlı bir askeri güç olmadığından Türklerden oluşturduğu ücretli askerleri Erdek, İzmit, İzmit hatta Üsküdar'a yerleştirdi.³³ 1078 yılında kendini İmparator ilan eden Nikephoros Botaneiates, tahta geçer geçmez Papa VII. Gregorius tarafından

29 Norwich, *a.g.e.*, s. 3:34. Norwich, Norman Kralı Robert Gusicard'ın gözünü Bizans'a dikmesinin sebebi olarak da VII. Mikhael Dukas'ın, askeri ittifak karşılığında veliaht kardeşini, Robert'ın kızlarından biriyle evlendirme sözü vererek taht için farkında olmadan yüreklendirmesi olarak sunmaktadır. Norwich, *a.g.e.*, s. 43. Şayet bu teoremin haklılık payı var ise bu durumda VII. Mikhael Dukas, Bizans'ın sonraki dönemlerde başını en çok ağrıtaacak iki büyük soruna farkında olmadan basiretsiz hamleleriyle bizzat sebep olmuş demektir.

30 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:77; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 320.

31 Von Sybel, *a.g.e.*, s. 21.

32 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:51-53.

33 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:53; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:82.

aforoz edildi.³⁴ Alexios'un tahta çıkışına uzanan süreçte saray entrikaları ve isyanlarda, gerek isyan edenler gerekse imparator ve ona bağlı güçler Türklerden yardım aldılar. Nihayetinde 4 Nisan 1081 yılında Alexios taç giyerek tahta çıktı.³⁵ Süleyman Şah'ın, genellikle işgal ettikleri yerlerin kendilerine bırakılması şartıyla sağladığı askeri yardımlar neticesinde Anadolu'nun fethi oldukça kolaylaşmış, 1080 yılına gelindiğinde Kilikya'dan Marmara'ya kadar bütün Anadolu, Türklerin hâkimiyetine girmişti.³⁶ Ancak bu durum çok geçmeden değişecekti.

Alexios tahta çıktığında ilk olarak Süleyman Şah'la yaptığı Dragos Suyu Anlaşması'yla Türkler İstanbul Boğazı'ndan Dragos Suyu'na kadar çekilecekti. Bu anlaşmayla Selçukluların Anadolu'daki hâkimiyetini ve fetihlerini kabul etmek zorunda kalan Alexios, bunun karşılığında Marmara Denizi'nin doğu kıyılarını ve İzmit'i geri kazanmıştı.³⁷ Alexios dikkatini hemen Norman sorununu halletmeye yöneltse de Draç'ı kuşatan Robert Guiscard karşısında yenildi. Robert, 1082 yılında İtalya'da patlak veren isyanla ilgilenmek için kumandayı oğlu Bohemund'a verip geri dönmek zorunda kalınca, Bizans kuvvetleri Draç'ı geri almayı başardı. Fakat Norman tehdidinin ortadan kalkması, ancak 1085 yılı başlarında Robert Guiscard'ın bir salgında ölmesiyle gerçekleşti.³⁸

Asya'da Bizans hâkimiyetinde sadece Karadeniz kıyısı, güneyde başkentle bağı kalmamış birkaç şehir ve Antakya kalmıştı.³⁹ Ancak 1085 yılında Antakya ve Çukurova'daki şehirler Süleyman Şah'a teslim oldu. Türk akınları nedeniyle Toroslara ve Fırat civarına göç eden Ermenilerin yaşadığı Urfa, Thoros (Toros ya da Theodore)

34 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:78. Bu aforoz kararı bile, dini müesseselerin siyasi amaçlarla nasıl kullanıldığının, tüm gücü tekelinde toplamak isteyen papalığın ihtiyaç duyduğu anda politik gerekçelerle dini kullanmaktan çekinmediğinin en açık göstergesidir.

35 Norwich, *a.g.e.*, s. 33.

36 Gordlevski, *a.g.e.*, s. 39; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:53-54; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, 1:87; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 322-324.

37 Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:92; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), s. 4.

38 Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 330-331; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:58; Norwich, *a.g.e.*, s. 3:43-47.

39 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:56.

adında bir Ortodoks'un, Malatya da onun kayınpederi Gabriel'in, Maraş ise Bizans Valisi Tatul'un hâkimiyetindeydi.⁴⁰

Alexios, Norman tehdidini bertaraf ettikten sonra gözünü doğudaki sorunlara çevirdi. İzmir, Ege sahilleri, Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos adalarını hâkimiyeti altına alan Çaka Bey güçlü bir donanma kurmuştu ve hedefinin Konstantinapol olduğu biliniyordu. Süleyman Şah'ın Tutuş'la girdiği savaşta öldürülmesinden sonra Çaka Bey'i de damadı Kılıçarslan'a öldürten Alexios, en büyük iki rakibinden kurtuldu.⁴¹ Alexios başkentteki, Avrupa'daki ve Anadolu'daki rakiplerini bertaraf etmiş, Anadolu'daki siyasi yapı Bizans lehine gelişme göstermişti. İmparatorluğu eski ihtişamına kavuşturmak için artık kaybettiği yerleri yeniden ele geçirmesi için önünde bir engel olmasa da buna yetecek askeri gücü yoktu. Bu amaçla mevcut Papa II. Urbanus'tan kendisine paralı asker göndermesi için yardım istedi.⁴² Görüldüğü üzere Bizans İmparatorluğu'nun durumu, Birinci Haçlı Seferi arifesinde, önceki dönemlere göre çok daha iyiydi. Türk ileri hareketi durmuş, Bizans'ın doğudaki tehditleri güç kaybetmişti. Bir başka ifadeyle Alexios'un asker talebi ülkesini sıkışık durumdan kurtarmaktan ziyade Bizans'a eski ihtişamını kazandırmak içindi. Burada bilhassa altı çizilmesi gereken husus, Bizans'ın daha önce defalarca başvurduğu bir yöntem olarak paralı asker talep edildiği ve aksini gösteren herhangi bir kanıtın mevcut olmadığıdır.

Sonuç olarak VII. Mikhail Dukas'ın, Papa VII. Gregorius'tan yardım çağrısı, Haçlı Seferlerine giden yoldaki mihenk taşlarından biridir. Zira II. Urbanus'un yaptığı Gregorius'un büyük gayesini uygulamaya koymaktır. Bu nedenle olsa gerek Alexios'un paralı asker çağrısını bir Kutsal Savaş çağrısına dönüştürmüştür.

40 Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003), s. 286; *I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinamesi*, çev. Vedii İlmen (İstanbul: Yaba Yayınları, 2005), s. 10; Çelik, Sebahattin, "Anonim Süryani Vakayinamesine Göre I. Haçlı Seferi", *Yüksek Lisans Tezi*, (Celal Bayar Üniversitesi, 2006), s. 43; Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Ermeniler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007), s. 43, 53, 74, 112; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:58.

41 Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 155-156; Köymen, *Selçuklular Devri*, s. 108; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 286; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60.

42 Durmaz, "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı", s. 14, 19; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:81-82; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 334-335; Norwich, *a.g.e.*, s. 52, 56.

İslâm Dünyası'nın Durumu

Birinci Haçlı Seferi'nin düzenlenmesinde en önemli sebeplerden biri, 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşı'yla Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu hâkimiyetinin kırılmasıydı. Ancak Alparslan'ın ölümünün ardından tahta çıkan oğlu Sultan Melikşah, Anadolu'ya bizzat sefer düzenlemedi. Anadolu'yu fetih görevi Melikşah tarafından amcasının oğlu, Kutalmış oğlu Süleyman Şah'a verildi.⁴³ Yukarıda zikredildiği gibi Bizans komutanlarının ve imparatorlarının gerek birbirlerine karşı gerekse Norman tehdidine karşı Süleyman Şah'tan yardım istemeleri sayesinde Türk ilerleyişi İznik'e kadar ulaştı.⁴⁴ 1081 yılında, başkenti İznik, kurucusu ve ilk hükümdarı Süleyman Şah olan Rum Selçuklu Sultanlığı adıyla da bilinen Anadolu Selçuklu Devleti vardı.⁴⁵ Arap tarihçiler tarafından "Anadolu Fatih" olarak görülen Süleyman Şah, 1084 yılının Aralık ayında Antakya'yı ele geçirmek için sefere çıkarken İznik ve civarının yönetimini Ebu'l-Kâsım adlı komutanına bıraktı.⁴⁶ Devletin diğer bölgelerinin yönetimlerini de başka komutanlara bırakan Süleyman Şah, Antakya'nın fethinden bir süre sonra Halep hâkimiyeti sebebiyle Suriye Selçuklu Hükümdarı Tutuş'la girdiği savaşta öldü.⁴⁷

Süleyman Şah'ın ölümünün ardından geçici süre için şehirlerin yönetimini bıraktığı kumandanlar kendi hâkimiyetlerini ilan

43 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:50. Buna karşın, Osman Turan, Süleyman Şah'ın fetih için gönderilen şehzade ve beyler arasında olmadığını, ancak Alparslan'ın ölümünden sonra hareket alanı bulup hakimiyet sağlamaya başladığını ortaya koymaktadır. Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 280-281.

44 Gordlevski, *a.g.e.*, s. 39; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 281; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1: 91-92; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:53-54; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 322-324.

45 Gordlevski, *a.g.e.*, s. 40; Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu 1075'tir. Bkz. Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 281. Köymen ise devletin 1073'te kurulduğunu, Süleyman Şah'ın devletin başına geçiş tarihinin ise 1077 olduğunu bildirmektedir; bkz. Köymen, *Selçuklular Devri*, s. 102, 106.

46 Gordlevski, *a.g.e.*, s. 39; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:991; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 286; Köymen, *Selçuklular Devri*, s. 109; Demirkent, *Kılıçarslan*, 1; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 109.

47 Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:124; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 119-123; Köymen, *Selçuklular Devri*, s. 108; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 284; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60; Demirkent, *Kılıçarslan*, s. 1.

ettiler. Bu esnada Kuzey Suriye bölgesindeki karışıklıkları gidermek için başkent İsfahan'dan yola çıkan Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, bölgedeki sorunları halledip Süleyman Şah'ın Antakya'nın yönetimini bıraktığı valinin yerine Yağısıyan'ı vali olarak bıraktı. Bu sırada Süleyman Şah'ın Antakya'daki oğulları Kılıçarslan ve Kulan Arslan'ı da yanına alarak İsfahan'a götürdü.⁴⁸ Melikşah'ın Anadolu'daki hâkimiyeti yeniden sağlama ve bu bölgedeki kumandanları birbirine düşüren Bizans İmparatoru'yla ittifak yapıp sorunu tamamen ortadan kaldırma planı, Sultan'ın 1092'de ölümüyle gerçekleşemedi.⁴⁹

Melikşah'ın ölümünün ardından oğlu Sultan Berkıyaruk, Kılıçarslan'ın Anadolu'ya dönmesine izin verdi. 1093 yılı başlarında İznik'e gelip, yönetimi Ebu'l-Kâsım'ın kardeşi Ebu'l-Gâzî'den devraldı.⁵⁰ Bozulan birliği yeniden tesis etmeye koyulan Kılıçarslan, Ege kıyılarında ve adalarında hâkimiyet kuran Çaka Bey'in kızıyla evlenerek gücünü pekiştirdi. Ancak Çaka'yı İmparatorluk için doğrudan bir tehdit olarak gören Alexios, Kılıçarslan'a bir mektup göndererek kayınpederinin asıl gayesinin İznik tahtına geçmek olduğunu söyleyerek kışkırttı. Bu durum, Kılıçarslan'ın Çaka Bey'i zehirleyerek öldürmesiyle sonuçlandı.⁵¹ Tüm bu gelişmelerden

48 Demirkent, *Kılıçarslan*, s. 2. Yinanç da Demirkent'le aynı görüştedir. Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:191. Köymen'e göre Horasan'a götürülmüşlerdir. Köymen, *Selçuklular Devri*, s. 109.

49 Turan, *Selçuklular Tarihi*, s.205; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60; Demirkent, *Kılıçarslan*, s. 2-3.

50 Bununla birlikte gitmesine izin mi verildiği yoksa oluşan boşluktan fırsat bulup mu kaçtığı tartışmalıdır. Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:191; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 286; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60; Demirkent, *Kılıçarslan*, s. 17.

51 Anna Komnena, Çaka Bey'in zehirlenerek değil bizzat Kılıçarslan tarafından kılıçla öldürüldüğünü söylemektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, nşr. Bilge Umar, (İstanbul: İnkılap Kitabevi 1996), s. 271. Runciman Çaka Bey'in öldürülme tarihi olarak 1092 yılını vermektedir; fakat Demirkent, Kılıçarslan'ın 1093 yılında tahta çıktığını iddia ettiği için Çaka Bey'in öldürülmesi, en erken 1093 yılından sonra olmalıdır. Öte yandan Yinanç, Çaka Bey'in 1094'te askeri faaliyetlerinden bahsedip 1095 yılında Kılıçarslan ve Alexios arasındaki anlaşmadan önce zehirletildiğini söylemektedir. Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:194-195; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 286; Demirkent, *Kılıçarslan*, s. 17-19; Norwich, *a.g.e.*, s. 51.

sonra Birinci Haçlı Seferi öncesinde Anadolu'nun hâkimiyeti büyük oranda Kılıçarslan'daydı.⁵²

Bu sırada İslâm Dünyası'nın en büyük gücü olan Büyük Selçuklu Devleti'nde, Melikşah'ın ölümünün ardından taht kavgaları hâkimdi. Melikşah'ın ölümünün ardından hem çocukları hem de kardeşleri taht iddiasında bulundular. Berkyaruk, önce kardeşi Mahmut'un hükümdar olmasını isteyen Türkan (Terken) Hatun'la mücadele etti; bu esnada önce Türkan Hatun'un, sonra da Mahmut'un ölümüyle bir rakibinden daha kurtulduğu sırada karşısına amcası, Suriye Selçuklu Hükümdarı Tutuş çıktı. Tutuş'un Elcezi-re'yi kontrol altına almasının ardından, 1095 yılında yapılan savaşta Tutuş, savaş meydanında öldürüldü.⁵³ Batıda gerçekleşen bu taht mücadelelerine Melikşah'ın doğudaki kardeşi Arslan Argun'un bağımsızlığını ilan etmesi eklendi. Yapılan birkaç çarpışma neticesinde yenilen Arslan Argun 1096 yılında kölesi tarafından öldürülünce Berkyaruk bir tehlikeyi daha bertaraf etmiş oldu.⁵⁴

Berkyaruk'un, kardeşi Mehmed (Muhammed) Tapar'la girdiği mücadeleler 1104 Şubatı'na kadar devam etti ve nihayet devletin iki kardeş arasında taksim edilmesiyle neticelendi.⁵⁵ Taht iddiasında bulunanlar arasında yaşanan bu savaşlar, Haçlı tehdidinin tamamen göz ardı edilmesine ve kaynakların kardeş kavgalarıyla tüketilmesine yol açmıştır.

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'na bağlı devlet statüsündeki Suriye Selçuklu Devleti'nde ise Tutuş'un ölümünden sonra tahta oğlu Rıdvan geçti; ancak Tutuş'un diğer oğlu Dukak da taht iddiasıyla kardeşiyle mücadeleye girişti. Suriye Selçuklu Devleti'nin ikiye bölünmesiyle sonuçlanan bu sürecin sonunda Rıdvan, Halep'in kontrolünü sağlarken kardeşi Dukak, Şam'da hüküm sürmeye başladı.⁵⁶

52 Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 286.

53 Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 155-156; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 226-227.

54 Köymen, *Selçuklular Devri*, s. 72-78.

55 Abdülkerim Özaydın, *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi*, (Ankara: TTK, 1990), s. 13-39; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 229; İbrahim Kafesoğlu, *Harizmşahlar Devleti Tarihi*, (Ankara: TTK, 2000), s. 23; Köymen, *a.g.e.*, s. 79-93.

56 Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:195-196; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 256; Köymen, *a.g.e.*, s. 116.

Sonuç olarak Haçlı Seferleri öncesinde, sefere karşı koyabilecek en büyük güç olan Büyük Selçuklu Devleti gibi seferin hedefinde yer alan Suriye Selçukluları da taht kavgalarıyla güçsüz düşüp bölünmüştü. Bundan sonraki süreç iki kardeşin birbirleriyle giriştikleri güç mücadelesi şeklinde gelişmiştir.⁵⁷

Birinci Haçlı Seferi sırasında Anadolu'daki diğer güçler, Erzurum civarında hüküm süren Saltuklular,⁵⁸ Erzincan-Kemah-Divriği civarında hüküm süren Mengüçüklüler,⁵⁹ Tokat-Niksar-Elbistan-Amasya civarında hüküm süren Dânişmendlilerdir.⁶⁰ Ancak Haçlılarla mücadelede en etkin rolü, Anadolu Selçukluları Hükümdarı Kılıçarslan, Dânişmendli Meliki Gümüştegin ve Kudüs'ün Haçlıların eline geçmesinin ardından Artuk Bey'in oğulları İlgazi ve Sökmen üstlenmiştir.⁶¹

Birinci Haçlı Seferi sırasında bölgedeki Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı diğer yerel güçler ise Hıms (Humus) Emiri Cenahüddle Hüseyin, Musul Valisi Kürboğa (Körboğa ya da Gürboğa), Suruç Emiri Artukoğlu Sökmen, Sincar Emiri Arslantaş ve Sümeysat Emiri İlgazi oğlu Süleyman'dı. Bu sırada Antakya Valisi ise Yağısıyan'dı.⁶² Bu dönemde İslâm Dünyası için en büyük tehditlerden ve devrin güç merkezlerinden biri de Hasan Sabbah'ın 1090 yılında ele geçirdiği Alamut Kalesi merkezli Haşhaşiler'di.⁶³ Hasan Sabbah, Büyük Selçuklu Veziri Nizâmülmülk'le başlattığı suikastlarıyla bölgede terör estirmiş, gerek Melikşah gerekse Berkyaruk döneminde Haşhaşilik başta olmak üzere Batınî akımlar İslâm ülkeleri için ciddi tehdit

57 Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 256; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 166-178.

58 Osman Gürbüz, "Saltuklular", (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002), s. 63; Abdülkerim Özyayın, "Saltuklular", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 36, (Ankara: TDV Yayınları, 2009), s. 54-56.

59 Faruk Sümer, "Mengüçüklüler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, (Ankara: TDV, 2004), s.138; Kırpık, Güray, "Haçlılar (1095-1120)", (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2005), s. 118-119.

60 Abdülkerim Özyayın, "Dânişmendliler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, (Ankara: TDV Yayınları, 1993), s. 469-474; Kırpık, "Haçlılar", s. 99-100.

61 Kırpık, "Haçlılar", s. 105; Bozhan, Zelal, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendiler Arasındaki İlişkiler", (Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, 2013), s. 23.

62 Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 183.

63 Bernard Lewis, *Haşhaşiler*, çev. Ali Aktan, (İstanbul: Sebil Yayınevi, 1995), s. 38.

oluşturmuşlardır.⁶⁴ Haçlıların nihai hedefi Kudüs ise, Artukoğlu Sökmen'in yönetimindeydi; ancak Haçlıların Antakya önünde Türkleri yenmesini fırsat bilen Fatımiler, el-Efdal b. Bedrü'l-Cemâli komutasındaki bir orduyla, kırk günlük muhasaranın ardından 489 yılı Şaban ayında (Temmuz-Ağustos 1096) emân ile Kudüs'ü ele geçirdiler.⁶⁵

Yukarıda zikredilenlerin sadece dönemin etkin güç odakları oldukları, bunun dışında neredeyse her vilayette şartlar gerektiğinde farklı bir güç unsuruna bağlılık bildiren emirlerin ve valilerin bulunduğu parçalanmış bir yapı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Malazgirt Savaşı'nda kazanan Selçuklular olsa da o dönemden beri gelişen olaylar neticesinde Büyük Selçuklu Devleti'nin büyük ölçüde parçalanmasıyla başta Bizans yönetiminin deyimleşmiş "entrikalarıyla" yerel Türk yöneticiler kendi aralarında çatışmalara dalmıştır. Bununla birlikte bu ayrıntılara, çalışmanın kapsamının dışında olduğundan yer verilmemiştir.

John ve Laurita Hill'in, Birinci Haçlı Seferi'nin başarılı olma nedeninin, Türk devletlerinin ayrılıkçı karakteri olduğu izahı, Müslüman dünyasının yapısını ortaya koymaktadır.⁶⁶ Aynı şekilde Watt, seferler öncesinde Doğu Akdeniz'deki İslâm dünyasını oluşturan güç odaklarını, tek amaçları kendi konumlarını korumak olan ufak yerel derebeyleri ve o dönemin asıl Müslüman gücünün başkenti-nin, savaş sahnesinden altı haftalık bir uzaklıkta olduğunu vurgulayarak siyasi durumu çok iyi özetlemektedir.⁶⁷ Sonuç olarak Birinci Haçlı Seferi öncesinde sadece Türkler değil tüm İslâm devletleri bir parçalanma ya da gerileme dönemindedirler. Zaten dönemin İslâm kaynakları incelendiğinde Hristiyan ordularının Anadolu'ya gelişi ya satır aralarında yer bulabilmiş ya da hiç bulamamıştır; zira dönem kaynaklarının büyük bölümü Müslüman yöneticilerin sürtüşmeleri ve çatışmalarıyla doludur.

64 Özyayın, *Sultan Muhammed Tapar Devri*, 74; Lewis, *Haşîşiler*, s. 41-44.

65 İbnü'l-Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, nşr. Abdülkerim Özyayın, (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), s. 10: 235; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 168-169. Azîmî'ye göre şevval ayında Fâtımilerin eline geçmiştir. *Azîmî Tarihi*, s. 37.

66 Raymond D'Aguilers, *a.g.e.*, s. 28. Norwich bu durumu Bizans etkisine bağlamaktadır. Norwich, *a.g.e.*, s. 55.

67 Watt, *a.g.e.*, s. 120.

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NE GENEL BAKIŞ

*"Komutanını Tanrı'sının evinde
öldüren bir millet, yok edilmeyi hak eder!"⁶⁸*

Haçlı Seferleri, her açıdan birçok tartışmanın odak noktasıdır. Nedenleri, sonuçları, kapsamı konusunda birçok fikir ortaya konmuştur. Söz gelimi kimi tarihçilere göre Haçlı Seferleri kavramı, 1095 ile 1291 arasında yapılan, papalığın liderliğinde Kudüs'ü ele geçirmek amacıyla gerçekleşen tüm seferleri kapsar. Ancak diğerlerine göre papalığın liderliğinde düzenlenen tüm seferler bu kapsama dâhildir; bu tür bir tanımlama Reconquista'dan İnebahtı Deniz Savaşı'na kadar Müslümanlara, bunun dışında Avrupa'daki Hristiyan olan olmayan tüm milletlere karşı papalığın çağrısıyla düzenlenen tüm dini seferleri içine almaktadır. Ancak Haçlı Seferlerinin oturtulmaya çalışıldığı tarihsel zemin, maalesef Ortaçağ'dan beri var olan yılların yanlış bilgileri ve ön kabulleri yüzünden zehirlenmektedir.

Günümüzde ve tarih boyunca ortaya konan sorunlu bakışın temeli, Batı'nın İslâm'a ve Müslümanlara bakışına dayanmaktadır. Şüphesiz Haçlı Seferleri öncesinde de Avrupa'nın İslâm hakkında az da olsa bir fikri vardı. Ancak bu çalışmanın odak noktası olan on II. asır Latin kronikleri dahi incelendiğinde Avrupalıların bilgi düzeyinin ne kadar yetersiz/yanlış olduğu görülecektir. Kaldı ki mezkûr kroniklerin yazarları genelde dini eğitim almış kilise mensuplarıdır.

68 Haçlılara karşı tüm Sünnileri birleştirip mücadele etmek için görevlendirilen Mevdûd, Tuğtekin yönetimindeki Şam'da, Emevî Camii çıkışında öldürülünce Kudüs Kralı Baudouin'in Tuğtekin'e gönderdiği aşağılayıcı mesaj; Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*, çev. Ali Berkay, (Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2012), s. 91. Amin Maalouf'un bu anekdotu, aslında Batılıların Haçlı Seferleri'nde neden başarılı olduklarının en veciz ifadesidir.

Genelde Arapları, kimi zaman tüm Müslümanları Sarazen olarak adlandıran bu bakışa göre Müslümanlar Hz. Muhammed'e tapan putperest, büyücü hatta şeytanın ta kendisidirler; İslâm dini rastgele cinsel ilişkiye izin verir.⁶⁹ Watt, bu temelsiz iddiaları, İslâm'ın uydurma bir din/gerçeğin kasten saptırılması, şiddet dini olması, zevk ve sefa dini olması ve Peygamber (a.s.)'in "Deccal" olduğu iftiraları olarak genel olarak dört ana başlıkta toplamıştır.⁷⁰ Tüm bu suçlamaların genel olarak Kilise mensupları tarafından geldiği hatırlanacak olursa durumu sadece bilgi eksikliğiyle açıklamak yetersiz olacaktır; muhtemelen amaç nefret edilecek bir düşman imgesi yaratmaktır ve seferlerin ardından geçen dokuz asırlık tecrübeler göz önüne getirildiğinde bu konuda oldukça da başarılı olunmuştur.

Yukarıda incelendiği gibi tüm Avrupa'yı kasıp kavuran şiddet yüzünden "Tanrı Barışı" gibi kavramları ve zoraki ateşkes dönemlerini ilan eden kilisenin, dönem şartları dikkate alındığında görece bir huzur ve medeniyet safhası yaşamakta olan İslâm coğrafyasını ve İslâm'ı şiddetle suçluyor olması zaten abesle iştigaldir. Haçlı Seferleri boyunca aman dileyenlerin dahi affedilmediği hatırlandığında "şiddet dini" suçlaması anlamsız kalmaktadır.

İslâm'ın zevk ve sefa dini olduğu suçlamasının altını doldurmak için yapılanlar ise günümüzde de tekrarlanmaktadır. İslâm'ın azami evlilik sayısı sınırını bilmesi gereken yazarlar kasten yedi ila on eşten bahsetmiş, Kur'an ayetleri bu tür gönderme yapıyormuş gibi göstermek için çoğu zaman yanlış çevrilmiş, eşler arasında doğal olmayan hatta hayvanlara özgü ilişki türlerinin İslâm'da teşvik edilip uygulandığı iftiraları yayılmış, Hz. Peygamber'in yaşamı ve evlilikleri kasıtlı olarak saptırılıp mesnetsiz suçlamalar ilave edilmiştir.⁷¹ Bu şekilde sıradan halkın gözünde tiksinti duyulan bir Müslüman portresi oluşturulmuştur. "Sahte din/peygamber" suçlaması ise yukarıda değinildiği

69 Watt, *a.g.e.*, s. 110.

70 Watt, *a.g.e.*, s. 111-116.

71 Watt ayrıca, bu suçlamaların ve Haçlı Seferleri konusunda Batılıların coşkusunu, Müslümanlara karşı duyulan kıskançlık ve aşağılık duygusuna bağlayarak, bu duyguları bastırabilmek için İslâm imgesinin çarpıtılmasının zorunlu olduğunu dile getirmektedir. Watt, *a.g.e.*, s. 114-115, 122.

gibi modern tarihçilerin eserlerinde dahi karşımıza çıkmaktadır. Bunun dışında Haçlı Seferleri'nin Müslüman kahramanları bilinçli bir şekilde itibar cellatlığıyla değersizleştirilmeye çalışılmaktadır.⁷²

Sosyolojik ve psikolojik altyapısı bu şekilde oluşturulan seferlerin nedenleri incelenecek olursa dönem kaynakları, Aydınlanma Çağı düşünürleri ve modern tarihçiler, Haçlı Seferlerinin ardında yatan gerekçeler konusunda birbirinden çok farklı görüşler ortaya koymuştur.

Dönem kaynaklarının dini amaçlarla yola çıkıldığı iddiasına karşın Aydınlanma Çağı'nda Haçlı Seferlerinin asıl gayesinin bağınaz Hristiyan toplulukların, para, mal ya da toprak kazanma hırsıyla, Papa'nın siyasi gayesini gerçekleştirmek için dinî kisve altında medeni İslâm ülkelerine saldırması olarak özetlenebilecek görüşe bırakmıştır. Öyle ki Örneğin Thomas Müller bu konuda Papa II. Urbanus'un dindarlık kisvesi altında asıl amacının Kudüs, Antakya ve İstanbul gibi Doğu kiliselerini Roma'nın tahakkümü altına almak, Hristiyan âleminin tam kontrolünü sağlamak ve yola gelmeyen, güçlü düşmanlarını sefere gönderip ıslah etmek son olarak da sefer için toplanan paralardan maddi çıkar sağlamak olduğunu iddia etmiştir. Ancak günümüzde bu bakış açısı da değiştirmiştir. Günümüzde daha çok kabul gören Plüralist bakış, seferin tamamen bir karşı saldırı ve savunma amaçlı olduğu, dönemin egemen gücü Müslümanların, Hristiyanlara

72 Bunun en bariz örnekleri, eseri boyunca Haçlı fanatizmini gizleyemeyen von Sybel ve daha eserinin başında amacının "Haçlılara olan tutkusunu yansıtmak" ve "...Kutsal Mezar başında kan revan içindeki Haçlıların coşkusunu anlatmak..." olarak izah etmekte bir sakınca görmeyen, popüler eserinin büyük bölümünü Selahaddin Eyyubi, Zengi ve Baybars gibi İslâm kahramanlarını itibarsızlaştırmak için çabalayan Thomas Asbridge'te görülebilir. Bkz. Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, (İstanbul: Say Yayınları, 2014), s. 18.

Bu Batılı tarihçilerin yanı sıra seferleri Arapların gözüyle aktarmaya çalışan Amin Maalouf ise çalışmasında bariz bir Arap milliyetçiliği yaparak seferlerin en büyük darbesini yiyip genelde ilk savunma hattını oluşturan Türklerin başarılarını ve yaşadıklarını küçümsemiş, bir nevi Avrupalı yazarların yaptığı gibi her fırsatta Türk-İslâm kahramanlarını itibarsızlaştırmak için âdeta çaba sarf etmiştir. Yazarın Arap milliyetçiliği o denli baskındır ki 1144'te İmadeddin Zengi'nin Urfa'yı ele geçirmesini Arapların zaferi olarak aktarmakta sakınca görmemektedir. Maalouf, *a.g.e.*, s. 107-239.

baskı ve zulüm uyguladıkları ve Hristiyanların en büyük dini merkezlerini ele geçirdikleri, gerek yaşanan katliamların gerek orduların büyüklüklerinin gerekse seferlerin boyutlarına dair verilen çoğu bilginin abartı olduğu görüşünü savunmaktadır.⁷³

Günümüzde hüküm süren bakış açısı, seferlerin gerçek nedenlerini ortaya koymaktan ziyade haklı çıkarma çabasıdır. Olayların tanıklarının kayıtlarına rağmen Haçlıların gerçekleştirdiği tüm katliamlar ve vahşet satır aralarında bırakılıp Yakın Doğu'daki Hristiyanların, Müslümanların zulmü altında inlediği ve Türk yayılmacı hareketinin İstanbul'u dahi tehdit ettiği iddiası tekrarlanmaktadır. Ne var ki Süryani ve Ermeni Hristiyanların, aslında Bizans yönetiminden memnun olmadıkları, dinî vecibelerini yerine getirmelerine izin verilmediği tüm tarihçilerin ittifak ettiği bir gerçektir. Bu durumda, asıl Bizans hâkimiyetinde eziyet çeken Doğu Hristiyanlarının o dönemde değil de Müslüman egemenliği sırasında kurtarılma ihtiyacının belirivermesi çok inandırıcı değildir. Ayrıca Kutsal Savaş çağrısı yapıldığı dönemde Türk ileri hareketi durmuş, İslâm dünyası, kendi iç sorunlarıyla uğraşan devletçikler haline gelmiştir. Bu durumun farkında olan Bizans İmparatorunun asıl gayesi de fırsatı değerlendirip kaybettiği toprakları geri kazanmaktır. Bu nedenle XI. asırda pek çok örneği görülen, rutin paralı asker talebinde bulunmuştur. Öte yandan Kutsal Savaş çağrısının öncesinde Bizans'ın

73 Thomas Fuller, *The History of the Holy War*, (London: William Pickering, 1840), s. 18-19; Kostick, *The Social Structure*, s. 290; Paul F. Crawford, "Four Myths about the Crusades", *Intercollegiate Review*, 46, S. 1 (2011), s. 13-22, erişim 12 Mart 2017, https://isistatic.org/journal-archive/ir/46_01/crawford.pdf; Paul F. Crawford, "The First Crusade: Unprovoked Offense or Overdue Defense?", *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt (Indiana: Heckett Publishing, 2015); Alfred J. Andrea ve Andrew Holt, "Once More into the Breach: The Continuing War Against Myths", *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt, (İndina: Heckett Publishing, 2015), s. xx. Birinci Haçlı Seferi'nin nedenleri, dönemin siyasi yapısı ve seferlere bakışın tarihsel değişimi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Genç, "Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2017; *Haçlılar Kudüs'te*, Raimundus Aguilers, yay. haz. Süleyman Genç, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019).

uğraştığı tek sorun Türkler değildir; Peçenek tehdidi Balkanları, Norman istilası ise İtalya'yı Bizans'tan koparmıştır. Hal böyleyken, gerçekten amaç Bizans'a yardım etmek ise mezkûr diğer iki tehdidin neden göz ardı edildiği sorusu yanıtsız kalmaktadır.

Seferlerin fikir babası sayılabilecek Papa VII. Gregorius'un 1075 yılında yayımladığı *Dictatus Papae*, Papalığın, siyasî erk üzerinde güç edinme çabasının açık bir sonucudur. Kutsal Savaş çağrısının nedenleri incelenirken Papalığın on yıllardır süren bu güç kazanma savaşının göz ardı edilmesi, Haçlı Seferleri'nin arka planında yatan düşünceyi örtbas etmektedir. Bunun yanında Avrupa'nın o dönemde içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik buhranlar zaten bizzat Papa II. Urbanus'un Clermont Vaazı'nda dile getirilmiştir. Ayrıca yine aynı vaazda Doğu'nun zenginliklerinden ve ganimetlerden söz edilmesi, üstüne üstlük katılanlara geçmiş günahları için af verilmesi Papalığın, Doğu kiliselerini kontrol altına alıp tek güç olma mefkûresi için adam kazanma yöntemleri olarak görülmelidir. Sefere iştirak edenler arasında gerçekten dinî motivasyonla hareket edenler olabileceği gibi batıda sahip olamadığı mal ya da topraklara doğuda hâkim olmak için yola çıkanlar olduğu da tartışmasızdır. Söz gelimi Baudouin de Boulogne, Urfa Kralı olunca, Bohemund ise Antakya hâkimi olunca Kudüs muhasarasına katılma ihtiyacı bile hissetmemişlerdir. Kaldı ki bu iki kont, sefere iştirak eden en meşhur simalardan, hareketin en güçlü kişilerindendir. Sonuç olarak Birinci Haçlı Seferi'ne katılanlar yeknesak bir yapı teşkil etmemektedir, bu nedenle gayelerinin tek olduğu izahı tarih metodolojisine aykırıdır. Ancak seferin tamamen bir Papalık projesi olduğu, asıl amacının Hristiyan âleminin tek gücü olma çabası olduğu aşîkârdır. Bunun dışındaki ekonomik, siyasal ya da sosyal koşullar ancak tali sebepler olarak düşünülmelidir.

Özetlemek gerekirse, önsöz bölümünde de belirtildiği gibi seferlere bakış, dönemin siyasi yapısına göre değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle değişken politik durumların seferleri anlamamıza engel oluşturmaması için ilk dönem kaynakları, Haçlı Seferlerini idrak etmede en büyük kılavuzumuz olmalıdır.

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NİN TARİHİ KAYNAKLARI

A) Latince Kaynaklar

1. Anonim Haçlı Tarihi

Birinci Haçlı Seferi tasvirleri arasında en bilineni, yazarı bilinmeyen sadece *Gesta* ya da *Gesta Francorum* adıyla meşhur *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanum* adlı eserdir.⁷⁴ Müellifi kimilerince bir papaz, kimi tarihçilere göre basit bir asker olan bu eser, otuz dokuz fasıldan ibarettir.⁷⁵ Bohemund'un ordusunda yer alan müellif, liderinin Antakya'da kalması üzerine onun ordusundan ayrılıp Tancred'in kuvvetlerine katılıp Kudüs'ün zaptında yer almıştır.⁷⁶ Bohemund'a hayran olduğu belli olan müellifin üslubu çağdaşları tarafından sert biçimde tenkit edilmiştir. Öyle ki aynı eseri temel alıp edebi üslupla yeniden yazmayı vazife edinen kronikçiler de olmuştur. Zira *Gesta*'nın dili oldukça basittir, hatta dilbilgisi hataları mevcuttur, İncil'den başka hiçbir edebi esere atıf yoktur ve "kaba-saba" bir üslupla yazıldığı konusunda eleştirilmiştir.⁷⁷ Tarihçiler, müellifin bu üslubunun sebebini Haçlı liderlerle herhangi bir iletişiminin olmamasının bir sonucu olduğu kanısındadırlar. Yazarın, eserini kulaktan

74 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:257; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, s. 158; Ergin Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), s. 15.

75 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:257; Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2009), s. 158; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 15.

76 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:257.

77 August C. Krey, *The First Crusade The Accounts of Eye-witnesses and Participants*, (Princeton: Princeton University Press, 1921), s.11; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos The Deeds of God Through the Franks*, nr. Robert Levine, (Woodbridge: The Boydell Press, 1997), s. 19; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 77.

dolma bilgilerle kaleme alan, muhtemelen ya alt sınıftan bir şövalye yahut sıradan bir asker olduğu görüşünü savunmaktadırlar.⁷⁸ Ayrıca, Bohemund'u ve Antakya'nın zaptını merkez alması, asıl hedef olan Kudüs'ü aynı ağırlıkta ele almaması, diğer Haçlı kontlarının seferdeki rollerini ön plana çıkarmaması ve en önemlisi de Haçlı Seferi'ni teolojik bir altyapı olmaksızın laik sayılabilecek bir bakışla sunması en temel eleştirilerdendir.⁷⁹

Eserin Türkçeye çevirisini yapan Ergin Ayan'a göre ilk yirmi dokuz fasıl, müellifin Kasım 1098'de Antakya'da Bohemund'un ordusundan ayrılmasından önce, sonraki on bölüm ise 1101 başlarında Kudüs'te, muhtemelen Askalân (ya da Aşkelon) Savaşı'ndan sonra yazılmıştır.⁸⁰ Birinci Haçlı Seferi'ni anlatan tüm kronikler içinde en yaygınının *Gesta* ve onu neredeyse tıpatıp kopya eden eserler olmasının en büyük nedeninin, Bohemund'un bu eseri kendi propaganda faaliyetleri için kullandığı ve 1106 yılında destek toplamak için gittiği Fransa'da her tarafta sattığı iddiası birçok tarihçi tarafından ifade edilmiştir.⁸¹

2. Raimundus Aguilers

Raimundus Aguilers (Fransızcada Raimond d'Agile, Almandada Raimund von Aguilers, İngilizcede Raymond of D'Aguilers), Papa II. Urbanus'un Haçlı Ordusu'nda papalık temsilcisi olarak görevlendirdiği Le Puy Psikoposu Adhemar'ın maiyetinde sefere iştirak etmiştir. Kısa zaman içinde Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'in (Raymund ya da Raimund) ordu vaizi ve görevli papazı olmuştur. Antakya kuşatması sırasında Pons of Balazun adında bir şövalyeyle birlikte yazmaya başladığı *Historia Francorum Qui Ceperunt Jerusalem* adlı eserini, arkadaşının Arka Kuşatması'nda ölmesi yüzünden tek başına 1099'da ya da Krey'e göre 1102'de bitirmiştir.⁸²

78 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 11; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:257; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 15

79 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 6; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 12.

80 Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 15

81 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:257; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 6; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 16.

82 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 8-9; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 25-29; Birsnel Küçükspahioğlu, "Birinci Haçlı Seferinin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers",

Raimundus Aguilers “bu görevin amacı esasen, savaşa uygun olmayanlar ve korkakça kaçanlar hakikatler yerine yalanları yaymaya çalıştığı için, müstakbel okuyucuların böylesi dönemlerin ahbablığından ve nasihatlerinden uzak durmalarını sağlamaktır,” diyerek eserini yazma gayesini açıklamıştır.⁸³ Çalışmasında İncil’e ve klasik eserlere sıkça atıf yapmaktadır.⁸⁴ Krey, Kont Raymond ve Piskopos Adhemar’la olan samimiyetinin, Raimundus Aguilers’e çoğu bilgiye erişim imkânı vermesine rağmen eserinin hem biçim hem de içerik yönünden acımasızca tenkide uğradığını belirtmektedir. Yapılan eleştiriler, eserin bağnazca, aşırı tarafgir ve abartılı derecede mistik olduğu yönündedir.⁸⁵ Gerçekten de Raimundus çalışmasının büyük bölümünü Kutsal Mızrak hadisesine, buluntunun gerçekliğine ve sayısız imge ve rüyalara, mucize anlatılarına ve beyaz cübbeli azizler ordusunun ilahi yardımına ayırmıştır.⁸⁶ Tüm eleştirilere rağmen Antakya’nın ve Kudüs’ün ele geçirilmesine bizzat tanıklık eden üç vakayinâme yazarından biri olması ve *Gesta*’da atlanan pek çok boşluğu tamamlaması hasebiyle oldukça kıymete haizdir.⁸⁷ Eser, *Haçlılar Kudüs’te* adıyla dilimize çevrilmiştir.⁸⁸

3. Fulcherius Carnotensis

1059 yılında doğmuş olan Fulcherius Carnotensis (Fransız literatüründe Foucher de Chartres, Almandada Fulcher von Chartres, İngilizcede Fulcher of Chartres), Papa II. Urbanus’un Haçlı Seferi çağrısını

Tarih Dergisi, S. 41 (2005), s. 18-19, erişim 16 Kasım 2016, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/issue/view/1023001519>; Güray Kırpık, *a.g.e.*, s. 157; Conor Kostick, *The Social Structure of the First Crusade*, (Boston: Brill, 2008), s. 27; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:256; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, (Ankara: TTK, 2013), s. 1:XXXII.

83 Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 27.

84 Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 29-40.

85 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 8-9.

86 Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 51-58, 65-68, 70-72, 76-78, 89, 93-103, 107-108, 111-113, 122-123.

87 *The Accounts of Eye-witnesses*, 9; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 7; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:256.

88 *Haçlılar Kudüs’te*, Raimundus Aguilers, yay. haz. Süleyman Genç, (İstanbul: Yedigöze Yayinevi, 2019).

gerçekleştirdiği 1095 yılındaki Clermont Konsili'ne katılıp katılmadığı kesin olmasa da Urbanus'un vaazını aktaran kronikçilerden biridir.⁸⁹ Runciman'ın tarifıyla "bütün Latin kronistleri arasında en aydını ve en güvene layık olanı" olan Fulcherius, Stephen de Blois'nin maiyetinde ve Robert de la Normandie'nin ordusunda sefere katılıp doğuya gitmiş, 1097 yılının, Runciman'a göre Haziran'ında, Demirkent'c göre sonbaharında Baudouin (Balduin ya da Baldwin) de Boulogne'nın ordusuna katılıp hizmetine girmiştir.⁹⁰ Baudouin de Boulogne'nın Kudüs Kralı olup 1118'de ölümüne kadar yanından ayrılmayan Fulcherius, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium* adlı eserini üç kısım halinde 1101, 1106, 1124-1127 yıllarında kaleme almıştır. Baudouin de Boulogne'nın ana ordudan ayrılıp Urfa'ya gitmesi yüzünden gerek Antakya muhasarası ve zaptı, gerekse Kudüs muhasarası ve zaptında görgü şahidi olamayan Fulcherius, bu bilgiler için Anonim *Gesta*'dan ve diğer vakanüvis Raimundus Aguilers'den faydalanmıştır.⁹¹ Bu nedenle Fulcherius'un eseri, Clermont Konsili, İznik'in Muhasarası ve teslim alınışı, Dorylaion Savaşı, Baudouin de Boulogne'nın ana ordudan ayrılıp Urfa'da hâkimiyeti ele alması ve Godfrey'in ölümünden sonra Kudüs Kralı olarak faaliyetleri gibi konularda en kıymetli vakayinâme konumundadır. Fakat Antakya ve Kudüs'ün ele geçirilmesinin anlatımında aynı derecede ehemmiyete sahip değildir. Eserin Türkçeye çevirisi hem doktora tezi olarak Mukadder Yıldız hem de İlcan Bihter Barlas tarafından yapılmıştır.⁹²

4. Albertus Aquensis

Albert of Aachen, Albert of Aix, Albert d'Aix ve Albericus Aquensis adlarıyla da bilinen müellif hakkında, günümüz Almanya'sının

89 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:256; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 17; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, s. 1:XXVII.

90 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:256; Ebru Altan, "Birinci Haçlı Seferinin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis", *Tarih Dergisi*, S. 37, (2002), s. 44-45; Işın Demirkent, *a.g.e.*, s. 1:XXVII; Güray Kırpık, *a.g.e.*, s. 156.

91 Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 23.

92 Yıldız, Mukadder. "Fulcherius Carnotensis - Birinci Haçlı Sefer Vakayinamesi", (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1999); Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas, (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2009).

Renanya bölgesindeki Aachen civarında yaşamış bir kilise mensubu olduğu dışında hiçbir bilgi yoktur.⁹³ Albertus, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiaeve Historia Ierosolimitana* olarak da bilinen *Historia Ierosolimitana* adlı eserinin en başında Haçlı Seferi'ne şahsen iştirak etmediğini açıkça ifade etmektedir.⁹⁴ Eserin yazıldığı tarih olarak ünlü Haçlı Tarihçisi August C. Krey 1120 yılından sonrasını, Steven Runciman 1130 civarını işaret etmekte, Işın Demirkent de eserinin bitiş tarihinden ve en eski nüshasının yazılış tarihinden hareketle 1120-1158 tarihleri arasında yazıldığını söylemektedir.⁹⁵ Albertus'un eserinin Latince'den İngilizce'ye en son neşrini yapan Susan B. Edgington ise *Historia*'nın çok daha öncesinde yazıldığını savunmakta, eserin bir bütün halinde değil parça parça yazıldığı görüşünden hareketle Kudüs'ün zaptıyla biten ilk beş bölümü Albertus'un 1100-1102 yılları civarında tamamladığı görüşündedir.⁹⁶

Birinci Haçlı Seferi'nin en ayrıntılı anlatımını sunan *Historia Ierosolimitana*, uzun yıllar boyunca en büyük otorite olarak kabul görmesine karşın, XIX. yüzyıl tarihçilerinden von Sybel'in eleştirileri eserin itibarına büyük darbe indirmiştir.⁹⁷ Öte yandan tüm eleştirilere karşın modern tarihçilerin Haçlı Seferleri'ni anlatırken Albertus Aquensis'in anlatımlarını kullanmaları dikkat çekicidir; zira *Historia Ierosolimitana*'da aktarılanlar dışında eldeki bilgiler çok sınırlıdır.⁹⁸ Türkiye'de Haçlı Seferleri tarihi alanında Fikret Işıltan'dan sonra diğer bir büyük tarihçi olan Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Konluğu* adlı eserinin temelini teşkil eden Albertus Aquensis

93 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, 12; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:258; Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem*, nşr. Susan B. Edgington (Surrey: Ashgate Publishing, 2013), s. 1:1.

94 Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:15.

95 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 13; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:258; Demirkent, *Urfa Haçlı Konluğu*, s. 1:XXX.

96 Kostick, *The Social Structure*, s. 84-85; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1.

97 Heinrich von Sybel, *a.g.e.*, s. 206-254; Runciman, *a.g.e.*, s. 258; Susan B. Edgington, "Albert of Aachen Reappraised", *From Clermont to Jerusalem* içinde ed. Allan Murray, (Brepols: Brepols Publishers, 1998), s. 65; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1.

98 Demirkent, *Urfa Haçlı Konluğu*, s. 1:XXX.

için tüm eleştirilerin aksine, "... Araştırmamızı yaparken biz onun verdiği bilgilerin, özellikle bölgenin yerli kaynaklarının verileri ile mukayesesini yaparken, bunlarla hemen daima az çok uygunluk ve tutarlılık halinde bulunduğunu müşahade ettik,"⁹⁹ diyerek *Historia Ierosolimitana*'nın önemini ve doğruluğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında günümüz tarihçilerinden John France, Albertus'un eserini Birinci Haçlı Seferi'nden hemen sonra (1102 civarı) yazmış olması, sağlam ve bol kaynak kullanması göz önüne alındığında eserin görgü tanığı tarafından yazılmış gibi değerlendirilmeyi hak ettiği görüşündedir.¹⁰⁰

Bununla birlikte *Historia Ierosolimitana*, Keşiş Pierre, Halkın Haçlı Seferi ve Godfrey'in (Godfroi ya da Gottfroi) Avrupa boyunca ilerleyişi ve Baudoin'in Urfa Haçlı Kontluğu'ndaki faaliyetleri konularında yegâne bilgi kaynağıdır. Ayrıca İznik, Antakya ve Kudüs kuşatmalarında diğer kaynaklara göre çok daha tafsilatlı bilgi sunar.¹⁰¹ Bu nedenle birinci elden kaynak olmaması, destansı öğelere yer vermesi ve bazı yer-zaman tutarsızlıkları yönündeki eleştirilere rağmen birçok tarihçi *Gesta Francorum*'dan sonra en önemli ikinci kaynak olarak *Historia Ierosolimitana*'yı göstermektedir.¹⁰² Öte yandan çağdaş vakayinâmelerde görülen diğerini bir ölçüde kopya etme sorunu Albertus Aquensis'te görülmemekte, eserin tamamen özgün olması ona ayrı bir önem kazandırmaktadır.¹⁰³ Eserini olayların uzağından yazmış olması bir açıdan bakıldığında eleştiri konusu olsa da diğer açıdan çalışmasına objektiflik kazandırdığı söylenebilir.¹⁰⁴ Albertus Aquensis, halkın Haçlı Seferi sırasında Hristiyanların hem dindaşlarına hem de Yahudilere karşı giriştikleri katliam ve talanlara, Haçlı kontların aralarında yaşanan

99 Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, s. 1:XXXI.

100 John France, *Victory in the East: A Military History of the First Crusade* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), s. 379-381.

101 Edgington, *Albert of Aachen Reappraised*, s. 55.

102 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 13; Runciman, *a.g.e.*, s. 258; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, s. 157; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1.

103 Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1: 1.

104 Edgington, "Albert of Aachen Reappraised", s. 66.

ihtilaflara ve karşı cephede yer alan Müslümanlara karşı çağdaşlarına göre nispeten tarafsız bir üslup izlemiştir.

Eserin Türkçe çevirisi bulunmamaktadır.¹⁰⁵

5. Willermus Tyrensis

Steven Runciman'ın "bütün Haçlı Seferleri tarihçilerinin en büyüğü" olarak tanımladığı Willermus Tyrensis (Fransız literatüründe Guillaume de Tyr, Almandaca Wilhelm von Tyros, İngilizcede William of Tyr), *Historia Rerum In Partibus Transmarinis Gestarum* adlı eserini Birinci Haçlı Seferi'nden yetmiş yıl sonra yazmıştır.¹⁰⁶ Bununla birlikte, Haçlıların Kudüs'ü işgal edip yerleşmelerine kadar olan olayları Albertus Aquensis'ten, 1127'ye kadar gerçekleşen olayları da Fulcherius Carnotensis'ten aktarmasına karşın kaynaklarına yöneltilen eleştirilerle karşılaşmamış olması dikkat çekicidir.¹⁰⁷ Kudüs Kralı Amaury (1163-1174) ve IV. Baudouin (1174-1185) döneminde yaşayıp Sur Başpiskoposluğu görevini yürütmesi, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'la görüşmek için elçi olarak görevlendirilecek kadar diplomaside etkin biri olması ve krala çok yakın olması, eserini kendi dönemi için çok kıymetli bir kaynak haline getirmiştir.¹⁰⁸ Yirmi üç bölümden oluşan eserin Kudüs'ün zaptına kadar olan olayları anlatan kısmı Ergin Ayan tarafından Türkçeye çevrilmiştir.¹⁰⁹

6. Radulphus Cadomensis

Birinci Haçlı Seferi'ne katılan ya da katılanlara ulaşma imkânı olan tarihçilerin kronikleri arasında eseri en az incelenen ve bilinen

105 Albertus Aquensis ve eseri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Süleyman Genç, "Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize, 2017.

106 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:259; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu*, s. 1:XXXIII.

107 Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, s. 157; Ayan, *Willermus Tyrensis*, *a.g.e.*, s. 17.

108 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:259; Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*, s. 157; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 17-19.

109 Ergin Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016).

Radulphus Cadomensis'tir.¹¹⁰ Diğer Latin kronik yazarlarının aksine, Radulphus Cadomensis hakkında (Fransızca literatürde Raoul de Caen, Almancada Radulf von Caen, İngilizcede Ralph of Caen) oldukça fazla malumat vardır. İlk Haçlı Seferi sırasında yaşı küçük olduğu için sefere katılamayan Radulphus, Bohemund'un 1107 yılında topladığı orduya katılmıştır. Kontunun hizmetinde bir süre kaldıktan sonra Bohemund'un 1111'de ölümünün ardından Kudüs'e gidip yine bir Norman prensi ve Bohemund'un yeğeni olan Tancred'in hizmetine girmiştir.¹¹¹ Hem Bohemund'un hem de Tancred'in maiyetindeyken Haçlı Seferi sırasında yaşanan olayları yazma amacıyla olduğunu belirtip bizzat Norman prenslerinden gerekli bilgileri edinmiştir. Ancak himayesinde olduğu prens hayat-tayken eserini yazmayacağını belirtmiştir.¹¹² Tancred'in ölümünden hemen sonra kaleme aldığı *Gesta Tancredi*, Bizans İmparatoru Alexios ve Toulouse Kontu Raymond St. Gilles'e karşı aşırı hasmane üslubuna karşın yine de kıymetli bir kaynaktır. En önemli farklılığı ise olayları Norman bakışıyla ele almasıdır.¹¹³ Bunun yanında ana bilgi kaynaklarının doğrudan Birinci Haçlı Ordusu'nun karar mekanizmasında yer alan iki kont olması, kontların düşünce yapısının ve hareketlerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamıştır.

Eğitimli bir kilise mensubu olmasına karşın İslâm'ı bir pagan dinî ve Hz. Peygamber'i (s.a.v.) Müslümanların tanrısı olarak zikretmesi, döneminin ruhban sınıfının diğer dinler hakkındaki bilgi seviyesini göstermesi bakımından ilginçtir.¹¹⁴ Ayrıca Kutsal Mızrağa bakışı Raimundus Aguilers'le taban tabana zıttır.¹¹⁵ Eserin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

110 Ralph of Caen, *Gesta Tancredi*, nşr. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach, (Surrey: Ashgate Publishing, 2010), s. 1.

111 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 12; Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 1-4; Tarık Tolga Gümüş, "Caen'li Ralph'ın Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S.14, (2014), s. 111-112.

112 Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 3-4.

113 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 12.

114 Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 104.

115 Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 118-121.

7. Robertus Monachus

Birinci Haçlı Seferi kronikçilerinden Robertus Monachus'un eseri *Historia Iherosolimitana*, müellifinin, Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'ndeki Haçlı Seferi çağrısını yaptığı meşhur vaazına bizzat iştirak ettiği kesin üç Latin kronik yazarından biri olması nedeniyle önemlidir.¹¹⁶ Urbanus, Clermont'ta üç konuşma yapmıştı; bunlardan ilki kilise işlerini, ikincisi Kutsal Savaş çağrısını ve üçüncüsü de seferin uygulanması ile ilgili talimatları kapsamaktaydı. Robertus vaazların tam metnini vermese de -ki vaazların tamamını kapsayan bir kaynak mevcut değildir- hitabı en tafsilatlı aktaran kaynaklardan biridir.¹¹⁷ *Gesta*'ya yapılan eleştirilerden sonra bazılarına göre Haçlı Seferleri'ne teolojik bir altyapı kazandırmak ve mezkûr eserin kaba dilini düzeltmek için, bazı görüşlere göre de Bohemund'un planladığı yeni seferin ve Antakya üzerindeki hak iddiasına propaganda amacı olarak yazılmıştır.¹¹⁸ Ancak Robertus Monachus (Fransızca'da Robert le Moine, Almancada Robert der Mönch ve İngilizcede Robert the Monk), Fransa'nın Reims bölgesindeki St-Remi Benedict Manastırı'nda bir keşiş olduğunu, Clermont Konsili'ne bizzat iştirak etmiş olması nedeniyle Haçlı Seferi'nin tarihini yazma görevinin kendisine, *Gesta*'nın üslubundan ve Papa II. Urbanus'un vaazından bahsedilmemesinden rahatsızlık duyan manastır rahibi tarafından verildiğini ve amacının dili düzeltmek ve eksik olan başlangıç kısmını eklemek olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹

Keşiş Robert olarak da bilinen Robertus Monachus'un eserinin Latince'den İngilizce'ye neşrini yapan Carol Sweetenham, eserin muhtemelen 1106-1107 yıllarında tamamlanmış olduğu görüşündedir.¹²⁰ Yüz nüshayla en çok nüshası olan Haçlı Seferi kroniğidir.¹²¹ Türkçe çevirisi mevcut değildir.

116 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 13.

117 Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 42-43, 79-82.

118 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 11; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 6, 14.

119 Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 75.

120 Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 7.

121 Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 8.

8. Ekkehard von Aura

Ekkehard von Aura, Birinci Haçlı Seferi'ne iştirak etmese de eserinde kıymetli bilgiler mevcuttur. Krey, Almanların en büyük Ortaçağ tarihçilerinden biri olarak görülen Ekkehard von Aura'nın (İngilizcede Ekkehard of Aura, Latince Ekkehardus Uraugiensis) Birinci Haçlı Seferi sırasında Corvey'de keşiş olduğunu bildirmektedir.¹²² 1101'de ordularıyla Kudüs'e gittiği konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur; zira eseri *Hierosolymita*'da, Kudüs'te ilk Haçlı Seferi'ni anlatan bir kitap görüp okuduğunu bizzat belirtmektedir.¹²³ Müellifin asıl özelliği, 1101'deki Haçlı Seferi'nin tek görgü tanığı vakayinâme yazarı olması ve Halkın Haçlı Seferi'nden bahseden kronikçi olmasıdır.¹²⁴ Halkın Haçlı Seferi topluluklarından Gottschalk, Emico ve Folkmar'ın Avrupa'da yaptıkları talan ve katliamlar konusunda da anlatımları kıymete haizdir. Birinci Haçlı Seferi konusundaki ifadelerini "Kudüs'te görüp okuduğu küçük bir kitaba ve "Kont Robert'ın yazdığı mektuba" dayandırdığını söylemektedir.¹²⁵ Ancak bahsettiği mektup, Patrik Daimbert, Godfrey ve Raymond'ın Papa II. Paskal'a yazdığı mektuptur. Eserin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

9. Guibertus Novigenti

Döneminin en büyük âlimlerinden olan Guibertus Novigenti (Fransızca Guibert de Nogent, Almancada Guibert von Nogent, İngilizcede Guibert of Nogent), 1060 yılında Beauvais civarında doğmuştur.¹²⁶ 1104-1121 yıllarında Nogent'ta başrahiplik görevi yapan Guibertus, Clermont Konsili'ne katılan üç kronik yazarından biridir. Krey'e göre *Gesta Dei Per Francos* adlı eserini 1108-1112

122 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 11.

123 King, Matthew La Barge, "We're on a Mission from God: A Translation, Commentary, and Essay Concerning The Hierosolymita by Ekkehard of Aura", (Lisans Tezi, University of Washington, 2011), s. 56.

124 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 11.

125 King, "The Hierosolymita", s. 56, 58, 60.

126 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 13; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos The Deeds of God Through the Franks*, nşr. Robert Levine (Woodbridge: The Boydell Press, 1997), s. 1; Guibert of Nogent, *Monodies and On the Relics of Saints*, nşr. Joseph Mcalpany ve Jay Rubenstein, (Londra: Penguin Books, 2011), s. 8.

yılları arasında, Rubenstein'a göre 1108'den önce Runciman'a göre ise 1109 yılında yazmıştır.¹²⁷

Robertus Monachus'taki gibi *Gesta*'nın "... aşırı basit sözcüklerle dolu, çoğunlukla dilbilgisi kurallarını çiğneyen..." üslubunu düzeltmeye ant içerek eseri yazmıştır.¹²⁸

Gesta Dei Per Francos'un içerik olarak en büyük farkı, eserin neredeyse bir bölümünü İslâm'ın ortaya çıkışı ve Hz. Peygamber için ayırmış olmasıdır. Elbette bu bölümde objektif bir tarih aktarımı değil, ağır hakaretler ve iftiralarla dolu, vodvil¹²⁹ hatta daha da ötesi fars tarzı bir anlatım söz konusudur.¹³⁰ Krey'in "çağın en büyük âlimlerinden" biri olarak gördüğü Guibertus Novigenti'nin İslâmiyet'in bir pagan dinî olduğu fikrine dayandığı hakaretâميز ifadeler, ruhban sınıfının bilgi seviyesini göstermesi açısından ilginçtir.

Öte yandan gerek Papa II. Urbanus'un Kutsal Savaş çağrısı konusunda gerekse Haçlı Ordusu'nun yaptığı katliamlar ve yamyamlık ifadeleri konusunda dikkate değer bilgiler vermektedir. Eserin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

B) Diğer Çağdaş Kaynaklar

1. Anna Komnena

1083 doğumlu Anna Komnena, Bizans imparatoru Alexios'un kızıdır.¹³¹ Eseri *Alexiad*, bilhassa Birinci Haçlı Seferi, o dönemde Anadolu'nun ve Balkanların siyasi durumu, Haçlı kuvvetlerinin Bizans'ın başkentinde yaptıkları talan ve çıkardıkları kargaşalar, özellikle de Haçlı kontlarının İstanbul'a ulaşip İmparator Alexios'a bağlılık yemini edişleri konularında yegâne Bizans kaynağıdır. Anna Komnena,

127 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s.13; Guibert of Nogent, *Monodies and On the Relics of Saints*, s. 9; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:1:257.

128 Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 19.

129 Vodvil; tanıma yanılmalarına ve olguların tuhaflığına dayanan kaba güldürü türüdür; fars ise ilkel, yalın güldürme öğelerinden yararlanan, argoya da dayanan ve sadece güldürmeyi amaçlayan bu amaçlara ulaşmak için de konuyu ve olay örgüsünü dahi hiçe sayıp kimi kez inanırlığın sınırını aşan, abartılı komedidir.

130 Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 26-30.

131 Anna Komnena, *Alexiad*, s. 5.

eserini yazmaya, olayların üstünden kırk yıl geçtikten sonra, kocası Nikephoros'un tahta geçmesi için darbeye kalkıştığı kardeşi Ioannes tarafından gönderildiği sürgün hayatı sırasında yazmıştır. Eserin dilinde babasını haklı çıkarma, hatta günahsız gösterme çabası ve Haçlı kontlarına, bilhassa Bohemund'a karşı çok tenkitçi ve hasmane bir üslup göze çarpmaktadır.¹³²

2. Urfalı Mateos

Birinci Haçlı Seferi dönemi için çok değerli bir kaynak işlevi gören Ermenice vakayinâme, ilki 952-1136 yıllarını kapsayan Urfalı Mateos'un vakayinâmesi, ikincisi ise Mateos'un öğrencisi Papaz Gregor'un zeylinin kapsadığı 1136-1162 dönemi olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Eserin müellifi Mateos'un doğum ve ölüm tarihleri ya da yaşamıyla ilgili mevcut tek bilgi, çalışmasının ikinci bölümünün girişinde kendisinin belirttiği, Urfa'da yaşayan bir manastır başrahibi olduğu ve eserini burada yazdığı bilgisidir.¹³³ Bilhassa Urfa ve çevresinde yaşanan olaylar, ilk Latin devleti olan Urfa Haçlı Kontluğu'nun kuruluşu ve Baudouin de Boulogne'nın faaliyetleri konusunda birinci derecede kaynak işlevi görmektedir.

3. İbnü'l-Kalânisi

Asıl adı Ebû Yâ'lâ er-Reîsü'l-Ecel Mecdü'r-Rüesâ Amîd Hamza b. Esed b. Muhammed ed-Dımaşkî et-Temîmî olan İbnü'l-Kalânisi (555/1160), Dımaşk'ta 1073-1082 yılları arasında doğmuş, ailesi kalansüve (külâh) imalatı yaptığından İbnü'l-Kalânisi adıyla meşhur olmuştur.¹³⁴ Tüm hayatı boyunca, tarih, ilahiyat, edebiyat ve fıkıh tahsilini de aldığı Dımaşk şehrinde kalıp iki defa bu şehrin reisliğini de yapmıştır.¹³⁵ Hilâl b. Muhassin es-Sâbî'nin (448/1056),

132 Runciman, *a.g.e.*, s. 255; Anna Kommena, *a.g.e.*, s. 5.

133 *Urfalı Mateos Vakayî-nâmesi (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162)*, nşr. Hrant D. Andreasyan (Ankara: TTK Yayınları, 1962), s. xxi.

134 Abdülkerim Özeydin, "İbnü'l-Kalânisi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 21, (Ankara: TDV Yayınları, 2000), s. 99.

135 Özeydin, "İbnü'l-Kalânisi", s. 99; Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008), s. 1.

Kitâbü't-Târîh adlı, 360-447 (970-1056) yıllarına ait olayları ihtiva eden kitabına zeyil olarak yazdığı *Tarihü Dımaşk*, 1160 yılına kadar olan olayları ihtiva eder.¹³⁶ İbnü'l-Esir'in de eserinde faydalandığı bu çalışma Haçlı Seferleri konusunda İslâm Tarihi kaynakları arasında en önemli eserlerden biridir. Latin kaynaklarıyla kıyaslandığında oldukça objektif olan eser, Haçlı ordularının Anadolu'ya ulaşmasından sonra onlardan bahsetmesiyle İslâm dünyasının tehdidin büyüklüğünden ne kadar haberdar olduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.¹³⁷

4. *Azîmî Tarihi*

Asıl adı Ebû Abdullâh Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Azîmî et-Tenûhî (556/1160) olan müellif hakkında, Hicrî 483 yılında Halep'te doğduğu ve Arapların Tenûh kabilesine mensup olduğu dışında pek bilgi yoktur.¹³⁸ 1160 yılı olaylarıyla sona eren İslâm Tarihi eseri *Azîmî Tarihi*'nin 1038-1143 yıllarını kapsayan dönemi Ali Sevim tarafından neşredilmiştir. Eseri, çok kısa notlar şeklinde olsa da Haçlı Seferleri'ne ait kıymetli birkaç bilgi içermektedir.

5. Kemâlüddîn İbnü'l-Adîm

Tam adı, Ebu'l-Kâsım Kemâlüddîn Ömer b. Ahmed b. Hibetullâh b. Muhammed el-Ukaylî el-Halebî (660/1262) olan müellif, 1193 yılında Halep'te doğmuş, Hicaz, Bağdat gibi şehirlerde ilim tahsilinden sonra henüz yirmi sekiz yaşında müderrisliğe, sonra da kadılık, elçilik ve vezirlik gibi görevlere atanmıştır.¹³⁹ Halep şehrinin tarihine ve önde gelen kişilerine dair *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb* ve *Buğyetü'l-Haleb min Târîhi Haleb* adlı iki eser bırakmıştır.

136 Özeydin, "İbnü'l-Kalânisi", s. 99; Aydın Usta, *a.g.e.*, s. 1; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:261.

137 İbn Kalânisi. Şam Tarihine Zeyl, çev. Onur Özatağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

138 Usta, *a.g.e.*, s. 2; Ali Sevim, "Azîmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, (Ankara: TDV Yayınları, 1994), s. 330.

139 Ali Sevim, "İbnü'l-Adîm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 20, (Ankara: TDV Yayınları, 1999), s. 478-479.

Bu eserlerden ilki 1243 yılına kadar olan hadiseleri, Suriye'nin diğer şehirleri, Irak ve Mısır gibi çeşitli yerlerde cereyan eden olaylar, Halep'le herhangi bir şekilde ilgisi olan bölge, şehir ve kaleler, buralarda yaşayan kişileri ihtiva ettiğinden Haçlı Seferleri tarihi için kıymetli notlar içermektedir.¹⁴⁰

6. İbnü'l-Esir

Asıl adı Ebu'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî olan ve 4 Cemâziyelevvel 555'te (12 Mayıs 1160) Cizre'de (Cezîre-i İbn Ömer) doğan müellif, babasının lakabının Esîrüddin olmasından ötürü İbnü'l-Esir (630/1233) ismiyle meşhur olmuştur.¹⁴¹ Her ne kadar *el-Kâmil fi't-târih* adlı eseriyle meşhur olsa da hadis ilminde hafızlık derecesine ulaşmış, edebiyat, siyer, ensab ve eyyâmü'l-Arab ve usul-i hadis gibi ilimlerde de otorite sayılacak mertebede görülmüştür.¹⁴² Diğer Müslüman tarihçiler gibi olaylarla ilgili kayıtları çok kısa olmasına karşın kendinden önceki eserleri dikkatle araştırıp kıyaslayıp kullanması hasebiyle Haçlı Seferleri konusunda aktarımlarıyla pek çok Batılı tarihçi tarafından en önemli İslâm Tarihi kaynağı olarak görülmektedir.¹⁴³

7. Yahudi Kronikleri

Kutsal Savaş çağrısının ardından belirlenen hareket vaktini beklemeden yola çıkan kitlelerin Avrupa'daki Yahudilere uyguladığı zulüm ve katliamlar Albertus Aquensis ve Ekkehard von Aura'nın vakayinâmelerinde anlatılmaktadır. Bununla birlikte söz konusu olaylar için birinci derecede kaynaklar, olayların görgü şahitleri olan Solomon bar Simson ve Rabbi Eliezer bar Nathan'ın vakayinâmeleri ile Anonim Mainz vakayinâmesidir.¹⁴⁴ Bunlardan ilki olan bar

140 Usta, *a.g.e.*, s. 5; Sevim, "İbnü'l-Adim", s. 478-479.

141 Abdülkerim Özeydin, "İbnü'l-Esir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 21, (Ankara: TDV Yayınları, 2000), s. 27.

142 Özeydin, "İbnü'l-Esir", s. 26.

143 Runciman, *a.g.e.*, s. 1:261; Özeydin, "İbnü'l-Esir", s. 27.

144 *The Jews and The Crusades The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades*, çev. Shlomo Eidelberg, (New Jersey: KTAV Publishing House, 1996), s. 8.

Simson hakkında, eserinde geçen “Ben, Solomon bar Simson, şimdiye, 1140 yılına dek Mainz’de olanları kaydettim,”¹⁴⁵ ifadesi dışında bir bilgi mevcut değildir.

Diğer vakayinâme yazarı Rabbi Eliezer bar Nathan ise yaklaşık 1090-1170 yılları arasında yaşamış ve çağının en büyük Talmud üstatlarından eğitim almıştır. Eseri, bar Simson’inkine göre çok daha kısadır.¹⁴⁶ Sonuncu vakayinâmenin yazarı hakkında ise eserin adından da anlaşılacağı üzere herhangi bir kayıt yoktur. Shlomo Eidelberg tarafından İngilizceye çevrilen vakayinâmelerin Türkçe çevirisi mevcut değildir.

Yazar Hakkında

Historia de Hierosolymitano itinere adlı eserin müellifi, Fransa’nın Poitou bölgesinden bir rahip olduğu ve Birinci Haçlı Seferi’ne bizzat katıldığı dışında bilgi mevcut olmayan Peter Tudebodus (Fransızca-da Pierre Tudebode, İngilizcede Peter Tudebode)’tur.¹⁴⁷ Eser üzerinde ilk çalışmayı yapan kişi olan Besly, metinde geçen Sivracensis’in, Sivracum olduğu kanısıyla, yazarın aslen Poitou bölgesinden olduğu sonucuna varmıştır. Günümüzde Sivracum’un, Poitiers’in yaklaşık elli kilometre uzağında kalan Civray olduğuna inanılmaktadır.¹⁴⁸

Historia içerisinde Peter, kendisiyle ilgili neredeyse hiç bilgi vermemiştir. Bunun birkaç istisnası, Müslümanların Antakya’yı kuşatması sırasında öldürülen kardeşi Arveus Tudebodus’un defnini şahsen yaptığından bahsedışı¹⁴⁹, Ma’arratünnumân kuşatması sırasında ölen Arnold Tudebodus’la ilgili sözleri¹⁵⁰ ve Kudüs kuşatması sırasında şehir dışında yapılan ayin geçidine bizzat katıldığını ortaya koyan, “Peter Tudebodus ayin geçidindeydi ve bunu kendi fani

145 Eidelberg, *The Hebrew Chronicles*, s. 55.

146 Eidelberg, *The Hebrew Chronicles*, s. 73-74.

147 Peter Tudebode, *Historia de Hierosolymitano Itinere*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill, (Philadelphia: The American Philosophical Society, 1974).

148 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 2.

149 Bkz. VII. Bölüm.

150 Bkz. IX. Bölüm. Peter bu kişinin kardeşi olduğundan açık biçimde söz etmemiş olsa da tarihçilerin kanaati bu yöndedir.

gözleriyle gördü"¹⁵¹ sözleridir. Bu ifadeler yazarın sefere bizzat iştirakini kesin biçimde ortaya koymaktadır. Bununla birlikte dönem kaynaklarının büyük bir bölümünde rastlanılacağı gibi Peter da kendisine ait başka bir ayrıntı vermez. *Gesta*'nın ve yer yer Raimundus'un eserinin kullanılması -ki bu eserlerden ilki Güney İtalyan Norman bakışını, ikincisi ise Güneyli Fransızların bakışını ortaya koymaktadır- Kutsal Mızrak hadisesine özel bir önem atfetmemesi -birbirine muhalif iki cepheden Norman bakışıyla Kutsal Mızrak hadisesi kurmaca, Güneyli Fransız (Provençal) bakışıyla mucize olduğu hesaba katılınca- tarafsız bir kanatta, belki Kuzeyli Fransızların ordusunda olduğu intibahı uyandırmaktadır.¹⁵² Bunun yanında eserinde fazlasıyla faydalandığı *Gesta*'nın aksine Gaston of Béarn'ın ve Poitou Kontu'nun faaliyetlerine çokça yer vermesi bu orduda olduğu izlenimini uyandırmaktadır.¹⁵³

***Historia de Hierosolymitano Itinere*'ye Genel Bir Bakış**

Yukarıda da değinildiği gibi Peter Tudebodus'un ilk değerlendirmesi 1641'de John Besly tarafından yapılmış ve Besly metin içi bulgulardan müellifin, Petrus Tudebodus adında bir rahip olduğu ve eserin *Gesta Francorum*'un öncülü olduğu, hatta *Gesta*'nın berbat bir intihalden başka bir şey olmadığı, isimsiz yazarın verdiği tüm bilgileri Tudebodus'a borçlu olduğu sonucuna varmıştır.¹⁵⁴ Öyle ki Fransızların ünlü haçlı külliyatı RHC'de *Gesta*, Tudebodus'un *Historia*'sından sonra, *Tudebodus abbreviatus* (*Tudebodus muhtasarı*) adıyla yer alır.¹⁵⁵

151 Bkz. XI. Bölüm.

152 John France, "A critical edition of the *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem of Raymond of Aguilers*", *Basılmamış Doktora Tezi*, University of Nottingham, 1967, s. CCXLVI.

153 France, "A critical edition", s. CCXLVII; John France, "The Use of the Anonymous *Gesta Francorum* in the Early Twelfth-Century Sources for the First Crusade", *From Clermont to Jerusalem: The Crusades and Crusader Societies 1095-1500*, 1998, s. 33.

154 Von Sybel, *a.g.e.*, s. 148; Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 2; Kostick, *The Social Structure*, s. 23.

155 Susan B. Edgington, "Peter Tudebode", *The Crusades An Encyclopedia* Ed. Alan V. Murray içinde (California: ABC-CLIO, 2006), s. 948.

Besly'nin görüşü yıllarca kabul gördükten sonra önce 1861'de Von Sybel, ardından 1880 tarihli *Gesta Francorum* neşriyle Heinrich Hagenmeyer bu kabulü tersine çevirmiş ve Tudebodus'un *Historia'sını*, *Gesta'dan* ve Raimundus'un eserinden intihal yaparak yazdığı düşüncelerini bilim camiasına kabullendirmişlerdir.¹⁵⁶ Her ne kadar Hill, von Sybel'in milliyetçi duygulara kapılmasının ve Tudebodus'un tüm nüshalarına ulaşmadan böyle bir kanıya varmış olmasının teorisini zayıflatmış¹⁵⁷ savunsa da Alman tarihçinin görüşü günümüze dek etkisini devam ettirmiştir. Sonraki yıllarda Paulin Paris, Henry Wallon ve Adolph Régnier gibi tarihçiler Tudebodus'un eserinin orijinalliği ve önemi konusunda çalışmalar yapmış olsalar da bilhassa Bréhier, *Gesta* neşriyle Tudebodus'un *Historia'sının* itibarına en büyük darbeyi indirmişti.¹⁵⁸

Ne var ki tartışmalar yine son bulmamıştı. *Gesta* için yazarının din adamı mı yoksa şövalye mi olduğu, gerçekten de Norman olup olmadığı, Bohemund'un 1106'da Avrupa'daki propaganda faaliyetlerinin eserin içeriğine ve doğruluğuna ne derece karıştığı gibi sorular hâlâ cevapsızdı. Tüm bunların yanında Peter Tudebodus'un, *Gesta'yı* kopya ettiğine dair yaygın kabule karşın, Tudebodus'un *Historia'sında* olan ve *Gesta'da* yer almayan kimi bilgilerin ya da *Gesta'da* verilen kimi yanlış bilgilerin *Historia'da* nasıl olup da doğru şekilde verildiği soruları da karşılık bulamamıştı. Bu nedenle tarihçiler farklı görüşler ortaya attılar. Bu görüşler temel olarak diğer bir kronik yazarı Ekkehard von Aura'nın, 1101 Haçlı Seferi sırasında Kudüs'e geldiği sırada görüp okuduğu, ilk haçlı seferini anlatan *li-bellus'a* (kitapçık) dayanmaktadır.¹⁵⁹

August C. 1921 yılındaki eserinde Krey, Peter Tudebodus'un *Historia'sı* için, "*Gesta'nın* neredeyse harfi harfine kopyası"¹⁶⁰ ve sadece Raimundus Aguilers'ten ilaveler ve müellifin kendi tanıklığına ait birkaç gözlem dışında isimsiz yazarın eserinin aynısı olduğunu

156 Von Sybel, *The History*, s. 148-149; Kostick, *The Social Structure*, s. 23-24.

157 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 2.

158 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 2; Kostick, *The Social Structure*, s. 23.

159 King, "The Hierosolymita", s. 56.

160 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 11.

ifade etmiştir. Ayrıca Tudebodus'un eserinin "en fazla *Gesta*'nın bir tanık tarafından teyidi olarak görülebileceğini"¹⁶¹ söyleyip eser hakkında daha fazla ayrıntı vermeye bile gerek görmemiştir. Anlaşıldığı kadarıyla 1928 yılında fikrini değiştiren Krey, aynı yılda yazdığı makalesinde *Ur-Gesta* (proto-*Gesta*) teorisini dile getirmiştir.¹⁶² Bu görüş, günümüze ulaşamamış, ancak Birinci Haçlı Seferi'nin üç görgü şahidinin de kullandığı ortak bir kaynak fikrine dayanır.

Krey'in *Ur-Gesta*, Peter Tudebodus'un İngilizce neşrini ve tahlilini yapan John Hugh ve Laurita Hill'in *libellus*¹⁶³, Jay Rubenstein'in *Kudüs Tarihi (Jerusalem History)*¹⁶⁴ adını verdiği bu ortak kaynak, mevcut *Gesta Francorum*'un, Peter Tudebodus'un ve Raimundus Aguilers'in temelini oluşturmaktadır. Bu görüşe göre seferin ardından/sefer sırasında derlenen sözlü anlatımlardan oluşan bu kayıp kaynağı kullanan müellifler kendi eserlerini ortaya koymuşlardır. Rubenstein, *Gesta*'nın bu ortak kaynağın kötü ve yetersiz bir kopyası olduğunu, aksine *Historia*'nın ise daha detaylı, tutarlı olduğunu¹⁶⁵, Krey mevcut *Gesta*'nın bu kaynak kullanılarak, Bohemund'un 1106'daki Avrupa seyahatinde propaganda amaçlı olarak yazıldığını söyler¹⁶⁶; Hill ise *Historia*'nın *Gesta*'yla arasındaki en büyük tezatlığın Bohemund'a yaklaşımları olduğunun altını çizerek Krey'in görüşlerini destekler.¹⁶⁷

Bununla birlikte bu teorinin de karşısında olanlar mevcuttur. Örneğin John France, bazıları oldukça uzun, edebi pasajların alelade bir şövalyenin eseri olabileceği görüşünün izaha muhtaç olması yüzünden iki eser üzerinde yaptığı bilgisayar destekli metin karşılaştırmalarında bir sonuç elde edemese de proto-*Gesta* teorisinin de sorunlu olduğu fikrindedir. Şöyle ki Tudebodus'un *Historia*'sı üzerinden örnek

161 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 11.

162 A. C. Krey, "A neglected passage in the *Gesta*", *The Crusades and other historical essays presented to Dana C. Munro*, ed. L. J. Paetow, (New York: 1928), s. 57-76.

163 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 9-12.

164 Jay Rubenstein, "What is the *Gesta Francorum*, and who was Peter Tudebode?", *Revue Mabillon* 16, (2005), s. 179-204.

165 Rubenstein, "What is the *Gesta*", s. 200-201.

166 Krey, "A neglected passage", s. 72-75.

167 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 8-9.

vermek gerekirse Fransız bir rahibin metin içinde neden Güneyli İtalyanlara özgü kelimeler kullandığı sorusu cevapsız kalmaktadır.¹⁶⁸

Diğer bir ortaçağ tarihçisi Carol Sweetenham ise *Historia*'nın "... [*Gesta*'dan,] sadece tanık olduğu muhakkak sayılabilecek ve muhtemelen sözlü gelenekten bazı materyallerin ilavesinin farklı olduğunu," söylemektedir. Ancak Tudebodus'un eserinin başında açık biçimde kaynağının *Gesta* olduğunu ve kişisel dini-tarihi bakış açısını belirtmemesini bir eksiklikmiş gibi göstermesi¹⁶⁹ de bariz bir anakronizm örneğidir.

Bununla birlikte *Historia de Hierosolymitano İtiner'e* nin Latince'den İngilizceye neşrini yapan John Hugh Hill ve Laurita L. Hill eseri, *Gesta*'yla ve Raimundus Aguilers'in eseriyle titizlikle karşılaştırmaları neticesinde diğerlerinde olmayan bazı anlatımlarla karşılaştıklarını, bazı olayların en iyi anlatımının Tudebodus'ta olduğunu ve bazı noktaların da oldukça benzer olduğu sonucuna vardıklarını belirtmektedirler.¹⁷⁰ Ayrıca tüm intihal suçlamaları bir kenara bırakılarak -zira eserin yazıldığı dönemde bunun bir ayıp olmadığı, aksi takdirde tüm çağdaş kaynaklar için geçerli olacak bir itham olduğu gerçeğini de vurgulayarak- Birinci Haçlı Seferi'ne ait bu üçüncü görgü tanığının eserini, tarihin en yetersiz biçimde kayda geçirilmiş en büyük olaylarından birini anlamak için kullanılması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar.¹⁷¹

Robertus'un İngilizce neşrini yapan Carol Sweetenham, onun eserinin nüsha sayısının fazla olmasını¹⁷², Albertus'un neşrini yapan Susan B. Edgington, *Historia Ierosolimitana*'nın sayfa sayısını diğer kroniklerle kıyaslayarak neşrettikleri çalışmaların önemini vurgulamak istemişlerdir.¹⁷³ Tudebodus'un neşrini yapan Hill ise, yukarıda belirtildiği üzere, müellifin çalışmasına önem kazandırmak için *libellus* adı verilen ve varlığı tamamen tartışmalı kitapçığın kaynak alındığını

168 France, "The Use of *Gesta*", s. 34.

169 Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 13-14.

170 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 6.

171 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 12

172 Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 11.

173 Edgington, *Albert of Aachen reappraised*, s. 55.

söyleyerek eserin *Gesta*'nın kopyası değil, *Gesta*'nın bu eserin kopyası olduğu imasında bulunmaktadır. Yine çalışma boyunca diğer görgü tanığı Fulcherius'la neredeyse hiçbir karşılaştırma yapmamış, dipnotlarda neşirlerini yine kendilerinin yaptıkları Raimundus'un eseriyle kıyaslamalar yapmışlardır. Bu açıdan bakıldığında modern tarihçilerin de değerlendirmelerinde objektif kriterlerden biraz sapma ve kendi çalışmalarını ön plana çıkarma çabası göze çarpmaktadır.

Diğer taraftan Tudebodus'un *Historia*'sı üzerindeki tartışmaları nihayetlendirmek de pek mümkün değildir. *Gesta*'yı kopya ettiği iddiası da her üç görgü kaynağının da ortak bir kaynak kullandığı iddiası da ispata muhtaçtır. Ancak yeni bir nüsha bulunmadıkça bu da pek olası değildir. Sonuçta yukarıda özetlendiği gibi dönemin vakayinâmeleri konusundaki mevcut bilgilerimiz aslında birer "genel kabulden" ibarettir. Örneğin *Gesta*'nın yazarının bir Norman şövalyesi olduğu da bir genel kabuldür. Henüz aksi de kesinliği de ispat edilmemiştir. Ya da bu kroniklerin ne zaman yazıldıkları da sadece birer genel kabuldür; zira büyük oranda tahmine dayanmaktadırlar. Tudebodus özelinden gidersek, *Historia* için genel kabullerin tarih içinde ne kadar değiştiği yukarıda anlatılmıştır. Bir dönem temel kaynakken ardından intihal eseri, son olarak da *Gesta*'dan değil de başka bir kaynaktan yararlanılan bir eser olarak değerlendirilmiş olması, bu genel kabullerin zamana, elde edilen bulgulara göre yapılan tahminlere göre büyük değişiklik göstermektedir. Bunun bir diğer bariz örneği de Albertus Aquensis'in *Historia*'sıdır. Von Sybel'e kadar âdeta en büyük kaynak olarak görülen Albertus, sonrasında -bize göre oldukça haksız biçimde- bu ününü kaybetmekle kalmamış, âdeta yanlışlarla dolu bir Haçlı Seferi masalı gibi görülmeye başlanmıştır.¹⁷⁴ Yine genel kabullerden hareket edecek olursak yukarıda anlatılan "kayıp ortak kaynak (proto-*Gesta* ya da libellus)" teorisinin doğru olması halinde dönem kaynakları için ortaya atılan tahmini yazılış tarihleri de kökünden değişecektir. Şöyle ki 1101 civarında tamamlandığı düşünülen günümüzde mevcut *Gesta*'nın yazılış tarihi daha sonraya kaymak zorunda kalacaktır. Bu nedenle sadece tahminlere ya da genel

174 Von Sybel'in eleştirileri için bkz. *a.g.e.*, *The History and Literature of The Crusades*, ed. Lady Duff Gordon, (London: Chapman and Hall, 1861), s. 206-254.

kabullere dayanılarak zaten yetersiz olan dönem kaynaklarının tezyif edilerek devre dışı bırakılması çok sakıncalıdır.

Kanaatimizce Birinci Haçlı Seferi'ni anlatan vakayinâmelerin modern tarihçiler tarafından yapılan neşirlerinde ve bu eserlerin tenkitlerini yapan tarihçilerin eleştirilerinde sıkça göze çarpan “yarıştırma” çabası lüzumsuzdur. Zira Birinci Haçlı Seferi gerek haçlıların en büyük kazanımlarını elde ettikleri sefer olması, gerekse kendinden sonra gerçekleşecek seferlerin de kapısını açması nedeniyle en önemli tarihi hadiselerden biri olması yüzünden her ayrıntısıyla bilinmesi gereken bir vakiadır. İlk sefere ait detayları ancak mevcut tüm kaynakları inceleyip irdelleyerek elde edebilmekteyiz. Zaten ilk sefere ait vâkıf olduğumuz bilgiler, tüm kaynakların bir sentezidir. Bu nedenle Krey'in bir miktar tahkir ve tezyif etmek için kullandığı, Tudebodus'un eserinin “en fazla *Gesta*'nın bir tanık tarafından teyidi olarak görülebileceği”¹⁷⁵ ifadesi olumlu bakışla irdelendiğinde aslında doğrudur. Zira bir kroniğin bir başka görgü tanığı tarafından teyidi, eksiklerin giderilmesi, yanlışlıkların düzeltilmesi, diğer kroniklerin sahip olmadığı bir lükstür ve günümüz tabiriyle *Gesta*'yı âdeta bir üst sürüme yükseltmiş, tekâmüle erdirmiştir. Bu nedenle değersiz görüp kenara atmak şöyle dursun, kanaatimizce teferruatıyla incelenmeli, üzerinde ciddi araştırmalar yapılmalıdır. Eserin tahlilinde dipnotlarda görüleceği üzere diğer çağdaş kaynaklarda olmayan pek çok bilgiyi bizlere sağlayan, *Gesta*'nın verdiği yanlış bilgileri düzelten ve dönemin en başat kaynaklarını alıp bir nevi görgü şahidinin editörlüğünde elden geçirildiği bir kaynak, kusurlu olmak bir yana incelenmeyi, değer görmeyi sonuna kadar hak etmektedir.

Son olarak nüsha bilgilerine değinmek gerekirse eserin İngilizce neşrinde *Historia*'nın ne zaman yazılmış olabileceğine dair bir bilgi bulunmaz; ancak Riley-Smith 1111 tarihini vermiştir.¹⁷⁶ Eserin dört nüshası mevcuttur.¹⁷⁷

175 Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 11.

176 Riley-Smith, *The Idea of Crusading*, s. 61.

177 Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 5.

*HISTORIA DE
HIEROSOLYMITANO ITINERE*

(Kudüs Yolculuğunun Tarihi)

Civray Rahibi Peter Tudebodus

PAPA'NIN ÇAĞRISI VE KÖYLÜLERİN HAÇLI SEFERİ

Rabbin, müminlere her gün işaret ettiği ve İncil'deki "Ardımdan gelmek isteyen kendini inkâr etsin, çarmıhını yüklenip beni izlesin" sözüyle bilhassa vurguladığı belirlenen vakit 1095'te¹ yaklaştı. Sonuç olarak tüm Galya'yı dini bir şevk dalgası kapladı, böylece aşk ile O'nu takip etmeyi ve Haç'ını sadakatle taşımayı arzulayan yüreği ve aklı temiz herkes hiç tereddüt göstermeden koşarak Kutsal Kabre gitmeye gönüllü oldu. Sonrasında Papa Urbanus², beraberinde pek onurlu ve muhterem piskoposlar, başpiskoposlar ve bir grup rahibin yanı sıra kilise mensubu olmayan çok saygıdeğer Romalı ekâbirle hızla Alpleri³ aştı. Maiyetine ayrıca başpiskopos ve papalık legatı olan Amatus of Bordeaux'yu da ekledi.⁴

1 Hill&Hill, çeviri için temel aldıkları A nüshasında tarihin 1097 olarak verildiğini, diğer nüshalarda tarih belirtilmediğini, verilen tarihi kendilerinin düzelttiklerini belirtmektedir. bkz. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 15.

2 Cluny Tarikatı'na mensup, Ostia Kardinali Odo, selefi III. Victor 1087 yılında ölünce, kardinaler meclisi tarafından 1088 yılında, II. Urbanus unvanıyla Papa seçilmişti. Saime Durmaz, "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/1 (2010), s. 93-120, 109; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:79.

3 Hill&Hill'e göre metnin Latince versiyonunda -ve *Gesta*'da- geçen *ultra monteneas* ifadesi genelde tarihçiler tarafından zorlama bir yorumla yazarın İtalyan olduğu ve dolayısıyla eserin aslının *Gesta* olduğunun kanıtı olarak sunulmuş olsa da bu ifade Fransız kroniklerinde ve Güney Fransa'ya ait resmi evraklarda da kullanılmaktadır. Bu durum, öne sürülen delili çürütmektedir. bkz. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 15

4 Amateus of Bordeaux, Bordeaux Piskoposu ve papalık legatidir; bu bilgi *Gesta*'da yer almaz.

Kısa süre sonra kilise mensuplarının huzurunda fasih bir şekilde konuşmaya ve şu sözlerle vaaza başladı: “Her kim ruhunu kurtuluşu erdirmek istiyorsa Rabb’in mütevazı yoluna sapmakta tereddüt etmesin ve şayet bu kişinin maddi gücü yetersizse ilahi merhamet onun noksanlıklarını kapatacaktır.” Papa sözlerine şunları da ekledi: “İsa uğruna muazzam acılar çekmemiz gerekiyor; muhakkak bu talihsizlikler, yoksulluk, eziyetler, yokluk, hastalık, çıplaklık, açlık, susuzluk ve başka çileler demek. İsa havarilerine şöyle hatırlatmıştı: Benim için muazzam çile çekmeli ve insanların huzurunda beni tasdik etmekten hicap duymamalısınız, zira sizlere bilgelik vereceğim ve nihayetinde büyük mükâfatlara erişeceksiniz.”⁵ Bu vaazın haberi

- 5 Papa II. Urbanus, 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında Fransa’nın Clermont kentinde bir konsil toplamıştır. Papazların evlenmesi, ruhanilerin dünyevî makamlar tarafından tayini ve Kral Philippe’in zina suçu gibi kilise işleri ile ilgili bir takım meseleleri görüşükten sonra 27 Kasım 1095, Salı günü halka açık bir konuşma gerçekleştirmiştir. Dönemin Latin kronikçilerinden dördünün eserinde Papa’nın vaazı yer almaktadır; bunlardan sadece Robertus Monachus hitap sırasında bizzat orada olduğunu belirtmektedir. Diğer kronik yazarlarından Baldricus Dolensis için Runciman “...sanki orada imişler gibi yazmaktadır,” demesine karşın, Clermont vaazının tüm kaynaklarının değerlendirmesini yapan Munro, Baldricus’un, eserinin iki paragrafında konsile katıldığını belirttiğini aktarmaktadır. Diğer kaynaklardan Fulcherius vaazın bir özetini vermekte, Guibertus Novigenti ise nispeten tafsilatlı bir anlatım sunmaktadır.

II. Urbanus’un Clermont’daki vaazını aktaran tüm kronikçiler farklı ifadeler kullanmış, hiçbiri vaazı aynen aktardığı iddiasında bulunmamıştır; bununla birlikte hepsi de eserlerini XII. yüzyılda, yani vaazdan en az beş-altı yıl sonra yazmışlardır. Bu nedenle ancak vaazın temel başlıklarını belirlemek mümkündür. Vaazın içeriği genel olarak, Müslümanların Kudüs’te Hristiyanlara uyguladıkları zulüm ve vahşetin, kitleyi galeyana getirecek ifadelerle anlatımı, Kutsal Topraklar’daki kilise ve diğer ibadet mekânlarının Müslümanlar eliyle kirlendiği, Hristiyan kadınlarına ve kızlarına, hatta erkeklerine papanın ağzına almaya bile utandığı fenalıklar yapıldığı ve Türklerin fetih hareketinin Bizans’ın başkentine kadar dayandığı iddiaları şeklinde özetlenebilir. Bunun yanında İsa’nın intikamının alınması gerekliliği, sefere katılan herkesin tüm günahlarının affedileceği, Kudüs’ün kutsiyeti, diğer konu başlıkları olarak sayılabilir.

Bununla birlikte vaazın bizzat tanığı olduğunu belirten Robertus Monachus’un ifadeleri, Haçlı Seferleri’nin arka planında yatan düşüncüyü ortaya koyması açısından önemlidir: (...) Zira ikamet ettiğiniz, dört bir yandan denizler arasına hapsolmuş, dağ tepeleriyle sarılmış bu topraklar, bunca kalabalığınıza yetemiyor: Zenginliklerle dolup taşmak bir yana aslında ürün yetiştirenler için dahi yetecek kadar yiyeceği kıt kanaat sağlıyor. İşte bu yüzden birbirinizle kavga edip gözyaşı

yavaş yavaş Galya'daki tüm bölgelere, tüm evlere yayılınca Frenkler bu sözlerden öyle etkilendiler ki derhal sayesinde cehennemin pençelerinden kurtuldukları İsa'nın ayak izlerinde tek bir gayede birleştiklerini söyleyip sağ omuzlarına haç diktirdiler.⁶

Frenkler kısa sürede evlerini terk ettiler ve iki ordu teşkil ettiler.⁷ Pierre L'Hermit⁸, dük Godfrey⁹ ve kardeşi, İsa'nın kurnaz bökesi

döküyorsunuz, bu yüzden daima birbirinizle savaş halindesiniz, birbirinizi yaralayıp öldürüyorsunuz. Bu yüzden artık aranızdaki tüm kavgalar dursun, münakaşalar sessizliğe gömülsün, savaşlar sona ersin ve tüm anlaşmazlıklar nihayete ersin. Kutsal Kabir'e doğru yola koyulun, o toprakları -Tanrı tarafından İsrail'in oğullarına verilen topraklar, Kutsal Kitap'ın söylediği gibi, 'süt ve bal akan toprakları'- habis ırtktan kurtarıp mülkiyetinize alın (...)" Munro, "The Speech of Pope Urban II. At Clermont, 1095", s. 231; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 79-81; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2013), s. 5; Runciman, *a.g.e.*, s. 83-84; Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, s. 48-57; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 31; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 79-80; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 47-51; Sayime Durmaz, "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı - XI- XII. Yüzyıllar", *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, 2004" s. 9.

Görüldüğü üzere Robertus Monachus'un yukarıdaki ifadelerinden, birçok Batılı tarihçi ve tüm çağdaş kronik yazarları tarafından dinî saikle yapıldığı iddia edilen Kutsal Savaş çağrısının, aslında Avrupa'nın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi buhrandan bir çıkış yolu olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır.

- 6 Albertus Aquensis bu kitleleri, "farklı diyarlardan ruhanî sınıftan olmayan pek çok soylu ve prens yanında dindarlar kadar, zina yapan, katil, hırsız, yalancı şahit, soyguncu... günahkâr adam seve seve bu yolculuğa akın etti..." diyerek tasvir eder. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:16.
- 7 Metnin ilerleyen kısımlarında müellif bu bilgiyi *Gesta*'yla mutabık biçimde "üç ordu" olarak düzeltecektir.
- 8 Pierre L'Hermit bazı kaynaklarda Haçlı Seferleri'nin fitilini ateşleyen kişi olarak zikredilmektedir. Albertus Aquensis'e göre Pierre L'Hermit, Haçlı Seferleri'nden birkaç yıl önce hacı olmak için Kutsal Topraklar'a giderken yol boyunca çektiği çileler ve Kudüs'teki Hristiyanların yaşadığı zulümleri gördükten sonra bu toprakların kurtarılması için mücadeleye başlamıştır. Bunun yanında dönemin Kudüs Patriği de Pierre L'Hermit'ten tüm Hristiyanların yardımını getirmesini istemiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:15-16. Haliyle çalışmasının ilk bölümünde Albertus Aquensis'i kaynak olarak kullanan Willermus Tyrensis de Kutsal Savaş çağrısını başlatan kişinin Pierre L'Ermite olduğu iddiasını yinelemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, *a.g.e.*, s. 44-46. Bunun yanında Anna Komnena da Kutsal Topraklar'a gitme amacını gerçekleştiremeyen Pierre'in sefer çağrısını yapan kişi olduğu görüşündedir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 303.
- 9 Godfrey de Bouillon (1060-1100) Aşağı Lorraine Dükü'dür. Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana*'sının kahramanı olan Godfrey, diğer kroniklerde genelde

Baudouin'den¹⁰ oluşan bir ordu, Tanrı'nın rehberliğinde ve himayesinde Macar Krallığı'na girdi. Sonrasında bu mahir şövalyeler ve adlarını bilmediğim diğerleri, tek bir kumandanın idaresi altında olmadan, Frenklerin haşmetli hükümdarı Şarلمان'ın yaptırdığı yolda ilerlediler.¹¹ Konstantinapol'e ilk olarak ulaşan, beraberinde muazzam bir Alman güruhuyla, 30 Haziran 1096'da Pierre L'Hermit oldu.¹² Orada, Kuzey ve Güney İtalya'dan haçlıların yanı sıra başka pek çok toplulukla karşılaştı. İmparator Alexios Komnenos¹³ onlara

arka planda kalsa da Kudüs'ün ele geçirilmesinden sonra Kutsal Kabrin Koruyucusu unvanıyla ilk Kudüs Kralı olarak seçilmiştir. Seferin diğer komutanlarının aksine birçok kaynak dindar biri olduğu ve seferin gayesine tutkuyla bağlı olduğu konusunda hemfikirlerdir.

- 10 Baudouin (kaynaklarda Balduin, Baldwin olarak da geçmektedir) de Boulogne, Godfrey'in küçük kardeşidir. Ana Haçlı ordusundan ayrılıp önce Kilikya daha sonra Ermeniyeye bölgelerine yönelmiş ve Urfa'da ilk Haçlı devletini kurmuştur. Kudüs'ün fethine katılmaması, çağrıldığı Edessa'da (Urfa) konta karşı düzenlenen darbeye -en iyimser bakış açısıyla- engel olmayıp yönetimi devralması, sefere halis dini amaçlarla katılmadığı ve asıl gayesinin, küçük oğul olması hasebiyle Avrupa'da elde edemeyeceği miras hakkına karşılık doğuda toprak kazanmak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ağabeyinin ardından Kudüs Kralı (1100-1118) olmuştur. Fulcherius ve Albertus'un vakayinameleri faaliyetleri konusunda daha ayrıntılı bilgi vermektedir. Mukadder Yıldız, "Fulcherius Carnotensis - Birinci Haçlı Sefer Vakayinamesi", (*Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, 1999); Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Yayıncılık, 2009); Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem*, nşr. Susan B. Edgington, (Surrey: Ashgate Publishing, 2013).
- 11 Bu güzergâh Tuna, Morava ve Meriç nehirlerini takip etmektedir. Yazar burada tek bir kumandan idaresinin olmadığını söylese de eserin ilerleyen bölümlerinde Stephen de Blois için "liderimiz" ifadesini kullanacaktır.
- 12 Pierre'in İstanbul'a varışı konusunda Bréhier 30 Temmuz, Hagenmeyer ise 1 Ağustos 1096 tarihini vermektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 17.
- 13 Alexios Komnenos (1081-1118), dönemin Bizans İmparatorudur. Alexios tahta çıktığında ilk olarak Süleyman Şah'la yaptığı Dragos Suyu Anlaşması'yla Türkler İstanbul Boğazı'ndan Dragos Suyu'na kadar çekilecekti. Bu anlaşmayla Selçuklular'ın Anadolu'daki hâkimiyetini ve fetihlerini kabul etmek zorunda kalan Alexios, bunun karşılığında Marmara Denizi'nin doğu kıyılarını ve İzmit'i geri kazanmıştı. Alexios dikkatini hemen Norman sorununu halletmeye yöneltse de Draç'ı kuşatan Robert Guiscard karşısında yenildi. Robert, 1082 yılında İtalya'da patlak veren isyanla ilgilenmek için kumandayı oğlu Bohemund'a verip geri dönmek zorunda kalınca, Bizans kuvvetleri Draç'ı geri almayı başardı. Fakat Norman tehdidinin ortadan kalkması, ancak 1085 yılı başlarında Robert Guiscard'ın bir salgında ölmesiyle gerçekleşti.

şehrin idame ettirebileceği bir pazar yeri verip şöyle dedi: “Hristiyan ordusunun asıl bölümü gelene dek Boğaz’dan¹⁴ geçmeyin, zira Türkleri mağlup edecek gücünüz yok.”

Hristiyanlar bu sözleri dikkate almayıp ahlaksızca davranarak binaları yağmalayıp yakıp yıktılar, hatta kiliselerin çatılarındaki kurşunları çalıp Bizanslılara sattılar. Bu eylemler imparatoru öyle öfkeliendirdi ki haçlılara derhal boğazın karşısına geçmelerini emretti. Lakin boğazı geçişlerini müteakiben kiliseleri ve evleri yakıp talan ederek bu habis faaliyetlerini devam ettirdiler. Nihayet, Nikomedia’ya (İzmit)¹⁵ vardılar. Frenklerin muazzam kibri yüzünden güneyli ve kuzeyli İtalyanların yanı sıra Almanlar burada onlardan ayrıldılar.¹⁶

Alexios, Norman tehdidini bertaraf ettikten sonra gözünü doğudaki sorunlara çevirdi. İzmir, Ege sahilleri, Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos adalarını hâkimiyeti altına alan Çaka Bey güçlü bir donanma kurmuştu ve hedefinin Konstantinapol olduğu biliniyordu. Süleyman Şah’ın Tutuş’la girdiği savaşta öldürülmesinden sonra Çaka Bey’i de damadı Kılıçarslan’a öldürten Alexios, en büyük iki rakibinden kurtuldu. Alexios başkentteki, Avrupa’daki ve Anadolu’daki rakiplerini bertaraf etmiş, Anadolu’daki siyasi yapı Bizans lehine gelişme göstermişti. İmparatorluğu eski ihtişamına kavuşturmak için artık kaybettiği yerleri yeniden ele geçirmesi için önünde bir engel olmasa da buna yetecek askeri gücü yoktu. Bu amaçla mevcut Papa II. Urbanus’tan kendisine paralı asker göndermesi için yardım istedi. Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:92; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60; Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), s. 4; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıl tan, (Ankara: TTK Yayınları, 2015), s. 330-331, 334-335; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:58; Norwich, *a.g.e.*, s. 3:43-47, 52, 56; Durmaz, “Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı”, s. 14, 19; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:81-82.

Kroniğin bu noktasında Alexios’a karşı nötr bir bakış görülmektedir. Ancak hemen bir sonraki bölümde imparator için oldukça menfi bakış hemen göze çarpacaktır. Dönemin neredeyse tüm vakayinamelerinde gerek Alexios gerek Bizans gerekse Doğu’daki yerel Hristiyan halk için çok olumsuz bir bakış söz konusudur.

14 Vakayinamelerde genelde Saint George Boğazı olarak geçen İstanbul Boğazı.

15 Haçlılar Marmara Denizi boyunca ilerlemişlerdir. Pierre’in buraya varış tarihi 10 Ağustos, 1096’dır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 18.

16 Anna Komnena, “(...) Bunlar, ordunun geri kalanından ayrıldılar ve herkese zalimliğin son mertebisini göstererek, İznik dolaylarını talan etmeye koyuldular. Örneğin ana kucağındaki süt bebeklerini ya parça parça ettiler ya da şişlere takıp ateşte kızarttılar,” diyerek diğer kaynaklarda yer almayan yamyamlık hadisesinden söz etmektedir. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 306.

İtalyan birlikleri kendilerine Rainald adında birini lider olarak seçince Almanlar da aynısını yaptılar.¹⁷ Daha sonra haçlılar Rum diyarına¹⁸ girip Nikea'nın (İznik)¹⁹ dört günlük mesafe ötesine geçince Kserigordon (Xerigordon)²⁰ adında terk edilmiş bir kale buldular. Hemen işgal ettikleri kalede bol miktarda tahıl, şarap, et, başka güzel şeyler olduğunu gördüler.²¹ Hristiyanların Kserigordon Kalesi'ni işgal ettikleri haberini alan Türkler hemen kaleyi kuşattılar. Kserigordon'un kale kapılarının önünde bir kuyu ve siper duvarlarının dibinde bir pınar vardı; Rainald buranın hemen yanında Türklere karşı pusuya yattı. Ne var ki Aziz Michael Yortusu'nun²² olduğu gün gelen Türkler, Rainald'ın pususunu fark edip birçoğunu öldürdüler.

Bunlardan arta kalanlar kaçıp kaleye sığındılar, ancak çok geçmeden her yanlarının düşmanla sarılmış olduğunu ve su kaynağından yoksun olduklarını fark ettiler. Kısa sürede öyle bir susuzluğa düştüler ki atlarının ve eşeklerinin kanlarını akıtıp içtiler. Diğerleri kıyafetlerini lağımlara batırıp sonra bezleri ağızlarına sıkıyorlardı. Doğrusu kimileri ise arkadaşlarının avuçlarına işiyor, sonra onu içiyordu. Bastıramadıkları susuzlukları kimilerini ise nemli toprakta

17 Rainald'ın kim olduğu tartışmalıdır, kimi tarihçiler Alman olduğunu düşünmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 18.

18 Haçlı vakayinamelerinde genelde Anadolu, Romanya olarak ifade edilir. Burada kast edilenin günümüz Romanya'sı olmadığı, Rum toprakları, yani Bizans toprakları olduğunu belirtmek için çeviride Rum diyarı tercih edilmiştir.

19 İznik, tarihi MÖ 300 civarına dek uzanan tarihi bir şehirdir. Haçlı kroniklerin hepsinde şehrin güzellikleri uzun uzun anlatılır. Ev sahipliği yaptığı İznik Konsülü nedeniyle Hristiyanların en kıymetli şehirleri arasında görülür. Haçlı Seferleri öncesinde Süleyman Şah tarafından ele geçirilmiş ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin o dönemdeki başkentidir. Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, s. 40; Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu 1075'tir. Bkz. Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003), s. 281. Köymen ise devletin 1073'te kurulduğunu, Süleyman Şah'ın devletin başına geçiş tarihinin ise 1077 olduğunu bildirmektedir. Bkz. Mehmet Altan Köymen, *Selçuklular Devri Türk Tarihi*, (Ankara: TTK, 2013), s. 102, 106.

20 Kserigordon Kalesi'nin yeri ve adı tartışmalıdır. Tudebode ve *Gesta*, İznik'le dört günlük mesafede olduğunu söylerken Albertus'a göre mesafe sadece üç mildir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 19; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 52; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:29-30.

21 Kale, 24 Eylül, 1096 tarihinde işgal edilmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 19.

22 29 Eylül, 1096.

kazdıkları derin hendeklerin içine uzanıp göğüslerini ve vücutlarını nemli toprakla örtmek zorunda bırakıyordu.

Orada bulunan bir piskopos²³ ve papazlar, muhasara altındaki Hristiyanlara cesaret verip vaz ediyor, şöyle telkin ediyorlardı: “Daima inancınızda güçlü olun ve size eziyet edenlerden korkmayın, zira İsa şöyle der: Bedeni öldüren, ama canı öldüremeyenlerden korkmayın.” Bu zalim kuşatma sekiz gün sürdü ve ancak Almanların liderinin garnizonun teslim konusunda Türklerle anlaştığında sona erdi.²⁴ Kaleyi kuşatan düşmana karşı hücum edecekmiş gibi yapan bu kişi ve adamlarının pek çoğu din değiştirip düşmana sığındılar. Hayatta kalanlardan Tanrılarına ihanet etmeyi reddedenler, ölüm cezasına çarptırıldılar. Türkler diğerlerini yakalayıp koyunlara yaptıkları gibi böldüler, bazılarını ise talim tahtası yapıp ok attılar. Diğerlerini hayvanmış gibi satıp başkalarına verdiler. Kalanlarını da Horosan²⁵, Antakya²⁶, Halep²⁷ yahut diğer yerlerdeki evlerine götürdüler. Bunlar, mutlu bir şekilde İsa Mesih adına şehitliği tadan ilk haçlılardı.

23 Burada tek piskoposun bahsedilse de *Gesta*, “piskoposlar” ifadesini kullanmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 19; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 53.

24 Kuşatma 29 Eylül’den 7 Ekim’e kadar sürmüştür. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 19; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 53.

25 Horasan, dönemin vakayiname yazarları tarafından Büyük Selçuklu topraklarını, bilhassa İran civarını kastetmek için kullanılan bir ifadedir.

26 Antakya, Hristiyanlar için en kutsal şehirlerden biri olan çok kadim bir yerleşimdir. Tüm vakayinamelerde şehrin tasviri için mutlaka belli bir alan ayrılmış, kronik yazarları şehri hayranlıkla betimlemişlerdir. Günümüz yazarlarından bazıları, Haçlı Seferleri’nin tek nedeninin, Antakya, Kudüs, İznik gibi Hristiyanlığın en önemli kentlerinin Müslümanların elinde olmasını göstermektedir. Thomas F. Madden, “The Real History of the Crusades”, *Crisis* 20, S. 4, s. 14; Crawford, *Four Myths about the Crusades*; Thomas F. Madden, *The Concise History of the Crusades* (Plymouth: Rowman & Littlefield, 2014), s. X.

Şehir 1081 yılında Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, (Ankara: TTK, 2000), s. 155-156; Köymen, *Selçuklular Devri*, s. 108; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 286; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:60.

27 Halep, Tutuş’un oğullarından Rıdvan’ın yönetimindedir. Antakya’nın doğusunda, Suriye içlerinde yer alan bu güç merkezi, iki asrı aşan Haçlı devletleri dönemi boyunca Haçlıların kimi zaman birincil hedeflerinden kimi zaman da müttefiklerinden biri olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aydın Usta, *Çıkarların gölgesinde Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi: 2008).

Bu felaketin ardından Pierre L'Hermit ve Meteliksiz Walter'ın İznik'in ötesinde yer alan Civetot (Kibotos/Hersek)²⁸ kalesini işgal etmiş oldukları haberi Türklere ulaştı. Hristiyan öldürme ihtimalinden keyiflenen Türkler neşeyle oraya vardılar ve hemen akabinde Walter'ı ve adamlarını öldürdüler. Bu esnada Pierre L'Hermit, ne emirlerine itaat eden ne de nasihatlerine kulak veren, münakaşa halindeki toplulukların aralarını bulamadığından Konstantinapol'e dönmüştü.²⁹ Pierre'in yokluğunda Türkler bunlara saldırdı; kimini uykuda, kimini hasta, bazılarını çıırılçıplak hatta birinde mihrapta ayın yapan bir papazı dahi Pierre L'Hermit'in ayaktakımı güruhundan yakaladıklarını acımasızca şehit ettiler.³⁰

Hayatta kalanlardan fırsat bulabilenler Kibotos'a sığındılar, ancak o kadar talihli olmayanlar ya denize atladılar yahut tepedeki ağaçların arasına saklandılar. Hemen peşlerinden kaleye kadar onları kovalayan Türkler, kaleyi ve içinde kapana sıkışmış olanları yakma niyetiyle surların etrafına odun yığdılar. Lakin odunlar ateşe verilince kullarından vazgeçmeyi arzu etmeyen Tanrı, rüzgârın yönünü tersine çevirip alevleri düşmana doğru döndürdü. Böyle olunca Türkler kalan haçlıları yakalayıp kimini Horosan'a, kimini İran'a doğru kendi memleketlerine dağıttılar. Türklerin Hristiyanları bozguna uğrattığı haberine çok sevinen Alexios, hayatta kalan haçlılardan etrafa dağılanların boğazın karşısına nakledilmesini emretti. Bu iş halledilince mağlup olmuş haçlıların tüm silahlarını toplattı.

28 Kibotos/Hersek, İzmit/Nikomedia Körfezi'nde, Alexios tarafından yaptırılmış bir liman yerleşimidir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 20.

29 Pierre L'Hermit, Ekim'in başlarında İstanbul'a dönüşür. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 20.

30 Bu taarruz 21 Ekim, 1096'da gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 20.

ASIL KUVVETLERİN KONSTANTİNAPOL'E GİDİŞİ

Kont Raymond St. Gilles³¹ ve Le Puy Piskoposu muhterem Adhémar'ın³² refakat ettiği ikinci haçlı ordusu Slavonya³³ topraklarına girdi. Flander Kontu Robert³⁴, Normandiya Kontu Robert³⁵, Büyük

- 31 Raymond of Saint-Gilles (Müslüman kaynaklarda Sancil olarak da geçer) Toulouse Kontu IV. Raymond'dır. Haçlı kontları arasında en yaşlısı ve büyük olasılıkla en zengindir. Birinci Haçlı Seferi sonrasında doğuda kalmış ve 1105 yılında Trablusşam'da ölmüştür. Haçlı ordularının en büyük kuvvetini oluşturan ve en sıkıntılı dönemlerde diğer kontlara maddi destek sağlamasına karşın, seferin sonunda en az kazanımı elde eden kont olduğu söylenebilir. Kazanımlarının ötesinde toplum nezdinde itibarını da büyük oranda yitirmiştir. Ya da günümüze ulaşan kaynaklardan yapabildiğimiz çıkarım budur; zira günümüzde en çok başvurulan kaynak *Gesta*, tamamen Bohe-mund'un bakış açısıyla -yani anti-Raymond bakışla da denebilir- Raymond'ın ordu vaizi Raimundus'un eseri ise genelde efendisinin değil de din adamlarının bakışıyla yazıldığından Raymond Saint-Gilles tarih kayıtlarında bir nevi yalnızlaşmıştır. Bununla birlikte Hill&Hill'in *Raymond IV* adlı eseri, kontun ayrıntılı yaşam öyküsünü bizlere sunmaktadır. John Hugh Hill ve Laurita Lyttleton Hill, *Raymond IV Count of Toulouse*, (New York: Syracuse University Press, 1962), s. 29-31.
- 32 Adhémar, Le Puy Piskoposu ve papalığın Haçlı ordusundaki legatidir. Bazı karşıt fikirler olsa da genel olarak seferde muazzam bir vazife üstlendiği, kontlar arasındaki çatışmaları ve gerilimleri yatıştırarak seferin başarıya ulaşmasında en önemli unsurlardan biri olduğu görüşü hâkimdir. Runciman, *a.g.e.*, s. 1:85; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 9.
- 33 Slavonya, Slav ülkesi anlamına gelir ve Dalmaçya bölgesi kastedilmektedir. Raimundus, burada kırk gün kaldıklarını yazmıştır. Hagenmeyer, Provençal ordusunun 20 Aralık 1096'dan 31 Ocak 1097'e kadar burada kaldıkları fikrindedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 21.
- 34 Flanderlı ya da Flander Kontu Robert, Frizyalı Robert'in oğludur, sefer sırasında birkaç çarpışmada çok önemli rol üstlenmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 21.
- 35 Robert of Normandy, Norman ya da Normandiyalı Robert (1054-1134),

Hugh³⁶ ve başka pek çok kişiden müteşekkil üçüncü birlik, eski Roma Yolu'nu³⁷ kat ederek Brindisi, Bari ve Otranto limanlarına ulaştılar.³⁸ Büyük Hugh ve markiz oğlu William³⁹ vakit kaybetmeden Bari Limanı'ndan yelken açıp Draç'a⁴⁰ vasil oldular. Bu tecrübeli savaşçıların şehrine geldiği haberini alan vali, bedhah bir tezgâh kurup haçlıların yakalanmasını ve iyi niyetle imparatora bağlılık yemini etmeleri için sıkı gözetim altında Basileus'a gönderilmelerini emretti.⁴¹

Normandiya Dükü'dür ve genelde Robert Curthouse olarak bilinir; Fatih William'ın oğludur ve siyasi olarak diğer kardeşlerinin gölgesinde kalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Christopher Tyerman, *England and the Crusades, 1095-1588*, (Chicago: University of Chicago Press, 1996), s. 8; Ebru Altan, "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)", *Tarih Dergisi*, Prof. Dr. Ali İhsan Gencer Hatıra Sayısı, 47 (2008), s. 76-77, erişim 15 Kasım 2016, <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iutarih/article/view/1023016928/1023016140>, 77; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 94; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 57; Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s. 21-7.

- 36 Büyük Hugh (ya da Hugo), Fransız Kralı I. Henry'nin oğlu, ayrıca I. Philip'in kardeşidir; Hugh de Vermandois olarak da bilinir. 1101'de Tarsus'ta öldüğü sanılmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 22.

Gesta Francorum'da bu isimler arasında Bohemund da zikredilirken Tudebodus bu isme yer vermemiştir. Hill'e göre *Gesta*'nın orijinalliğini destekleyenler, bu hatayı açıklayamamaktadır. Zira Bohemund'un, Roma Yolu boyunca Fransız birlikleriyle yol almadığı muhakkaktır. Tudebodus diğer yandan *Gesta Francorum*'da zikredilen Evrerd of Puiset, Archard of Montmerle ve Isoard of Muson'u da saymamaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 21; *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 55.

- 37 Eski Roma Yolu, Roma'dan Brindisi'ye ve yükleme limanlarına uzanıyordu. Burası eski hac güzergâhıydı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 22.

- 38 Bu limanlar Haçlıların kullandığı başlıca limanlardı. Haçlıların kullandığı limanlar ve Levant'taki ticari faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013).

- 39 William, Robert Guiscard'ın kardeşi Emma'nın oğludur ve Dorylaion Savaşı'nda ölmüştür. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 22.

- 40 Bazı kaynaklarda Durazzo olarak da geçmektedir. Konstantinapol'e uzanan Via Egnatia yolunun önemli limanlarıdır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 22.

- 41 John Comnenus, İmparator Alexios'un/Alexio'nun yeğeni, aynı zamanda Draç valisiydi. İmparator tarafından Haçlılara refakat etme görevi verilmiştir. Birçok Latin kronik yazarının Bizans'a bakışı bu muameleden sonra değişecektir. Örneğin Raimundus, eserinin başında "doğudaki Hristiyan kardeşlerine yardım amacıyla yollara düşen hacı" bakışına sahipken Draç'a varınca, Bizans İmparatoru Alexios'un yeğeni John Comnenus'un emriyle Peçenek, Kuman gibi paralı askerlerin

Konstantinopol'e ilk ulaşan Dük Godfrey'di; Dük, muazzam ordusuyla Noel'den iki gün önce vardığı şehrin dışında ordugâh kurdu.⁴² Dük, orada kaldığı sırada habis Alexios'tan şehir içinde misafir edileceği talimatı geldi. Münasip biçimde oraya yerleşen Dük, saman ve diğer ihtiyaçlar için yiyecek aramak üzere her gün askerlerini tedbirsizce şehrin dışına gönderdi. Zira arzu ettikleri her yere tamamen güven içinde gidebileceklerini farz ediyorlardı; ancak insafsız imparator Alexios hemen Türkopol⁴³ ve Peçenek⁴⁴ muhafızlarını haçlıların üstüne salıp paralı askerlerine Latinlere saldırılarını ve öldürmelerini emretti.

Dükün kardeşi Baudouin, hain imparatorun verdiği emri duyunca imparatorluk askerlerini bulmak için derhal sert tedbirler aldı. Sonunda askerlerine saldıran paralı askerlere rastlayınca hiç düşünmeden üstlerine hücum etti ve Tanrı'nın yardımıyla imparatorun adamlarına galebe çaldı. Kırk paralı askeri esir edip bazılarını öldürdü, diğerlerini ise ağabeyine götürdü.⁴⁵

refakatinde götürülmelerine çok içerlemiş ve Bizans -Alexios- Rumlar ile ilgili düşünceleri tamamen değişmiştir. Örneğin Alexios için sürekli "yalancı, hilekâr" gibi ithamlarda bulunmuş, aynı şekilde imparatorun özel temsilcisi Tatikios için de "hain, melun, rezil" gibi ifadeler kullanmaktan çekinmemiştir. Ayrıntılı bilgi için Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 34.

42 Godfrey 15 Ağustos 1096 tarihinde yola çıkmış ve 23 Aralık 1096'da Konstantinopol'e varmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 22; Komnena, *Alexiad*, s. 313; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:113-115; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 21; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:49; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 56.

43 Türkopol terimi Raimundus Aguilers gibi Albertus Aquensis, Ekkehard von Aura ve Ordericus Vitalis tarafından da kullanılmıştır. Guibertus Novigenti ise "Turcopolitan" terimini tercih etmiştir. Latin kronik yazarları bu askerleri, Hristiyan anne, Türk babadan olma, hafif süvari sınıfı atlı okçulardan oluşan paralı askerler biçiminde izah etmektedirler. Ordericus Vitalis, *Ecclesiastical History England And Normandy*, nşr. Thomas Forester, (Londra: H. G. Bohn, 1854), s. 3:87; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 77; Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 25; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:51; King, "Hierosolymita", s. 39; Raimundus, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 78.

44 Peçenekler, bir yandan Bizans için batıda en büyük tehditlerden biri olmalarına karşın bir yandan da paralı asker olarak Bizans ordusunun önemli bir gücünü teşkil etmektedirler.

45 Kırk sayısı çağdaş kroniklerde sıkça kullanılır, İncil'de geçen kırk güne atıf yapılır ve çokluk bildirir; bunun dışında özel bir anlam ifade etmez.

Alexios bu çarpışmayı görünce⁴⁶ öfkeden çılgına döndü; sonuç olarak imparatorun hiddeti, Godfrey'in Konstantinapol'den ayrılıp tekrar şehir surlarının dışındaki eski ordugâh alanında kamp kurmasına neden oldu.⁴⁷ O gün geç vakitlerde zelil Basileus askerlerine derhal Dük'e ve Haçlılara saldırmalarını emretti. Akabinde vuku bulan hadiselerde yenilmez Godfrey, İsa'nın şövalyelerinin de yardımıyla yedi imparatorluk askerini öldürüp diğerlerini Konstantinapol kapılarına⁴⁸ kadar sürdü. Bu olaydan sonra tekrar kamp alanına dönen Godfrey, Alexios'la anlaşma yapana dek beş gün ordugâhtan ayrılmadı.⁴⁹ İmparator'un talebi, Godfrey'in Boğaz'ı geçmesiydi; buna mukabil o da Konstantinapol'dekilere müsavi bir pazar yeri tesis edecek, bunu yanı sıra yoksulların iâşesi için sadaka dağıtacaktır.

Bu esnada Pont-Scaphard olarak da bilinen Amalfi'yi⁵⁰ kuşatmış olan kudretli Bohemund⁵¹, muazzam sayıda Frenk'in geldiğini işitti;

46 *Gesta*, görmek yerine "duyunca" ifadesini tercih etmiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 57.

47 Godfrey, ordusunun konaklaması için gösterilen Galata'dan 13 Ocak'ta ayrılmıştır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:56.

48 Hill, Bréhier'e göre bu kapının Blakhernai Kapısı olduğunu belirtmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 23.

49 Godfrey, 13 Ocak'tan 18 Ocak'a dek ordugâhında kalmış ve 20 Ocak 1097'de Alexios'la anlaşma yapmıştır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 57. Robertus Raymond'ın İstanbul'a saldırma düşüncesinin olduğunu savunmaktadır. Eserinde aktardığına göre bir Hristiyan şehrin ve kutsal mekânları yağmalamanın doğru olmayacağı düşüncesiyle bundan vazgeçmiştir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 99. Albertus Aquensis, Raimundus'un aksine Raymond'ın herhangi bir sorun çıkarmadan yemin ettiğini belirtmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 157. Ancak, *Alexiad*'a göre İmparator, "ruhsal üstünlükleri, yüreğinin doğruluğu ve yaşamının temizliği nedeniyle" Raymond'dan hoşlanırdı. Raymond, "Güneşin tüm yıldızlardan üstün olması gibi diğer Latinlerden üstündü." Anna Komnena, *Alexiad*, s. 323. Anna'ya göre İmparator, Bohemund'un ettiği yemini çiğneyeceğini biliyordu ve Raymond'ı bu konuda uyardı. Raymond da elinden geldiğince ve gücü yettiğince İmparator'un buyruklarını yerine getirmeye çabalayacağına söz verdi. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 324; Raimundus, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 38.

50 Tudebodus ve *Gesta*'ya göre Bohemund, amcası Roger eve kardeşinin yardımıyla kuşattığı Amalfi muhasarası sırasında Haçlı Seferi çağrısını henüz duymamıştır. Hill, bunun imkânsız olduğu, zira Urbanus'un çağrısının üzerinden aylar geçtiği iddiasındadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 23-24.

51 Robert Guiscard'ın oğlu olan Bohemund (1050-1111) Haçlı kontları arasında en hırslı olardı. Babasıyla yıllarca savaştıkları ve büyük kayıplar verdikleri Bizans'a

çok geçmeden Frenklerin, Kutsal Kabre giden yolu, habis putperestlerin ellerinden alıp özgür kılarak tüm Hristiyanların kullanımına açmayı planladıklarını öğrendi. Sonuç olarak Haçlılarla ilgili sorular sordu: yani Frenklerin taşıdıkları silahlar, İsa'nın hangi türden alametlerini taşıdıkları, hatta çarpışma esnasında kullandıkları savaş naralarıyla alakalı sormaya kadar götürdü. Sorduklarına sırasıyla şu cevapları aldı: "Frenkler elbette her zaman çarpışmalar için en مناسب silahları yanlarında taşırlar. Ya sağ omuzlarına ya da ikisinin arasında İsa'nın işareti dikilmiştir. Savaşlarda hep birlikte "Tanrı böyle istiyor, Tanrı böyle istiyor; Tanrı böyle istiyor," diye nara atarlar."⁵²

Bunun üzerine Kutsal Ruh'la heyecana gark olan Bohemund en kıymetli pelerinin kesilip haç şeklinde dikilmesini emretti. Şövalyelerin çoğu Bohemund'un gayesine tabi olup emrine girdi; öyle ki Kont Roger kuşatmada neredeyse tek başına kalmıştı. Roger ordusunu kaybettiği için kendini suçlayarak ızdırap içinde istemeye istemeye Sicilya'ya döndü. Bu esnada Bohemund kendi topraklarına döndü ve Kutsal Kabre yolculuk için şahsi hazırlıklarını tamamladı.

Nihayetinde markiz oğlu pek yiğit Tancred⁵³ ve başka pek çok adamla birlikte ordusuyla denizi aştı. Bulgar Krallığı topraklarına

yardım için gelmediği Bizans İmparatoru'nun da malumuydu. Bununla birlikte babasının miras hakkından mahrum olduğu ve tek gayesi doğuda bir hükümlanlık sahası elde etmek olduğu için İstanbul görüşmelerinde en sorunsuz biçimde Alexios'a bağlılık yemini eden, hatta bu bağlılığı, yemin meselesini uzatıp etmemekte direnen Raymond Saint-Gilles'e, imparatorla savaş durumu olması halinde imparatorun yanında yer alacağını söyleyecek kadar ileri taşıyan Haçlı lideri olmuştur. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:56; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 98.

Bu noktada sadece *Historia Ierosolimitana*'da yer alan ilginç bir ayrıntı, Haçlı Ordusu'nun en büyük liderlerinden olan Bohemund'un asıl gayesini ortaya koymaktadır. Albertus, imparatorun teklifinin hemen ardından gönderdiği elçiler aracılığıyla Bohemund'un Godfrey'e, imparatorun dostluk elini geri çevirmemesini, ama bir yandan da ordusunu Edirne ve Plovdiv şehirlerine çekip mart ayı başında birlikte Bizans'a saldırıp işgal etmeyi önerdiğini söylemektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:53. Anna Komnena da eserinde birkaç defa Bohemund'un asıl amacının bu olduğunu vurgulamaktadır. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 305, 308, 322.

- 52 *God wills it* ya da *Deus Volt*, ilk kez Clermont Konsili'nde kullanılmıştır. Hill, Tudebodus'un *Lo Vult* ve *Hoc Vult* şeklinde ifade ettiğini belirtmektedir. Kibotos'taki çarpışmada ise "Kutsal Kabir" narası kullanılmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 24.
- 53 Tancred, Bohemund'un yeğeniydi ve ilk Haçlı Seferi'ndeki prensler arasında en genç olanıydı. Tancred ve Birinci Haçlı Seferi sırasındaki faaliyetleri hakkında en

vardıklarında bolca zahire, şarap ve başka erzak buldular.⁵⁴ Daha sonra aşağıya doğru ilerleyip Andronopolis vadisine girdiler ve ordunun tamamının gelişini beklerken ordugâh kurdular.⁵⁵ Andronopolis'ten ayrıldıktan sonra zengin sayfiye yerlerinden geçerek bir köyden diğerine, bir kaleden ötekine, bir kasabadan diğerine ilerleyip Kastoria'ya vardılar.⁵⁶ Oradan, sapkınların bir kalesinin olduğu Pelagonya'ya girdiler. Bir gölün yanına inşa edilmiş kaleyi kuşattık ve nihayetinde çok geçmeden zapt ettik.⁵⁷ Kaleyi içine sığınmış kâfir

ayrıntılı bilgiler, bizzat maiyetinde yer alan Radulphus Cadomensis'in kroniğinde yer almaktadır. Radulphus'un *Gesta Francorum*'u temel alarak yazdığı vakayiname, ikincil kaynaklar arasındadır. Ralph of Caen, *Gesta Trancredi*, nşr. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach (Surrey: Ashgate Publishing, 2010).

- 54 Bohemund, ordusuyla birlikte Avlona ve Draç arasında bir noktada karaya çıkmıştır. Bohemund, 1096 Ekim'inde Bari'den ayrılmış ve 1 Kasım'a kadar Avlona'da kalmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 25. Öte yandan *Gesta'da* zikredilen bir ayrıntı, Avrupa boyunca ilerleyen Bohemund'un ordusunun kendi dönemlerinde Avrupa'da nasıl görüldüğünü gözler önüne sermektedir. *Gesta Francorum'da*, "Halk bizi hacı olarak değil, ülkelerini tahrip etmeye ve kendilerini öldürmeye gelen yağmacılar olarak görüyordu," denilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 58-9. *Gesta'nın* isimsiz yazarının bu ifadesi, Willermus'un anlattıklarıyla örtüşmektedir. Willermus'a göre Bohemund'un ordusu henüz Avrupa'dayken kendilerine göre sapkın gördükleri bir yerleşim yerine saldırıp halkı öldürdüler, evleri yakıp her yeri talan ettiler. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 96; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 94-95.
- 55 Hill, Andronopolis'in büyük ihtimalle Avlona'nın yaklaşık yüz kilometre güneybatısında yer alan Dropull olduğu görüşündedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 25. *Gesta'da* Bohemund'un adamlarına yağmadan kaçınmaları uyarısı yaptığı yer alsa da görüldüğü üzere Tudebodus'ta bu minvalde bir kayıt yoktur. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 59.
- 56 Kastoria, 1082 yılında Robert Guiscard tarafından ele geçirilmiş, ardından Alexios tarafından yeniden Bizans topraklarına katılmış önemli bir kaledir. Bohemund, Noel'i burada geçirmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 25.
- 57 Pelagonya, Makedonya'nın kuzeybatısında yer almaktadır. Hill, burasının muhtemelen Manastır ovası olduğu görüşündedir. Sapkınlar, Maniheistler, Bogomiller ve Pavlikanlar gibi farklı isimlerle tanımlanmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 25. Bu cümleden itibaren yazarın üçüncü tekil şahıstan birinci tekil şahısla hikâyeleme yaptığı görülecektir. *Gesta'da* da aynı dönüşüm göze çarpar. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 59. Hill'e göre Tudebodus'un bir nüshası dışında bu değişim görülmez. Yine modern tarihçilerin bu şahıs değişimine çok önem atfetmesi ve yazarın bu cümleden sonra anlatılanların bizatihi görgü şahidi olduğunun delili olarak sayması Hill'e göre çok tutarlı değildir. Onlar tam aksine bunun çok önemli olmadığı, muhtemelen müstensihlerin ve kâtiplerin dikkatsizliklerinden kaynaklandığı fikrindedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 25.

topluluğuyla birlikte ateşe verdiler. Bu hadiselerden sonra haçlılar Vardar Nehri'ne vardılar ve Lort Bohemund beraberinde birkaç askerle nehri geçti.⁵⁸ Ancak Russignolo Kontu, kardeşi ve piskopos diğer tarafta kaldılar.⁵⁹

İğrenç imparatorun ordusu nehir kenarına vasil olup hemen konta, kardeşine ve adamlarına saldırdı. Bu esnada kontun kuvvetlerinin kaçtıkları haberi cesur şövalye Tancred'e ulaşınca Tancred derhal nehre dalıp yüzerek köşeye sıkışan Latinlerin olduğu tarafa döndü. Askerlerinden iki bini de onu örnek alıp nehrin karşısına yüzdü ve diğer kuvvetlere eklendi. Arkadaşlarıyla savaşa tutuşan Türkopolteri ve Peçenekleri gördükleri anda cesaretle hücum edip tecrübeleriyle onları alt ettiler. Birçok esiri bağlayıp bilge Norman Lort Bohemund'a getirdiklerinde onlara şöyle dedi: "Sizi sefiller, Hristiyanları ve beni neden öldürmek istiyorsunuz? Benim sizin imparatorunuzla hiçbir husumetimin yok ki."

Bu soruya tutsaklar şöyle cevap verdiler: "Bu mevzuda bizim kesinlikle herhangi bir seçeneğimiz yoktur; zira biz günahkâr Alexios'un emirlerine tabiiyiz ve o her ne emrederse bizler yerine getirmek zorundayız." Bu sözlerin sonucu olarak Bohemund onlara herhangi bir zarar vermeden azat etti. Bu çarpışma, Büyük Perhiz'in başlangıcı olan haftanın dördüncü günü yani Kül Çarşambası'nda vuku buldu.⁶⁰ Rab her şeyi sonsuza dek kutsasın. Âmin.

Aşağılık Basileus, biz Konstantinapol'e ulaşana dek elçilerimizin güven içinde topraklarında ilerlemesi için kuropalatis⁶¹ olarak bilinen çok saygın memurlarından birini gönderdi. Kasabalarına ulaştığımızda kuropalatis oranın sakinlerine, geçmişte diğer topluluklara yaptıkları gibi güvenli bir pazar yeri kurmaları emretti. Ancak halk

58 Vardar Nehri, Via Egnatia yolundan geçmektedir. Hill, Bohemund'un izlediği aşağı güzergâhın sarp ve oldukça zorlu olduğunu ifade etmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 25.

59 Tudebode'nin saydığı isimlerden piskopostan *Gesta Francorum*'da söz edilmez. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 60.

60 Hill'e göre çarpışma 18 Şubat 1097'de vuku bulmuştur. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 26.

61 Kuropalatis, saraydan sorumlu olan anlamındaki en yüksek saray unvanlarından birisidir. Hill, burada kastedilenin İmparatorun özel elçisi olduğu görüşündedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 26.

yaman Bohemund'un kuvvetlerinden öyle korkmuştu ki surlardan içeri bir kişinin bile girmesine izin vermedi.⁶²

Sonunda Roussa kasabasına varıp orada ordugâh kurduk.⁶³ Bilgili Bohemund burada adamlarından ayrılıp Alexios'la görüşmek üzere derhal Konstantinapol'e yelken açtı. Bohemund birkaç askeriyle birlikte yola çıkmadan önce adamlarını şöyle uyardı: "Kasabalara temkinli yaklaşın, zira ben ileride olacağım."

Alexios, çok soylu Bohemund'un geldiği haberini alınca saygın biçimde karşılanmasını ve şehrin dışında misafir edilmesini emretti. Bohemund keyifli bir haldeyken imparator onu gizlice görüşmeye davet etti.⁶⁴

Bu esnada Saint Gilles Kontu Raymond ve Le Puy Piskoposu Adhémar, aslında hiçbir zorluk çekmemeleri gereken bir diyar olan Slavonya'dan geçtikleri sırada aksine pek çok asil şövalye yitirmiş ve Kutsal Kabre giden yolda İsa uğruna fazlasıyla meşakkat çekmişlerdi.⁶⁵ Raymond, Slavonya'dan sonra imparatorun kenti Draç'a, Rum topraklarına vasil olmaya dair büyük beklentilerle ulaştı; zira oraya dek düşmanlarının habis ellerinden çok fazla çileye göğüs germiştir. Lakin çok geçmeden hain Rumlar saldırıp Raymond'ın

62 *Gesta*, Haçlıların bir kaleye saldırıp yağmalama arzusunun, imparatora verdiği sözü çiğnemek istemeyen Bohemund tarafından önlendiğini ilave etmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 61.

63 Roussa, günümüz Keşan ilçesidir. Öte yandan Rosalind Hill, aynı görüşte değildir. *Gesta*, Keşan'dan önce Serez'de de ordugâh kurulduğundan söz etmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 61. Bohemund'un ordusunun Keşan'a varışı, 1 Nisan 1097'dir. Bréhier'in Keşan'da yaşanan yağmacılık vakalarını Provençal ordusuna atfedip Norman ordusunun disiplinini övmesini Hill "ahmaklık" olarak görmektedir. Buna en büyük delil olarak aynı ordunun sapkınların kalesini yakmaları ve Serez'de yol açtıkları tahribatı göstermekte, Frederick Barbossa gibi bir İmparatorun ordusunda dahi başıbozukluklar yaşandığını hatırlatmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 26.

64 Bohemund'un Alexios'la görüşmesi 10 Nisan, 1097'de gerçekleşmiştir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 322; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:56-7. Radulphus Cado-mensis'e göre Bohemund, İmparatorun vaatleriyle akıllı çelinip bağlılık yemini etmeye mecbur kalmıştır. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 31.

65 Hill'e göre Tudebodus burada Raimundus'un anlatımının bir özetini yapmıştır. Bununla birlikte Alexios'a karşı Raimundus'tan daha mutedildir, bazı eklemeler yapmış ve Raimundus'un aktarımlarından kimisine yer vermemiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 27. Krş. *Haçlılar Kudüste*, *a.g.e.*, s. 52-53.

ordusundaki en tecrübeli İsa'nın şövalyelerini bulabildikleri yerde yaraladılar; gündüz gece dinlemeden onlara pusu kurmaktan bir an olsun vazgeçemediler. Draç Dükü, topraklarına böyle neşeyle girenlere güvenli geçiş izni verdi. Ancak Rumlar, Provençallere verdikleri güvenlik sözünün korumasına rağmen şanlı bir şövalye olan Pontius Rainaud'u öldürüp kardeşini feci şekilde yaraladılar.⁶⁶

Bu hadiselerin ortasında, Raymond'ı yol boyunca taciz ettikleri sırada Alexios'tan, konta baba şefkati nazarıyla baktığına kadar varan ifadelerle dolu barış ve kardeşlik mektupları gelmekteydi. Bir yandan bu mektuplar yüksek sesle okunurken, diğer yandan Türkler, Peçenekler, Kumanlar, Slavlar, Uzlar ve öteki vahşi milletler, Provençallere en münasip yerde zarar vermek umuduyla her yanda pusuya yatmış bekliyordular.⁶⁷

Bir gün Le Puy Piskoposu ordugâh kurduğu sırada birkaç Peçenek tarafından yakalandı. Hemen oracıkta onu katırından alaşağı edip soydular ve başının üstüne sertçe vurdular. Ancak bu aziz din adamı Tanrı'nın adaleti için elzem olduğundan Tanrı'nın merhamesiyle canını kurtardı. Bu kargaşa ordugâhta duyulunca piskoposun arkadaşları hücum edip onu apar topar Peçeneklerin elinden kurtardılar.⁶⁸

Bundan kısa bir süre sonra Bucinat⁶⁹ adında bir kaleye vardıklarında Raymond, civardaki bir dağın dar geçitlerinde Peçeneklerin pusu kurduğu haberini aldı. Kont, birçok şövalyeyle yola devam edip Peçenekleri buldu, birkaçını öldürüp diğerlerini geri püskürttü. Bu sırada Basileus uzlaşma mektupları göndermeye devam ediyor, ancak aynı anda paralı askerleri haçlıları yakından izlemeyi sürdürüyordu. Daha sonra Roussa adında bir kasabaya geldiler. Buranın sakinleri,

66 Raymond'ın Draç'a varışı, şubat ayının başlarıdır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 52.

67 Tudebodus, Raimundus'un aktarımından Bulgarları çıkarmış, Slavları eklemiştir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 53.

68 Tudebodus, Raimundus'un aksine Adhémar'ın Pelagonya'da olduğundan bahsetmemiştir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 53. Piskoposa yapılan saldırı şubat ortasında gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 28

69 Bucinat Kalesi'nin neresi olduğu bilinmemektedir. Olay şubat sonunda gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 28.

Provençallere karşı tasarlayabilecekleri her türlü şeytani fenalığı açıkça yapmaktan çekinmediler. Raymond bu düşmanlığı fark edince öyle hiddetlendi ki adamlarına hemen silahlarına davranmalarını ve kontun savaş narasını atmalarını emretti; bunun üzerine taarruza geçtiler ve şaşırtıcı biçimde Roussa'yı ele geçirdiler.⁷⁰

Akabinde Provençal ordusu Rodosto⁷¹ adında başka bir kasabaya ilerledi; ancak kente vasil olmalarına müteakip imparatorluk askerleri üzerlerine saldırdı. Artçı birliklerin hamlesiyle kont otuz paralı askeri öldürüp kırk at ele geçirdi.⁷² Konstantinapol'den dönen elçilerimiz Rodosto'ya gelip Alexios'un, Haçlılar Konstantinapol'e ulaştıktan sonra tüm kayıplarının dikkatle tazmin edileceğine söz verdiğini iletiler.⁷³ Bundan başka dük Godfrey, Bohemund, Flander Kontu Robert ve diğer tüm prenslerin Raymond'a ana ordudan ayrılıp birkaç şövalyeyle birlikte silahsız biçimde hızla Konstantinapol'e gelmesi için yalvardıklarını eklediler. İmparator da Haç'ı kabul ettiği için başkomutan ve lider olarak Kudüs yolculuğuna katılacağını söylemiş. Raymond bu haberleri aldıktan sonra ordudan ayrılıp çabuk çabuk Konstantinapol'e geldi ve orada görüşmelere başladı.⁷⁴

Basileus ona, Bohemund ve diğer prenslerin yaptığı gibi kendisine bağlılık yemini edip tabiiyetine girmesi gerektiğini bildirdi.⁷⁵ Kont şöyle cevap verdi: "Tanrı saklasın!" Sonra da şöyle devam etti: "Bu yolculukta, Konstantinapol'e dek onca yolu sevgisinden başka

70 Tudebodus, Kont Raymond'ın Keşan'a saldırma emri verdiğinden bahsetse de Raimundus'ta böyle bir bilgi yer almaz. Bunun dışında Provençallerin savaş naralarından da söz etmez. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 54. Provençal ordusu Keşan'ı 12 Nisan'da ele geçirmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 28.

71 Günümüzde Tekirdağ.

72 Hill'e göre Tudebodus'un bir diğer nüshasında ele geçirilen at sayısı altmıştır. Çatışma 20 Nisan'da gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 28. Bununla birlikte öldürülen kişi ya da ele geçirilen at sayısı Raimundus'ta yer almaz. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 53.

73 Tüm zararın tazmin edileceği bilgisi Raimundus'ta yer almaz. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 54.

74 Kont Raymond'ın Konstantinapol'e varış tarihi 21 Nisan, 1097'dir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 57.

75 Haçlı liderlerin Alexios'a etikleri bağlılık yemini konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. John H. Pryor, "The Oaths of the Leaders of the First Crusade to Emperor Alexios I Comnenus: Fealty, Homage", *Parergon* 2, (1984), s. 111-141.

hiçbir şey için gelmediğim O'nun dışında hiçbir efendiye bağlılık yemini katiyen etmem. Lakin siz de şevkle bizimle birlikte Kudüs'e gelecek olursanız ben ve tüm adamlarımın yanı sıra Tanrı'nın merhametiyle sahip olduğum her şey seve seve sizin himayenizde olur."

Kont, Konstantinapol'deyken imparatorun ordusu gizlice gelip Raymond'ın kuvvetlerini komutansız buldu ve Provençallere şiddetli taarruz edip olabildiğince çok zayıat verdirdi. Raymond, imparatorun ordusunun askerlerine saldırdığını işitince buna çok üzülüp müteessir oldu. Derhal Bohemund'u ve diğer prensleri çağırıp Alexios'un onu Konstantinapol'e, bu ihanetini süratlendirmek için mi çağırdığını ve adamlarına saldırma emrini şahsen imparatorun mu verdiğini sordu.

Alexios saldırıyı açık açık itiraf etti ve şöyle cevap verdi: "Mama-fih bu benim emrimle yapılmadı, kuvvetlerine verilen tahribattan benim haberim yoktu. Ancak şunu gayet iyi biliyorum, ordun bana geniş çapta zarar verdi ve imparatorluğumdaki kalelere ve kasabalara saldırdı. Yine de samimiyetle zararı telafi edip rehine olarak Lort Bohemund'u sana vereceğim."

Karara vardıklarında kont ilkin rehinesini serbest bıraktı; o Bohemund'u salıverdikten sonra Provençal ordusu Konstantinapol'e geldi.⁷⁶ Yukarıda zikrettiğimiz gibi Alexios, Raymond'dan diğerlerinin yaptığı gibi kendisine bağlılık yemini edip tabiiyetine girmesini istiyordu. İmparator bunu talep ettiği sırada kont imparatorluk ordusundan intikam almanın yollarını düşünmekteydi. Ne var ki Dük Godfrey, Flander Kontu ve diğer liderler, kontun Hristiyanlarla savaşmasının doğru olmayacağını söylediler. Bunun yanında Bohemund, kont imparatora haksızlık eder ve bağlılık yemini etmeyi kabul etmezse kendisinin Alexios'un yanında olacağını belirtti.⁷⁷ Sonuç olarak

76 Kont Raymond'ın ordusunun Konstantinapol'e varışı 27 Nisan 1097'dir.

77 Tüm Latin kroniklerinde Alexios'un bağlılık yeminini kurnazlıkla ve hilelerle elde ettiği görüşü hâkimdir. Ancak gerek *Gesta*'da gerekse Tudebodus'ta yer alan bu kayıt, Bohemund'u hiç de çaresiz kalarak bağlılık yemini etmiş biri gibi resmetmemektedir. Bu cihetle Anna Komnena'nın, Bohemund'un çıkarları için imparatorla seve seve işbirliğine gittiği, hatta komutanlık görevi istediği anekdotu Bohemund'un Raymond'ı tehdidine daha uygun düşmektedir.

Robertus da Raymond'ın İstanbul'a saldırma düşüncesinin olduğunu savunmaktadır. Eserinde aktardığına göre bir Hristiyan şehrini ve kutsal mekânları

Raymond, adamlarının tavsiyelerini kabul ettikten sonra, ne şahsen ne de başkası aracılığıyla imparatorun canını ve mülkünü almayacağına yemin etti. Kendisinden bağlılık yemini istenince, şahsi haklarına zarar vereceğinden bağlılık yemini etmeyeceğini söyledi.⁷⁸

Kuvvetlerini sürekli bozguna uğratan Bohemund'dan gizliden gizliye korktuğu için bu çok yiğit Norman'a özgür iradesiyle kendisine bağlılık yemini ederse bunun karşılığında Antakya'dan ona, at koşumu on beş günlük mesafe uzunluğunda, sekiz günlük mesafe genişliğinde toprak vereceğini söyledi. Alexios aynı şekilde, Bohemund yeminine sadık kalırsa buna mukabil kendisinin de yükümlülüklerini ihlal etmeyeceğine yemin etti.⁷⁹ Ardından Bohemund'un ordusu da Konstantinapol'e ulaştı ve böylelikle Tüm Latinlerin gelişi tamamlandı.⁸⁰

yağmalamanın doğru olmayacağı düşüncesiyle bundan vazgeçmiştir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 99. Diğer kaynakların bu iddiasına karşılık, *Alexiad*'a göre İmparator, "ruhsal üstünlükleri, yüreğinin doğruluğu ve yaşamının temizliği nedeniyle" Raymond'dan hoşlanırdı. Raymond, "Güneşin tüm yıldızlardan üstün olması gibi diğer Latinlerden üstündü." Anna Komnena, *Alexiad*, s. 323. Anna'ya göre İmparator, Bohemund'un ettiği yemini çiğneyeceğini biliyordu ve Raymond'ı bu konuda uyardı. Raymond da elinden geldiğince ve gücü yettiğince İmparatorun buyruklarını yerine getirmeye çabalayacağına söz verdi. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 324; Raimundus, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 38.

78 *Gesta*, Raimundus ve Tudebodus'un Kont Raymond'ın yemini konusundaki ifadeleri paralellik göstermektedir. Hill'e göre üç kronik yazarı da görüşmede bulunmadığından bu bilgiyi ya birbirlerinden ya da başka bir ortak kaynaktan elde etmiş olmalıdırlar. Yemin Güney Fransa'daki türevlerine çok benzediğinden *Gesta*'nın yazarının Raimundus'tan yararlanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Bununla birlikte ortak bir kaynak söz konusu olmadıkça kronik yazarlarının aynı kelimeleri kullanabilmeleri çok olası değildir. Öte yandan kimin kimden kopya ettiğini ortaya çıkarma uğraşı da sonuç vermeyecek bir teşebbüs olacaktır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 30.

79 *Gesta*'da yer alan, Alexios'la Bohemund arasındaki uzun görüşmeler -ki Krey bunları Norman propagandası olarak tanımlamaktadır. Krey, "A neglected passage", s. 72-75- Tudebodus'ta yer almaz. Hill, Tudebodus'un nüshalarından birinde Rum diyarında toprak vaat ettiğinin yazıldığını belirtmektedir. Raimundus ise Alexios'un askeri temsilcisi Tatikios'un Bohemund'a üç şehir bıraktığından söz eder. Rum diyarıyla bu üç şehrin kastediliyor olması mümkündür. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 30; Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 78. Bohemund'un ordusu, 26 Nisan 1097'de İstanbul'a ulaşmıştır.

80 *Gesta*'da yer alan ve bağlılık yemini edilmesini haklı çıkarma çabası olduğu açık olan ifadeler Tudebodus'ta yer almamaktadır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 64-65.

İZNİK'İN ZAPTI VE ANTAKYA'YA İLERLEYİŞ

Artık hepsi bir araya gelince limana gidip oradan Boğaz'ın diğer kıyısına geçtiler ve topluluk halinde karadan ilerleyip Nicomedia'ya vardılar. Orada üç gün kaldılar. Rum diyarının tamamının başkenti olan Nikea'yı ilk kuşatanlar Dük Godfrey ve Flander Kontu oldu. Onların ardından Mayıs'ın altısında tecrübeli Bohemund şehri kuzeyden kuşatmak üzere ordusuyla geldi ve orada ordugâh kurdu.⁸¹ Göge Yükseliş Günü'nde⁸² şehri her taraftan muhasara altına almaya ve surları yıkmak üzere ahşap muhasara araçları ve kuleleri inşa etmeye başladılar. Nikea'ya hep birlikte öyle şiddetle ve şevkle saldırdılar ki iki günlük uğraş sonunda bir surun altını kazmışlardı. Lakin Nikea içindeki barbar Türkler, takviye kuvvet olarak gelenlere, güney kapısından şehre hiç korkmadan, tamamen güven içinde girebileceklerini, zira orada hiç kimsenin yollarını kesemeyeceğini yahut sıkıntı çıkartamayacağı haberini ulaştırmak üzere ulaklar gönderdiler.

O gün Saint-Gilles Kontu ve Le Puy Piskoposu alelacele bahsedilen kapı önünde yerlerini aldılar.⁸³ Raymond, Tanrı'nın himayesinde göz alıcı zırhıyla Nikea'nın diğer tarafında, aşılmaz ordusuyla ilerliyordu. Burada Türklerin bize doğru ilerlediklerini gördü; böylelikle her taraftan Haç işareti kuşanmış biçimde Türklerle saldırdı; yaşanan çarpışmada düşmana üstünlük sağlayıp bozguna uğrattı ve çoğunu öldürdü.

81 Godfrey, Tancred ve Flander Kontu Robert, 6 Mayıs'ta bölgeye ulaşmıştır.

82 Kuşatma 14 Mayıs'ta başlamıştır.

83 Raymond'ın ordusu 16 Mayıs'ta gelmiştir.

Tekrar düzene girip toplanan Türkler, Nikea'dan gelen ulaklarla öyle mutlu, kesin zaferlerinden öyle mağrur bir şekilde geldiler ki bizi bağlayıp Koroza'n'a götürmek üzere yanlarında ip bile getirmişlerdi. Neşeyle ilerleyip dağın tepesinden yavaş yavaş inmeye başladılar. Vadiye inenlerin çoğu, Frenkler tarafından kelleleri kopartılıp orada kaldı. Hristiyanlar bu kesik başları şehir halkının görebileceği yerlere taşıyıp mancınıklarla ve sapanlarla şehre fırlatarak kale garnizonunu çok daha büyük dehşete düşürdü.

Raymond Saint-Gilles ve Le Puy Piskoposu Adhémar, ordu-gâhlarının karşısındaki burcun altını kazıp yıkmanın en iyi yolu üzerinde müzakere ettiler.⁸⁴ Sonuç olarak bazı adamları kulenin altını kazmak üzere, diğerlerini de onları her taraftan korumaları için arbaletçiler ve okçular olmak üzere ayırdılar. Sonrasında bu kişiler surun temelini kazıp oraya direkler ve keresteleri yerleştirdi ve nihayetinde ateşe verdiler. Ancak bu iş geceye dek sürdü ve burç gece vakti çöktüğünden Hristiyanlar şehre saldıramadılar. Bu esnada Türkler yataklarından çıkıp suru öyle muhkem ve iyi onardılar ki muhasara edenler şaşakaldı.

Müttefiklerinin dışarıdan yardım sağlamalarının söz konusu olmadığı kanaatine varan Türkler bir haberciyle Alexios'a, eşleri, çocukları ve mallarıyla birlikte sağ salım şehirden ayrılmalarına izin vermesi şartıyla Nikea'yı teslim edecekleri haberini iletiler.⁸⁵ Bunun

84 Raimundus'a göre burcun altının kazılması, kuşatma başladıktan beş hafta sonra gerçekleşmiştir. *Haçlılar Kudüs'te, a.g.e.*, s. 60.

85 Tudebodus, Stephen de Blois'nin gelişinden ve İznik Gölü'ne indirilen gemilerle kuşatmanın tam ablukaya dönüşmesinden bahsetmemektedir. Willermus teslim tarihini 20 Haziran olarak vermektedir. Ayan, Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, *a.g.e.*, 128. Fulcherius Carnotensis, Stephen'in ordusunun Haziran son haftasında kuşatmaya katıldıklarını ifade etse de tarih muhtemelen yanlıştır; zira müellif bu ifadesinin akabinde İznik'in 19 Haziran'da teslim olduğunu ifade etmektedir. Fulcherius Carnotensis *a.g.e.*, s. 66. Alexiad'ın anlatımı, Raimundus'la örtüşmekte, onun bıraktığı boşlukları tamamlamaktadır. Anna Komnena'nın kroniğinde göre Kılıçarslan'dan yardım gelmediğini gören Türk garnizonu şiddetli saldırılar altında bunaldığı sırada İmparatorun en sadık komutanlarından Boutoumites, kaledekilere teslim olma önerisi iletti. Elindeki fermanda İmparator, şehirdeki herkesin canını bağışladığını ilan ediyor, bununla yetinmeyip para ödülleri ve sultanın ailesinin onurlarına yaraşır şekilde muamele göreceği sözünü veriyordu.

üzerine her daim insafsız ve aldatıcı tasavvurlarla dolu Alexios, Nikea halkının korkmadan, selametle kaleden ayrılmasını ve azami güvenlikle Konstantinapol'e dek onlara refakat edilmesini emretti.

Haçlılar yedi hafta boyunca⁸⁶ Nicea'yı muhasara etmiş ve pek çoğumuz orada inançla, seve seve şehit olmuş, talihli canlarını neşyle Tanrı'ya teslim etmişti. Aşırı derecede yoksulluk çekenlerin birçoğu açlıktan ölmüş ve şükürler olsun ki canlarını, sonsuza dek kutsanmış ve övgülere layık İsa uğruna vermişti. Âmin.

Nikea'nın teslimi ve şehir halkının Konstantinapol'e doğru yola çıkışının ardından imparator şehri hâkimiyeti altına aldığına o kadar sevinmişti ki yoksullara çokça sadaka verilmesini emretti.⁸⁷ Nikea'dan ayrıldıktan sonra ilk gün bir köprüye ulaştık ve orada iki gün kamp kurduk.⁸⁸ Üçüncü gün askerlerimiz güneş doğmadan önce kalktılar, ancak karanlık yüzünden tek bir güzergâhtan gidemediler; bu yüzden iki gün boyunca farklı kollar halinde ilerlediler. Bir kolda mahir Bohemund, Normandiya Kontu Robert, yiğit Tancred

Türk garnizonu öneriyi kabul edip şehri Boutoumites'e teslim etmeye karar verdi. Ancak Haçlılara güvenmediği için bunu duyurmadan savaşma esnasında şehri ele geçirmişler gibi yaptılar. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 328-329. *Gesta Francorum*'da İznik'in doğrudan İmparator'a teslim edildiğini, "aptal ve düzenbaz olan imparatorun" Türklerin istedikleri güvenceyi vererek "Frankların ve Haçlıların vereceği zararlardan korumak üzere gözaltında nakletti" şeklinde anlatılmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 69-70; *Alexiad*'da aktarılanlara göre İmparator'un endişesi de tam olarak Haçlıların şehri talan edeceğiydi. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 331. İbnü'l-Kalânîsi, Haçlıların verdikleri sözü tutmadıklarını ve şehri İmparator'a teslim etmeyi reddettiklerini iddia etmektedir. İbn Kalânîsi. *Şam Tarihine Zeyl*, çev. Onur Özatağ, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), s. 2-3; Raimundus, *Haçlılar Kudüste*, s. 60-61.

86 Tudebodus'un yedi hafta olarak verdiği kuşatma süresini, Raimundus Aguilers ve Fulcherius Carnotensis'in beş hafta olarak belirtmesine karşın o sırada kuşatmada yer alan bir diğer görgü şahidi *Gesta Francorum*'un yazarı, bu süreyi yedi hafta üç gün olarak, Albertus da yedi hafta olarak belirtmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 69-70; Fulcherius Carnotensis *a.g.e.*, s. 67; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:66.

87 Raimundus, aksine Alexios'un cimrilik yaptığı iddiasındadır. Raimundus, *Haçlılar Kudüste*, s. 61.

88 Haçlı ordusu İznik'ten 26 Haziran'da ayrılmaya başlamış, 28 Haziran'da şehri terk etmişlerdir. Hill'e göre İznik'in zaptının hemen ertesinde, 22 Nisan'da, Alexios, Haçlı liderlerini Pelekanon'a çağırılmış ve son kez görüşmüştür. Hill ve Hill, *Raymond IV*, s. 57.

ve pek çok başka kişi vardı. Diğer kolda ise Raymond Saint-Gilles, Dük Godfrey, Le Puy Piskoposu, Büyük Hugh, Flander Kontu Robert ve pek çok başka kişi vardı.⁸⁹

Üçüncü gün Türkler Bohemund'un birliğine şiddetle hücum ettiler.⁹⁰ Hristiyanların ve Tanrı'nın düşmanı Türkler bizi görür görmez ulumaya, bağırma, çığlık atıp aşına olmadığım tuhaf bir dilde şeytani kelimeler haykırmaya başladılar. Bunun üzerine çok sayıda Türk'ün uluyarak şeytani seslerle bağırdıklarını gören cesur Bohemund, derhal tüm şövalyelerine atlarından inip savaş için ordugâhı hazır etmelerini emretti. Bu hazırlıkların akabinde tüm şövalyelerine bu defa şöyle hitap etti: "Lortlarım ve İsa'nın çok yiğit askerleri! Belli ki etrafımız sarılmış ve çok çetin bir muharebeye gireceğiz. Bu yüzden şövalyelerin tamamı cesaretle düşmana doğru ilerlersin, bu sırada piyadeler de çabuk çabuk, maharetle savunma hatlarını hazırlasın."

Bu hazırlıkların ardından kısa bir süre sonra Türk ordusunun tamamı etrafımızı sarıp çarpışmaya, taş ve mızrak fırlatmaya ve her taraftan akıl almaz mesafelerden ok yağdırmaya başladı. Onlara

89 Öncü kol kuvvetlerinde Bohemund'un yanı sıra Normandiya Kontu Robert, Stephen de Blois ve Tancred yer almaktadır. Raymond St. Gilles, Godfrey, Adhemar ve Hugh de Vermandois'nin birlikleri ise öncü kuvvetlerin daha sağında bir istikamet izlemiştir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69, 71; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:74; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 71.

Albertus Aquensis'e göre Haçlılar, Kılıçarslan'ın yenilmesiyle karşısına bir düşman çıkabileceği endişesi taşımadıklarından iki gün boyunca tek kol halinde ilerledikten sonra ordunun çok kalabalık olması nedeniyle daha bol yiyecek ve saman bulabilmek ve sıkışık ordu kampı içinde herkesin daha ferah hareket edebilmesi için orduyu iki kola ayırmaya karar verdiler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:74.

Anna Komnena ise ordunun iki günlük yürüyüşün ardından Bilecik iline bağlı Lefke'ye varınca isteği üzerine öncü kol görevinin Bohemund'a verildiğini kaydetmektedir. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 332.

Gesta'nın yazarı ise ilk gün yürüyüp bir köprüye vardıklarını, burada iki gün konakladıklarını, üçüncü gün şafak vaktinde, hava çok karanlık olduğu için bir araya toplanamadıklarından iki kola ayrıldıklarını söylemektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 71. Robertus'a göre ilk iki gün tek kafil olarak ilerlediler. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 107.

90 Anlatılan, günümüzde Eskişehir yakınlarında yer alan Dorylaion Savaşı'dır. Anadolu Selçuklu Hükümdarı Kılıçarslan komutasındaki Selçuklu ordusu, tüm ordu sandıkları Haçlıların öncü kuvvetlerine saldırmışlardı.

direnebileceğimiz ya da böylesi büyük bir kuvvetin baskısına dayanabileceğimiz konusunda hiç ümidimiz olmamasına rağmen yine de hep birlikte azimle karşı koyuyorduk. Beraberimizde olan kadınlar o gün bize muazzam yardım ettiler; askerlerimize su getiriyorlar ve savaşp onları müdafaa edenlere sürekli yiğitçe cesaret veriyorlardı.

Sonra bahadır Bohemund hemen diğer haçlı birliklerine haber gönderdi; bir başka deyişle güzide Saint-Gilles Kontu'na, şanlı Dük Godfrey'e, Büyük Hugh'a, pek muhterem Le Puy Piskoposu'na ve diğer seçkin şövalyelere hiç vakit kaybetmeden çabuk çabuk savaş meydanına koşturmalarını ilettiler. Ayrıca şunu da ekledi: "Şayet savaşmak istiyorsanız şimdi cesaretinizi ispat etmenin tam vaktidir." Lakin liderler bu talebi reddetmekle kalmadı, hatta şöyle söyleyerek alay bile ettiler: "Bu tamamen yalan." O esnada bu habere inanmamıştık; çünkü Türklerin bizimle göğüs göğse bir meydan savaşına girişmeyecek kadar ferasetli olduklarını sanıyorduk.

Fakat Büyük Hugh ve ordusu ve cesur ve şevkli Dük Godfrey'in komutasındaki destek kuvvetleri Dorylaion'a ulaştı. Adhémar, arkalarından geldi ve pek cesur Raymond Saint-Gilles muazzam kuvvetleriyle çarpışmaya katıldı. Adamlarımız, bunca Türk, Arap, Sarazen ve aşina olmadığım diğer milletlerin nereden geldiklerini anlayamayıp şaşakaldılar. Zira tüm dağlar, tepeler, vadiler ve düzlüklerin her yanı bu melun ırkla dolup taşmıştı. Safalarımız arasında dolaşan şu gizli kelimeler, övgümüz, nasihatimiz ve cesaret veren sözümüz oluyordu: "İsa inancıyla birlik olun ve Kutsal Haç sancağının zaferine inanın; zira bugün Tanrı'nın iradesiyle muazzam zenginliklere nail olacaksınız."

Hristiyanlar hemen savaş düzenine geçtiler. Bilge Bohemund, Normandiya Kontu Robert, cesur Tancred, çok muhterem şövalye Robert of Ansa ve meşhur Richard of the Principate⁹¹, formasyonun sol kanadındaydılar. Diğer dağın tepesinden düşmanı süpüre süpüre inen Adhémar, korkuya kapılmış Türklerin etrafını sardı. Pek ferasetli Raymond Saint-Gilles, şerefli Dük Godfrey, çok cesur Flander Kontu, Büyük Hugh ve adını bilmediğim başka pek çok kişi sağ kanatta yerlerini aldılar. Şövalyelerimizin yaklaştığını gören Türkler, Araplar, Sarazenler, Agulanlar ve diğer tüm vahşi ırklar hemen tüyüp paldır

91 Bohemund'un kuzeni, Robert Guiscard'ın yeğenidir.

küldür dağ geçitlerine ve açık düzlüklere doğru kaçıştılar. Türk, Sarazen, Pavlikan, Pers, Agulan ve diğer putperestlerin sayısı üç yüz altmış bindi ve Arapların sayısını ise yalnızca Tanrı biliyordu.⁹²

Kaçakların palas pandiras firar ettikleri ordugâhlarında uzun süre kalmalarına izin verilmedi. Akabinde tekrar kaçtılar, bunun üzerine biz de tüm gün boyunca peşlerinden gidip onları öldürdük ve sonunda, altın, gümüş, at, merkep, deve, koyun, sığır ve tarafımıza bildirilmeyen başka şeylerin de içinde olduğu birçok ganimet elde ettik.⁹³ Öte yandan şayet Rab savaşta bizimle olmasaydı ve

92 Agulanların kimler olduğu sorusu halen cevapsızdır. Ancak kastedilen muhtemelen Gulamlardır. Üç yüz altmış bin sayısı, çağdaş kroniklerde çokça görülen abartılı sayılara sadece bir örnektir. *Gesta*'da ve Fulcherius'ta sayısı üç yüz altmış bin, olarak verilen Türk Ordusu için *Alexiad*'da ise, sadece Hasan adını verdiği bir komutanın idaresinde seksen bin asker olduğu bilgisi yer almaktadır. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 332; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 73. Robertus Monachus ise Türklerin üç yüz bin kişi olduklarını kaydetmiştir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 107.

Hill, burada Raimundus'un verdiği sayılara güvenilemeyeceğini belirterek kaynak olarak Runciman'ı göstermektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 64. Bununla birlikte Runciman'ın herhangi bir makul tarihi gerçekçeye dayandırmadan, "verilen sayıyı 10'a bölme" olarak özetlenebilecek teorisi bilimsel temelden yoksundur. Görüleceği üzere dönem kaynaklarının abartılı sayılarına mukabil modern tarihçiler bu sayıları oldukça aşağıya çekme eğilimindedirler. Söz gelimi Hill'in referans olarak sunduğu Steven Runciman, Haçlıların yirmi ila otuz bin, Pierre L'Hermit'in ordusunun yirmi bin, Kürboğa'nın ordusunun ise otuz bin civarında olduklarını iddia etmektedir. Bununla birlikte günümüz Ortaçağ tarihçilerinden John France, Birinci Haçlı Seferi'nin asıl kuvvetlerinin elli ila altmış bin, Pierre L'Hermit'le beraber hareket edenlerin ise yirmi bin civarında olduğunu iddia etmektedir. XX. asır tarihçileri ise Haçlı kuvvetlerinin on binin altında olduğunu savunacak kadar sayıyı düşürmüşlerdir. Buna mukabil Işın Demirkent gibi tarihçiler de modern Batılı tarihçilerin ortaya attıkları sayıların inandırıcılıktan uzak olduğunu savunmaktadır. Runciman, *a.g.e.*, s. 1:263-7; John France, *Victory in the East: A Military History of the First Crusade*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), s. 141-2; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, s. 1:7-12. Sonuç olarak dönem tarihçilerinin kayıtlarından kesin biçimde ortaya çıkan, Birinci Haçlı Seferi'nin, o tarihe kadar eşi görülmemiş büyüklükte bir hareket olduğudur. Bkz. Raimundus, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 64.

93 Savaş sonunda Haçlıların muazzam bir ganimet elde ettikleri konusunda tüm çağdaş kaynaklar hemfikir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:77; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 72; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 73. Robertus savaşın ertesi günü Türklerin mezarlarının Haçlılar tarafından açılıp soyulduğunu bildirmektedir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 112.

Bohemund'un yardımına hızla ikinci orduyu göndermemiş olsaydı adamlarımızdan hiçbiri sağ-salim kurtulamazdı,⁹⁴ zira çarpışma saat üçten dokuza kadar sürmüştü. Lakin müşfik ve lütufkâr Yüce Tanrı, hızla yardım göndererek şövalyelerini ölümden ya da düşmana esir olmaktan kurtardı. Adını bilmediğim pek çok şövalye ve piyadenin yanı sıra her ikisi de seçkin şövalyeler olan Godfrey of Monte Scaglioso ve Tancred'in kardeşi, aynı zamanda markiz oğlu William hayatlarını kaybettiler.

Daha önce Arapları, Sarazenleri, Ermenileri, Süryanileri ve Rumları dehşete düşürdükleri gibi oklarıyla Frenk ordusunu da korkutabileceklerini sanan Türklerin mahareti, cesareti ve kuvvetinden bahsedecek cürete sahip olacak kadar bilge ve akıllı kim olabilir? Ancak Tanrı onları, görünüş, fiil ve fikir olarak asla bizimkiler kadar güçlü kılmasın. Lakin onlar Frenklerle aynı soydan geldiklerini ve tabiatıyla sadece kendilerinin ve Frenklerin şövalye olduklarını iddia ediyorlar. Şu sözlerimde hakikati beyan ettiğimi inkâr edecek kimse yoktur: ⁹⁵ "Muhakkak Türkler İsa ve Hristiyanlık inancında olsalar ve dinimizin akidelerine, yani birde üç olan tek Tanrı'nın bakire bir anneden doğup, çarmıha gerilip, tekrar dirildiğine, iman etseler; sonra da Kutsal Ruh'un yardım olarak gönderildiğini kabul edip akabinde O'nun müsavi biçimde cennette ve bu dünyada egemenliğini tanısalar, yani demem o ki doğru meşrep ve imanda olsalar bu Türklerden daha maharetli, cesur ve zeki savaşçılar bulunamazdı. Dorylaion Savaşı temmuzun ilk gününde yaşandı."⁹⁶

94 Fulcherius, "hepimiz koyun sürüsü gibi birbirimize sokulmuş, titriyor, korkuyor-duk," diyerek yaşanan şaşkınlığı dile getirmektedir. Türklerin kadın-erkek, çocuk çocuk demeden herkesi katlettiğini, hatta bebeklerin bile öldürüldüğünü gören güzel soylu kızların alelacele giyinip süslenerek canlarını bağışlamaları için kendilerini Türklere sunduklarını söylemektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69.

95 Hill, kullanılan dini üslup nedeniyle bu pasajın bir din adamının eseri olduğu fikrindedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 37.

96 *Gesta*, Fulcherius, Raimundus ve Albertus'un aktarımları genel hatlarıyla örtüşmektedir. 1 Temmuz 1097 tarihinde gerçekleşen Dorylaion (Eskişehir) Savaşı, Türklerin saldırısıyla Bohemund'un öncü kuvvetlerinin dağıldığı, çok zayıat verdikleri ve nihayetinde yardıma gelen diğer kuvvetlerle savaşın seyrinin tamamen değiştiği şeklinde özetlenebilir. Ancak *Alexiad*'da yardım kuvvetlerinden hiç söz edilmediği gibi kazanılan zafer tamamen Bohemund'un kahramanlığı olarak

Tanrı'nın ve kutlu Hristiyanlığın düşmanları, mağlubiyetlerinden sonra çil yavrusu gibi dört gün dört gece boyunca kaçtılar. Öyle oldu ki Türklerin lideri, yaşlı Süleyman'ın oğlu Kılıçarslan, Nikea'dan kaçarken günün birinde on bin Arap'la karşılaştı ve Araplar ona şu soruyu sordu: "Ey tüm putperestlerin en mutsuzu ve en sefili, neden korku içinde bu kadar uzaklara kaçtın?"⁹⁷

Kılıçarslan, esefle şöyle cevap verdi: "Eskiden tüm Frenkleri alt etmiş ve o sıralar hepsini esir ettiğimi sanmıştım; hatta kısa bir süre için onları yine esir edip birbirlerine bağlamayı ummuştum, ama geriye dönüp baktığımda öyle bir Frenk kalabalığı gördüm ki siz yahut bir başkası orada olsaydınız tüm dağların, tepelerin, vadilerin hatta her bir noktanın o devasa orduyla kaplı olduğunu sanırdınız. Onları görür görmez hemen kaçtık ve öylesine dehşete kapıldık ki Frenklerden paçayı zor kurtardık. Bu, delirmişçesine kaçıp neden burada olduğumuzu izah eder. Şimdi bana ve anlattıklarımı inanıyorsanız hemen bu yerden ayrılın, zira Frenkler varlığını öğrenirse biriniz bile canlı kurtulamaz."⁹⁸ Araplar bu haberleri aldıktan sonra palas pandiras geri çekilip Rum diyarına dağıldılar.

sunulmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 69; Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 332; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 73. İbnü'l-Kalânisi'nin verdiği bilgilere göre de Selçuklu Ordusu ağır bir yenilgi almıştır. İbnü'l-Kalânisi, *Şam Tarihine Zeyl*, s. 2.

97 Dönemin Hristiyanlarının Müslümanlar hakkında ne kadar az bilgi sahibi olduklarının bir göstergesi de bu pasajdır. XII. asır Latin kronikleri incelendiğinde Avrupalıların bilgi düzeyinin ne kadar yetersiz/yanlış olduğu görülecektir. Kaldı ki mezkûr kroniklerin yazarları genelde dini eğitim almış kilise mensuplarıdır. Genelde Arapları, kimi zaman tüm Müslümanları Sarazen olarak adlandıran bu bakışa göre Müslümanlar (Hz.) Muhammed'e tapan putperest, büyücü hatta şeytanın ta kendisidirler; İslâm dini rastgele cinsel ilişkiye izin verir. Watt, bu temelsiz iddiaları, İslâm'ın uydurma bir din/gerçeğin kasten saptırılması, şiddet dini olması, zevk ve sefa dini olması ve Peygamber'in (s.a.) "Deccal" olduğu iftiraları genel olarak dört ana başlıkta toplamıştır. Tüm bu suçlamaların genel olarak kilise mensupları tarafından geldiği hatırlanacak olursa durumu sadece bilgi eksikliğiyle açıklamak yetersiz olacaktır; muhtemelen amaç nefret edilecek bir düşman imgesi yaratmaktır ve seferlerin ardından geçen dokuz asırlık tecrübeler göz önüne getirildiğinde bu konuda oldukça da başarılı olunmuştur. Watt, *İslâm'ın Etkisi*, s. 110-120.

98 Bu aktarımın tamamen okuyucuda/dinleyicide heyecan oluşturma, esere canlılık kazandırma amaçlı edebi bir unsur olduğu barizdir. Dönemin kronik yazarları bu yönleme eserlerinde bolca yer vermiştir. Çalışmanın sonraki bölümlerinde aynı tekniğin defalarca kullanıldığını göreceğiz.

Sonrasında biz, günlerce bizden kaçan bu habis Türkleri takip ettik. Türkler önlerine çıkan kalelerde ve kasabalarda, şehir sakinlerini şu sözlerle kandırıp oyuna getiriyorlardı: “Biz, Hristiyanların tamamını öyle alt edip ebediyete dek itaat altına aldık ki bir teki bile tekrar karşımıza çıkacak cesaret bulamaz, bu yüzden içeri girmemize izin verin.” Ancak içeri girdikleri anda kiliseleri, evleri ve diğer her şeyi yağmalıyor, at, merkep, katır, altın, gümüş, bulabildikleri ne varsa çalıyorlardı. Bunun yanında öncü birliklerimizden dehşet içinde kaçarken Hristiyan çocukları yanlarında götürüyorlar, tüm tarlaları ve ürünleri yakıp yıkıyorlardı.

Buna mukabil bizler, istisnasız her an açlığın ve susuzluğun yakamızı bırakmadığı, kimsenin yaşamadığı kuru, çorak topraklarda düşmanı takip ederken ölümden çok zor kaçıyoruz. Tek yiyeceğimiz, arada sırada karşımıza çıkan ve ellerimizle ufalayarak yediğimiz dikenli bitkilerdi ve bu tür yiyeceklerle kıt kanaat hayatta kalıyorduk. Atların çoğu çölde öldüğü için şövalyelerimizin büyük kısmı yaya olarak ilerliyordu.⁹⁹ Atların azlığı, savaş atlarının yerine öküzleri kullanmamıza neden oluyordu; ayrıca öylesi zor durumdaydık ki koyun, keçi ve köpekleri yük hayvanı olarak kullanıyorduk.

Yavaş yavaş hayati yiyeceklerin yanı sıra lezzetli gıdaların ve her türden erzakın bol olduğu bereketli, yemyeşil bir diyara girdik. Sonunda İconium’a ulaştık.¹⁰⁰ Bu şehrin sakinleri, şehirden çıkınca bir günlük yol boyunca su olmadığını söyleyerek ısrarla bizlere mataralarımızı tamamen doldurmamızı tavsiye ettiler. Tavsiyelerine uyarak bir nehre ulaştık ve orada iki gün geçirdik. Bölgede keşif yapan askerlerimiz Heraclea’ya ulaşınca çok sayıda Türk’ün, İsa’nın askerlerine zarar verip yasa boğmak üzere müsait bir an beklediğini gördüler.¹⁰¹ Her şeye kadir Tanrı’nın şövalyeleri, Türkleri fark edince cesaretle üzerlerine

99 Albertus da “Ağustos” sıcağı yüzünden çok şiddetli bir kuraklık yaşandığını, sadece bir cumartesi günü beş yüz kişinin susuzluktan öldüğünü bildirmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:79.

100 Günümüzde Konya; Haçlı ordusu Ağustos 1097 ortalarında şehre vardığında, şehir terk edilmişti. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 39

101 Günümüzde Ereğli; bu yerleşim yeri Danişmendliler ve Hasan tarafından korunmaktaydı; Haçlılar yaklaşıncı Türkler geri çekilmiştir. Haçlılar 10 ila 13 Eylül arası burada kalıp dinlenmiş, erzak ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 39.

hücum ettiler. Tanrı'nın hükmüyle o gün Türk kuvvetleri, tecrübeli bir okçunun çektiği yayın kirişinden fırlatılan bir ok kadar hızla dağılıp tam bir keşmekeş halinde kaçıştılar. Bu çarpışmanın ardından ordumuz hemen şehri işgal edip orada dört gün kaldı.

Burada, markiz oğlu, saygıdeğer ve cüretkâr şövalye Tancred ve Dük Godfrey'in kardeşi mümtaz Kont Baudouin ana ordudan ayrılıp Botrenthrot Vadisi'ne saptılar.¹⁰² Buna mukabil Tancred, şövalyelerini de yanına alarak Baudouin'in kuvvetlerinden ayrılıp Tarsus'a yaklaştı; şehir sakinleri, Hristiyanlarla savaşa hazır halde topluca ona doğru üşüştüler.¹⁰³ Nitekim ordumuz ilerlemeye devam

102 Bu vadinin neresi olduğu belli değildir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 39.

103 Tarsus, Kilikya bölgesinin en önemli yerleşimlerinden biriydi ve büyük oranda Rum ve Ermeni nüfusu yaşamaktaydı; bunun yanında Hristiyanlık inancındaki en önemli şahsiyetlerden Aziz Pavlus'un doğum yeridir. Tancred ve Baudouin de Boulogne, 14 Eylül'de ana ordudan ayrılmışlar ve 21 Eylül'de Tarsus önlerine gelmişlerdir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 39. Bu iki gruptan Tancred bölgeye daha önce ulaşmıştır. *Gesta*'da iki komutanın birlikte Tarsus'a girdiği bilgisi yer almasına karşın *Historia Ierosolimitana*, hem Tancred'in izlediği güzergâh hem de daha önce vardığı hususunda nettir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:82-3; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 77. Tancred ve Baudouin'in faaliyetleri hakkında en önemli kaynaklar öncelikle Albertus, ardından bizzat Kilikya Seferi'ne iştirak etmesine karşın, Albertus kadar tafsilata girmeyen Fulcherius'tur.

Albertus Aquensis'e göre kalabalık yüzünden ordunun ikiye ayrılmasına karar verildi. Tancred ve Baudouin, ayrı gruplar halinde ana ordudan ayrıldı. *Historia Ierosolimitana*'ya göre ilk ayrılan grup Tancred'in kuvvetleriydi. Tancred, Selçuklu hâkimiyetindeki Akşehir, Ereğli ve Konya üzerinden yoluna devam etti. Bu esnada Baudouin'in kuvvetleri ise dağlık yollarda ciddi yiyecek sıkıntısı çekmekteydi. Albertus Aquensis'in anlattığına göre kıyıya doğru kral yolunu izleyen Tancred, Pozantı Vadisi'nden inerek antik dönemde Kilikya Kapısı olarak bilinen günümüzdeki Gülek Boğazı mevkiinden geçerek Tarsus'a Baudouin'den önce ulaştı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:81-7.

Günümüz Ortaçağ tarihçilerinden John France, Tancred ve Baudouin'in bu seferinin bireysel bir teşebbüs olmadığı görüşünü savunmaktadır. France'e göre amaç, Kudüs Seferi için doğudan ve güneyden gelebilecek tehditleri bertaraf etmek için bir nevi tampon bölge oluşturmaktır. John France, Haçlı kontlarının bu hassas planı bizzat Bizans İmparatoru Alexios'la görüştiklerini, fakat planın ancak Dorylaion Savaşı'ndan sonra uygulamaya konulabildiğini iddia etmektedir. France, *Victory in the East*, s. 186-195. *Gesta Tancredi*'de geçen, Tarsus kuşatması sırasında Tancred'in birlikleri arasında Türkopol okçularının olduğu iddiası, France'in teorisyle örtüşmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 58.

edip onlarla savaştı ve düşmanı apar topar Tarsus'a geri çekilmeye mecbur etti. Bilge bir adam ve saygın bir Hristiyan şövalyesi olan Tancred, düşmanı hemen arkalarından takibe devam edip şehrin dışında ordugâh kurdu. Ordusuyla başka bir istikametten şehre yaklaşmakta olan bilge ve meşhur Kont Baudouin, cesur Tancred'den, dostane ilişkilerinin hatırına onu da Tarsus'a ortak kabul etmesini rica etti.¹⁰⁴ Lakin yakışıklı Tancred şöyle cevap verdi: "Böyle bir anlaşmayla benim hiçbir işim olmaz."

Bu sırada Türkler korkup karanlıktan istifade ederek kaçtılar ve şehirde kalan Tarsuslular, gecenin karanlığında şu şekilde çılgık atıp bağırarak ordugâha geldiler: "Acele edin, yenilmez Frenkler! Çabuk Tarsus'a girin. Türkler korkup kaçtılar." Sonra şafak vakti Tarsus'un ileri gelenleri gelip şehri kendi istekleriyle teslim ederek, münakaşa halindeki Tancred'le Baudouin'e şöyle dediler: "Durun, lortlarım, durun artık. Bizler dün muazzam cesaretle Türklerle savaşan kişinin lordumuz ve hükümdarımız olmasını talep ve rica ediyoruz.

Yetenekli Kont Baudouin, münakaşayı ve ihtilafı devam ettirip tecrübeli Tancred'e şu teklifi yaptı: "Tarsus'a birlikte girelim, şehri talan edelim, bırakalım güçlü olan ganimeti alsın."

Pek cesur Tancred cevaben şöyle dedi: "Ben bu işte yokum. Beni efendileri olarak seçmiş ve benden kalmamı dileyen bu şehrin Hristiyan halkını ben soymam." Lakin cesur Tancred, Baudouin'in ordusu çok daha kalabalık olduğundan ona boyun eğdi; nihayetinde istemeye istemeye Tarsus'tan çekilip adamlarıyla birlikte cesaretle yoluna devam etti. Pek çok kalenin yanı sıra iki fevkalade şehir, Adana ve Mamistra, Tancred'in hâkimiyetine girdi.¹⁰⁵

104 Albertus'ta bunun akabinde Tancred'i tehditle Tarsus'u boşaltmak zorunda bıraktığı anlatılmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:81-7.

105 Albertus'a göre ikili savaş düzeni alıp çarpışmaya hazırlanmış, nihayetinde Tancred Tarsus'u terk etmek zorunda kalmıştır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:87. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 62-63. Fulcherius da Tancred'in "Türklerin" rızasıyla şehre alındıklarını ancak Baodouin tarafından şehirden çıkarıldığını reyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 73. Robertus ise yaşananlardan Tancred'i sorumlu tutmakta, Baudouin'in müşterek idare önerisini tüm hâkimiyetin tek başına kendinde olmasını istediği için reddederek çatışmayı ateşlediğini savunmaktadır. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 116.

Saint-Gilles Kontu Raymond, pek bilge Bohemund, Dük Godfrey ve diğer liderlerden oluşan ana haçlı ordusu, Türk kanı dökmek için yanıp tutuşarak Ermeni topraklarına girdi.¹⁰⁶ Sonrasında önlerinde engel teşkil eden, geçit vermez bir kaleye geldiler. Bölgenin Simeon adında, kalenin Türklerin eline düşmemesi için uğraşan bir sakini vardı. Sonuç olarak burayı ona verdiler, o da kaleye kendi halkını yerleştirdi. Bu yerden ayrıldıktan sonra keyifli bir yolculuğun ardından Kapadokya'nın Caesarea şehrine ulaştı.¹⁰⁷ Kapadokya'dan ayrıldıktan sonra, pek zengin ve pek güzel bir şehre ulaştık; gelişimizden evvel Türkler üç hafta boyunca burayı muhasara etmiş ancak ele geçirememişlerdi. Şehir halkı bizi görünce sevinçle kaleyi bize teslim etti.¹⁰⁸ Tüm lortlardan şehrin yönetimini almaya çok hevesli Peter of Aulps¹⁰⁹ adında naçiz bir şövalye, Tanrı'ya, Kutsal Kabre, Haçlı liderlerine ve Alexios'a sadakatle şehri koruyacağına söz verdi. Bunun üzerine lütfkâr bir tavırla şehri ona bağışladılar.

Akşam karanlığı çöktüğü sırada, Bohemund, kalabalık bir Türk birliğinin civardaki bir şehri kuşattıklarını işitti. Derhal

Historia Ierosolimitana'ya göre Tarsus'tan ayrılıp Adana'da konaklayan Tancred bu esnada Misis (Mamistra) kalesini muhasara edip ele geçirdi. Şehirde ele geçirdiği bol erzakla eksiklerini tamamlayıp birliklerini birkaç gün dinlendirdiği sırada Baudouin'in ordusunun yaklaştığını gördüler. Albertus'a göre yakın akrabası, Salerno Prensi Richard'ın yoğun tahrikiyle Tarsus'un intikamını almak için Baudouin'in ordusuna saldırdı. Ancak kuvvetlerinin daha az olması nedeniyle çok sayıda zayıt verip güçlkle kaleye sığındı. İki Haçlı birliği arasında yaşanan bu savaş, Haçlı komutanları arasındaki ihtilafın vardıği en son nokta olması açısından ilktir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:90-92; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 78. Willermus ve Radulphus ayrıca Misis'te karşısına çıkan herkesi katlettiğini de belirtmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 63; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 143, 148-149.

106 Albertus Aquensis'in aktardığına göre Godfrey, Bohemund, Robert ve Raymond St. Gilles'in kuvvetlerinden müteşekkil ana ordu ise kral yolunu takip ederek Antiochia Caesarea adıyla maruf, günümüz Yalvaç ilçesi yakınlarında mola verdiklerinde Godfrey bir ayının saldırısına uğramış ve uzunca bir süre ağır yaralı olarak kalmıştı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:81.

107 Günümüzde Kayseri; Haçlılar Eylül sonlarında, muhtemelen 27 Eylül'de buraya gelmişti. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 40.

108 Comana; günümüzde Adana sınırları içinde yer alan Şar Köyü. Haçlılar 3 Ekim'de buraya ulaşmıştı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 41.

109 Runciman, bu Provençal şövalyenin tercih edilmesinin Tatikios'un seçimi olduğunu savunmaktadır. Runciman, *a.g.e.*, s. 1:146.

şövalyelerinin refakatinde hasımlarının etrafını sarma hazırlıklarına koyuldu, ancak bir tek düşman bile bulamadı. Buna müteakip Coxon adında ihtiyacımız olan tüm erzakın bolca olduğu, bereketli bir yere ulaştık.¹¹⁰ Şehir halkı Hristiyan'dı ve şehri hemen haçlılara teslim etti. Haçlılar bu bereketli topraklarda üç gün kalıp güçlerini tamamen topladılar.¹¹¹

110 Günümüzde Gökşun; o dönemde Ermenilerin yaşadığı bir yerleşimdi. Haçlıların buraya varışı 5 ya da 6 Ekim 1097'di. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 41.

111 Görüldüğü üzere Tudebodus da Godfrey'in kardeşi Baudouin de Boulogne'un askeri faaliyetlerine neredeyse hiç değinmemiştir. Baudouin'in faaliyetlerinin en tafsilatlı anlatımı için elimizdeki yegâne kaynak Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana*'sıdır. Dorylaion Savaşı'ndan sonra, önce Tancred sonra da Baudouin de Boulogne, ana ordudan ayrılıp güneye, önce Kilikya bölgesindeki sonra da Ermeniyeye bölgesindeki Ermeni yerleşimlerinin bulunduğu bölgeye sapmışlardır. Tarsus'u yukarıda anlatıldığı üzere tehditle Tancred'den teslim alan Baudouin de Boulogne, Tarsus'tan ayrıldıktan sonra, Telbâşir, Râvendân ve Bersabee gibi kaleleri ele geçirdi. Sonrasında Edessa (Urfa) Dükü Thoros, şehrin piskoposuyla birlikte on iki yöneticisini Baudouin'e gönderip askerleriyle birlikte Edessa'ya gelmesini ve Türk saldırılarına karşı kendilerini korumaları şartıyla şehrin tüm gelirlerini ve yönetimini ortaklaşa idare etmeyi önerdi. Bununla birlikte Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi* eserinde bu daveti yapan asıl unsurun Thoros değil, şehir eşrafı olduğu, Thoros'un da baskıya boyun eğdiği görüşündedir. Demirkent, *a.g.e.*, C. 1, s. 21; *Anonim Süryani Vakayinamesi*'nde de aynı görüş zikredilmektedir. Sebahattin Çelik, "Anonim Süryani Vakayinamesine Göre 1. Haçlı Seferi", (Y. Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2006), s. 46. Nihayetinde Thoros'un önerisini kabul eden Baudouin, Edessa halkının gerçekleştirdiği darbeyle katledilen Thoros'un yerine "istemeyerek de olsa" tahta geçerek Urfa Kontluğu'nun kurmuştur. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 96-97. Çelik, *Anonim Süryani Vakayinamesi*, s. 47-48. Fulcherius'a göre Baudouin'in bu plandan şehre geldikten on beş gün sonra haberi olmuştur ve Thoros'un öldürülmesini önleyemeyen Baudouin ve adamları duruma çok üzülmüşlerdi. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 75. Baudouin de Boulogne 6 Şubat'ta ulaştığı Urfa'ya, Türk saldırılarına karşı davet edilmiş olmasına karşın çok geçmeden Thoros'a karşı düzenlenen bir darbenin içinde yer alarak 10 Mart 1098 tarihinde bölgedeki ilk Haçlı devletini kurdu. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 66-69; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 157-161; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 72-75; Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 194-195; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 89-99. Urfa Kontluğu gerek Antakya gerekse Kudüs kuşatmalarında Haçlı ordusuna hem stratejik hem de lojistik açıdan büyük destek sağlamış, ana ordunun yiyecek ihtiyacı nüksettiğinde yardım göndermiştir. Urfa'nın Müslümanlarca ele geçirilmesi bir daha ancak 1144 yılında gerçekleşecektir. Morrison, *Haçlılar*, s. 32; Runciman, *a.g.e.*, C. 1, s. 156-158; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 38; İhsan Süreyya Sırma,

Bu esnada, Antakya garnizonunun şehri tahliye ettiği haberini alan Raymond Saint-Gilles, Provençal ordusuyla bir konsey topla-yıp Antakya'yı muazzam bir ihtimamla korumak üzere şövalyelerini gönderme planları yaptı. Nihayet gitmesini arzu ettiği kişileri belirledi: Castillon Vikontu Peter, Peter of Roaix, Peter Raymond of Hautpoul ve beraberlerinde beş yüz şövalye.¹¹² Antakya yakınlarında bir vadiye vardıklarında bir Baylakani kalesinden, Antakya içindeki Türklerin, şehri savunmak için var güçleriyle hazırlık yaptıklarını öğ-rendiler. Bunun üzerine Peter of Roaix keşif birliğinden ayrılıp gece karanlığından istifade ederek Antakya surlarının yakınlarından geçip Rugia Vadisi'ne ulaştı.¹¹³ Burada bulduğu Türklerle ve Sarazenlerle çarpışıp pek çoğunu öldürdü, kalanların da cesaretle peşlerinden git-ti. Diyarın Ermeni sakinleri putperestler karşısında alınan bu müthiş zaferden öyle etkilendiler ki derhal Peter'in himayesine girdiler. Peter bundan sonra Rusa şehrini ve başka birçok kaleyi ele geçirdi.

Bu esnada bizler henüz Coxon'dan ayrılmamıştık; nihayetinde oradan ayrılıp bir dağa tırmanmaya başladık; bu melun dağ öylesi-ne yüksekti ve öyle daracık geçitleri vardı ki hiçbirimiz bir sonraki ip gibi olan dağ geçidinden geçmeye cesaret edemiyorduk.¹¹⁴ Atlar uçuruma yuvarlanıyor, yük hayvanları birbirlerinin üstüne düşüyor,

Haçlı Seferleri, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014), s. 54-56.

Günümüz tarihçilerinden John France bunun Palekanon'da Bizans İmparatoru Alexios ve Haçlı kontlarının tasarladığı savaş stratejisinin bir parçası olduğu ve ama-cın ana orduya güney ve doğu yönünden koruma sağlamak olduğu görüşündedir. France, *Victory in the East*, s. 186-195. Bununla birlikte iki kont arasında silahlı çarpışmaya varan gerilimler, Tancred'in ele geçirdiği kalelerin Baudouin tarafından kuşatılması ve teslim olmaya zorlanması ve nihayet Baudouin de Boulogne'un ne Antakya ne de Kudüs kuşatmalarına hiç katılmamış olması harekâtın sebebinin sa-dece bir strateji olmadığı kuşkusunu doğurmakta, hatta Haçlı Seferinin asıl amacının kontların, topraksız kalan küçük çocuklarının toprak edinme çabası olduğu görüşü-ne ağırlık kazandırmaktadır. Bkz. Raimundus, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 129.

112 Hill, Raymond'ın bu şaşırtma harekâtının nedenini modern tarihçilerin, Antakya'yı sadece kendisi adına ele geçirme arzusuna bağladıklarını belirtmektedir. Hill&Hill, *Raymond IV*, s. 65-65. Raymond'ın birliği sevk etme tarihi 7 Ekim'dir. Peter Tude-bode, *a.g.e.*, s. 41

113 Rugia, Antakya'nın doğusunda, Halep yolu üzerinde bir vadidir.

114 Melun dağdan kastedilen muhtemelen Antitoros Dağları'dır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 42.

gözleri yaşlı şövalyeler, oldukları yerde kalakalmış, acıya ve şaşkınlığa gark olmuş, üzüntüden yumruklarını sıkıyorlardı. Kendilerinin ve silahlarının akıbetlerinden de endişe ettiklerinden fırsatını bulan kalkanını, kıymetli göğüs zırhını ve miğferini üç-beş dinara satıyordu. Değersiz silahlarını satamayanlar ise bunları uçuruma fırlatıp yola devam ettiler. Bu melun dağı aşttıktan sonra Maraş'a geldik.¹¹⁵ Şehir sakinleri bizi surların dışında sevinçle karşılayıp bolca erzak getirdiler. Bu bolluğun içinde Bohemund'un gelmesini bekledik.

Sonrasında şövalyelerimiz geldi ve muhteşem Antakya şehrinin kurulu olduğu vadiye yaklaştı.¹¹⁶ Antakya, tüm Suriye'nin başkentiydi. Rab İsa Mesih burayı, en büyük havari Aziz Petrus'a vermişti ki o da burayı tekrar, birde üç olan Tanrı'da yaşayıp hüküm süren ulvi gerçek imana ebediyen döndürebilir. Âmin.

115 Maraş, Ermenilerin yönetiminde, eski bir Bizans subayı olan Tatul'un hâkimiyetindeydi. Haçlılar 13 Ekim'de buraya ulaşmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 42. Willermus, Baudouin'in, Maraş'a ulaşan ana orduyla buluştuktan sonra Ermeniye Seferi'ne çıktığını söylemektedir. Bu ifade, diğer çağdaş kaynaklarla daha uyumludur; zira birçok modern kaynağın, Baudouin'in Maraş'a gitme sebebini bir şekilde izah bulma çabasına girmiş olmasına rağmen, Albertus'un bu noktayı atlamış olması dikkat çekicidir. Bazı modern kaynaklar Baudouin'in Maraş'a gitme nedenini, karısının hastalığıyla izah etmeye çalışırken bazıları da Urfa'dan gelen talebi kardeşi Godfrey'le görüşmek için gittiği görüşündedir. Buna karşın çağdaş kaynaklardan Willermus, Maraş'a giden Baudouin'in, kardeşi Godfrey'in ayı saldırısının ardından sağlığına kavuştuğunu görünce huzursuzlanmaya başladığını söylemesi, Baudouin'in Urfa'ya gitme nedeni olarak üçüncü bir seçeneği ortaya çıkarmaktadır. Godfrey'in ölüm ihtimaline karşı miras beklentisi. Bunun yanında Willermus iddiasını biraz daha ileri taşıyarak Tancred'in Kilikya başarılarının Baudouin'i kışkırttığını, bu nedenle Bagrat'ın tavsiyesine uyduğunu bildirmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 153-154.

116 Haçlılar, 20-22 Ekim tarihinde Asi Vadisi'ne girmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 42-43; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 120; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:109; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 82. İbnü'l-Adîm saldırı tarihini 8 Ekim olarak vermektedir, ancak kastedilen muhtemelen Haçlıların Antakya'ya varmadan önce gerçekleştirdikleri yağma akınları olmalıdır. Ali Sevim, *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb'de Selçuklular*, (Ankara: TTK Yayınları, 2014), s. 88.

ANTAKYA KUŞATMASININ İLK SAFHASI

Farfar girişine yaklaştığımız sırada, mutat keşif görevindeki gözcülerimiz, Antakya'ya takviye olarak gelen büyük bir Türk birliğini fark ettiler. Adamlarımız orada fikir birliğine vararak hep birlikte maharetle taarruza geçip düşmanı kati surette mağlup ettiler. Paniğe kapılan vahşiler deli gibi kaçışıp savaş meydanında pek çok ölü bıraktılar. Tanrı'nın yardımıyla düşmanı alt eden askerlerimiz çok miktarda ganimet, zahire ve şarap yüklü merkepler, katırlar, develer ve atlar ele geçirdiler. Bundan kısa bir süre sonra ana ordumuz mevki değiştirip nehir kenarına çadır kurdu; hemen ardından ezkaza birinin şehre gizlice girmeye yahut çıkmaya yeltenmesini önlemek için mahir Bohemund, dört bin şövalyesiyle birlikte Antakya kapısının önüne konuşlandı.

Ertesi gün, yani 21 Ekim 1097'de, öğlen vakti Haçlılar Antakya önlerine ulaştılar. Çok yüksek ve sarp bir dağ kuzey yönünden ablukayı engellediğinden şehri üç taraftan kuşattılar.¹¹⁷ Antakya içindeki

117 Antakya şehri, dört yüz kuleyle korunuyordu. Şehrin başlıca üç girişi vardı: Halep yönünde Aziz Pavlus Kapısı, Lazkiye yönünde Aziz George Kapısı ve Samandağ (St. Simeon) yönünde Köprü Kapısı. Şehrin müstahkem surları ve yapısı Raimundus'u, "...tüm insanlık toplanıp kuşatsa bile her türlü asker saldırısının ya da muhasara aracı taarruzunun ödünü koparabilecek surlar, kuleler ve metrislerle gayet iyi korunmaktadır," diyecek derecede etkilemişti. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s.A.g.e 67-68.

Albertus, ise ilk olarak 'Tancred'in Altalon denilen mevkide ordugâhını kurduğunu söylemekte, diğer birliklerin Aziz Paul Kapısı olarak bilinen yerden itibaren kuzeyden başlayarak güney istikametinde sırasıyla geride Bizans komutanı Tatikios, sonra sırasıyla Bohemund, Normandiya Dükü Robert, Flander Kontu Robert,

Türk hasımlarımız öyle korkmuşlardı ki neredeyse on beş gün boyunca adamlarımıza en ufak bir tacizde bulunmadılar. Sonrasında civara yerleştik; her yanımızda zahireyle dolu mağaralar, lezzetli meyvelerle dolu elma ağaçları, ayrıca çok miktarda sağlıklı yiyecek vardı. Ermeniler ve Süryaniler, kadınları Antakya'da olmasına rağmen kaçarmış gibi yapıp şehirden ayrılıp hemen hemen her gün ordugâhımıza geliyorlardı. Bu kişiler sinsice kaynaklarımızı ve gücümüzü öğrenip sonra tüm gördüklerini melun Antakyalılara bildiriyorlardı. Türkler durumumuzu ve planlarımızı öğrendikten sonra Antakya'dan belli etmeden peyderpey çıkıp her yerde hacılarımızı taciz ediyorlar, kendilerini bir mıntıkayla sınırlamadan denizden dağa kadar her yerde yıpratma taarruzları yapıyorlardı.¹¹⁸

Düşmanın yakınlarında, çok sayıda -defaten belirtmek gerek ki çok sayıda- cesur Türk'ün toplanıp askerlerimize baskın düzenledikleri Harim adında bir kale vardı.¹¹⁹ Nitekim liderlerimiz Türklerin pek çok bölgede hacılarımızı öldürdükleri yahut ağır yaraladıkları haberlerini alınca pek üzüldüler.¹²⁰ Bunun üzerine bölgeyi iyice arayıp tarayıp Türklerin nerede olduklarını öğrenmek üzere birkaç

Stephen de Blois ve Hugh de Vermandois'nin birlikleri, Köpek Kapısı olarak bilinen kapının karşısına Toulouse Kontu Raymond St. Gilles ve Le Puy Piskoposu Adhemar'ın orduları, Dük Kapısı olarak bilinen kapının karşısına da Godfrey de Bouillion'un ordusunun konuşlandığını anlatmaktadır. Öte yandan şehrin, İskenderun ve günümüzde Samandağ olarak bilinen St. Symeon kentine giden asıl çıkış kapısının karşısının ise yeterli sayıda asker olmadığından boş bıraktığını belirtmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:110.

Willermus da kadınlar ve çocuklar hariç Haçlıların muharip sayısının üç yüz bini bulmasına karşın surların uzunluğu yüzünden şehrin her taraftan kuşatılamadığını kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 171. Zaten kuşatmanın ilk evresi taarruz hareketinden ziyade mevcut kapıların ve köprülerin kontrolünü ele geçirme mücadelesi şeklinde geçecektir.

118 Raimundus da aynı sıkıntıları aktarmaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 70.

Albertus da, "her bir günün sabahı, öğleni ve akşamında kıyım, pusu ve saldırılar gerçekleşip her gün ordugâhta ağıt sesleri yükseliyordu..." diyerek aynı sıkıntıyı aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:114-5.

119 Bu yerle Antakya arasında yaklaşık on üç kilometre mesafe vardı.

120 Hill, *Gesta*'nın tüm nüshalarında liderlerin üzüldüğü yer olsa da bunun nedeninin hacıların öldürülüp sakat bırakılmaları olduğundan sadece Tudebodus'un bahsettiğini belirtmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 44.

şövalye sevk ettiler; şövalyelerimiz düşmanı tespit edince baskı altına alıp taarruza geçtiler. Lakin sonrasında Bohemund'un pusuya yattığından haberdar oldukları yere doğru tedricen geri çekildiler. Türkler kısa sürede şövalyelerimizin çoğunu öldürdüler¹²¹; bu haber İsa'nın en cesur bahadırı Bohemund'a ulaştığı anda hemen taarruza geçip putperestlere saldırdık. Ne var ki sayımızın azlığından cesaret alan Türkler kaçmayıp bizle çarpışmaya başladı. Hristiyanlar düşmanın çoğunu öldürüp esir aldıklarını Antakya'nın kapılarından birinin önüne götürdüler; sonra Antakyalıları kedere boğmak için oracıkta boyunlarını vurdular.

Bu esnada kuşatma altındaki düşmandan bazıları yukarıımızdaki kapının üstüne çıkıp Bohemund'un ordugâhına ok yağdırmaya başladı. Oklardan biri, bir kadına isabet edip canını aldı. Bunun ardından liderlerimiz bir araya gelip konsey topladılar ve burada şöyle dediler: "Bohemund'un düşmanlarının yukarıındaki dağın üstüne bir kale inşa edelim; böylelikle Türk korkusu yaşamadan güvende olabiliriz." Kalenin tamamlanıp muhkem hale getirilmesinden sonra istihkâmın korunmasını liderlerimiz sırayla gerçekleştirdiler.¹²²

Noel'in öncesinde zahire ve tüm erzak çok kıtlaşmıştı. Ancak ordugâhtan çok uzaklaşmaya korkuyorduk; Hristiyan topraklarında yiyecek bulamıyorduk ve arkasında büyük bir ordu olmadan hiç kimsenin Sarazen topraklarında yiyecek aramaya gidecek cesareti yoktu. Uzun zaman sonra liderlerimiz, insanlar için durumun çaresine bakma amacıyla bir konsey topladılar.¹²³ Buna mukabil konsey bir bölüğün sebatla yiyecek aramasına ve aynı zamanda orduyu her taraftan korumasına, diğer grubun da kalıp düşmanı yakından gözetlemesine karar verdi.

Akabinde ilk söz alan Bohemund oldu ve şöyle dedi: "Lortlar ve pek bilge şövalyeler, siz destek verirseniz ve plan cazip ve iyi

121 *Gesta*, öldürülen şövalye sayısını iki olarak verirken Tudebodus, çok sayıda şövalyenin öldüğünü belirtmektedir. krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 83.

122 *Gesta*'da kalenin adı Maregart, olarak verilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 85. Konseyin toplanma tarihi 23 Kasım, 1097'dir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 45. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:116-117.

123 Konsey 23 Aralık'ta toplanmış, kararlaştırılan yağma akını 28 Aralık'tan 1 Ocak, 1098'e kadar sürmüştür. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 45.

görünyorsa pek mahir Flander Kontu'yla birlikte ben giderim." Böylelikle pazartesi, haftanın ikinci günü, şaşalı Noel kutlamasının ardından Bohemund ve Flander Kontu, yanlarına yirmi bin şövalye ve üç bin piyade olarak düşman tarafından hiç rahatsız edilmeden selamete Sarazen topraklarına girdiler.¹²⁴ Ancak Kudüs'ten, Dımaşk'tan, Halep'ten ve başka sayısız diyardan çok sayıda Türk, Arap ve Sarazen, Antakya kuşatmasını kaldırmak amacıyla güzergâhlarının ilerisinde toplanmışlardı.¹²⁵ Hristiyan ordusunun kendi topraklarına girdiği haberini alan Türkler derhal savaş planlarını yapıp şafak sökerken birleşik kuvvetlerimize yaklaştılar. Akabinde iki kola ayrılıp bizleri öncü birliklerimiz ve artçı birliklerimizin etrafından kuşatmaya teşebbüs ettiler.

Sonrasında dört bir yandan imanıyla ve hiçbir zaman üzerinden ayırmadığı Haç işaretleriyle korunan meşhur Flander Kontu, Bohemund'un eşlik ettiği bir taarruzla Türk yığınlarına hücum etti. Askerlerimiz sık saf tutup düşmana saldırdı. Türkler bir anda kaçışıp panik içinde paldır küldür dağıldılar ve savaş meydanında epeyce zayıtın yanında çok sayıda at ve muazzam miktarda ganimet bıraktılar. Hayatta kalanlar, zannımıza göre, cehennem azabına doğru hızla kaçtılar. Sonrasında bizler büyük bir dini merasimle ezelde ve ebette yaşayıp hükmeden Baba-Oğul-Kutsal Ruh'a tâzimler edip yücelterek geri döndük. Âmin.¹²⁶

124 *Gesta*'da sayı, şövalye ve piyade toplam yirmi bin olarak verilmektedir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 85-86.

125 Antakya Hakimi Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve, Dımaşk Hakimi Dukak ve atabey Tuğtekin'den yardım istemişti. Hill, bir papaz olan Raimundus'un, bir Norman şövalyesi olduğu varsayılan *Gesta*'nın yazarına göre bu çarpışmayı daha iyi naklettiğini ve yazarın, böylesine önemli bir çarpışmada emrinde olduğu Bohemund'u övme fırsatını gözden kaçırmış olmasının tuhaf olduğunu belirtmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 45; krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 86.

126 Bu noktada Bohemund'un ordusunda yer alan ve komutanına abartılı hayran *Gesta*'nın isimsiz yazarıyla Albertus Aquensis'in anlatımları birbirine taban tabana zıttır. *Gesta*, kahramanca direnen Bohemund ve Robert'ın Türk birliğini püskürtüp büyük bir ganimetle geri döndüklerini söylemektedir. Buna karşın Albertus Aquensis, Türkleri karşısında gören Haçlı komutanlarının "serseme dönüp umutsuzca can derdine düşüklerini," fırsatını bulan Bohemund'un sadece on beş bin piyadesini değil Robert'ı dahi geride bırakıp ormanlık alana kaçtığını ve Türklerin, piyadelerin hepsini kılıçtan geçirdiklerini aktarmaktadır. Ayrıca Robert'ın dağılan

Bu esnada Tanrı'nın ve kutsal Hristiyanlığın düşmanı Antakyalı Türkler, Lort Bohemund ve Flander Kontu'nun yokluğunu öğrenince şehirden çıkıp mağrur biçimde bize saldırdılar. En cesur şövalyelerimizin bir kısmının olmadığını bildiklerinden muhasara kuvvetlerimizin en zayıf noktalarını yoklayıp salı günü bize karşı koyup direnebileceklerinin farkına vardılar.¹²⁷ Melun yabaniler gizlice yaklaşp tedbirsiz ve ahmak Hristiyanlara insafsızca saldırarak çok sayıda şövalyeyi ve piyadeyi öldürdüler.¹²⁸ Le Puy Kutsal Meryem Katedrali Piskoposu, bu elim günde kâhyasını, sancağının taşıyıcısı ve koruyucusunu kaybetti.¹²⁹ İşin doğrusu düşmanla aramızda nehir olmasaydı Türkler adamlarımıza daha sık saldırır ve bizlere çok daha büyük zayıat verdirirdi; zira adamlarımız ordugâha doğru tam bir keşmekeş içinde kaçivermişti.¹³⁰

Ferasetli Bohemund ordusuyla birlikte Sarazen topraklarından dönerken belki taşınabilir mallar bulabileceğini düşünerek Tancred Dağı'na çıktı.¹³¹ Ordu, erzak bulmak için orayı didik didik aradı. Askerlerin bazıları amaçlarına ulaşsa da diğerleri ganimet bulamadan geri döndü; nihayetinde bu bahtsız olanlar bir an önce ordugâha

birlikten iki yüz adamını tekrar bir araya getirip Türklerin artçı birliklerine saldırarak bir miktar ganimet elde etmeyi başardığını eklemektedir. Tudebodus'un ve Gesta'nın bahsettiği ganimetin de bu olması muhtemeldir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:117-118.

127 Bu saldırı 29 Aralık'ta gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 46.

128 Raimundus Aguilers'in aktardıkları da Albertus'la ve Tudebodus'la örtüşmektedir. Raimundus, Adhemar'ın sancaktarının da ölümüyle sonuçlanan bu çarpışmada Haçlıların silahlarını bırakıp "Adamlarımız için silahlarını fırlatıp kaçmaları, utanç duygusunu tamamen unutmaları yeterince kepezelik değildi; hayır, daha da ileri gidip nehre atlayıp taşların ya da okların hedefi oldular yahut suda boğuldular," diyerek yaşanan hezimet aktarmaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 71-72.

129 Kutsal Meryem Katedrali bilgisi *Gesta*'da yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 87.

130 Haçlılar, teknelerden yaptıkları köprüden kaçmıştır.

131 Hill, gayet ince bir tespitle yazarın Tancred Dağı ifadesini kullanmış olmasının, hadiseyi olaydan sonra yazdığının göstergesi olduğunu ortaya koymuştur; zira mezkûr dağda istihkâmın yapılmasından ve korumasının Tancred'e verilmesinden sonra dağ onun ismiyle anılmaya başlanacaktır ki buna daha aylar vardır. Aynı şekilde *Gesta*'da da aynı ifadenin kullanılması, *Gesta*'nın Norman bir şövalyenin günlüğü olduğu iddiası hakkında soru işaretleri oluşturmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 47.

dönmek için koşturmaya başladılar. Bu esnada Bohemund onlara şöyle haykırdı: “Ey sizi bahtsız ve sersefiller! Tüm Hristiyanların en aşağılık ve en iflah olmazları! Neden böyle apar topar kuyruğunuzu kısıtırıp kaçıyorsunuz? Derhal durun! Kuvvetlerimizi bir araya getirene dek size durun diyorum! Başında çoban olmayan koyun sürüsü gibi dağılmayın! Sizi öldürme yahut yakalama ümidiyle gece gündüz gözleyip pusu kuran Türkler sizleri ayrı, bir başınıza yahut geri çekilip dağılmış halde yakalarlarsa muhakkak sizi o anda öldürürler.”

Bohemund konuşmasını tamamladıktan sonra kalabalık önerinin menfi ve müspet yönlerini düşündü ve Bohemund birden etrafında kimselerin kalmadığını fark etti; ancak yine de etrafına toparlayabildiği adamlarla ordugâhına neredeyse elleri boş döndü.¹³² Bu esnada Ermeniler, Süryaniler ve Rumlar, yiyecek aramaya giden kuvvetlerimizin aç biilaç ve elleri boş vaziyette geri döndükleri haberini almışlardı. Akabinde bir konsey toplayıp karar verdiler ve dağları aşarak bilindik yerlere gittiler. Oralarda köylerde yiyecek aradılar ve satın aldıkları zahireyi ve diğer yiyecekleri muazzam bir açlığın pençesinde kıvranan ordugâha getirdiler.¹³³ Ancak bir merkep yükünü sekiz *Hiperpoi*'ye sattılar ki bu yüz yirmi *solidus* altın dinarına denkti. Bu nedenle pazar kurulmasına rağmen fahiş fiyatlar yüzünden parası olmadığından çok sayıda haçlı öldü.¹³⁴

132 Haçlıların ellerinin boş dönmesi Raimundus'un ifadeleriyle örtüşmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 74.

133 Radulphus Cadomensis ayrıca yaşanan büyük yiyecek sıkıntısı esnasında Suriye, Kilikya, Rodos ve bilhassa zengin kaynaklara sahip Kıbrıs'tan yardım geldiğini, bunun yanında Sakız, Sisam, Girit gibi çok sayıda diğer adadan yardım geldiğini belirtmektedir. Radulphus, bu adalardan gönderilen yardımın, İmparator Alexios'un elçilerinin çalışmasıyla olduğunu söyleyerek Latin vakayiname yazarlarının Bizans'ın yardım göndermediği suçlamasını çürütmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 80-81.

134 Haçlıların yaşadıkları açlığın hangi boyuta ulaştığını en tafsilatlı şekilde Fulcherius Carnotensis aktarmaktadır: “Açlıktan ölmek üzere olan insanlar henüz büyümekte olan fasulye saplarını, olgunlaşmamış otları tuzlayarak yiyor ve hatta odun olmadığından deve dikenlerini çiğ çiğ yutmaya çalışarak dillerinin parçalanmasına neden oluyorlardı. Ayrıca atları, eşekleri, develeri, köpekleri hatta fareleri yiyenler bile vardı. Yoksullar ise hayvan derilerini ve hububat tohumu olarak kullanılan gübreleri de yiyorlardı.” Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 79-80.

Radulphus Cadomensis ise açlık nedeniyle kuşatma başlangıcında mevcut her on attan sadece birinin canlı kalabildiğini, diğerlerinin açlıktan telef olduğunu, ayrıca

Marangoz William¹³⁵ ve Pierre L'Hermit adlı sefil ve bedbahtlar birlikte plan yapıp gizlice ordugâhtan kaçtılar. Tancred derhal bu ikisinin izlerini takip edip onları yakaladı ve kepaze biçimde geri getirdi. Kendi arzularıyla geri döneceklerine ve tüm liderlerden özür dileyebileceklerine yemin ettiler. William denen aşağılık yaratık tüm geceyi Bohemund'un çadırında geçirdi.¹³⁶ Ertesi sabah gün ağardığında William yüzü utançtan kızarmış halde Bohemund'un karşısına çıktı ve Bohemund ona şöyle hitap etti: "Ey tüm Frenklerin en rezili ve en sefili! Sen tüm Galya illeri içinde en kepaze, en aşağılık kişisin! Ayağının altındaki toprağın utandığı en namert adamsın; söyle neden böyle kepaze biçimde kaçtın? Muhtemelen bu rezil hareketinle, daha önce İspanya'da teslim olduğun gibi İsa'nın ordusuna ve şövalyelerine ihanet etmeyi arzu ediyordun!"

William bu konuşma boyunca sesini çıkarmadı ve tek kelime etmedi. Bu yüzden tüm Frenkler yekvücut halinde Hristiyan şövalye Bohemund'dan, bu firariye başka ceza vermemesini rica ettiler. Bunun üzerine Bohemund şöyle cevap verdi: "Sizlere olan kardeşçe sevgimden talebinizi kabul edeceğim, ancak William, iyi vakitlerde olsun kötü vakitlerde olsun Kutsal Kabre yolculuktan katiyen caymayacağına tüm kalbiyle yemin eder, ayrıca Tancred ne kendi

kış şartları nedeniyle tüm savaş teçhizatını pas sardığını, kalkanların çivilerinin ve derilerinin çürüyüp koptuğunu aktarmaktadır. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 80-81. Albertus'un anlatımına göre kısa sürede rüketilen talan malları neticesinde daha önce on şiline alınabilen bir öküzün fiyatı iki marka, küçük bir kuzunun fiyatı ise beş şiline yükseldi. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:118. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 127. Willermus da benzeri fahiş fiyatlardan söz ettikten sonra yaşanan büyük yiyecek eksikliği yüzünden Haçlılar Antakya'ya geldiklerinde sahip oldukları altı bin attran geriye iki bin kaldığını belirtmektedir. Bu ifade, aynı müellifin ordunun mevcudu olarak verdiği üç yüz bin sayısıyla çelişkili görünmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 178.

135 Marangoz William, Melun ve Gatinais Vikontuydu; aynı zamanda Hugh de Vermandois'nin de akrabasıydı. Godfrey'in ordusunda yer alan William'ın kaçıışı 20 Ocak 1098'de vuku bulmuştur. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 48. Ralph of Caen *a.g.e.*, s. 86.

136 *Gesta*'da Marangoz William ve Pierre L'Hermit'in bu erzaktan çalıp kaçtıkları anlatılmaktadır. Tancred'in hemen bu ikiliyi yakaladığı, Pierre'le ilgili ayrıntı verilmese de William'ı sert biçimde azarladığı ve benzeri bir girişimde bulunmayacağına dair yemin aldığı aktarılmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 88-90.

elinden ne de arkadaşlarının elinden William'a bir zarar gelmeyeceğini kabul ederse.”

William hemen bu şartları kabul edince Bohemund da onu o anda huzurundan gönderdi. Ancak William bu büyük rezaletten öyle utanç duydu ki çok geçmeden gizlice kuşatmayı bırakıp kaçtı. Böylelikle günahlarımız yüzünden Tanrı, içimize yoksulluk ve sefalet saldı. Tüm Haçlı ordusu içinde iyi durumda savaş atına sahip bin şövalye bile kalmamıştı.¹³⁷

Haçlı Seferi'nin başında İmparator Alexios, Frenkleri ordusuna kılavuzluk ederek güvenli yollardan götürmesi ve Türkler tarafından ele geçirilen toprakları tekrar hükmü altına alması için Tatikios'u ve beraberinde ordusundan varlıklı ve soylu şövalyeleri görevlendirmişti.¹³⁸ Tatikios, Türklerin kuvvetlerimize saldırdıklarını işitince dövünüp kederlendi; zira hepimizin öldürüldüğünü yahut düşmana esir düştüğümüzü sanmıştı. Bu yüzden aklının yettiğince bir araya getirebileceği türlü yalanlar uydurup Latinlere şöyle dedi:

“Lortlar, pek deneyimli soylular; çok vahim şartlar altında ezildiğimizi ve herhangi bir yardım gelmeyeceğini muhakkak anlamışsınızdır. Şu diyeceğimi iyice düşünün, izin verin ben Rum diyarına döneyim, sonra elbette buraya döneceğim. Açıkçası bunu, hububat, şarap, yağ, et, un, peynir ve diğer her türlü ihtiyaç malzemeleriyle yüklü çok sayıda geminin deniz yoluyla buraya gelişini sağlama almak için yapacağım. Bir at pazarı kurdurup süratle imparatorluk topraklarının dört bir yanından ticari mallar göndereceğim. Bilin ki bu vaatlerimi yerine getireceğime sadakatle yemin ediyorum, ayrıca kısa süre içinde döneceğimden kimsenin şüphesi olmaması ve

137 Raimundus da benzeri bir sayı vermiş, Provençal ordusundaki atların sayısının da yüze düştüğünü belirtmiştir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 77.

138 Tatikios, Bizans İmparatoru Alexios'un en güvendiği kumandanlarındandı. Alexios tarafından hem kılavuzluk yapması ve yardımcı olması hem de Bizans'ın menfaatlerini koruması, yani ele geçirilecek yerlerin yönetimini devralması maksadıyla Haçlı Ordusu'na gönderildi. Bununla birlikte dönemin Latin kaynaklarında sürekli “hain, aşağılık, düzenbaz” olarak anılmıştır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 76; Anna Komnena, *Alexiad*, s. 332; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 72; Ayan, *Willemus Tyrensis*, s. 112. Tudebodus, Tatikios'un mevcudiyet sebebini ele geçirilen toprakları tekrar Bizans idaresine katmak olarak açıklarken *Gesta*'da böyle bir ifade yer almaz. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 91.

herkesin bu konuda bana gönülden itimat etmesi için çadırımı ve maiyetimi de burada bırakayım.” Düşmanımız tüm eşyalarını ordugâhta bırakıp yalan yeminiyle kendini ebediyen lekeleyerek gitti.¹³⁹

Bunun akabinde Türklerin üzerimizde her yönden kurduğu baskı yüzünden öylesine biçare haldeydik ve düşman korkusu muazzamdı ki hiç kimse ordugâhtan dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Kederlenip perişan olalım diye bizi bir o yandan bir bu yandan engelleyip sıkıştırıyorlardı. Liderlerimiz büyük korku içindeydi; yardım ve takviye ihtimali kesinlikle yoktu. Bu yüzden sefil vaziyetteki yoksullarla birlikte alt tabakadan insanlar ya Kıbrıs’a ya da Rum diyarına yahut dağlara kaçtılar.¹⁴⁰ Habis Türklerden korkumuzdan dolayı deniz yoluyla gitmeye cesaret edemiyorduk ve tüm karayolları bize kapalıydı.

Liderlerimiz kalabalık bir Türk ordusunun yaklaşmakta olduğu haberini alınca bir konsey topladılar¹⁴¹ ve mevzuyu şu şekilde görüştüler: “Şunu kabullenelim. Büyük bir Türk ordusu bize saldırmaya hazırlanıyor, ne yapacağız? Sayımız iki cephede birden savaşıma yetmez. Ancak kuvvetlerimizi iki gruba bölebiliriz; piyadelerden oluşan bir kol çadırlarımızı korur ve Antakyalıların harekete geçmesini engeller. Şövalyelerden oluşan ikinci kol, Asi Köprüsü’nün ilerisindeki Harim Kalesi civarında çadır kurmadan geceleyen düşmana karşı derhal saldırıya geçer.”

139 Öte yandan Anna Komnena, Tatikios’un ordudan ayrılmasının sebebi olarak da Bohemund’u göstermekte, şehri hâkimiyeti altına almak isteyen Haçlı kontunun, suikast düzenleneceği yalanıyla Tatikios’u Antakya’dan gönderdiğini iddia etmektedir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 334.

Hill, Tudebodus’un, Rum diyarının (dönemin vakayinamelerinde Kilikya bölgesini de kapsayan muğlak bir terim) Bohemund’a bırakılacağı iddiasının Raimundus’un üç şehrin ona verileceği iddiasıyla örtüştüğünü, bu iddia gerçekse Raimundus’un günümüz tarihçilerinin düşündüğü gibi ahmak olmadığını belirtmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 50; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 78.

140 Kıbrıs, o dönemde Bizans hâkimiyetindeydi.

141 *Gesta*’da bu konuşmayı yapan kişi Bohemund’dur. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 93. Raimundus’a göre konsey, Adhémar’ın evinde toplanmıştır. Onun kroniğinde de Bohemund’un konuşması mevcut değildir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 79. Konsey 8 Şubat’ta toplanmıştır. Gelen Türk ordusu, Halep Emiri, Rıdvan, Sökmen ve Hama Emiri’nin birliklerinden oluşmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 50.

Aynı gün geç saatlerde çadırlardan çıkıp nehrin karşısına geçtiler ve topladıkları konseyde şu karara vardılar: “Bizler yirmi beş bin kişilik düşmana karşı gideceğiz. Adhémar, Normandiya Kontu Robert ve Kont Eustace, ordugâhı Antakya garnizonundan koruma üzere burada kalacak.”¹⁴²

Türk ordusunu gözlemek, nerede olduklarını belirleyip ne yaptıklarından emin olmak için şafak sökerken askerlerimizden bazıları-nı keşfe gönderdik. Bu askerler gizlice yola çıktılar ve hasımlarımızın gizli yerlerini titizlikle aramaya başladılar. Gözcüler, Türklerin diğer taraftan iki topluluk halinde gelmekte olduklarını, öndekilerin dağınık halde olmalarına karşın asıl kuvvetlerin geriden geldiğini gördüler. Şu şekilde bağıra bağıra apar topar geri geldiler: “Geliyorlar! Hazır olun! Hazır olun! Türkler neredeyse varmak üzereler.”¹⁴³

Askerlerimiz alana dağıldı ve her lider kendi savaş düzenine geçti. Altı hat oluşturuldu ve bunlardan beşi, Flander Kontu’nun idaresinde Türklere taarruza geçti.¹⁴⁴ Bu esnada Bohemund, geriden adamlarını yavaş yavaş ilerletmeye başladı. Böylelikle askerlerimiz tam vaktinde saldırı ve göğüs göğse çarpışma konumu aldılar.¹⁴⁵ Birbirine çarpan silahların gürültüsü semaya kadar yükseliyordu, ok sağanağı gökyüzünü kapkara etmişti. Bu ilk taarruzların ardından Türklerin geride beklettiği merkez kuvvetleri acımasız bir taarruza geçti ve bizi yavaş yavaş geri çekilmeye mecbur etti.

Hristiyanların geri çekildiklerini görüp dertlenen Bohemund, komutanlarından Gerard oğlu Robert’a şevkle şöyle emir buyurdu: “Eskilerin bilgeliğini, atalarının cesaretini ve hepsinden öte nasıl savaşmış olduklarını hatırla! En yiğit Hristiyan bahadırlar gibi, en âlim ve tecrübeli askerler gibi her tarafında Haç’la kuşanarak atıl ve Bohemund’un sancağını taşıyıp düşmana saldır!”¹⁴⁶

142 Bu bilgiler *Gesta*’da yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 93.

143 Tudebodus, Bohemund’un *Gesta*’da yer alan konuşmasına yer vermemiştir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 94.

144 Buna mukabil *Gesta*, Flander Kontu’nun çarpışmadaki rolünden söz etmemektedir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 94. Bu iki eksiklik Norman propagandası nedeniyle sonradan yapılmış ilave/düzeltilme neticesinde olmalıdır.

145 Raimundus da savaşın başında Haçlıların ağır zayıat verdiğini belirtir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 80.

146 *Gesta*’da bu hitap daha tafsilatlıdır. Hill, Raimundus’ta da benzeri ifadeler yer aldığı

Bohemund'un sancağının önlerinde kararlılıkla taşındığını gören diğer birlik tekrar savaşa döndü ve birleşip tek saf halinde düşmana saldırdı. Haçlıların sayısı sadece yedi yüz iken Türkler yirmi beş bin kişiydi.¹⁴⁷ Böylelikle vaziyetin tamamen tersine dönmesi karşısında afallayan putperestlerin safları dağıldı ve bir anda can havliyle kaçışmaya başladılar; ancak hemen arkalarından onları kovalayan Hristiyanlar, Türkleri ta Asi Köprüsü'ne dek sürüp perişan ettiler. Türkler telaşla Harim'deki ordugâhlarına dönüp etrafta görebildikleri tüm eşyaları aldılar, kaleyi talan edip ateşe verdiler ve sonunda palas pandıras geri çekildiler. Türklerin başına gelen felaketi haber alan Ermeniler, Süryaniler ve Rumlar peşlerinden gittiler ve pusu kurup kaçakların çoğunu esir ettiler. Tanrı'nın izniyle o gün düşmanlarımız alaşağı edildiler.¹⁴⁸

Haçlılar at ve diğer ihtiyaçlardan yeterli miktarda elde ettiler. Ayrıca esirleri ve öldürdükleri Türklerden yüz tanesinin kellesini, Antakya'ya, Babil Emiri'nin, Saint-Gilles Kontu'na ve diğer liderlere gönderdiği elçi heyetinin çadırının olduğu şehir kapısının önüne getirdiler.¹⁴⁹ Bu esnada ordugâhta kalan Hristiyanlar, Antakya

için Tudebodus'un kaynağının muhtemelen o olduğu görüşündedir. Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 52. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 95.

147 Raimundus ise en az yirmi sekiz bin atlıdan söz eder. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 80.

148 Albertus'un *Göl Çarpışması* olarak isimlendirdiği ve 9 Şubat 1098'de gerçekleştiğini söyler. Albertus Aquensis burada çok ilginç bir ayrıntı verip Fatımî elçi heyetinin de bu çarpışmaya iştirak ettiklerini ve onların da atlarının eyerlerinde kesik Müslüman başları olduğunu bildirmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:126.

149 *Gesta*, elçi heyetinden bahsetmemektedir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 95. Albertus Aquensis ise her ne kadar elçinin mesajında, Kudüs'ün Fatımîlerin eline geçtiği gibi bir kronoloji hatası yapsa da Fatımî-Selçuklu ilişkisini gayet doğru tespit ederek iki hanedan arasında yıllardır süregelen bir nefret ve anlaşmazlık yaşandığını belirtmektedir. Ayrıca Fatımî Halifesi'nin, "[Selçuklular tarafından] haksız biçimde gasp edilen Antakya şehri, tekrar Rum İmparatoru ve Hristiyanlara iade edilene dek muhasaradan vazgeçmemeleri" konusunda Haçlıları uyardığını aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:123; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 131-2. Raimundus Aguilers de Fatımî heyetinden bahsetmiş, ittifak sağlamak için Haçlılarca görevlendirilen bir heyetin Fatımî heyetiyle birlikte Mısır'a gittiğini belirtmiştir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 81-82.

Bu konuda Willermus Tyrensis'in tespitleri de oldukça kayda değerdir. Willermus, Fatımîlerin Türklerin her kaybını kazanç saydıklarını, bu durumun Fatımî vezirine

surlarının üç kapısının önünde her gün Türklerle çarpışmaktaydı. Yukarıda zikredilen savaş, Baba ve Kutsal Ruh'la birlikte ezelden ebede yaşayıp hüküm süren Rab İsa Mesih'in rahmetiyle Şubat'ın dokuzunda, Kül Çarşamba'sından önceki Salı günü gerçekleşti.¹⁵⁰ Âmin.

büyük bir huzur ve mutluluk verdiğini belirttikten sonra Haçlıların, muhasaradan vazgeçmesinden endişe ederek Haçlı liderlerini kuşatmanın devamına teşvik etmek için onlara yardım ve destek sözü verdiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 189.

- 150 Çarpışma 9 Şubat 1098'de gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 52. *Gesta*'da da 9 Şubat olarak verilen çarpışma tarihi Willermus'un eserinde 7 Şubat olarak bildirilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 96; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 197.

ANTAKYA KUŞATMASININ İKİNCİ SAFHASI

Askerlerimiz, Tanrı'nın yardımıyla bozguna uğramış, rezil biçimde yenilip çarnaçar halde bazıları Korozan'a, bazıları da Sarazen topraklarına kaçan Türkler karşısında kazandıkları zaferi kutlayarak neşeyle geri döndüler. Liderlerimiz ve lortlar, Antakyalıların gece-gündüz bizi taciz edip rahatsızlık verdiklerinden ve gözetleyip bize musallat olup zarar verebilecekleri her yerde pusu kurduklarından haberdardılar. Sonuç olarak Haçlılar bir konsey toplayıp şu karara vardılar: "Tanrı'nın ordusu olan ordumuzu tamamen yitirmeden önce Köprü Kapısı'na bakan caminin üzerine bir tabya inşa edelim, böylece belki oradan düşmanın hareketlerini önleyebiliriz." Böylece konseyde ittifakla bunun iyi bir öneri olduğuna karar verildi.¹⁵¹

İlk olarak Saint-Gilles Kontu söz alıp şu teklifi sundu: "Bana yardım edin tabyayı yapayım, sonra da oraya istihkâm yapıp korurum."

Bohemund şöyle diyerek araya girdi: "Şayet arzun buysa ve diğer lortlar da münasip bulurlarsa tabyanın inşasında çalışması gereken işçilerin sağ salim getirebilmen için Saint Simeon Limanı'na giderken sana refakat ederim.¹⁵² Burada kalanlar da bizlerin ve Tanrı'nın düşmanları gizlice Antakya'dan sızabilirler diye tetikte olur. Bu esnada tüm güçlerimiz planladığımız yerde toplanır." Böylelikle bu plan uygulamaya kondu.

151 İnşaat sahasının tasviri Raimundus'ta yer almaktadır. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 82. Konsey, 5 Mart 1098 tarihinde yapılmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 53.

152 İtalyan ve İngiliz hacıları taşıyan bir filo, 4 Mart tarihinde bu limana yanaşmıştı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 53.

Raymond Saint-Gilles ve Bohemund, Saint Simeon Limanı'na doğru yola çıktılar. Geri kalan bizler de talimatlara göre istihkâmın inşası için toplandık. Bu faaliyetleri gören Türkler, derhal hazırlanıp savaş düzeninde Antakya surlarından dışarı çıktılar. Çok geçmeden bizi ezerek geçip kuvvetlerimizi bozguna uğrattılar ve bizlere büyük bir acı ve ızdırıp yaşattılar. Bazı liderlerin kuşatmadan ayrıldıklarını ve limana gittiklerini öğrenen Türkler, komutanlarından aldıkları emirle ertesi sabah, Saint Simeon'dan gelmekte olan Hristiyanlara saldırdılar. Raymond ve Bohemund'un ustalara refakat ederek yaklaştıklarını gördüklerinde Türkler birden ısıklık çalıp kan donduran naralar atmaya başladılar ve aynı anda adamlarımızı taş ve ok yağmuruna tutuyor ve kılıçlarıyla insafsızca yaralayıp doğruyorlardı.¹⁵³

Türklerin taarruzu öyle bunaltıcıydı ki adamlarımız ya en yakın dağa yahut en müsait tarafa doğru tabanları yağlamıştı. Ayağına çabuk olanlar hayatta kalmış, ancak hantallar İsa uğruna ölümle tanışmışlardı. O gün binden fazla şövalye ve piyade şehit olup sevinç içinde cennete yükseldi; mutat beyaz cübbeli şehit şalları kuşanarak mutlulukla huzuruna çıktıkları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u tazim edip övdüler ve hep bir ağızdan şöyle sordular: "Tanrımız! Neden bugün senin uğruna dökülen kanlarımızı korumadın?"¹⁵⁴

Beraberinde birkaç şövalyeyle farklı bir yoldan giden Bohemund, atının dizginlerini bırakıp süratle Haçlıların toplandığı yere

153 Bohemund'un artçı korumasını sağladığı kafil dönüş yolunda Türklerin baskınına uğradı ve beş yüz Haçlı öldürüldü. *Gesta Francorum* ise Haçlıların zayırlığını binden fazla olarak vermektedir. İlginç bir şekilde Albertus Aquensis burada da Bohemund'un kaçtığını söylemektedir. *Gesta*'da betimlenen kahraman Bohemund'un aksine, *Historia Ierosolimitana*'da tüm zor durumlarda canını kurtarma derdinde olan bir Haçlı kontu resmedilmektedir. Ordunun öncü birliğinin bozguna uğradığını öğrenen Bohemund, yanındaki az sayıda atıyla tekrar deniz yoluna doğru kaçmıştı. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 97. Raimundus, bu baskının tarihini kuşatmanın beşinci ayı, Haçlıların zayırlığını da yaklaşık üç yüz adam olarak vermektedir. Yine Raimundus, "Kontların bu yenilgisi ana ordugâhta duyulmuş olsaydı ya da biz tesadüfen ordu birliklerinin bozgununu öğrenmiş olsaydık hepimiz topluca kaçardık," diyerek yaşanan hezimet gözler önüne sermektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 83. Willermus ise kayıp sayısını kesin olmamakla birlikte üç yüz olarak bildirmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 199.

154 Çarpışma 6 Mart'ta gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 54.

geldi. Adamlarımızın ölüm haberi, hepimizi öfkeden deliye döndürdü; İsa Mesih'e yakarıp Kutsal Kabre ulvi yolculuğumuzun güvencesini içimizde hissederek düşmana karşı yekvücut bir hat halinde ilerledik ve tek yürek halinde savaşa tutuştuk. Tanrı'nın ve bizlerin düşmanı Türkler afallamış bir halde inme inmişçesine öylece kalamadılar; zira Raymond'la Bohemund'un askerlerine yaptıkları gibi bizleri de alt edip katledebileceklerini düşünüyorlardı.¹⁵⁵

Lakin kadir-i mutlak Tanrı böyle bir şeye müsaade etmedi. Dört bir yandan Haç işaretleriyle korunan, gerçek Tanrı'nın şövalyeleri apar topar hücum edip cesaretle Türklere saldırdı. Her yandan sarılan Türkler, taarruzun akabindeki bozgunda kendilerini kurtarmak için Antakya'ya giden dar köprüye koşturdular. Hayatta kalabilenler, sıkış sıkış insan ve at yığınına yarıp geçemeyince oracıkta ebedi ölüme teslim oldular ve sefil ruhlarını şeytana ve askerlerine teslim ettiler.

Ölümcül mızraklarımızla başlarına vurup onları nehre doğru püskürttük; öyle ki Asi Nehri'nin azgın suları Türk kanıyla kızıla boyanmıştı. İçlerinden biri tesadüfen kendini kurtarıp köprü ayaklarına tırmanan yahut yüzerek karşıya geçmeye uğraşan varsa da bilin ki yaralıydı. Bizler nehir boyunca tüm kıyıları tutmuştuk, bu putperestleri itip azgın sulara boğulmaya bırakıyorduk.¹⁵⁶

Çarpışmanın gürültüsü, Hristiyanların ve Türklerin çığlıklarıyla birleşip semada yankılanıyor, ok ve taş sağanağı gökyüzünü

155 Bu çarpışmada Godfrey'in rolü konusunda Raimundus ve Albertus'un kronikleri çok daha tafsilatlıdır. Albertus Aquensis'in anlatımında Godfrey başrolü almaktadır. Öyle ki dağlara doğru kaçmakla olan Bohemund, Raymond ve diğerleri ulaklar göndererek Godfrey'i, vazgeçmesi, Türklerin, daha önce karşılaştıklarından çok daha kuvvetli ve kalabalık oldukları konusunda uyarmıştır. Godfrey tüm uyarılara rağmen vazgeçmeyerek yoluna devam etmiştir. Birçok çağdaş kronikte yer bulan Godfrey'in bir Türk askerini ortadan ikiye bölme hadisesi, burada yaşanan çarpışmada gerçekleşmiştir. Albertus'un ifadesine göre, Godfrey kendisine saldıran bir Türk süvarisine kılıcını öyle kuvvetlice savurmuştu ki askeri ortadan ikiye bölmüş, Türk'ün belinden yukarısı kesilip yere düşerken diğer yarısı hâlâ atın üstünde kalmıştı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:128-129; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 132-133; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 82-84.

156 Albertus Aquensis de Asi Nehri'nin yatağı cesetlerle dolup taşıdığını ve nehrin tamamı kıpkırmızı olana dek Haçlıların öldürmeye devam ettiklerini söyler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:130.

karartıp gün ışığını engelliyordu. Antakya surlarının içinden ve dışından yükselen tiz çığlıklar bu gürültüye ekleniyordu. Antakya'daki Hristiyan kadınlar surlardaki mazgallı siperlere gelip Türklerin sersefil kaçışlarını izlerken her zaman yaptıkları gibi gizliden gizliye alkışlıyorlardı. Ermeniler, Süryaniler ve Rumlar, zalim Türk komutanlarından aldıkları emirle -kasten yahut zorla- üstümüze ok yağdırıyordu.¹⁵⁷ O gün görev yapan on iki Türk emirinin yanı sıra Antakya savunmasının belkemiği olan, en tecrübeli ve cesur bin beş yüz asker, ruhen ve bedenen ölümü tattı.¹⁵⁸

Antakya'da, hayatta kalanların, gece gündüz yapageldikleri bağırma ve anlaşılmaz sesler çıkarmaya dahi artık cesaretleri kalmamıştı. Haçlıların ve hasımlarının çarpışmasını ancak gece nihayete erdirebilmiş ve böylelikle çarpışmaları ok, mızrak ve kargı atışlarını sonlandırmıştı. Böylece Tanrı'nın ve Kutsal Kabrin kudretiyle Türkler, hem sözde hem de fiiliyatta daha önceki şevk ve cesaretlerine, bir daha asla sahip olamadılar. Sonuç olarak bugün hem at hem de diğer erzak açısından ihtiyaçlarımızı ziyadesiyle tedarik ettik.

Şehirdeki Türkler ertesi sabah gün ağarınca gizlice surlardan dışarı çıkıp, ölen arkadaşlarının çürüyen cesetlerinin, nehir yatağında kaybolanlar hariç nehir kıyısı boyunca bulabildiklerinin tamamını toplayıp şehir kapısının karşısındaki köprüünün ilerisinde yer alan camiye defnettiler. Arkadaşlarının cesetleriyle beraber pelerinlerini, altın sikkeler, yaylar, oklar ve adını bilmediğimiz başka pek çok şey de gömdüler.

Düşmanlarının defnedildiği haberini alan adamlarımız derhal hazırlık yapıp hızla şeytani mabede koşturdular; burada haklı olarak mezarların kazılmasını, kabirlerin yok edilmesini ve cesetlerin çıkarılmasını emrettiler. Sonrasında tüm cesetleri bir çukura atıp kestikleri başları çadırlarına götürdüler. Böylelikle Kahire Emiri'nin deniz kıyısında çadır kurmuş kumandanlarına götürülen dört at yükü kesik baş haricinde kayıpların tam sayısını hesaplamış oldular. Bu

157 Tudebodus, *Gesta'da* zikredilenlerin dışında Rumları da eklemiştir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 98.

158 Çarpışma 6 Mart'ta gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 55. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:130.

hareket Türkleri ölesiye ızdıraba ve kedere boğmuştu, ancak günler boyu ağlayıp ağıt yakmaktan başka bir şey yapmadılar.¹⁵⁹

Bu olayın üç gün sonrasında neşeyle ve gururla toplanıp, Türklerin mezarlarından aldığımız taşlarla yukarıda sözü edilen tabyanın inşasına başladık. Kabaran mağrurlukları artık tükenmiş Türkleri tabyanın tamamlanmasının ardından boğazlarından ilmik geçirilmişçesine her taraftan sıkı bir ablukaya almış olduk. Liderlerimiz, tabyayı devasa bir metris ve surla kuvvetlendirip caminin olduğu mevkiin üstüne iki kule inşa ettiler. Artık selametle ister limana ister dağa doğru rahatça gezinebiliyor, ezelden ebade tüm şan ve şerefın sahibi Rabbimiz Tanrı'ya hep bir ağızdan ahenk içinde neşeyle ve keyifle övgü ve tazim ediyorduk.¹⁶⁰

Tüm liderler ve prensler, tabyanın korumasını Raymond Saint-Gilles'e emanet ettiler; zira maiyetindeki şövalyeler daha fazlaydı ve fazlasını da verebilirdi.¹⁶¹ Kont Raymond, hisarı askerleriyle ve şu

159 Tudebodus'un genel bir uygulama ve hak olarak gördüğü mezar soygunculuğu diğer kaynaklarda farklı zikredilmiştir... *Gesta*'da ertesi günün şafağında Türklerin şehirden çıkıp ölülerini bularak gömdükleri, bunu duyan Haçlıların da "şeytanın o mabedi-ne girip" mezarları açarak ölüleri çıkardıkları, başlarını kestikten sonra hepsini bir çukura attıkları kaydedilmektedir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 98. Raimundus da ölen Müslümanların sayısını bin beş yüz olarak vermektedir; bunun dışında, zafer kazanan Haçlıların elde ettiği ganimetleri kuskanan "fakirlerin" tüm Müslüman mezarlarını açıp yağmaladıklarını aktarmaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 85. Willermus'un verdiği sayı iki bindir ve köprüünün etrafında nehrin kırmızı aktığını söylemektedir. Ayrıca mezar soygunculuğundan da söz etmektedir. Yalnız suçu fakirlere atan Raimundus'un aksine bir ayrım yapmadan "Haçlıların" mezarlığı tahrip edip cesetleri çıkararak tüm altın, gümüş ve değerli giysileri aldıklarını kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, *a.g.e.*, S. 202-203. Robertus ise Müslümanların ölü sayısının beş bin, esir düşenlerin sayısının ise yedi bin olduğunu kaydetmiştir. Bunun yanında mezarları açma sebeplerinin mezar soygunculuğu olduğunu ekleyerek bu kişileri ayıplamaktadır. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 134-5.

160 Tabyanın güçlendirilmesine dair detaylar *Gesta*'da yer almaz. Bu tabyanın adı *La Mahomerie*'ydi. 8 Mart'ta başlayan inşaat çalışmaları aynı ayın on dokuz ya da yirmisinde tamamlanmıştı. Bkz. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 56. Krş Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 99.

161 Tabyayı koruyacak komutanın seçimi ve bu konuyla ilgili diğer ayrıntılar *Gesta*'da yer almaz. Bkz. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 99. Raimundus'a göre, tabyanın komutasını Kont Raymond'ın istemesine, kendi askerlerinden karşı çıkanlar olmuştur. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 86.

komutanlarla korudu: Gaston of Béarn¹⁶² ve adamları, Vikont Peter of Castillon, Vikont Raymond of Turenne, William of Montpellier, Gouffier of Lastours, Peter Raymond of Hautpoul ve William of Sabran.¹⁶³ Bunlardan başka pek çok kişi, adamlarıyla birlikte kontlaydı.

Raymond Saint-Gilles, hisarı koruma gayesiyle şövalyeleri ve askerleri ya parayla yahut taahhütlerle bağlamıştı. Bir gün Türkler tabyaya gelip burayı her yandan kuşattılar ve bağırarak ok yağmuruna tuttular; tabyadaki askerlerimizi yaralayıp öldürdüler. Ok yağmuru yüzünden ordugâhımızdaki kimse yerinden kıpırdayamıyordu; başka bir ordudan takviye kuvvet gitmezse, oradaki askerlerimiz muazzam zayıat verecekti.

Bu durumu gören liderlerimiz, köprüyü delip geçmek için büyükçe bir kazma aracı planlayıp yaptılar. Bu iş tamamlandığında aynı gün köprüünün üstünde savaşır kazma aracını ileriye doğru çektiler. Bu esnada çok sayıda Türk öldürüldü ve köprü delindi. Karanlık çöküp adamlarımız uyuduklarında Türkler gizlice şehirden çıkıp kazma aracını yaktılar ve köprüyü de onararak Hristiyan ordusunu öfkeden deliye çevirdiler.¹⁶⁴

Türkler diğer bir gün Antakya surlarının tepesine, menfur bir zindana hapsedtikleri soylu şövalye Rainald Porchet'yi çıkardılar.¹⁶⁵ Sonra ondan, kellesini vurmadan önce Hristiyan hacıların ne kadar fidye vereceklerini sormasını istediler. Rainald surların üstünden liderlerimize şöyle seslendi: “Lortlarım, ölüp ölmemem mühim değil, kardeşlerim, yalvarıyorum benim için fidye ödemeyin. Ayrıca İsa'ya

162 Béarn Vikontu'ydu.

163 Bu kişiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 57.

164 Tudebodus'un burada bahsettiği konu ne Raimundus'ta ne de *Gesta*'da yer almaktadır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 100; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 87. Hatta Hill, Tudebodus'u sert biçimde eleştirenlerin bunu görmezden gelmiş olmalarını tenkit etmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 57. Öte yandan Albertus'un *Historia*'sında bu konudan bahsedilmiş olması da dikkate değerdir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 111.

165 Porchet'in öldürülmesi hadisesinden *Gesta*'da ve Raimundus'ta bahsedilmez. Hill'e göre bu olaydan sadece *Chanson d'Antioche*'de söz edilir. Tudebodus'un bu hikâyeyi aktarma nedeni olarak anlatımını kuvvetlendirmek ve vakayinamesine tarihsel arka plan kazandırma amacı olabilir. Anlatımda kullanılan, ellerin birleştirilmesi, İbrahim'in bağrına alınması gibi öğeler kilise jargonunda bolca kullanılan unsurlardır. Bkz. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 58.

ve Kutsal Kabre imanınızda hiç şüpheye düşmeyin, Tanrı sizinle beraber. Siz, Antakya'nın tüm komutanlarını ve en cesur askerlerini, yani on iki emiri ve bin beş yüz asilzadeyi öldürdünüz; artık sizinle savaşıacak ya da şehri müdafaa edecek hiç kimse kalmadı.”

Türkler, Rainald'ın ne dediğini sordular. Tercüman şöyle cevap verdi: “Sizin için hiç iyi şeyler değil.”

Emir Yağısıyan derhal Rainald'ın surdan indirilmesini emretti ve asil şövalyeyle tercüman vasıtasıyla şöyle dedi: “Rainald, bizimle birlikte onurlu bir hayatın tadını çıkarmak ister misin?”

Rainald şöyle dedi: “Sizinleyken günaha girmeden nasıl onurlu yaşayabilirim?”

Emir şöyle cevap verdi: “Taptığın, inandığın Tanrını inkâr edip Muhammed'i ve diğer ilahlarımızı kabul et. Bunu yaparsan altın, at, katır ve arzu ettiğin diğer tüm dünyevi malları, ayrıca eşler gibi tüm isteklerini sana veririz; hem seni muazzam topraklar verip zengin de ederiz.”

Rainald, “Düşünmem için biraz zaman verin,” deyince emir seve seve kabul etti. Rainald ellerini birleştirip yüzünü doğuya çevirerek diz çöktü; tevazuuyla Tanrı'ya yardımına gelmesi ve ruhunu vakarıyla İbrahim'in bağrına ulaştırması için yalvardı.

Emir, Rainald'ın dua ettiğini görünce tercümanını çağırıp ona şöyle dedi: “Reinald'ın cevabı nedir?”

Tercüman şöyle cevap verdi: “O, tanrınızı kesinlikle inkâr ediyor. Ayrıca teklif ettiğiniz dünyalıkları ve ilahlarınızı da reddediyor.”

Emir bu haberi alınca feci şekilde öfkelenip Reinald'ın derhal başının vurulmasını emretti; böylelikle Türkler büyük bir zevkle Reinald'ın başını kestiler. Melekler neşeyle Davud'un Mezmurlarını söyleyerek çarçabuk Reinald'ın ruhunu alıp sevgisi uğruna şehit olduğu Tanrı'nın huzuruna yükselttiler.

Sonrasında Reinald'ı dininden döndüremediği için öfkesinden deliye dönen emir, derhal Antakya'daki hacıların elleri arkalarında bağlı biçimde huzuruna getirilmesini emretti. Hacılar huzuruna getirilince hepsinin çırlıçıplak soyulmasını emretti. Sonra da çıplak vaziyette karşısında duran Hristiyanların iplerle daire biçiminde bağlanması talimatını verdi. Ardından etraflarına saman tozu, odun

ve saman yığıdırttı ve Tanrı'nın düşmanı nihayetinde istifin tutuşturulmasını emretti.

Hristiyanlar, İsa'nın bu şövalyeleri avaz avaz bağırıp çığlık atıyorlardı, öyle ki sesleri, aşkı uğruna etlerinin, kemiklerinin yandığı Tanrı'nın katında, semada yankılanıyordu; böylelikle hepsi de o gün şehadete erip cennette beyaz şallar giymiş halde, uğruna hükümdarlığında böyle sadakatle çile çektikleri, şanı ve şerefi ezelden ebede daim Rabbimiz İsa Mesih'in huzuruna çıktılar. Âmin.

Artık Asî Nehri'nin, üzerinde bir hisar ve manastırın bulunduğu bir bölüm haricinde Türklerin kullandığı tüm yollar kesilmişti.¹⁶⁶ Şayet bu hisarı ele geçirmiş olsaydık şehir kapılarından dışarı çıkmaya kimse cesaret edemezdi. Sonuç olarak askerlerimiz bir konsey toplayıp ittifakla şöyle dediler: "Aramızdan bu hisarı azimle elinde tutabilecek ve düşmanın dağdan ve oviden Antakya'ya giriş-çıkışını tamamen engelleyecek birini seçelim." Ancak çoğu kişi, hep birlikte hareket edilmedikçe oraya ordugâh kurmaya yanaşmadı.¹⁶⁷

İlk olarak öne çıkan Tancred oldu ve şöyle dedi: "Şayet bu iş için menfaatim olacağına güvence alırsam hisarı sadece askerlerimle beraber şevkle korumakla kalmaz aynı zamanda düşmanlarımızın sürekli bize musallat oldukları yolları da gayretle keserim."

Konsey derhal ona dört yüz gümüş mark sözü verdi.¹⁶⁸ Tancred hemen harekete geçip en güzide şövalyeleri ve adamlarıyla birlikte

166 Bu hisar, günümüzdeki adı Kel Dağ olan, antik dönemde Kasyus Dağı denilen dağdaki Aziz George Manastırı ve kalenin yanındaydı. Tancred'in kuvvetlerinin bir kısmını bu hisara yerleştirmesinden dolayı bu dağa daha sonrada Tancred Dağı da denmiştir.

167 Hill'e göre sadece Tudebodus ve *Gesta*'nın Bongars nüshası, hisara asker konuşlandırılmasını bazı liderlerin yanaşmadığından bahsetmektedir. Konsey 5 Nisan'da toplanmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 60.

168 Bu paranın yüz markını Kont Raymond vermiştir. Bkz. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 88. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:131. Raimundus ise bu istihkâmın nehrin diğer tarafında yer alan eski bir manastırın, Müslüman mezarlığından alınan taşlarla müstahkem hale getirilmesiyle yapıldığını söylemektedir. Ayrıca Raimundus Aguilers'e göre kalenin korunması için Tancred'e Raymond'ın yüz gümüş mark, diğer kontlarından da kendi bütçelerine göre katkıda bulunduklarını bildirmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 88. *Gesta*'da ise bu hisarı savunma önerisinin "ücret karşılığı" olmak üzere Tancred'den geldiğini ve konseyin ona dört yüz gümüş mark ödediği bilgisi yer almaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 100; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 139.

PETER TUDEBODUS

kısa sürede yolu kapattı; böylelikle zaten Tancred'den gözleri korkan düşmanlarımızdan hiçbiri saman, odun yahut diğer zaruri mallar için Antakya surlarından dışarı çıkmaya cesaret edemedi. Tancred adamlarıyla beraber bu hisarda mevkiini koruyup Antakya'yı o noktada sıkı bir ablukaya aldı. Aynı gün Antakya'da muhasara altındaki Türklere yardım için çok sayıda Ermeni ve Süryani, dağ yolundan erzak getirmekteydi. Tancred bunların önlerini kesip derhal tüccarları ve zahire, şarap, arpa, yağ ve diğer benzeri mallar taşıyan kervanı ele geçirdi. Sonuç olarak Tancred, burada meseleleri öyle gayretle ve talihli biçimde idare etti ki Antakya ele geçirilene dek tüm yollar kapatılmış ve kesilmişti.

ANTAKYA'NIN ZAPTI VE KÜRBOĞA'NIN ŞEHİRİ MUHASARASI

Antakya'nın zaptından önce vuku bulan hadiselerin hepsini tek tek anlatmam mümkün değil; bu cihetle bundan sonrasında birkaçını yazacağım. Zannımcı gerçekleri ister şifahi ister yazıyla olsun her açıdan nakledebilecek din adamı olsun, ahaliden olsun bu civarda hiç kimse de yoktur. Bohemund'la çok samimi olan Firuz adında bir Türk emiri vardı.¹⁶⁹ Sık sık karşılıklı elçiler yoluyla Bohemund,

169 Raimundus bu kişiden sadece "hain Türk" olarak bahseder. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 89-90. Gerek hainin adı ve milliyeti gerekse diğer kontların bu teklife yaklaşımı konusunda kaynaklar birbirinden epeyce farklılık göstermektedir. Albertus'un isim vermeden sadece bir Türk dediği bu kişi için İbnü'l-Esir ve Azîmî gibi İslâm kaynakları, farklı isimler verseler de Ermeni asıllı bir dönme olduğunu ve zırh yapım işiyle uğraşan bir aileden olduğu konusunda hemfikirler. İbnü'l-Esir, bu kişiyi Rûzbe adında bir zırh ustası olarak tarif etmektedir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil Fîr-Tarih*, çev. Abdülkerim Özaydın, (İstanbul: Bahar Yayınları, 1987), s. 10:229. İbnü'l-Adîm, bu kişinin adını Zerrâd olarak vermektedir. *Zübdetü'l-Haleb'e* göre Zerrâd'ın ihanetinin nedeni, bu kişinin malvarlıklarına Yağısıyan'ın el koymasıdır. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 90. Radulphus Cadomensis de İbnü'l-Adîm'le aynı görüştedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 81. İbnü'l-Kalânîsî ise Yağısıyan'ın daha önce yaptığı fenalıklardan muzdarip Nayruz isimli Ermeni bir zırh ustası olduğunu söylemektedir. İbnü'l-Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, s. 3-4.

Radulphus Cadomensis, Firuz'un zengin bir Ermeni dönmesi olduğunu, *İki Kız Kardeş Kulesi* olarak bilinen kulelerden birinin korumasının kendisine, diğerinin de kardeşine verildiğini ve Yağısıyan'ın kuşatma nedeniyle yaşanan yiyecek sıkıntısı yüzünden tahılının yarısına el konulmasına içerlenerek bu ihaneti gerçekleştirdiğini anlatmaktadır. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 87.

Fulcherius ise Ermeni dönmesi bir Türk olduğunu belirtip rüyasında kendisine İsa'nın görüldüğü ve şehri Haçlılara teslim etmesini emrettiğini iddia etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 82. Anna da Firuz'un Ermeni olduğunu kaydetmiştir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 334.

Firuz'dan, onu Antakya'ya almasını teklif etti; Norman Prensi buna mukabil Firuz'a, Hristiyanların dinine girmesinin yanında muazzam zenginlikler önerdi. Firuz bu teklifi kabul edip şöyle dedi: "Koruyucusu olduğum üç kuleyi teslim edeceğime söz veriyorum; Bohemund ne zaman arzu ederse bu kuleleri ona kendi irademle teslim edeceğim."

Artık Antakya'ya girmeyi sağlama alan ve planının keyfini çıkaran Bohemund, sakın bir yüz ifadesiyle kendinden emin biçimde liderlerin karşısına çıkıp bu mutlu teklifi şu sözlerle dile getirdi:

Albertus Aquensis ise "hain" ya da "şehri ihanetle teslim eden kişi" olarak adlandırdığı bu kişinin oğlunun bir çarpışma sırasında Hristiyanların eline esir düştüğünü ve şans eseri oğlunun Bohemund'un eline geçtiğini anlatmakta, oğlunu fidyeye geri alma görüşmeleri sırasında Bohemund'a itimat edip çocuğunun hayatına karşılık Yağısyan'a ihanet etmeyi kabul ettiğini anlatmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:145.

Bu rivayetlerden en farklı olanı Robertus Monachus'unkidir. Robertus'a göre Haçlılar ve Antakyalılar arasında bir süreliğine ateşkes sağlandı. Bu süre zarfında şehir kapıları açılıyor, isteyenler rahatça içeri girip alışveriş yapabiliyor, şehri gezebiliyordu. Ateşkes, Walo adında bir Frank'ın Müslümanlarca öldürülmesiyle bozulsa da bu süre zarfında Bohemund, bir Türk emiriyle defalarca özel görüşme imkânı buldu. Robertus'un aktardığına göre bu emir, Haçlılarla Müslümanlar çarpışırken Hristiyanlara yardım eden beyaz kıyafetli askerlerin kim olduğunu sordu. Bahsettiği kişilerin Hristiyanların yardımına gelen azizler ve şehitler ordusu olduğunu öğrenince Bohemund'un da telkinleriyle Hristiyanlığa geçip koruduğu kulelerden birinin kapısını Haçlılara açtı. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 141-143.

Firuz'un kimliği ve ihaneti konusunda Willermus Tyrensis de Albertus gibi, Firuz'la Bohemund'un yedi aydan beri bağlantılı olduğunu tekrarlamaktadır. Willermus'un, Albertus'tan farklı olarak bildirdikleri ise, Firuz'un Hristiyan olduğu, Ben-i Zerrâ adında saygın bir zırh yapımcısı aileden geldiği, zırh yapımı için Aziz George Kapısı'nda bulunan *İki Kız kardeş* kulesinin kendilerine verildiği, ailedeki iki kardeşten büyük olan Emir Firuz olduğu, Yağısyan'ın noterlik işlerini de bu kişinin yaptığıdır. Willermus ayrıca Bohemund'la Firuz sözleştikten sonra, Firuz'un oğlu bir gün aceleyle eve gelince annesini bir Türk emiriyle uygunsuz biçimde yakalayınca Firuz'un iyiden iyiye öfkelendiğini aktarmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 209-2011, 218.

Mezkûr kişinin kim olduğu konusunda muhtemelen en kesin kaynak, Haçlı Kontları Bohemund, Raymond St. Gilles, Godfrey, Normandiya Dükü Robert, Eustace de Boulogne ve Flander Kontu Robert'ın 11 Eylül 1098 tarihinde Papa II. Urbanus'a yazdıkları mektuptur. Bu mektupta bizzat Bohemund, "(...) Ben, Bohemund, bir Türk'le şehri ihanetle bana teslim etmesi için anlaştım," demektedir. Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 160; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 92.

“Efendiler! Pek tecrübeli şövalyeler! Büyük küçük hepimizin nasıl bir sefil yoksulluktan muzdarip olduğumuzu görüyorsunuz ve bu durumu daha iyi hale getirebilecek çarelerden de feci biçimde bihaberiz. Şayet söyleyeceğim plan sizlere de faydalı ve adilane gelirse aranızdan birini seçin, onu lider olarak belirleyelim; eğer bu kişi akıllıca bir yolla yahut kendi başına ya da diğerlerinin yardımıyla Antakya’nın zaptını başarabilirse oybirliğiyle şehri ona vermeyi kabul edelim.”¹⁷⁰

Tüm liderler buna karşı çıkıp planı reddetti ve şöyle dedi: “Şehir tek bir kişiye verilmeyecek ve hepimiz buraya denk biçimde sahip olacağız; zira hepimiz denk biçimde zahmet çektik ve bu yüzden eşit biçimde pay edeceğiz.”¹⁷¹ Bohemund bu tepkinin ardından kaşlarını çatıp muhaliflerinin yanından hemen çekip gitti.

Bu hadiseden çok kısa bir süre sonra liderlerimiz, Türklerden, Pavlikanlardan, Agulanlardan¹⁷², Mayasızlardan ve ne sayısını ne de adlarını bildiğim başka pek çok millettten müteşekkil bir düşman ordusu haberini aldılar.¹⁷³ Komutanlarımız derhal bir konsey toplayıp şu karara vardılar: “Bohemund eğer kendi başına olsun başkalarıyla

170 Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:144. Raimundus Aguilers’e göre Raymond St. Gilles bu öneriye karşı çıkmıştır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 87. *Gesta*’da ise ilkin tüm kontların bunu reddettikleri, bu cevap karşısında Bohemund’un memnuniyetsizlikle oradan çekip gittiği kaydedilmiştir. Ancak Kürboğa’nın ordusunun yaklaştığı haberi duyulunca kontlar tekrar toplanıp “imparatora teslim etmek şartıyla” şehri Bohemund’a vermeyi kabul etmişlerdir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 103. Willermus’a ve Anna’ya göre ise tüm kontlar bu öneriyi kabul etmiştir. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 335; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 217.

171 Bunun üzerine Bohemund yaptığı gizli anlaşmadan bahsetmeden bir kenara çekilip dindaşlarının biraz daha zor duruma düşüp teklifini kabul etmelerini beklemiştir. Hatta kimi kaynaklarda bu sırrını ilk olarak Adhemar’a açtığı ve bu fikri ona piskoposun verdiği belirtilmektedir. Bu iddiayı savunan Radulphus’a göre tüm konsey, şehrin Bohemund’a verilmesini kabul etmiştir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 89-90.

172 Pavlikanlar diye söz edilen millet, muhtemelen Ermeniye bölgesinde çokça yer alan Maniheiztlerdir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 62. Tudebodus, Agulan ifadesiyle Gulamlardan bahsediyor olabilir.

173 Ortodoks Hristiyanların XI. asırdan itibaren Katolikler için kullandıkları bir isim *Azıma*, Yunancada “mayasız” anlamına gelmektedir. Ayinlerinde mayalı ekmek kullanan Ortodokslar, IX. asırdan beri ayinlerinde mayasız ekmek kullanan Katoliklerden bu alaycı lakapla bahsederler. Sözü edilen ordu, Kürboğa’nın komutasındaki ordudur.

olsun Antakya'yı ele geçirirse kendi irademizle şehri ona şu şartla verelim: Şayet Alexios yardımımıza gelir ve bizlere vaat ettiği tüm sözleri yerine getirmeyi isterse hakkaniyet gereği şehri imparatora teslim edeceğiz. Ancak Alexios böyle yapmazsa şehir sonsuza dek Bohemund'un olsun."¹⁷⁴

Bohemund vakit kaybetmeden arkadaşı Firuz'a her gün mütevazı teklifler yapıyor, şu şekilde tatlı sözler ve vaatlerle güvence veriyordu: "Planımızı uygulamaya koymak için artık münasip vakit geldi; bu yüzden, dostum Firuz, bana yardım et."

Firuz, Bohemund'un mesajına çok memnun oldu ve şöyle dedi: "Yapmam icap eden tüm taahhütlerimi yaparak yardım edeceğim." Ertesi gece¹⁷⁵ Firuz, Bohemund'un Antakya'ya girmesi için daha büyük bir teminat olarak oğlunu gizlice Norman Prensi'ne gönderdi. Sonra da şu haberi ilettili: "Çığırkanlarınız borazanlarını çalıp Sarazen topraklarına hücum edermiş gibi yapmak üzere Frenkleri bir araya toplasınlar; sonra ordunuz çabuk çabuk sol taraftaki dağdan geri dönsün. Ben, koruduğum kulelere askerlerinizin sağ salım girmelerini halletmek üzere hazır bekleyeceğim."

Bohemund hemen Büyük Taç lakaplı bir çavuşu çağırıp, Frenk ordusunun derhal Sarazen topraklarına bir hücum için hazırlanmasını emrettiğini ilan etmesi için tembihledi. Kısa sürede bu yapıldı. Bohemund bunun hemen ardından planını Dük Godfrey, Flander Kontu Robert, Saint-Gilles Kontu ve Le Puy Piskoposu'na anlatıp şöyle dedi: "Tanrı irade buyurursa Antakya bu gece bizim olacak." Talimatların yerine getirilmesiyle şövalyeler ovada, piyadeler dağda yerlerini aldılar ve gece boyunca, neredeyse şafak sökene dek manevralarla ilerleyerek Firuz'un koruduğu kulelere geldiler.¹⁷⁶

Bohemund atından inip topluluğa şöyle hitap etti: "Cesaretle, şevkle gidip Tanrı'nın izniyle yakında bizim olacak Antakya surlarına merdiveni yaslayın." Sonra merdiven getirip şehir surlarına

174 Raimundus'a göre Kont Raymond hariç tüm prensler, şehri Bohemond'a teslim etme tekliflerini ocak ayında sunmuşlardır. *Ag.e., Haçlılar Kudüste*, s. 77-78. Bohemund'un teklifinin kabul edilmesi ise 29 Mayıs'ta gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *ag.e.*, s. 62.

175 Kronolojik sıraya göre muhtemelen 2 Haziran gecesi.

176 3 Haziran sabahı.

dayadılar; yaklaşık altmış adam merdivenden çıkıp içeride gruplara ayrılıp Firuz'un koruduğu kulelere girdi.

Firuz, karşısında bu kadar az sayıda bir Hristiyan birliği görünce korkuya kapılıp kendisinin ve askerlerinin Türklerin eline geçeceğinden endişe ederek, "Burada çok az Frenk'siniz!" demek olan, "*Micha francos echome,*" diye bağırdı. Sonra da şöyle sordu: "Bohemund nerede? O yenilmez şövalye nerede?"¹⁷⁷

Bu esnada güneyli İtalyan bir kâhya merdivenden inip Bohemund'a doğru koşarak şöyle haykırdı: "Beyim! Neden hâlâ burada duruyorsun, bilge adam? Neden içeri gelmedin? Bakın, kulelerin üçünü de çoktan ele geçirdik."

Bunun üzerine Bohemund ve diğer Haçlılar harekete geçip hep beraber sevinçle merdivene koştular. Takviye kuvvetlerin sevinçle haykırdıklarını gören kuledelikler, "Tanrı böyle istiyor!" diye bağırdı ve bizde aynı şekilde tekrar ettik. Hristiyanlar bir anda hayret verici biçimde merdivenleri yükseltip üç kuleye yaslamaya başladılar ve çabucak kulelerden içeri hücum ettiler.¹⁷⁸ Göz açıp kapayınca dek, aralarında Firuz'un kardeşinin de olduğu kule muhafızlarını bertaraf ettiler.

Bu sırada kulelere yaslanan merdiven kazara kırıldı ve hepimizi şaşkınlığa ve üzüntüye gark eden büyük bir ızdıraba ve hüznə neden oldu. Merdiven kırılmış olsa da hemen solumuzda, karanlık yüzünden o ana dek bazılarımızın fark etmediği kapalı bir kapı vardı; el yordamıyla arayıp yerini bulduktan sonra kapıya hücum ettik ve kırarak surlardan içeri akın ettik. Bir anda çok sayıda bağırtıyla sessizlik bozuldu. Bunun üzerine her daim tetikte olan Bohemund, şanlı sancağının, şehir kalesinin karşısındaki tepede dalgalandırılmasını emretti; böylelikle Antakya artık sakinlerinin ağıt sesleriyle dolmuştu.

Antakya dışında, çadırlarında güneşin doğuşuyla uyanan Haçlılar şehirden yükselen çığlıkları duyunca hemen dışarı koşturdular ve tepede Bohemund'un sancağının dalgalandığını gördüler.

177 Hill, Bohemund'u kast eden "yenilmez şövalye" ifadesinin kilise jargonunda sıklıkla kullanıldığını belirtmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 63.

178 Tudebodus'un üç kuleye de tırmanıldığını belirtmesine karşın *Gesta* bu ayrıntıya yer vermemiştir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 104.

Bunun üzerine hemen koşturup her biri hızla belirlenen kapıya geldiler ve şehre dalarak, iç kaleye sığınan kaçaklar haricinde karşılarna çıkan herkesi öldürdüler.¹⁷⁹ Bazı Türk şövalyeleri ortadaki

179 Albertus Aquensis, bu katliamı, “(...) Hristiyanlar, toprak katledilenlerin kanı ve cesetleriyle kaplanana dek yaşına ve cinsiyetine bakmaksızın tek bir kâfirin canını bağışlamadı (...)” şeklinde anlatmaktadır. Hatta güneş henüz doğmadığından, “[Haçlılar], canlarını kurtarmak için Hristiyanların işaretleri ve konuşmalarıyla hacıymış gibi yapan çok sayıda Türk ve Sarazen olduğu için kimin canını bağışlayıp kime kılıç savurmaları gerektiğinden tamamen habersizdi,” diyerek karmaşayı özetlemektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:150.

Bu konuyla ilgili Guibertus Novigenti’de yer alan küçük bir anekdot, Albertus’un bahsettiği karışıklığın Haçlı kontlarının da endişelerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Guibertus’un anlattığına göre, sürekli yollarda olmaktan bitip düşen Haçlı askerleri Frenk tarzı tıraş olmayı bırakıp sakallarını uzatmıştı. Bunu fark eden Adhemar, savaşta sakal yüzünden karşısındakinin Türk olduğunu sanıp birbirlerini öldürmelerini önlemek için herkese sık sık tıraş olmalarını ve boyunlarına haç asmalarını emretmişti. Guibertus Novigenti, *Gesta Dei Per Francos*, s. 84.

Yine Guibertus katliamla ilgili şunları kaydetmiştir: “(...) Frenklerin şehrin kontrolünü ele geçirdiğini öğrenen Türklerin bir kısmı, şehrin öteki kapılarından kaçtılar. Mamafih şehirdekilerden cinsiyeti sebebiyle canı bağışlanan yoktu; çocuklar katledildi, yaşlı acizler esirgenmedi (...)” Guibertus, 5 Haziran’da şehrin tüm sokaklarını dolduran cesetler yüzünden dayanılmaz bir pis koku yayıldığını, eskiden göz alıcı parlak mermerlerle süslü sahanlıkların, sundurmaların, pazarların ve toplu yerlerin artık tamamen kuru kan lekeleriyle dolu olduğunu, her yerde sınırsız sayıda ceset yığınları olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca dar sokaklarda çürüyen ceset istiflerinin varlığından söz etmekte, bu kadar çok sayıda cesedin götürülebileceği yer olmamasından, kokudan kaçış olmadığından ve sürekli aynı manzarayı görüp aynı pis kokuyu koklamanın insanları dehşete alıştırdığından söz etmektedir. Guibertus Novigenti, *Gesta Dei Per Francos*, s. 85.

Fulcherius Carnotensis katliamı şöyle aktarmaktadır: “(...) caddelerde koşturup şaşkınlıkla kaçışan Türkleri vahşice öldürüyorlardı. (...)”, Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 94.

Robertus Monachus ise şehirdeki meydanların cesetlerle dolduğunu, hiçbirinin direnmediğini, hepsinin saklanmaya ya da kaçmaya çabaladığını söylemektedir: “(...) Şehrin meydanları ölenlerin cesetleriyle doluydu (...) hiç kimse direnmiyor, herkes saklanacak bir yer bulmak için kaçıyordu (...) Statü hiçbir şeyi değiştirmiyordu: Oğlanlar kızlarla yan yana öldürülüyor, çocuklar yaşlılarla ve yaşlılar çocuklarla yan yana, anneler de kızlarıyla yan yana öldürülüyordu. Kaçıp şehirden çıkmayı başarabilenler vardı, ama bu, onların ölümden kaçmalarına fayda sağlamıyordu: Doğruca ordugâhlardan gelenlerin ellerine düşüyorlardı.” Robertus Monachus, *a.g.e.*, s. 147-148.

kapılardan kaçarak canlarını kurtardılar. Antakya hâkimi Yağısıyan, Frenklerden çok korktuğu için maiyetindeki pek çok kişiyle birlikte kaçmıştı. Yağısıyan ve yanındakiler kaçarken, Tancred'in, Antakya yakınlarındaki bölgesine girdiler. Atları yorulduğundan bir köye girip evlerden birine sığındılar. O dağda ikamet eden Ermeni ve Süryaniler, Yağısıyan'ı tanıyınca onu yakalayıp oracıkta başını kestiler ve kesik başı Bohemund'a getirdiler; bu hareketleriyle özgürlüklerini kazandılar. Ayrıca Yağısıyan'ın kılıcını ve hançerini altmış Bizans altın sikkesine sattılar.¹⁸⁰ Tüm bu hadiseler 3 Haziran'da vuku

Ayrıca yaşanan katliamı gören Türklerin pek çoğunun canlarını kurtarmak için iç kalenin bulunduğu dağlık alana kaçıştığını, hiçbiri dar patika dağ yolunu bilmediğinden atları ve katırlarıyla birlikte uçurumlardan yuvarlanıp öldüğünü nakletmektedir. Raimundus Aguilers ise Müslümanların uçurumdan düşüşlerini izleyip şu yorumu yapmıştır: "Türklerin ölüme düşüşleri aslında bizim için keyifli bir seyirdi, ama üç yüzden fazla atın orada düşüp ölmesi hepimizi üzdü." Raimundus aynı eserinde şehrin ele geçirilmesi esnasında öldürülen Türklerin ve Sarazenlerin sayısını tahmin etmelerinin dahi imkânsız olduğunu söylemektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 92.

Albertus Aquensis ise, o gece yaşanan katliamda on bin kişinin katledildiğini belirtmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:150. *Gesta*'ya göre de iç kaleye sığınanlar dışında rastladıkları tüm Müslümanları öldürmüşlerdir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 105. İbnü'l-Kalânîst, iç kaleye sığınan Müslümanların sayısını üç bin olarak vermektedir. a.mlf. *Şam Tarihine Zeyl*, s. 3. Haçlı Kontlarının, Papa II. Urbanus'a yazdığı mektupta, iç kalenin kontrolünü elinde bulunduran emirin bin adamıyla birlikte Haçlılara teslim olup Hristiyanlığa geçtiklerini bildirmektedir ki buna göre iç kaledekilerin sayısı yaklaşık bu kadar olmalıdır. Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 193.

- 180 Yağısıyan, Halep Emiri Rıdvan'ın kayınpederiydi. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 83. İbnü'l-Adîm, Yağısıyan'ın bir grup askerle şehirden kaçtığını, ancak kaçanlardan kurtulan olmadığını söylemektedir. Müellife göre Yağısıyan, Ermenaz adında bir köye geldiğinde atından düştü; kölesi onu tekrar atına bindirse de tekrar düştü. O sırada gelen bir Ermeni Yağısıyan'ı öldürüp kesik başını Haçlılara götürdü. a.mlf. *Zübde-i'l-Haleb*, s. 91. Sadece *Azîmî Tarihi*'nde Yağısıyan'ın susuzluktan öldüğü bilgisi mevcuttur. el-Azîmî, *Azîmî Tarihi*, nşr. Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 2006), s. 37. İbnü'l-Esir ise İbnü'l-Adîm ile aynı görüşü biraz daha ayrıntılı aktarmaktadır. Ona göre Yağısıyan'ın bayılmasının nedeni şehri bırakıp kaçmasının verdiği vicdan azabı ve pişmanlıktır. a.mlf. *el-Kamil*, s. 10:229-230. İbn Kesîr de Bagisyan'ın (Yağısıyan) az sayıda askerle şehirden kaçtıktan sonra pişmanlık duyduğunu, bu nedenle bayıldığını ve adamlarının onu bırakıp kaçtıklarını, bu esnada gelen bir çobanın Yağısıyan'ın başını kestiğini aktarmaktadır. Ebü'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994), s. 12:303.

buldu.¹⁸¹ Antakya'daki tüm sokaklar cesetlerle dolup taşmıştı, öyle ki çürüyen cesetlerin kokusu dayanılır gibi değildi ve sokaklarda cesetlere takılmadan yürüyebilmek mümkün değildi.

Yağısıyan, İran Sultanının¹⁸² başkomutanı Kürboğa, Horasan'dayken ona sık sık elçi göndermiş ve çok cesur ve heybetli Frenk Ordusu Antakya'yı kısıp aldığından Kürboğa'dan en uygun vakitte gelmesini talep etmişti.¹⁸³ Yağısıyan bununla da kalmayıp şayet yardıma gelirse Antakya'yı derhal Kürboğa'ya teslim edeceğine yahut muazzam bir servet vereceğine söz vermişti. Kürboğa, bunun ardından çok geçmeden Horasan'dan Antakya'ya uzun yolculuğuna başladı; zira zaten uzun zamandan bu yana büyük bir ordu toplamış ve Müslümanların papası¹⁸⁴ olan halifeden Hristiyanları öldürme müsaadesi almıştı. Kudüs Emiri ordusuyla, Dımaşk Kralı da büyük bir birlikle onun ordusuna katıldı.¹⁸⁵ Kürboğa ayrıca sayısız putperest toplulukları bir

181 Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 197; İbn Kesir, *el-Bidâye*, s. 12:303; Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüste*, s. 96; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:151; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 106. Robertus Monachus, kuşatma başlangıcını 21 Ekim, şehrin ele geçiriliş tarihini ise 2 Haziran olarak vermektedir. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 120,147. İbnü'l-Adım, tarih olarak 4 Haziran'ı vermektedir. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 90.

182 Kast edilen dönemin Büyük Selçuklu Sultanı Berkıaruk'tur. Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 155-156; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 226-227.

183 Albertus'a göre Kürboğa, Antakya yolunda önce Urfa'yı muhasara ederek, şehri ele geçirip Baudouin'i esir almadan kuşatmayı asla kaldırmayacağına yemin etti. Albertus Aquensis'in üç gün sürdüğünü söylediği Urfa kuşatması, Fulcherius Carnotensis'in vakayinâmesine göre üç hafta sürmüştür. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 85; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:141-142. Urfalı Mateos ise Kürboğa'nın başlangıçta Urfa'yı ele geçirme maksadıyla yola çıktığını, Yağısıyan'ın yardım talebinin ona burada ulaşğını anlatmaktadır. Urfalı Mateos'a göre Kürboğa bunun üzerine kırk gün süren Urfa kuşatmasını kaldırıp sonrasında topladığı ordusuyla Antakya'ya gitmiştir. Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 196-197.

184 Tudebodus'un kastettiği dönemin Abbasi Halifesi Ebü'l-Abbâs el-Müstazhir-Bilâh'tır (1094-1118).

185 Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:140-141. İbnü'l-Adım, Melik Dukak, Cenahüddele Hüseyin, Artukoğlu Sökmen ve Vessab b. Mahmud'un Kürboğa'nın ordusuna katıldıklarını aktarmaktadır. a.mlf, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 89; İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, s. 10:230. Azîmi'ye göre Kürboğa'nın ordusu, dört yüz bin kişiden oluşuyordu. *Azîmi Tarihi*, s. 37. Haçlı kontlarının Papa II. Urbanus'a 11 Eylül 1098'de yazdıkları mektupta Kürboğa'nın kuvvetlerinin sayısı yüz binin üzerinde olarak verilmiştir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 91-3; Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 192. Urfalı Mateos'a göre ise sekiz yüz bin atlı, üç yüz bin piyadeden oluşmaktadır.

araya getirmişti; şöyle ki Türkler, Araplar, Sarazenler, Pavlikanlar, Mayasızlar, Kürtler, Farisiler, Agulanlar ve daha adını yahut sayısını bilemediğim diğer pek çok başka millet. Ne mızraklardan ve oklardan ne de silahlardan korkan üç bin Agulan vardı; zira bunların atları demir zırh giyiyordu ve sadece kılıçla savaşıyorlardı.

Bu büyük ordu, Frenk işgalcileri dağıtma gayesiyle Antakya'yı kuşatmaya geldiler. Antakya'ya yaklaştıkları sırada Yağısıyan'ın oğlu Şemsüddeve önlerine çıkıp hemen Kürboğa'nın huzuruna çıktı ve gözyaşlarıyla şu sözlerle yalvardı: "Ah! Ey, en yenilmez prens! Size naçizane yalvarıyorum, yardım etmeniz halinde size sadakatle itaat edeceğim. Frenklerin beni Antakya iç kalesinde her yandan kuşatmış olduklarını görebilirsiniz. Şehir şu an ellerinde ve bizden Romanya'yı, Suriye'yi ve evet hatta Horasan'ı terk etmemizi istiyorlar. Şu ana dek arzu ettikleri her şeyi elde ettiler; önce babamı öldürdüler, beni, sizi, hepinizi ve tüm ırkımızı kılıçlarıyla katletmedikçe hiçbir şey onları durduramayacak. Uzun zamandan beri sadakatle gelişinizi bekliyor ve bu tehlikeden kurtulmama yardım edecek misiniz diye merak ediyordum."

Kürboğa cevaben şöyle söz verdi: "Seninle gönülden işbirliğimi ve bu tehlike konusunda sadık yardımımı arzu ediyorsan o halde iç kaleyi bana teslim et, o zaman yardımına nasıl geleceğimi ve iç kalenin müdafaası için adamlarımı oraya yerleştireceğimi göreceksin."

Sonra Şemsüddeve, Kürboğa'ya şöyle cevap verdi: "Şayet tüm Frenkleri öldürür kellerini keser ve onları ihtiyatla bana getirirsen bahsedilen iç kaleyi kesinlikle size veririm; nihayetinde de size bağlılık yemini eder, kaleyi sadakatle sizin için korurum."

Körboğa şöyle dedi: "Senin öylece boş boş oturup düşünüp taşınman kesinlikle olmaz. Kaleyi derhal bana teslim etmen gerek." Böylelikle Şemsüddeve istemeye istemeye kaleyi Musul Atabeyi'ne teslim etti.¹⁸⁶

Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 196-7. Willermus Tyrensis'e göre ise iki yüz bin kişidir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 213-214. Radulphus'un verdiği sayı ise dört yüz bindir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 89, 96.

186 Bréhier'in, ikili arasındaki konuşmayı, bir casusun bilgi vermesi sayesinde yazarın öğrenmiş olabileceği ihtimalini olasılık dışı bulan Hill, Şemsüddeve'nin bu konuşmalarının bir din adamının kurgusu olduğu görüşündedir ve buna en büyük

Antakya şehrine girişimizin üçüncü günü, düşmanın öncü birlikleri şehrin önlerinde görüldü.¹⁸⁷ Kürboğa'nın asıl kuvvetleri Asi Köprüsü'nde çadır kurmuştu. Orada bir kuleyi kuşatmışlar ve kule komutanı dışında tüm askerlerimizi katletmişlerdi; daha sonra büyük savaşın ardından bu komutanı zincire vurulmuş halde bulmuştuk. Ertesi gün putperest ordusu çadır söküp Antakya'ya yaklaştı; burada iki pınar arasında çadır kurup iki gün orada kaldılar.¹⁸⁸

Kürboğa, iç kaleyi teslim aldıktan sonra derhal emirlerinden, doğru sözlü, nazik ve sakin biri olarak bildiği birini¹⁸⁹ çağırıp ona şöyle dedi: "Senden bu iç kaleyi benim namıma korumanı istiyorum; zira seni uzun zamandır tanır ve pek güvenilir olduğunu biliyorum; senden kaleyi azami güvenlikle korumanı talep ediyorum. Şu ana dek işinde çok maharetli olduğunu biliyorum ve senden daha dürüst, daha cesur bir başkasını bulamam."

Emir tereddüt edip şöyle dedi: "Böyle bir sıfatla hizmet etmeyi hiç istemem, ancak sizin uzun ikna edici konuşmanızı dinlemek-tense Frenkler ölümcül bir çarpışmada sizi meydanda püskürtürse kaleyi teslim edebilmem koşuluyla bu görevi kabul ederim."

Kürboğa razı oldu: "Senin pek dürüst, pek bilgili olduğunu bildiğim için icra etmeyi arzu ettiğin her türlü faydalı eyleme izin veriyorum." Ardından Musul Atebeyi, bir vadiye ordugâh kurmuş olan ordusuna döndü. Bundan kısa bir süre sonra Frenk askerlerle alay eden Türkler, bazı yoksul hacılardan ele geçirdikleri her yanı paslı, pek çirkin ve kıymetsiz bir kılıç, ahşap bir yay ve pek faydasız bir mızrağı Kürboğa'nın önüne getirdiler.

"Şunlara," dedi bu askerler, "Frenklerin bize karşı savaşta kullandıkları şu silahlara baksanıza."

delil olarak konuşmanın barındırdığı bolca dini unsur ve kilise jargonunu sunmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 66.

187 Kürboğa'nın asıl kuvvetleri 5 Haziran'da bölgeye ulaşmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 66.

188 Asi Nehri ile Karasu'nun birleştiği noktada, 6-7 Haziran'da çadır kurmuşlardı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 66.

189 Kürboğa'nın iç kalenin komutasını verdiği kişi Ahmed bin Mervan'dı. Selçuklu ordusunun yenilmesinin ardından Ahmed bin Mervan iç kaleyi Haçlılara teslim edip Hristiyan olmuştur.

Kürboğa bu acınası silahları görür görmez kahkaha atıp huzurundakilere şöyle dedi: “Hristiyanların Asya’yı usandırdıkları, ıslıl silahlar bunlar. Hristiyanlar esasen batı diyarlarından, yani dünyanın üçüncü parçası Avrupa’dan.¹⁹⁰ Bu silahlarla kendilerine güvenip bizi Horasan sınırlarının ötesine sürebileceklerini ve ismi-mizi Amazon nehirlerinin ötesine dek silebileceklerini sanıyorlar.¹⁹¹ Şimdiye dek akrabalarımızı Rum diyarından ve tüm Suriye’nin meşhur başkenti Antakya bölgesinden çıkardılar.”

Kürboğa nihayetinde sadık kâtibini çağırıp şöyle emretti: “Derhal Horasan’a gönderilmek üzere bir sürü mektup yaz, şöyle ki: “Papamız Halife’ye ve Horasan’daki tüm âlim şövalyelere, sonsuz selam ve saygıyla. Ülkenin her yanında eğlenin, içkiler için, ziyafetler verin, küçümseyin, müzakere edin. Bırakın herkes şehvetli zevklerine boyun eğsin ve Hristiyanlara karşı yiğitçe savaşıacak çok sayıda evladın babası olmanın zevkini tekrar tekrar yaşasın. Bir Frenk güruhundan aldığımız şu üç silahı herkese sergileyin, Frenk ırkının bize karşı ne tür silahlar kullandığını herkes öğrensin. Heyhat, bizim iki, üç hatta dört kez dövülüp en saf altın, gümüş kadar saflaştırılmış silahlarımıza karşı savaşmak için yapılmış bu silahların ne ölçüde iyi ve mükemmel olduklarını herkes öğrensin. Onlara söyleyin, Frenkleri Antakya’da köşeye sıkıştırdım; zira iç kale benim elimde, onlar ise şehrin aşağısında. Hepsi avucumun içinde; istersem onları öldürür istersem sefil biçimde esir edip Horasan’a götürürüm; çünkü Rum diyarındaki ve Suriye’deki akrabalarımızın hepsini kovdukları gibi bizi de Horasan sınırlarının ötesine kadar sürmekle yahut Amazonların ötesine yukarı Hindistan’ın ilerisine kovmakla tehdit ettiler.¹⁹² Bundan böyle Muhammed’e ve tüm tanrılara¹⁹³ yemin ederim

190 Hristiyanların batı diyarlarından, dünyanın üçüncü parçası olan Avrupa’dan oldukları söylemi *Gesta*’da yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 109. Bu söylem o dönemdeki yaygın inanış olan dünyanın üç parçaya bölünmüş olduğuna dayanmaktadır.

191 Amazon söylemi bir başka ilginç ifadedir; zira Amazonların günümüzde Samsun civarında, Yeşilirmak ve Terme Çayı kıyılarında yerleşik olduğu iddia edilir.

192 Bu bölüm de *Gesta*’da yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 110.

193 Bu kaynakların Müslümanları ya da Türkleri ifade etmek için “putperest” ifadesini sıklıkla kullanmaları dikkat çekicidir. Buna karşın mezkûr eserlerin neşirlerini

ki kudretli sağ kolumla Antakya Krallığı'nı, tüm Suriye'yi, Bulgar diyarını ve hatta ta Apulya'yı tanrıların, sizin ve tüm Türk evladının onuru adına ele geçirmeden huzurunuzda dönmeyeceğim.”¹⁹⁴ Böylelikle diyeceklerini nihayete erdirdi.

yapan John H. Hill, von Sybel gibi modern Ortaçağ tarihçilerinin dahi aynı ifadeyi kullanması çok daha ilgi çekicidir.

194 *Gesta*'da da yer alan Apulya ifadesi, müellifin Norman olduğunun en büyük emarelerinden sayılmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 68; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 110.

İKAZLAR, ARAPLAR VE HRİSTİYANLAR

Bundan kısa bir süre sonra, Kürboğa'nın Halep'te bulunan annesi ona gelip gözyaşlarıyla şöyle sordu: "Oğlum, kulağıma gelen haberler doğru mu?"

Oğlu şöyle karşılık verdi: "Ne haberi?"

Sonra annesi şöyle dedi: "Frenk milletiyle savaşmayı arzu ettiğini işittim."

"Öyleyse işittiklerin tamamen doğru," diye cevap verdi Kürboğa.

"Evladım," diye uyardı annesi, "sana tüm tanrıların¹⁹⁵ adıyla ve senin yüce faziletlerin adına yalvarıyorum. Sakın Frenklerle bir an evvel harbe girme fikri sana hoş gelmesin; zira sen yenilmez bir şövalyesin. İşin doğrusu şimdiye dek senin ve ordunun bir kez olsun tedbirsiz bir eyleme kalkıştığınız söylentisini dahi hiç duymadım. Sen hiçbir zaman muzaffer olmadıkça cenk meydanını terk etmedin. Cesaretin batıdan doğuya her yanda bilinir ve akli başında tüm şövalyeler adını duydukları anda tir tir titrer. Evladım, kudretli ve cesur bir asker olduğunu, harp sanatında yeteneğini hepimiz gayet iyi biliriz. İster Hristiyan olsun ister putperest hiç kimse senin olduğun yerde cesaret bulamaz. Adın fısıldandığı anda hepsi öfkeli bir aslanın önüne kattığı koyun sürüsü gibi kaçır. Pek kıymetli pek sevgili evladım, senden istirham ediyorum, öğütlerime kulak ver ve kararlarında, özellikle de Hristiyanlarla harbe girme isteğinde inat etme."

195 İncil'de ve başka kilise metinlerinde sıkça kullanılan bir ifadedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 69.

Kürboğa annesinin ikazlarının ardından hararetle şöyle cevap verdi: “Anne, bu nasıl bir öğüttür? Bence sen ya delilendin ya da öfkene yenik düştün. İşin doğrusu emrimdeki büyük-küçük emir sayısı bile Hristiyanlarınkinden daha fazla.”

Annesi oğlunun hislerini sakinleştirmek için şöyle karşılık verdi: “Canım evladım, Hristiyanlar seninle savaşamaz; zira seninle cenk meydanında harbe tutuşamayacak kadar güçsüz olduklarına hiç şüphem yok. Ancak onların tanrısı her gün askerlerinin safları arasında savaşıyor, tıpkı bir çobanın sürüsünü koruyup gözettiği ve hiç kimsenin sürüsüne zarar ya da rahatsızlık vermesine fırsat vermediği gibi onları gece gündüz koruyor. İnsanlar Hristiyanlara karşı çıkar ise onların bu tanrısı Davud’a söylediği şu ‘Sana dua etmeyenler dağılsın’ sözündeki gibi onları kahrediyor. Hatta onlar daha harp planlarını yapmadan Hristiyanların her şeye kadir, kudretli savaşçı tanrısı, azizleriyle beraber derhal düşmanlarını alt ediyor. Peki, düşmanı olan sizlere, tüm yiğitliğinizle ona karşı koymaya hazır size neler yapar? Canım evladım, şu hakikati bil: Hristiyanlara, İsa’nın oğulları denilir ve peygamberlerin sözlerinde onlara evlat edinilmiş ve vaat edilmiş oğullar denilir. Peygamberin sözüyle onlar, Mesih’in şu, ‘Sizin sınırlarınız doğudan batıya dek uzanır ve hiç kimse size karşı çıkmaya cüret edemez’ sözüyle vaat edilmiş mirası çoktan lütfettiği İsa’nın varisleridir. Kim inkâr edip aksini söyleyebilir ki? Şayet Hristiyanlara savaş açarsan muhakkak ki mahvolup rezil olacaksın. Dahası hem senin hem askerlerinin şimdiye dek topladığı ganimetlerin dışında pek çok sadık askerini kaybedeceksin ve payına sadece korku içinde kaçmak düşecek. Bu savaşta ölmeyeceksin, ancak tüm mallarını bu savaşta kaybedeceksin. Ama bir kez daha tekrar edeyim, şimdi ölmeyeceksin.¹⁹⁶ Hristiyanların tanrısı bir kez öfkeleni mi mesulü hemen cezalandırmaz, aksine o kişiyi fevkalade bir intikamla cezalandırır. Bu yüzden senden feci biçimde intikam almasından korkuyor ve bu yıl içinde öleceğini söylüyorum.”

Annesinin uyarıları karşısında derin üzüntüye gark olan Kürboğa ona şunu sordu: “Sevgili anne, Hristiyanlarla ilgili bu hikâyeleri,

196 Kürboğa 1102’de ölmüştür.

tanrılarının onları ne kadar sevdiğini, böylesine yüce bir askeri dehasının olduğunu, Antakya'daki savaşta bizi nasıl mağlup edeceklerini, nasıl muazzam ganimet elde edeceklerini, bizleri büyük bir zaferle nasıl mahvedeceklerini sana kim anlattı merak ediyorum; ayrıca benim aniden bu yıl öleceğimi nereden öğrendin?"

Kürboğa'nın annesi gözyaşlarıyla cevap verdi: "Canım evladım, yüz yılı aşkın süre önce hem Kuran'da hem de tüm kâfir kitaplarında Hristiyanların üstümüze geleceği, her yerde bizleri mağlup edip putperestlere hükmedecekleri ve dünyanın her yanında toplumumuzun Hristiyanların tebaası olacaklarının haber verildiğinin bulunduğunu biliyorsun. Ne var ki bunların gerçekleşeceğini bilmezdim. Hüzünlü halimle pek güzel Halep şehrinde seni gözlemekten bir an tereddüt etmedim. Semalardaki gezegenleri, on iki burcu ve sayısız kehaneti dikkatle gözleyip teferruatıyla inceleyince Hristiyanların her yanda bizleri mağlup edecekleri sonucuna vardım. Kedere boğuldum ve hüzne kapıldım; mutsuz annenin senden uzun yaşamasından korkuyorum."

Kürboğa şöyle sordu: "Sevgili anne, bana inanılmaz gelen şu şeyleri izah et."

Annesi cevaben şöyle dedi: "Canım, sana nelerin inanılmaz geldiğini bilirsem seve seve yaparım."

Oğlu şöyle karşılık verdi: "Bohemund ve Tancred'in Frenklerin tanrıları olduğu ve onları düşmanlarının infazından korudukları doğru mu? İkisinin bir oturuşta iki bin öküzü, dört bin domuzu yedikleri gerçekten doğru mu?"

Kürboğa'nın annesi onu şu sözlerle bilgilendirdi: "Çok sevgili oğlum, elbette Bohemund da Tancred de aynı diğer Hristiyanlar gibi fanidir; fakat tanrıları onlara diğer herkesten daha çok sevgi bahsetti ve onlara her gün, muharebelerde diğerlerinden çok daha yüce bir yiğitlik veriyor. Onların tanrısının adı kâdirdir; o, cenneti ve cehennemi, denizleri ve kâinatı yaratmıştır; cennetteki tahtı ebedidir ve kudreti, kudreti herkese korku salar."

Ardından oğul kendi kendine söz verdi: "Vakıa bu olsa da Hristiyanlarla harp etme planı yapmaktan kendimi alamıyorum."

Kürboğa'nın inatçı duruşunu öğrenen kederli anne, yanına alabildiği kadar ganimet alıp Halep şehrine döndü.¹⁹⁷

Muhasaranın üçüncü günü Kürboğa savaş hazırlıklarını yaptı; beraberinde büyük bir Türk ordusuyla iç kale mevkiine ilerledi.¹⁹⁸ Güçlerimizin denk olabileceği intibasına kapılıp savaş pozisyonu almıştı; ancak öyle azametliyidiler ki onlara karşı koymamız imkânsızdı; bu yüzden darmadağın halde tekrar Antakya'ya döndük. Kapının dar olması yüzünden kaçanlarımızdan çoğu izdihamda öldü.¹⁹⁹

Bu perşembe günü boyunca Hristiyanlar, Antakya surlarının içinde ve dışında günbatımına dek savaştı.²⁰⁰ Aynı şekilde cuma günü de tüm gün çarpıştılar ve Türkler, adamlarımızın çoğunu katlettiler.²⁰¹ Bugün, pek saygıdeğer şövalye Arveus Tudebodus yaralandı. Arkadaşları onu şehre taşıdı ve cumartesi gününe dek burada yaşadı. Aynı gün öğlen ile ikindi arasında bu dünyayı terk edip İsa'yla yaşamaya başladı. Kardeşi olan papaz tarafından Aziz Havari Petrus

197 Hikâyenin tamamı görüleceği üzere tamamen Hristiyanlık öğeleriyle, Kilise metinlerine atıflarla doludur. Daha önce de Kılıçarslan'ın ağzından aktarılan kurgu öğelerinin benzeri eserin son bölümünde Fatımi Veziri'nin ağzından da yapılacaktır. Tarihi birçok yanlış barındırmalarına rağmen Müslümanlara bakışı ortaya koymaları yönünde bu konuşmalar kıymetlidir.

Kürboğa'nın annesinin oğluna yalvarışı, *Gesta*'nın tarihi doğruluğunu tartışmaya açan unsurlardan birisidir. Albertus'un *Historia*'sında da yer alan benzeri bölüm, tüm tarihi zemine oturtma uğraşlarına rağmen hem müellif hem de herhangi bir Haçlı tarafından bilinmesi imkânsız bir hadisedir. Bundan dolayı kurgu olduğu barizdir. Öte yandan çağdaş kaynaklarda bu tür ifadelerle rastlanıyor olması bunun o dönemde anlatımı çarpıcı ve heyecan verici kılmak için başvurulmuş bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bundan dolayı kanaatimizce ne tarihsel bir zemine oturtup bir vesika çıkarma çabaları ne de bu ifadelerden dolayı vakayinamenin tümünü tartışmaya açma düşüncesi sağlıklı olacaktır.

198 8 Haziran 1098. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 72. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 48; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:153-154. İbn'ül-Adım' göre 9 Haziran Çarşamba sabahı. A.mlf. *Zübdetül-Haleb*, s. 91. Fulcherius, altmış bin kadar Türk'ün iç kaleden girip şehri kuşattıklarını, ancak burada tutunamayıp kuşatmayı dışarıdan devam ettirme kararı aldıklarını kaydetmektedir. Diğer kaynaklarda zikredilmeyen bu ayrıntıda Selçuklu Ordusu'nun sayıca çok yetersiz Haçlıları içeriden neden yemediği anlaşılamamaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 85.

199 Raimundus bu çarpışmada yüz Haçlının öldüğünü bildirmiştir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 96.

200 10 Haziran 1098. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 72.

201 11 Haziran 1098. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 72.

Kilisesi'nin batı kapısının önüne defnedildi. Bu kardeşin yanı sıra Antakya'daki Hristiyanlar boyunları vurularak öldürülmekten çok korkuyorlardı. Tüm okuyucuların ve dinleyicilerin Arveus Tudebodus ve Kudüs yolculuğunda vefat eden herkes için dualar edip sadaka vermesini istirham ediyoruz.²⁰²

Aynı günün gecesinde William Grandmesnil, kardeşi Alberic, Ivo of Grandmesnil, William of Bernella, Guido Trosellus ve William, Richard'ın kardeşi ve Yoksul Lambert,²⁰³ dünkü akşam yıldızına dek süren çarpışmadan dolayı korkuya kapılıp gizli gizli surlardan indiler ve gecenin karanlığında yürüyerek kıyıya doğru kaçtılar. Kaçışları sırasında ellerinin ve ayaklarının derileri, etleri, kemikleri görünecek derecede soyuldu. Adlarını bilmediğim başkaları da onlarla beraber gizlice firar etti. Gemilerin demirli olduğu Saint Simeon Limanı'na ulaştıklarında oradaki denizcilere şöyle dediler: "Ey sefiller ne diye burada duruyorsunuz? Tüm dostlarımız öldü, az kalsın biz de kendi canımızdan olacaktık, çünkü Türkler Antakya'yı her yandan kuşattı."

Bu haberi alan denizcilerin şaşkınlıktan dilleri tutuldu ve dehşete kapıldılar; bunun üzerine hemen gemilerine koşup yelken açarak uzaklaştılar. Bu esnada Türkler oraya ulaştı ve karşılarına çıkan Hristiyanları öldürüp nehir ağzında demirli gemileri ateşe verdiler ve yüklerini ele geçirdiler. Şehirde kalan bizler ise Türklerin gücüne ve silahlarına denk güçte değildik; bu yüzden iç kaleyle aramızda, gece-gündüz bizi koruyacak bir duvar inşa ettik.²⁰⁴ Bu arada öylesine

202 Bu bilgi diğer kroniklerin hiçbirinde yer almaz. Peter Tudebodus'un kardeşi olduğu düşünülen Arvedus isminden bahsedilmesi, müellifin sefere bizzat katıldığının kanıtıdır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 73.

203 *Gesta*'da William of Bernella, William, Richard'ın kardeşinden bahsedilmez. Hill, bu isimlerden bahsedilmemesini, Tudebodusu'u tenkit edenlerin izahta zorlandıklarını belirtmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 73. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 114. Raimundus, bu kişilerin surlardan sarkıttıkları iplerden inerek kaçtıklarını yazmıştır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 97.

Bu nedenle Ordericus Vitalis daha sonra bu kişilerden "ip dansözleri" olarak bahsetmiştir. Ordericus, *Ecclesiastical History*, s. 3:330. Kaçış olayları 10-11 Haziran'da vuku bulmuştur. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 73.

204 Çarpışmadan dönen Haçlılar, şehir kapısından girdikleri anda kaledeki Türk garnizonunun da saldırısıyla karşılaşyordu. Bunun üzerine Bohemund ve Raymond, surların dağlık kesiminde kurulu iç kaleyle aralarında engel oluşturması için ayrı

açlık çekiyorduk ki atları, merkepleri yedik. Ayrıca Türklerden dolayı öylesine ölümcül bir dehşete kapılmıştık ki soylulardan çoğu, daha önce firar edenler gibi geceleyin kaçıp gitmeyi arzuluyordu.²⁰⁵

bir istihkâm inşa ettiler. Radulphus Cadomensis, bu istihkâmın gece inşa edildiğini söylemektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 97; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:155. Willermus ise istihkâm değil hendek kazıldığını kaydetmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 237.

- 205 *Gesta*, soyluların kaçmayı arzuladığından ve başkalarının da kaçtığından söz etmemektedir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 115. Albertus, surlar içinde kapana kısılan Haçlı Ordusu'nun muazzam bir açlıkla boğuştuğunu anlatmaktadır. *Historia Ierosolimitana*'da verilen rakamlara göre açlık sırasında bir at, eşek, inek ya da sığır kellesi bir Bizans sikkesi, bu hayvanların kulağı ya da ayağı altı peni ediyordu. Bunları bulamayanlar evlerde buldukları, üç ila altı yıldır çürüyüp sertleşmiş deri parçalarını çiğniyor, hayvan derilerini baharatla pişirip yiyorlardı. *Historia Ierosolimitana*'daki bu ifadeler, Godfrey, Raymond St. Gilles ve dönemin Kudüs Patriği Daimbert'in, Haçlıların Askalân Savaşı'ndan sonra Kudüs'ü ele geçirdikleri haberini vermek için yeni Papa II. Paschal'a yazdıkları mektupta teyit edildiği gibi durumun Albertus Aquensis'in anlattığından çok daha kötü olduğu anlatılmaktadır. Söz konusu mektupta yaşanan şiddetli açlık yüzünden "bazıları insan eti yememek için kendini zor zapt ediyordu," ifadesi geçmektedir. Dönemin İslâm kaynaklarından *Zübdetü'l-Haleb*'te de yiyecek bakımından güç durumda olan Haçlıların ölümleri ve hayvanları yedikleri bilgisi yer almaktadır. On ikinci asrın başında yaşamış ünlü İngiliz tarihçi William of Malmesbury ise *Gesta Regum Anglorum* adlı eserinde, Haçlıların Antakya'yı kuşatmaları esnasında yamyamlık hadiselerinin yaşandığını aktarmaktadır. William of Malmesbury, bazılarının ölü insan eti yediğini, fakat diğerlerinin et kokusundan rahatsız olmaması için bu işi dağlarda, ücra yerlerde yaptıklarını anlatmaktadır. Birinci Haçlı Seferi'nin bir nevi epik hikâyesi olan *The Chanson D'Antioche* (Antakya Şarkısı) adlı eser ise yamyamlık olayını oldukça farklı ve daha tafsilatlı sunmaktadır. Eserde anlatıldığına göre Tafurlar adı verilen bir topluluğun kralı, yanında bin adamıyla Pierre L'Hermit'in çadırına gelip halkının çok aç olduğunu söyleyip ne yapacakları konusunda bir tavsiye istedi. Pierre L'Hermit bunun üzerine savaş meydanına gidip Türklerin cesetlerini toplamalarını, güzelce pişirip baharatlayınca tatlarının harika olacağını söyledi. Tafurların Kralı tüm ordusunu topladı. Sayıları on bini aşan bu dilenci ordusu Türklerin cesetlerini toplayıp derilerini yüzdükten sonra bazılarını haşlayıp bazılarını kızarttıktan sonra karınlarını doyurdu. İbnü'l-Kalânîsî de Haçlıların yiyecek kıtlığından ölümleri yiyecek hale geldiklerini aktarmaktadır. a.mlf, *Şam Tarihine Zeyl*, s. 4; İbnü'l-Adim, *a.g.e.*, s. 92. Dana Carleton Munro, *Letters of The Crusaders*, (Philadelphia: Department of History of the University of Pennsylvania, 1902), s. 9; Krey, *The Accounts of Eye-witnesses*, s. 276; Edward Peters, *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials*, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998), s. 293; William of Malmesbury, *Chronicle Kings of England*, çev. J. A. Giles, D.C.L., (London: H. G.

Bir gün, liderlerimiz ızdırap ve keder içinde ne yapacaklarını bilmez halde iç kalenin önündeki dağda toplanmışken Stephen adında bir rahip²⁰⁶ öne çıkıp şöyle dedi: “Lortlarım, şayet hoşunuza giderse gördüklerime dair anlatacaklarımı dinleyin. Bir gece, Rab İsa Mesih’inimizin Annesi Aziz Meryem Kilisesi’nde uzandığım sırada dünyanın Kurtarıcısı, annesi Meryem, ilk havarisi Petrus’la birlikte bana göründü. Rab, karşımda durup bana şöyle dedi: ‘Stephen, beni tanıdın mı?’

“Ona şöyle cevap verdim: ‘Hayır.’

“Bu konuşma esnasında başının üstünde berkemal bir Haç gözüktü. Efendimiz bana tekrar sordu: ‘Stephen, beni tanıdın mı?’

“Ben de şöyle yanıt verdim: ‘Başınızın üzerinde, Kurtarıcımızın benzer bir haç görmem haricinde tanıyamadım.’

“Rab bana şöyle dedi: ‘Ben sizin Kurtarıcınızı.’

“Hemen ayaklarına kapanıp bizleri Antakya’da köşeye sıkıştırmış şu melun ırkın ablukasına karşı bizlere yardım etmesi için ağlaya ağlaya naçizane yalvardım. Rab, yakarışlarıma şöyle cevap verdi: ‘Size çok yardım ettim, ayrıca muazzam ölçüde yardıma da devam ediyorum. Dahası İznik şehrini almanıza ve tüm savaşlarınızı kazanmanıza müsaade ettim. Hatta seni dahi buraya getirip Antakya muhasarasının neden olduğu meşakkatlerin ızdırabını sizinle beraber çektim.’²⁰⁷ Üstüne üstlük seni muazzam bir çabayla tam vaktinde, sağ salım Antakya’ya ulaştırdım. Lakin çoğu Hristiyan, putperest

Bohn, 1847), s. 380; Anonim, *The Chanson D’Antioche: An Old-French Account of the First Crusade*, çev. Susan B. Edginton ve Carol Sweetenham, (Surrey: Ashgate, 2011), s. 200.

Bununla birlikte Antakya önlerinde ya da şehir ele geçirildikten sonraki yamyamlık hadiseleri diğer Latin kaynaklarda zikredilmemektedir. Radulphus, yaşanan şiddetli açlığın yanında dizanteri salgınından da söz etmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 102.

206 *Gesta*’da bu rahibin adı zikredilmez. Tudebodus ve Raimundus ise Stephen adını vermektedir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 116; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 102.

207 Hill, hem *Gesta*’nın adı bilinmeyen yazarının hem de Tudebodus’un, Stephen’in gördüğü görüntülerde Tanrı’nın İznik’i Haçlılara bahsettiğini belirttikleri ifadelerinde aslında Peter Bartholomews’nun gördüğü görüntülere ait ifadeleri kullandıklarına dikkat çekerek bunun tek açıklamasının iki yazarın da ortak kaynak olarak Raimundus’u kullandıklarını ortaya koyduğunu vurgular. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 74.

kadınlarla yatmak gibi sayısız habis eylem ifa etti; bunun sonucu muazzam pis koku cennete kadar yükseldi.'

"Ardından güzel Meryem ve Kutlu Havari Petrus, Mesih'in ayaklarına kapanıp ızdırap içindeki Hristiyanların hayatta kalmasına yardım etmesi için ona yakarıp şöyle dediler: 'Efendimiz, uzun zamandan beri bu putperest milletler kiliselerimize el koyup içlerinde ağza alınmayacak fenalıklar işlediler. İşin doğrusu düşmanlar, Hristiyanlar eliyle def edilirse Cennet'teki melekler büyük mutluluk duyacaklardır.'

"Netice olarak Rab bana şu talimatı verdi: 'Stephen, halkıma söyle, bana dönsünler ben de onlara döneyim ve beş gün içinde Hristiyanlara olabilecek en büyük yardımı göndereyim. Her gün tüm ordu *Congregati sunt* ilahisini söylesin. Ayrıca Hristiyanlar günahlarının kefareti için ödesin. Bunun için kiliselerde yalınayak ayin yürüyüşü yapsınlar ve yoksullara sadaka versinler.'²⁰⁸ Papazlar ilahiler söyleyip dualar etsin ve Mesih'in kanı ve bedeniyle komünyon ayini yapsınlar. Ardından harbe başlasınlar, ben de onlara, Aziz George, Aziz Theodore, Aziz Demetrius ve Kudüs yolunda ölen tüm hacıların yardımlarını ihsan edeceğim.'

"Efendimiz hakikaten bana böyle söyledi. Ey lortlarım! Şayet bu görüntünün gerçekliğinden şüphe duyuyorsanız yüksek bir kuleye çıkıp aşağıya atlayayım.²⁰⁹ Şayet sağ kalırsam dediklerimin doğru olduğuna inanırsınız. Ancak şayet bir şekilde yaralanırsam ister boynumu vurun ister beni ateşe atın." Adhémar bu imtihanları men edip bir İncil ve bir Haç getirilmesini emretti; ardından Stephen'a dediklerinin doğruluğu için yemin ettirdi.

Bu bilgiden sonra tüm liderler o saat toplanan konseyde ne ölümden kaçmak ne de canlarını korumak için hayatta oldukları sürece hiçbirinin Antakya'dan kaçmayacağına yemin ettiler. Bildirildiğine göre bu yemini ilk olarak Bohemund'un etti, Dük Godfrey, Flander Kontu

208 Bu ilahi hem *Gesta*'da hem de Tudebodus'ta zikredilir; bunun dışında Raimundus da aynı ilahiden söz eder. Hill böylesi dini jargonun basit bir Norman şövalyesi tarafından bilinmesinin pek olası olmadığı, dolayısıyla Raimundus'un yine ortak kaynak olduğu görüşündedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 75. krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 117.

209 Raimundus, Stephen'in aynı önerisini kullansa da boynunun vurulması seçeneğini kullanmaz. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 104.

Robert ve diğer lortlar da onu takip ettiler.²¹⁰ Tancred de aynı şekilde beraberinde kırk şövalyesi olduğu müddetçe ne Antakya şehrinde ne de Kudüs yolculuğundan vazgeçmeyeceğine söz verdi. Bu yemin haberi tüm Hristiyan ordusunun moralini muazzam derecede yükseltti.

Antakya'yı ele geçirmemizden evvel Havari Aziz Andreas, ordumuzdaki hacılardan biri olan Peter Bartholomeus'ya görünüp ona şöyle hitap etti: "Güzel insan, ne yapıyorsun?"

Bartholomeus şöyle sordu: "Peki, sen kimsin?"

"Ben Aziz Andreas'ım," diye cevap verdi aziz ziyaretçi. "Evladım, şu hakikati iyi dinle: Antakya'ya vardikten sonra Aziz Petrus Kilisesi'ne gidecek olursan, Kurtarıcımız İsa Mesih'in, çarmıhta asıldığı sırada onu yaralayan mızrağını bulacaksın." Andreas bu sözleri der demez gözden kayboldu.

Aziz Andreas'un ikazlarını birilerine anlatmaktan korkan Peter Bartholomeus, bunları hacılarımıza bildirmedi; zira gördüğünün hayal olduğuna kanaat getirmişti. Çok geçmeden Aziz Andreas tekrar görünüp şöyle sordu: "Talimatlarımı hacılara neden bildirmedin?"

"Efendim, buna kim inanır?" diye yanıtladı Peter.

Aziz Andreas dakikalar içinde Peter'ı alıp Antakya'ya, mızrağın saklı olduğu yere götürdü. Aziz Andreas, mızrağı yerden çekip Peter'ın avuçlarına bıraktı. "Bak şuna," dedi. "Bu, Efendimiz İsa Mesih'in mızrağı, kardeşim Aziz Petrus'la beraber onu buraya gömmüştük. Bak ona." Aziz Andreas mızrağı tekrar yerine koyduktan sonra Peter, Bartholomeus'ya şöyle dedi: "Orduya dön."

"Efendim! Surların üstünde beni gördükleri an öldürecek Türkler varken nasıl gidebilirim?" diye sordu Peter.

Havari şöyle buyurdu. "Git ve korku çekme." Peter bunun üzerine Antakya'dan ayrılmak üzere yola koyuldu ve Türk nöbetçiler ona hiçbir şey demedi.²¹¹

210 Dikkat edilirse Tudebodus, Kont Raymond'ın adını yemin edenler arasında saymamıştır. Raimundus ise isim vermeden prenslerin yemin ettiğinden söz eder. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 104.

211 Bu görüntü Raimundus'ta çok daha ayrıntılı aktarılmaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 97-105. Hill, Tudebodus'un sunduğu özetin *Gesta*'dan daha iyi olduğunu belirtir. Bununla birlikte üç yazarın bu görüntüyü aktarırken neredeyse tamamen aynı söz dizimini kullanmış olmalarının kroniklerini yazarken ortak bir kaynak, yani *libellus*, kullanmış olmalarıyla izah etse de Tudebodus'un ve *Gesta*'nın isimsiz yazarının Raimundus'u kullanmış olmaları seçeneğinin de göz ardı edilemeyeceğini

İMTİHANLAR, MEŞAKKATLER VE HRİSTİYANLARIN ZAFERİ

Hâkim noktada, iç kaledeki Türkler askerlerimizi çok şiddetli sıkıştırmışlardı; günün birinde hisarlarının önündeki bir kulede üç şövalyemizin etrafını sardılar. Putperestler iç kaleden hücumla çıkıp Hristiyanlara öyle sert saldırdılar ki bizimkiler bu cesur taarruza diremedi. Yaralanan Haçlılardan ikisi kuleyi terk etti; ancak üçüncüsü Türklerin saldırılarına karşı kendisini öyle akıllıca savundu ki bir seferinde kırık bir mızrakla surların girişinde iki Türk'ü yere serdi. Gün boyunca elinde üç mızrak kırıldı. Bu şövalye, Monte Scagliosolu Godfrey'in²¹² ordusundan Hugh le Forsenet'ti.

Bohemund ve Tancred²¹³ adamlarını iç kaleye taarruza geçmeye ikna edemiyordu; zira adamları evlere kapanmış, kimisi açlık yüzünden kimisi Türklerden korktuklarından dolayı savaşmak istemiyordu. Bu avareliğe muazzam derecede hiddetlenen Bohemund, derhal Yağısıyan'ın ikametgâhlarının ateşe verilmesini emretti. Haçlılar, sert rüzgârın şiddetlendirdiği devasa alevleri görünce alabildikleri ganimetlerle evleri terk edip bazıları iç kalenin önündeki dağa doğru, bazıları Raymond Saint-Gilles'in kapısına ve diğerleri de Dük Godfrey'in kapısına koştu; böylelikle herkes kendi birliğine döndü. Yangın esnasında Bohemund ziyadesiyle sıkıntılıydı; zira yangın felaketi gecenin üçüne dek sürüp iki bin evle kiliseyi kül ettiği için Aziz Petrus ve Azize Meryem kiliselerinin de yanacağından

ekler. Bize göre ikinci seçenek daha makuldür ve bu da Raimundus'un en erken kaynak olduğunun ispatıdır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 77.

212 Bu kişi Dorylaion Savaşı'nda öldürülmüştü. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 78.

213 *Gesta*'da sadece Bohemund'u zikredilir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 120.

korkmuştu.²¹⁴ Gecenin ortasında rüzgâr duruldu ve yangın yavaş yavaş, için için yanan yığıntılara dönüştü.

İç kaledeki Türk kuvveti Antakya içinde gece gündüz bizlerle savaşıyordu, sadece silahlarımızın gücüyle onları uzak tutabiliyorduk. Bir keresinde tepeden tırnağa altın zırhla kaplı dört emir, aynı şekilde diz eklemlerine dek altın zırhla kaplı atlarını sürerek Türklerle birlikte dışarı çıktı. Ne ekmeklerini yemeye ne de sularını içmeye vakit bulamayacak derecede bunalan askerlerimiz bu manzara karşısında öyle etkilenmişlerdi ki artık daha fazla dayanamadılar.²¹⁵ Bu nedenle dağla kendileri arasına bir duvar dikip güvenliklerini sağlamak için hisara benzer bir kale ve savaş araçları inşa ettiler.

Bir başka Türk topluluğu diğerlerinden ayrı olarak Antakya civarında bir vadide ordugâh kurmuştu. Karanlık çökünce batı yönünde semada bir ateş görüldü ve hem Türkler hem de Hristiyanları hayrette bırakarak Türk askerlerinin arasına düştü. Şafak sökerken hâlâ bu ilahi ateşin dehşetinde olan Türkler bir öteye bir beriye kaçıyordu. Ancak yine de bizi Antakya'da öyle çepeçevre kuşattılar ki hiç kimse geceleyin gizliden gizliye içeri girmeye ya da dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu. Böylelikle başka putperestler, Tanrı'nın ve Kutlu Hristiyanlığın düşmanları tarafından ablukaya ve baskı altına alınmıştık. Askerleriyle orada bulunan Kudüs Emiri, halkıyla beraber gelen Şam Kralı ve Halep Kralı'yla adamlarının haricinde sayıları üç yüz altmış beş bin kişiydi.²¹⁶

214 Yangın, 12 Haziran 1098'de başlamıştı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 78. Willermus'a göre de soyluların kaçmayı düşündüğü şartlarda diğer askerler de saklandıkları yerlerden çıkmıyordu. Bunun üzerine Bohemund şehrin değişik yerlerini ateşe verip askerleri saklandıkları yerlerden çıkmaya zorladı. Gittikçe büyüyen bu yangında şehrin büyük bölümü ve çok sayıda kilise yandı. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 253-254; Ralph of Caen, *a.g.e.*, s.98-100. Robertus Monachus'a göre gece yarısına dek süren bu yangında iki bin ev ve kilise yanmıştır. Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 164.

215 Haçlıların gözü önünde at sürüp meydan okuyan Türk emirlerden *Gesta*'da söz edilmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 121.

216 Haçlı Seferleri'nin bir diğer tartışmalı yönü ise, sefere katılanların ve karşılaştıkları Müslüman ordularının sayılarıdır. Dönem kaynaklarında birbirinden çok farklı sayılar kaydedilmiştir. Örneğin Willermus, İznik önlerinde Haçlıların sayısını kadın erkek altı yüz bin yaya ve yüz bin süvari olarak vermektedir. Albertus Aquensis, Haçlı Ordusu'nun sayısı dört yüz bin, İznik'in kuşatıldığı haberini alan

Sonuç olarak bu kâfir Tanrı düşmanları bizi Antakya'ya öyle hapsedti ki halkımızdan pek çok kişi fahiş fiyatlar yüzünden açlıktan öldü. Ufacık bir somun ekmek bir altın bezanttı, şarabın fiyatını ise söylemem imkânsız, zira bir testi bile yoktu. Bir tavuk on beş solidiye, tek yumurta iki solidiye satılıyordu; tek ceviz bir dinara geliyordu, üç-beş fasulye tanesi bir dinar ediyordu; ufak bir keçi altmış solidi değerindeydi. Bir keçinin karnı iki solidiydi, bir koç kuyruğunun fiyatı üç ila dokuz dinar arasında değişiyordu. Küçük bir deve dili dört solidiye geliyordu. Haçlılar aynı şekilde atların ve merkeplerin etlerini yiyip satıyordu. İncir ve asma yapraklarını, ağaç yapraklarını suda haşladıktan sonra yiyorlardı. Bazıları, beş-altı yıllık kurumuş at, merkep, deve, öküz, vahşi boğa postlarını bir gün iki gece suda beklettikten sonra kaynatıp yiyordu.²¹⁷ Mesih adına ve Kutsal Kabri kurtarma yolculuğu için pek çok sıkıntı ve meşakkat çekildi; işin doğrusu nakledebileceğimden çok daha fazlası yaşandı. Bizler, Tanrı'nın hizmetkârları olarak yirmi altı gün boyunca böyle meşakkatlerin yanı sıra açlık çektik.²¹⁸

Kılıçarslan'ın komutasındaki Müslümanların sayısını ise beş yüz bin olarak vermektedir. Fulcherius ise "Kutsal yolculuk için evlerinden ayrılanların hepsi şu anda aramızda bulunsaydı şüphesiz altı milyon savaşçımız olurdu," demektedir. Bir başka dönem tarihçisi Urfalı Mateos'a göre Kürboğa'nın ordusu sekiz yüz bin atlı, üç yüz bin piyadeden oluşmaktadır. İbn Kesir'e göre ise Haçlıların sayısı bir milyondur. Türk tarihçilerinden Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Keşiş Pierre'in ordusunun yüz bin, ardından gelen asıl kuvvetlerin yedi yüz bin kişi oldukları, Mükrimin Halil Yinanç ise altı yüz bin kişi olduklarını kaydetmiştir. Modern tarihçiler bu sayıları oldukça aşağıya çekme eğilimindedirler. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 112; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:61; Fulcherius Carnotensis *a.g.e.*, s. 66; Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 196-197; İbn Kesir, *el-Bidâye*, s. 12:304-305; Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, *İslâm Tarihi*, der. Ziya Nur Aksun, (Ankara: Ötügen Neşriyat, 2011), s. 2:52; Yinanç, *Türkiye Tarihi*, s. 1:200; Runciman, *a.g.e.*, s. 1:263-7; France, *Victory in the East*, s. 141-2; Demirkent; *Urfa Haçlı Konluğu Tarihi*, s. 1:7-12.

217 Hill, yiyecek fiyatları konusunda en tafsilatlı bilginin Tudebodus'ta olduğunu vurgulayarak yazarın ne Raimundus'ta ne de *Gesta*'da yer almayan birkaç fiyatı daha eklediğinin altını çizerek. Albertus'un da yiyecek fiyatları konusunda Tudebodus'u kopya ettiği ortaya çıkmaktadır; zira derilerin kaç yıllık olduğu ve nasıl pişirildiklerine dair ayrıntılar sadece Tudebodus'ta mevcuttur. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 80; krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 121; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 108.

218 Albertus da surlar içinde kapana kısılan Haçlı Ordusu'nun muazzam bir açlıkla boğuştuğunu anlatmaktadır. *Historia Ierosolimitana*'da verilen rakamlara göre açlık

Ordumuzun başı²¹⁹, prenslerimizin Antakya ele geçirilmeden önce kendilerine önder olarak seçtikleri utanmaz Stephen de Blois, hastalık yalanıyla rezil biçimde İskenderun adında bir başka kampa çekildi.²²⁰ Bizler ise Antakya'da muhasara altında canlarımızı kurtaracak yardımdan yoksun halde her gün onun, elinden geldiğinin en

sırasında bir at, eşek, inek ya da sığır kellesi bir Bizans sikkesi, bu hayvanların kullağı ya da ayağı altı peni ediyordu. Bunları bulamayanlar evlerde buldukları, üç ila altı yıldır çürüyüp sertleşmiş deri parçalarını çiğniyor, hayvan derilerini baharatla pişirip yiyorlardı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:157-158; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 157.

- 219 Görüldüğü üzere Tudebodus da Raimundus ve Albertus gibi Stephen de Blois'nin Haçlıların genel komutanı olduğunu iddia etmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. I, s. 60; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 110. Mezkur kronikçilerin, bilhassa seferin bizzat görgü şahidi olan Tudebodus ve Raimundus'un diğer kroniklerde değinilmeyen bu bilgiyi neye dayandırdıkları bilinmemektedir. Öte yandan eserin önceki bölümlerinde müellifin bizzat herhangi bir başkomutan olmadığını yazdığını da unutmamak gerekir.
- 220 Kürboğa'nın ordusunun büyüklüğünü gören Haçlı liderlerin en önde gelenlerinden Stephen de Blois, kendini İskenderun'da güvende hissetmeyip dönüş yoluna çıktı. Bu esnada İmparator Alexios, Haçlılara yardım için büyük bir ordu toplamış, Antakya'ya doğru yola çıkmıştı. Ancak yolda karşılaştığı Stephen de Blois, Frankların yiyeceklerinin tükendiğini, iç kalenin Müslümanların elinde olduğunu, Kürboğa'nın ordusunun azametini anlatıp arkadaşları henüz ölmemişse bile sonlarının çok yakın olduğunu söyleyerek İmparator'u geri dönmeye ikna etti. Bunun üzerine İmparator, Kürboğa'nın Antakya'yı fethetiktikten sonra Bizans üzerine hücumla geçebileceğini hesap edip yol üzerindeki tüm kaleleri yakarak geri döndü. Albertus Aquensis'in sadece birkaç cümleyle geçiştirdiği bu kaçış için Guibertus Novigenti dışında neredeyse tüm kronik yazarları oldukça aşağılayıcı ve hakaret dolu ifadeler kullanmış, Stephen'i korkaklıkla suçlamışlardır. Bununla birlikte her nedense Guibertus Novigenti, Stephen'in kaçışıyla ilgili çok daha mutedil ifadeler kullanmış, hatta bu durumu izah çabasına girmiştir. Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 121-122; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:142. Fulcherius, Stephen de Blois'nin asil biri ve ordudaki en güçlü kişi olduğunu, ayrılışının herkesi üzdüğünü belirtmektedir. Ancak diğer kaynakların aksine Stephen'in İskenderun'da değil, doğrudan deniz yoluyla Fransa'ya döndüğünü aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 80-81; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 206-207. Radulphus ise Stephen'in Tarsus'a gittiğini kaydetmiştir. Bunun yanında Stephen de Blois'yle birlikte Normandiya Kontu Robert'in da Lazkiye'ye gittiğini iddia etmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 84. Haçlıların yaşadığı bu en büyük ihanetin doğrudan, kimi kroniklerde Haçlıların lideri olarak kaydedilen Stephen de Blois tarafından gerçekleştirilmesine karşın, tüm kroniklerde Bizans İmparatoru'nun ve hatta Tatikios'un ihanetle, korkaklıkla suçlanması ilginçtir. Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 121-122.

iyisiyle bizlere yardıma geleceğini bekliyorduk. Ancak Türklerin etrafımızı sarıp muhasaraya aldığı haberini alan Stephen gizlice yakınlarındaki bir dağa çıkıp düşmanın uçsuz bucaksız çadırlarına şöyle bir göz gezdirmiş ve nihayetinde bir kuytuya çekilmiş. Bir anda dehşete kapılıp ordusuyla utanç verici bir şekilde apar topar kaçmış. Ordugâhına varır varmaz tüm eşyalarını toplamış ve korka korka telaşla geri dönmüş. Daha sonra Philomelium'daki²²¹ Alexios'a gelip ona gizli gizli şöyle nakletmiş: "Doğruları siz de bilmelisiniz. Antakya düştü, ama iç kale alınamadı; adamlarımızın hepsi öyle ağır bir kuşatma altındalar ki bence şimdiye dek Türkler hepsini öldürmüştür. Sizi ve ardınızdakileri de bulmasınlar istiyorsanız olabildiğince çabuk geri çekilin."

Daha sonra bunlardan korkan Basileus, Bohemund'un kardeşi Guy'u²²² ve diğerlerini huzuruna çağırıp şöyle sordu: "Efendiler, ne yapacağız? İyice düşünün. Tüm askerlerimiz şiddetli bir muhasarada hapsolmuş, hatta belki de şu anda ya Türklerin ellerinde ölmüş yahut tutsak edilmişler; en azından bu bedbaht kont ve rezil kaçak öyle anlatıyor. Arzu ederseniz tıpkı müttefiklerimiz gibi tez elden ölmektense şimdi çabucak geldiğimiz yoldan geri dönelim."

Pek kıymetli şövalye Guy ve beraberindeki herkes bu yalanları duyunca ağlamaya, çığlık atmaya ve deli gibi göğüslerini yumruklamaya başladı. Sonra Hristiyanlar hep bir ağızdan yakarmaya başladı: "Ah! Ey Baba, Oğul ve Kutsal Ruh! Bunun olmasına nasıl izin verirsin? Yolculuğu ve Kutsal Kabrin özgürlüğe kavuşmasını neden bu kadar erken terk ettin? Muhakkak ki şayet bizlere söylenen bu sözler doğruysa öyleyse bizler ve tüm Hristiyanlar da seni terk edeceğiz; bundan böyle ne seni aklımıza getireceğiz ne de birimiz bile adını anma cüretini gösterecek." Bu haberler ordunun üstüne öyle kasvetli bir matem havası çöktürmüştü ki hiç kimse, yani ne başpiskoposlar, piskoposlar, papazlar, rahipler ne de kilise mensubu olmayanlardan herhangi biri günlerce İsa Mesih'in adına dua etme cüretini göstermedi.

221 Günümüzde Akşehir. Görüleceği üzere Alexios, Haçlılara söz verdiği üzere ordusuyla yoldadır.

222 Robert Guiscard'ın diğer karısından olan oğlu; dolayısıyla Bohemund'un üvey kardeşidir.

Ağlayıp göğsünü yumruklayan, ellerini sıkıp ağıt yakan Guy'u kimse teskin edemiyordu: "Yazıklar olsun bana! Tüm dünyanın onuru, şanı; kâinatın korkup sevdiği Bohemund'un başına neler gelmiş! Heyhat! Ne büyük acı! Senin o pek dürüst, her şeyden çok gıpta ettiğim yüzünü bir daha göremeyeceğim. En iyi dostum, efendim, senin uğruna ölemeyecek miydim? Neden doğarken ölmedim? Kader neden bana böyle kederli bir günü yaşattı? Neden denizlerde ölmedim ki? Neden attan düşüp boynumu kırarak birden ölmedim ki? Keşke mesut bir şekilde şehadete erişebilseydim, keşke senin pek şanlı ölümünü görebilseydim."²²³

Bu feveranın ardından herkes, teselli etmek ve ağıtlarına son vermesini istemek için onun yanına koştu. Guy nihayet kendini toparlayıp şöyle dedi: "Muhtemelen hepiniz, bu kepaze yaşlı şövalye, Stephen'a inanıyorsunuz. Dinleyin beni, ben şimdiye dek bu adamın hiçbir askeri başarısını duymadım. Lakin şimdi tıpkı habis ve sefil bir adam gibi rezil biçimde korka korka kaçmış. Ne rezillikler anlatırsa anlatsın yakında yalan olduğunu öğreneceksiniz."

Bu esnada Alexios askerlerine şu emirleri verdi: "Gidin ve bu topraklardaki herkesi Bulgar diyarına²²⁴ götürün, ganimeti alın ve Türkler geldiklerinde hiçbir şey bulamasın diye her şeyi yakın." Bizimkiler istemeye istemeye, ızdırap içinde, acı çekerek diğerlerinin arkasından geri döndüler. Hastalıktan dolayı bitap düşen pek çok hacı askerlere yetişemedi ve yol boyunca kendilerini yere bıraktı; ancak diğerlerinin tamamı Konstantinapol'e döndü.²²⁵

223 Hill, Guy'un ağıtının edebi bir unsur olduğu, Davud'un oğlu için ağıtını çağrıştırdığı ve Heinrich von Sybel'in belirttiği gibi basit bir şövalyenin yazamayacağı kadar edebi, şairane, harikulade olduğunu vurgulamaktadır. Peter Tudebode, *ag.e.*, s. 82.

224 Albert of Aachen, *ag.e.*, s. 1:164. Anna'ya göre de Alexios'un Antakya'ya yardıma gitmemesinin nedenlerinden biri, kurtuluş ümidi kalmayan Haçlıların canlarını kurtarıp kaçmayı düşler olmalarıydı. Anna Komnena, *Alexiad.*, s. 340.

225 Alexios'un geri dönmesi, Bohemund'un onu yardım anlaşmasını ihlal etmekle suçlamasına ve bunun sonucu olarak Antakya'nın İmparator'a değil kendisine teslim edilmesi gerektiği iddiasına neden olmuştur. Öte yandan Bizans bakış açısıyla da Bohemund'un Antakya'ya el koyması, Haçlıların ettikleri bağlılık yeminin ihlali-dir. Bu nedenle Anna Komnena'nın Tatikios'un Antakya kuşatmasını terk etme nedeni olarak Bohemund'un tehditlerini sebep göstermesi, tüm bunların Norman Kontu'nun planı olduğunu akla getirmektedir.

Bu süre zarfında bizler Antakya'da, Havari Aziz Andreas'ın kendisine gelip İsa Mesih'in Mızrağı'nı ve mızrağın yerini gösterdiğini anlatan Peter Bartholomeus'nun haberini duymuştuk. Ardından Peter, Raymond Saint-Gilles'e gelip ona, Mızrağın saklı olduğu Aziz Petrus Kilisesi'ne gitmesini söylemiş. Raymond bu haberi duyunca sevinç içinde kiliseye geldi ve Peter ona, kilisedeki koro kapısının sağ tarafındaki yeri gösterdi. On iki adam sabahtan akşama dek orada derin bir çukur kazdılar ve Peter, haziranın on dördünde, aynen Aziz Andreas'ın ona izhar ettiği gibi İsa Mesih'in Mızrağı'nı buldu. Muazzam bir sevinçle mızrağı oradan alıp *Te Deum laudamus* ilahisini söyleyerek neşeyle mihraba taşıdılar. Böylece şehri inanılmaz bir sevinç ve mutluluk dalgası sardı. Keşfin haberi duyulunca Frenk ordusu mızrağı görebilmek için Aziz Petrus Kilisesi'ne geldi. Aynı şekilde Rumlar, Ermeniler ve Süryaniler de bağıra bağıra "*Kalo Francia fundari Christo exsi*" diyerek ve Kyrie eleison (Efendimiz bize merhamet et!) ilahisini söyleye söyleye geldiler.²²⁶

Bu hadiselerden sonra tüm Haçlılar bir konsey toplayıp Türklerle nasıl harp edeceklerine karar verdiler. Ancak evvela Kürboğa'ya ve Tanrı'nın düşmanlarına bir elçi gönderip onlara şu soruları sorması fikrinde mutabık kalındı: "Hristiyan topraklarına neden girdiniz?" Böylelikle Pierre L'Hermit ve tercüman olarak da Herluin'de karar kılıp onlara şöyle talimat verdiler: "O melun Türklere gidip onlarla

226 *Gesta*, kilisede kazı yapanların sayısını on üç olarak vermesine rağmen Peter Bartholomeus'dan bahsetmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 126. Bu hikâyenin en tafsilatlı anlatımı Raimundus'tadır. Zira Raimundus belirtilen on üç kişiden biri ve bizzat haçı bulup çıkaran kişidir. Bununla birlikte haçın gerçekliği her zaman için tartışma konusu olmuştur. Öyle ki Raimundus'un eserinin neşrini yapan Hill, tüm yaşananların kurmaca olduğu ve planlayıcısının da bizzat Raimundus olduğu görüşündedir. Bu konuda dönemin İslâm kaynakları da aynı görüştedir. Kutsal Mızrak hadisesinin tüm dönem kaynaklarına göre ayrıntılı değerlendirmesi için bkz. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 41-47. Bununla birlikte Kutsal Mızrak hadisesinde Peter Bartholomeus'nun İsa'yı gördüğünü iddiasını Edginton'ın, "aşırı açlık ve Haçlıların bilmedikleri bitkileri yemesinin halüsinasyonlara ve rüyalara" yol açabileceği şeklinde izahı, çağdaş kroniklerde bile sert eleştirilere, hatta "sahtekârlık" ithamlarına maruz kalan bir olayı dahi Batılı tarihçilerin mantıki bir temele oturtma çabasına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:165; Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 118-119.

bilgece görüşün ve neden mağrur biçimde biz Hristiyanların topraklarına girdiklerini sorun?” Sonra da şöyle sorun: “Halkımızın çoğunun neden buraya geldiğinizi merak ettiğini biliyor musunuz? Belki de Hristiyanlığı kabul edip bizlerin iman ettiği gibi Bakire Meryem’den doğmuş tek Rabbe iman etmeye gelmişsinizdir. Şayet bundan başka bir fikirle gelmişseniz büyük küçük tüm liderlerimiz sizlerden, Kutlu Havari Petrus’un uzun zaman evvel İncil’i öğütlediği, Hristiyanlık dinini hâkim kıldığı ve ardından ilk piskopos olarak seçildiği, Tanrı’nın ve Hristiyanların bu topraklarını bir an evvel terk etmenizi istirham ediyor. Şayet ricalarına uyarsanız önderlerimiz tüm mallarınızla; yani at, katır, merkep, deve ve koyunlarınızla dönmenize izin verecekler, hatta bu topraklardan götürmeyi arzu ettiğiniz sığırları ve diğer tüm teçhizatı da almanıza müsaade edecekler.”²²⁷

227 Keşiş Pierre’e bu görevin verilmesi ve Albertus Aquensis’in Keşiş Pierre hakkındaki sözleri, muhtemelen kuşatma sırasında ordudan kaçma teşebbüsünde bulunan Pierre’in kaybettiği itibarını tekrar vermeye dönüktür. *Gesta*’ya ve Willermus’a göre Pierre’in yanında Herluin adında biri daha vardı ve iki kişilik bu heyet mağrur bir şekilde Kürboğa’dan koşulsuz biçimde muhasarayı kaldırıp gitmesini istemiştir. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 126-127. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 257-258. Fulcherius da aynı görüşü savunmaktadır. Carnotensis’e göre Haçlılar kaleden çıkışlarını tamamladıklarında Kürboğa tekliflerini kabul etmeye hazır olduklarını bildirmiş, ancak bu kez Haçlılar tarafından reddedilmiştir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 87-89.

Historia Ierosolimitana’ya göre Pierre L’Hermit, Kürboğa’ya iki teklif sundu. İlk olarak Kürboğa’ya “kâfir inançlarını bırakıp” Hristiyanlığa geçmesini, bu takdirde tüm Haçlı konduklarının onun emrine girip Antakya’yı teslim edeceklerini söyledi. Kürboğa bu teklife kesinlikle yanaşmayınca Pierre L’Hermit bu defa diğer teklifini sundu. Buna göre Kürboğa ordusundan yirmi genç şövalye seçecek, bu askerler Haçlılar arasından seçilecek yirmi şövalyeyle düelloya tutuşacaklardı. Hristiyanlar kaybederlerse şehri Kürboğa’ya bırakıp sorun çıkartmadan memleketlerine döneceklerdi, aksi takdirde Müslümanlar kuşatmayı kaldırıp geri döneceklerdi. Albertus Aquensis’e göre Kürboğa bu öneriyi de reddedip beraberinde getirdiği sayısız zinciri ve prangayı göstererek genç kızları ve erkekleri kölesi yapacağını, diğerlerini de kılıçtan geçireceğini söyledi. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:166-167. Ralph of Caen, *a.g.e.*, 103. Raimundus Aguilers, düello teklifinin beşli ya da onlu grupların çarpışması önerisi şeklinde olduğunu bildirmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 114. İslâm kaynaklarında ise düello teklifinden bahsedilmez, aksine Haçlıların tek isteği ülkelerine sağ salım dönebilme iznidir. İbnü’l-Esir, *el-Kamil*, s. 10:231; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 187.

Bunun üzerine Pers sultanının ordusunun komutanı Kürboğa, huzurundaki kibirli tüm emirleriyle birlikte küstahça şöyle cevap verdi: “İşin doğrusu ne Tanrınızı ne de Hristiyanlığınızı isteriz; sizi ve tüm inançlarınızı kesinlikle reddediyoruz. Sizce bunca yolu, aklınıza gelebilecek büyük küçük tüm soyluların, kadın gibi topluluktan²²⁸ cesaretle koparıp aldığımız bu topraklarda hak iddia etmesi için mi geldik? Şimdi cevabımızı mı duymak istiyorsunuz? Şimdi tez elden dönün ve liderlerinize şöyle deyin, eğer tüm kuvvetleriniz boyunlarınızı büküp Türk olmayı ve Tanrınızı inkâr etmeyi kabul ederseniz tüm bu toprakları ve hatta çok daha fazlasını sizlere vereceğiz; öyle ki şehirler, kaleler, eşler ve öyle muazzam bir miras ki bundan böyle içinizden tek kişi bile piyade kalmayacak, hepiniz tıpkı bizim gibi şövalye olacak; ayrıca her daim sizlere en samimi dostumuz gibi muamele edeceğiz. Şayet bunları yapmayı reddederlerse bilsinler ki hepsi öldürülecek yahut zincire vurularak Horasan’da bizlere ve sonsuza dek tüm nesillerimize hizmet etmek üzere ebediyen esirimiz olacak.

Elçilerimiz hemen Hristiyanlara dönüp tüm bunları ve o merhametsiz insanların kendilerine nasıl cevap verdiklerini anlattılar. Bu esnada korkudan dolayı morallerin bozuk olduğu ordumuz, nasıl bir eylem planı izleyeceklerine karar verememişti. Hatta bir yanda amansız açlığa yakalanma, diğer yanda Türklerin korkusuyla felce uğrama arasında tam bir ikilem içerisindeydiler. Her şeye rağmen Hristiyanlar, Stephen adlı papaz vasıtasıyla Efendimiz İsa Mesih’in kendilerine buyurduğu, üç gün oruç, günah çıkarma, bir kiliseden diğerine ayin yürüyüşü, af dileme ve Mesih’in kanı ve etiyile bağlılıkla komünyon ayini yapma emirlerini ifa ettiler.²²⁹ Bunların dışında yoksullara sadaka verip kilise ayini de yaptılar.

Ardından Antakya surları içinde altı hat oluşturdular. İlk hatta Frenklerle birlikte Büyük Hugh (Hugh de Vermandois) ve Flander Kontu, ikinci hatta Dük Godfrey ve ordusu vardı. Norman Robert ve adamları üçüncü gruptu. Dördüncüsünde askerleriyle

228 Burada kast edilen Bizanslılardır. Latin kaynaklarında Bizans için “efemine” tabirinin kullanılması yaygındır. Bkz. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 173, 225.

229 *Gesta*, bu talimatları veren kişinin Rahip Stephen olduğunu zikretmemiştir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 129.

birlikte Kurtarıcımız İsa Mesih'in Mızrağı'nı taşıyan Le Puy Piskoposu Adhémar ve Provençal Ordusu vardı. İç kaledeki Türklerin şehre saldıracağı korkusu yüzünden Raymond Saint-Gilles, dağı savunmak için geride, Antakya'da kaldı. Beşinci hatta askerleriyle birlikte markiz oğlu Tancred, beraberinde Gaston of Béarn ve askerleri ve Poitou Kontu'nun askerleri vardı.²³⁰ Altıncıda Bohemund ve onun haçlı askerleri vardı.

Piskoposlarımız, papazlarımız, rahiplerimiz ve keşişlerimiz de rahip kıyafetlerini giymiş, orduyla beraber Antakya surlarından dışarı çıkarken ellerinde taşıdıkları haçlarla Tanrı'dan onları koruması ve tüm kötülüklerden, tehlikelerden koruması için dua edip yalvarıyordu. Diğerleriye Antakya kapısının yanındaki surlarda dikilmiş, ellerinde kutsal haçlarla istavroz çıkarıyor, orduyu kutsuyorlardı. Böylelikle savaş düzeni halinde saf tutmuş, haç işaretiyle korunan Haçlılar, eskiden *La Mahomerie* denilen kapıdan Antakya dışına doğru ilerlemeye başladılar.²³¹

Kürboğa, Frenk ordusunun art arda düzgün manevralarla Antakya'dan çıktığını görünce şöyle buyurdu: "Antakya'dan çıkmalarına izin verin, böylece asıl kuvvetlerini ele geçirebilme şansımız daha yüksek olur."²³² Büyük Hugh ve Flander Kontu'nun piyadeleri ilk çıkış yapanlardı; daha sonra her bir hat onları takip etti. Hristiyan ordusunun şehirden çıkmasının ardından Kürboğa, Frenk

230 Haçlı ordusunun savaş düzeni konusunda üç kronik -*Gesta*, Tudebodus ve Raimundus- aynı bilgileri vermektedir; ancak Tudebodus diğer iki kaynağın haricinde Gaston of Béarn ve Poitou Kontu'ndan bahseder. Bu ayrıntıyı bazı tarihçiler, Tudebodus'un Poitou birliklerinde olduğu şeklinde yorumlamaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 86.

231 Hill, din adamlarının tasvirinde her üç kaynağın neredeyse tıpatıp aynı ifadeleri kullandıklarına dikkati çekmekte, buradan hareketle yine ortak bir kaynak iması yapmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 86.

232 Raimundus, Kürboğa'nın, Haçlıların şehirden çıkışlarına müdahale ettirmediğini ve Frenklerin hücumu geçtiği sırada orağında satranç oynadığını söyler. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 114-115. Aynı iddia Radulphus tarafından da zikredilmiştir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 106.

Büyük Hugh ve Flander Kontu'nun piyadelerinin çıkışlarından bahseden tek kaynak Tudebodus'tur. Hill, müellifin sadece güncüli İtalyanların kullandığı piyade anlamına gelen *pedones* kelimesini kullandığının bilhassa altını çizer. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 86.

kuvvetlerinin azametini görünce çok endişelendi. Nihayetinde saha operasyon kumandanına, hatların önünde bir işaret ateşinin yandığını görürse derhal ricat borusunu çalmasını ve Türk kuvvetlerini geri çekmesini emretti; zira bu durumda günü kaybettiklerini anlayacaktı. Bir anda azar azar dağa doğru çekilmeye başlayan Kürboğa'nın bu hamlesi aynı şekilde ordumuz tarafından da takip edildi.²³³

Türkler sonrasında güçlerini ikiye böldüler; biri deniz tarafına doğru ilerlerken diğeri konumunu muhafaza ediyordu. Bu hamleyle ordumuzu iki birliğin arasına sıkıştırmayı umuyorlardı. Türklerin bu hamlesini gözleyince kuvvetlerimiz, Dük Godfrey'in ve Normandiya Kontu'nun askerlerinden yedinci bir hat oluşturdu ve bu hattın komutasını Kont Rainardus aldı.²³⁴ Bu kol, denizden gelen Türk birliğine karşı harekete geçti. Bunlarla çatışmaya giren Türkler ok saldırısıyla ağır kayıplar verdirdi. Diğer birliğimiz nehirle dağ arasında, yaklaşık üç kilometre ötede saf tutmuştu. İkinci Türk kolu konumlarını terk edip ilerlemeye ve adamlarımızın etrafını sararak mızrak ve ok yağdırarak askerlerimizi yaralamaya başladı.

Ayrıca dağlardan bembeyaz atların üstünde, ak sancaklarını sallayarak gelen muazzam bir ordu görüldü. Kuvvetlerimiz bu orduyu görünce en başta afalladı, ancak daha sonra bunların, aynı Papaz Stephen'in önceden söylemiş olduğu İsa'nın yardım kuvvetleri olduğunun farkına vardılar. Bu semavi ordunun komutanları Aziz Georgius, Kutlu Demetrius ve Kutlu Theodore'du.²³⁵ Çoğu Hristiyan bunu gördüğü için bu bilgi artık gayet muteberdir. Deniz tarafındaki Türkler daha fazla direnemeyeceklerini fark edince

233 Hill, Kürboğa'nın bu talimatlarının Haçlılarca bilinmesinin olanaksız olduğu, dolayısıyla bu bilginin büyük ihtimalle kurgu olduğu görüşündedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 87.

234 Raimundus, eserinde ilkin altı hattan bahseder bu yedinci hatran söz etmez; ancak hemen sonrasında oluşturulan sekiz hatta beş hatlık ilahi yardım geldiğini ekleyerek kendisiyle çelişir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 113,116.

235 *Gesta*, bu ilahi yardımın Aziz Stephen'in vaadi olduğundan bahsetmez. Tudebode, *Gesta'da* adı geçen azizlerden Mercurius'un yerine Theodore'yi eklemiştir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 130. Raimundus bu yardıma ek olarak "hoş bir sağanak" yağdığını ve bu sayede askerlerin dinçleştiklerinden bahseder. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 116.

ordugâhtakilerin kaçışını hızlandırırsın diye çayırları ateşe verdiler. Türkler işaret ateşini görünce durumu anlayıp ele geçirdikleri tüm ganimetle kaçmaya başladılar.

Askerlerimiz yavaş yavaş, muazzam bir direnişle karşılaştıkları Türk çadırlarına doğru çarpışa çarpışa ilerliyordu. Dük Godfrey, Flander Kontu ve Büyük Hugh, Türk kuvvetlerinin yoğunlaştığı nehir kıyısı boyunca at sürdüler. Haç işaretiyle korunan bu birlik, Kürboğa'nın kuvvetlerine koordineli ilk saldırıyı gerçekleştirenler olmuştu. Bu hücumu gören diğer hattımız da düşmana saldırdı. Türkler ve diğer putperestler bağırmaya başladı; bizimkiler ise Tek ve Gerçek Tanrı'ya yalvarıp atlarını düşmana doğru mahmuzladı. Böylelikle İsa Mesih'in ve Kutsal Kabrin adı savaşa dâhil olmuş ve Tanrı'nın yardımıyla Hristiyanlar kâfirleri alt etmişti.

Şaşakalan Türkler kaçışmaya başlayınca adamlarımız onları hemen arkalarından çadırlarına dek kovaladı. İsa'nın şövalyeleri olan askerlerimiz, ganimet arayışından ziyade dini coşkuyla onları ta Asi Nehri'ne ve Tancred'in hisarına dek takip etti.²³⁶ Türkler çadırlarından başka geride altın, gümüş, pek çok ziynet eşyası, koyun, sığır, at, katır, deve, zahire, şarap, un ve refahımız için gerekli diğer mallardan bolca bırakıp kaçtılar.²³⁷ Türkler karşısındaki zaferimizi duyan civarın Ermeni ve Süryani sakinleri dağın etrafını kuşatıp Türklerden yakalayabildiklerini öldürüp yok ettiler.²³⁸ Antakya'ya

236 Hill, *Gesta*'nın ve Tudebodus'un, Haçlıların ganimet için durmamalarından bahsetmelerinin dikkate değer olduğu görüşündedir. Zira bu talimatın Peter Bartholomeus tarafından verildiği bilgisi Raimundus'ta yer almaktadır. Hill, bu durumu, *Gesta* ve Tudebodus'un ortak bir kaynak kullandığının bir kanıtı olarak sunmaktadır. Çünkü iki kaynak da Peter Bartholomeus'nun bu talimatından bahsetmemiştir. Bu nedenle mezkûr iki kaynak bu bilgiyi ya Raimundus'tan ya da üçünün de ortak olarak kullandığı ayrı bir kaynaktan almış olmalıdır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 88. Savaş 28 Haziran 1098 tarihinde gerçekleşmiştir.

237 Alexiad'a göre elde edilen ganimet ancak 30 günde Antakya'ya taşınabilmişti. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 342.

238 Çağdaş kaynaklardan Albertus da tıpkı Tudebodus gibi bu savaşı çok çetin bir çarpışma şeklinde uzun uzadıya anlatsa da diğer kaynaklar farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:170-173. Raimundus Aguilers, Haçlı Ordusu kaleden çıkışını tamamlayıp ilerlemeye başladığında daha savaşmalarına fırsat kalmadan Müslümanların kaçmaya başladıklarını aktarmaktadır. Bu ifade,

neşe içinde, halkına bu zaferi bahşeden Tanrı'yı övüp şükrede şükrede döndük.

İç kaleyi komuta eden emir, Kürboğa'nın tüm putperest ordusuyla birlikte Frenk ordularının önünde savaş meydanını terk etmekte olduğunu gördüğü an hem büyük bir öfkeye hem de korkuya kapılıp telaşla bir Frenk sancağı aramaya koyuldu. İç kale önünde nöbet tutan Saint-Gilles Kontu sancağının emire götürülmesini emretti; emir seve seve sancağı derhal kabul edip titizlikle en yüksek kuleye çekti.²³⁹ Daha sonradan Bohemund'un sancağını istedi; Bohemund savaştan sonra sancağını ona verdi. Böylelikle emir Bohemund'un sancağını büyük bir mutluluk ve keyifle kabul etti. Ayrıca Bohemund'la bir anlaşma da yaptı; buna göre Hristiyan olmak isteyenler Norman kuvvetlerine katılabilecek, Horasan'a gitmek isteyenler de selametle oraya yolculuk edebileceklerdi. Bohemund, emirin taleplerini kabul etti ve derhal iç kaleye kendi adamlarını yerleştirdi. Bundan kısa bir süre sonra emir, Hristiyanlığı kabul edenlerle birlikte vaftiz oldu; Bohemund, din değiştirmeyi reddedenleri Sarazen diyarına gönderdi. Bu savaş Haziran'ın yirmi sekizinde, Havari Petrus ve Pavlus günlerinde, şanın ve şerefın ebediyete dek sahibi Rab İsa Mesih'in saltanatında gerçekleşti. Âmin.²⁴⁰

Müslümanları savaştan geri çekilmekle suçlayan İbnü'l-Esir'in, "Hiçbir Müslüman ne kılıç çekti, ne mızrak ne de bir ok attı (...) Haçlılar bu durumu görünce hile zannettiler; çünkü savaş olmadı ki böylesine bir mağlubiyet görülsün" aktarımlarıyla örtüşmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 116; İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, X:231. Diğer bir Müslüman tarihçi İbnü'l-Adîm de Raimundus Aguilers'i teyit etmektedir. Bunun yanında Anna Komnena da daha iki ordu yakın çarpışmaya girmeden Türklerin kaçmaya başladıklarını aktarmaktadır. Anna Komnena, *Alexiad*, s. 342. İbnü'l-Adîm'e göre de Dukak ve Rıdvan arasındaki çekişme yüzünden Kürboğa'nın ordusunda büyük ayrılıklar meydana geldi. Arap birlikleri ve Türkmenler arasında sorun da çıkınca birçoğu ordudan ayrıldı. Haçlıların hepsini yok etme hevesiyle kaleden çıkışlarına izin verilse de çıkan kalabalığı gören öncü hattı oluşturan Türkmenler dağılıp geri çekildi. Öyle ki Türkmenlerin çekilmesini aldatmaca zanneden Haçlılar saldırmaktan çekindiler. Sonuçta savaş meydanında Kürboğa'dan başka kimse kalmamıştı. Nihayetinde o da otağı ve çadırları ateşe verip savaş alanını terk etti. a.mlf. *Zübdetü'l-Haleb*, s. 92-93.

239 İç kalenin komutası Ahmed b. Mervan'daydı. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb*, s. 92.

240 Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:168; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 175. Willermus çarpışma günü olarak 18 Haziran'ı vermektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 261.

ANTAKYA'DA MUVAKKAT İKAMET VE HAÇLILARIN YAĞMA SEFERLERİ

Her şeye Kadir Tanrı'ya ve Kutsal Kabre hak ettiği övgüyü sunduğumuz zaferle tüm düşmanlarımız mağlup olduktan sonra Türkler darmadağın halde kaçıştılar; kimi yarı ölü kimi yaralı halde vadilere, çukurlara, tarlalara sığındılar. Yollardayken ölüm onları bulmuştu; zira Türklerin bozgununu haber alan Rumlar, Ermeniler ve Süryaniler pusu kurup onları öldürüyor, yaralıyordu. Hacılarımız ise Tanrı'nın ve kutsal Hristiyanlığın hasımları karşısında aldıkları muazzam ve başarılı zaferle gurur duyarak neşe içinde Antakya'ya döndüler.²⁴¹

Sonrasında liderlerimiz, pek çok kişinin dile getirilemeyecek bunca zorluğu bağlılıkla çektikleri Kutsal Kabir yolculuğuna devam edene dek insanların nasıl yönetilip münasip biçimde sevk edileceklerine karar vermek üzere Aziz Petrus Kilisesi'nde bir konsey topladılar. Kurak ve çorak yaz koşullarını dikkate alan konsey, bu dönemde Sarazen topraklarını işgal etmemeye karar verdi; zira İsa'nın insanlarını koruyup idare edemeyecekleri için bu yolu aşmaya cesaret edemediler. Bu yüzden Kasım'ın ilk gününü, Azizler Yortusu'nu, herkesin Antakya'da toplanıp mutluluk içinde Kutsal Kabir yolculuğuna başlayacakları vakit olarak belirlediler.²⁴²

241 Rumların, Ermenilerin ve Süryanilerin Türkleri katlettiği bilgisi *Gesta*'da yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 134.

242 Konsey 3 Temmuz'da toplanmıştır. Raimundus gibi Tudebodus da Hugh de Vermandois'nin Konstantinapol'e elçi olarak gönderilme ayrıntısını atlamıştır. *Historia Ierosolimitana*'da aktarıldığına göre bu nedenle Haçlı kontları, çektikleri onca sıkıntı sırasında neden söz verdiği yardımı göndermediğini sormak ve sözünü tutmadığı için kontların da ettikleri yeminden artık azade olduklarını bildirmek için

Nihayetinde önderlerimizin her biri, yola çıkma vakti gelene dek kendi topraklarına, yani şehirlerine ve kalelerine gitmek üzere ayrıldılar.²⁴³ Tüm prensler Antakya'nın her yanına, olur da altını yahut gümüşü olmayıp prenslerle anlaşma yapmayı arzu eden her yoksul hacının, kendileriyle birlikte kalma konusunda isteksizlik yapmaması, zira prenslerin, anlaşlıkları miktarı hür iradeleriyle verecekleri haberini saldılar.²⁴⁴

Raymond Saint-Gilles'in ordusunda, maiyetinde pek çok şövalye ve uşak olan, Raymond Pilet²⁴⁵ adında bir şövalye vardı. Askerleriyle Antakya'dan ayrılan bu şövalye, Sarazen topraklarına sızdı ve iki putperest şehrinin çevresinden dolaşıp Tel-Manas²⁴⁶ adında bir kaleye ulaştı. Şehrin Süryani sakinleri derhal onun komutası altına girdiler. Haçlılar burada sekiz gün oyalandıktan sonra bir elçi onlara şu haberi getirdi: "Civarda putperestlerle dolu bir kale var." Hristiyan şövalyeler bunun üzerine yola çıkıp o yeri çepeçevre kuşattılar ve Tanrı'nın ve

Bizans İmparatoru'na bir elçi heyeti göndermeye karar verdiler. Albertus'a göre elçi olarak Hainaut Kontu Baldwin ve Fransa Kralı'nın kardeşi Hugh de Vermandois gönderildi, *Gesta Francorum* ise sadece Hugh'un gönderildiğini yazar. Albertus, heyetin Türkopollerin saldırısına uğradığını ve Baldwin'in saldırıda öldüğünü, Hugh'un ise kaçmayı başardığını anlatmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:179. Willermus da heyetin iki kişiden oluştuğunu, Baldwin'in öldüğünü, Hugh'un ise kaçtığını, ancak ne cevap getirdiği ne de geri geldiği için tüm itibarının tükendiğini kaydetmektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 277-278.

243 Albertus Aquensis, ekim ayı geldiğinde Dük Godfrey ve arkadaşlarının kaldıkları yerlerden Antakya'ya döndüklerini, ağustos sıcakları geride kaldığında hâlâ Antakya'da bulunan Kont Raymond, Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert, Bohemund ve diğer kontların civar yerleşim yerlerine dağılıp direnenleri muhasara ederek itaat altına almaya başladıklarını aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:192. Fulcherius, Antakya'da toplanan konseyde Bohemund ve Raymond'ın başı çektiği bazı liderlerin Kudüs'e yolculuğu geciktirmek istediklerini bildirip Suriye'nin iç kısımlarına yöneldiklerini aktarmaktadır. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 95-96.

244 Hill, *Gesta*'nın aksine Tudebodus'un kullandığı kelimelerin, kast edilen bir nevi feodal sözleşme intibası uyandırdığını belirtmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 92.

245 Hill'e göre Raymond Pilet, 14 Temmuz'da, Runciman'a göre 17 Temmuz'da yola çıkmıştır. Runciman, *a.g.e.*, s. 1:193; Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 92.

246 Tel-Manas, Antakya'nın güneydoğusunda, Ma'arratünnuman yakınlarında bir köydür. Raymond St. Gilles, 17 Temmuz 1098'de bu yeri ele geçirmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 92.

Kutsal Kabrin yardımıyla kısa sürede ele geçirdiler. Tüm putperestleri kısıkvrak yakalayıp İsa'yı kurtarıcıları olarak kabul edip kutsal vaftizi arzu edenlerin canlarını bağışlayıp Hristiyanlığa geçmeyenleri o anda infaz ettiler. Neşe içinde ilkin ele geçirdikleri kaleye döndüler; üç gün sonra tekrar yola çıkıp yakındaki, Halep, Dimaşk ve civardaki kalelerden çok sayıda Türk, Arap, Sarazen ve başka putperestin toplandığı Ma'arratünnumân²⁴⁷ şehrine ulaştılar.

Vahşiler savaşmak üzere dışarı çıkınca askerlerimiz düşmanın taarruz edeceğini sandı; ancak düşman kaçmaya başladı, sonra tekrar harbe dönüp adamlarımızla tüm gün akşam hava kararana dek savaştı. Katlanılması imkânsız sıcak yüzünden kuvvetlerimiz kavurucu kuraklığa dayanamıyordu; susuzluklarını giderebilecekleri tek bir çeşme bulamadıkları için selamete ordugâhlarına dönmeye can atıyorlardı. Süryaniler ve yoksullar günahları ve aşırılıklarından²⁴⁸ dolayı, şimdi bir de kendilerine musallat olan muazzam açlık ve içine düştükleri cinnet haliyle apar topar kalelerine geri çekilmeye başladılar. Hristiyanların geri çekildiklerini gören Türkler, var güçleriyle saldırmaya başladılar, ayrıca zaferlerinin onlara güç vermiş olması da hiç şaşırtıcı değildir. Haçlıların çoğu, orada toplanmış olmalarının sebebi sevgisi olan Tanrı'ya canlarını mutlulukla teslim ettiler. Bu ölenler arasında büyük şövalye Arnold Tudebodus da vardı.²⁴⁹ Muharebenin sonunda hayatta kalan Hristiyanlar kalelerine dönüp birkaç gün daha orada kaldılar.

Bu esnada Antakya'daki Haçlılar gayet mutlu ve tasasızdı; zira kötü haber onlara ulaşmamıştı ve kardeşlerinin kaderinden habersizdiler. Önderleri ve çobanları Le Puy Piskoposu Adhémar, Tanrı'nın

247 Ma'arratünnumân, Antakya'nın güneydoğusunda, Hama'dan Halep'e giden yol üzerindedir. Çarpışma 27 Temmuz'da gerçekleşmiştir. *Gesta'nın* verdiği 5 Temmuz tarihi yanlıştır ve Tudebodus aynı yanlış yapmamıştır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 136.

248 Görüldüğü üzere yenilginin sorumlusunun Süryaniler ve yoksullar olduğu düşünülmektedir.

249 Arnold Tudebode'nin ölümünü nakleden tek vakayinâme Tudebodus'un eseridir. Bu nedenle çoğu kişi tarafından bu kişinin yazarın kardeşi olduğu düşünülmektedir; öte yandan Tudebodus bu konuda başkaca herhangi bir ayrıntı vermez. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 93.

iradesiyle ölümcül bir hastalığa tutulmuş ve Tanrı'nın rızasıyla Aziz Petrus'un Zincirden Kurtuluş Bayramı'nda, Rabbin, yani İbrahim, İshak ve Yakub'un bağrında uyuyakalarak huzura kavuştu.²⁵⁰ Pek mutlu ruhu, meleklerle bayram etti. Hristiyan ordusunda keder, ızdırıp ve tarifsiz acı vardı; zira o yoksulların yardımcısı, zenginlerin akıl hocasıydı. Adhémar ayrıca din adamlarını hizaya sokar, şövalyelere ve diğer iyi niyetli adamlara nasihat edip tembihler ve onları şöyle uyarırdı: "Yoksul kilise mensuplarının gücünü onurlandırıp yenilemediğiniz müddetçe hiçbiriniz kurtuluşa eremezsiniz. Ne siz onlar olmadan günahlarınızı bağışlatabilir ne de onlar sızsiz yaşamlarını sürdürebilir. Sizlerin affedilmez yollarla işlediğiniz birçok aşırılıklarınız için her gün Tanrı'ya dua etmek onlara yaraşır ve sizler de yoksulları idare etmeli ve yedirmelisiniz, zira onlarda, sizdeki gibi bunları arayıp bulacak bilgelik yoktur. Bu yüzden sizlerden Tanrı'nın sevgisi için onları beslemenizi ve tüm kaynaklarınızla onları idame ettirmenizi istiyorum."

Bundan kısa süre sonra Saint-Gilles Kontu Saygıdeğer Raymond, Sarazen topraklarına geçip el-Bâre²⁵¹ adında bir kasabaya geldi ve ordusuyla bu yeri kuşattı.²⁵² Tanrı'nın isteğiyle kısa süre içinde

250 Adhémar 1 Ağustos'ta ölmüştür. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:179; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 178. Raimundus, Kutsal Mızrak'ın gerçek olduğuna inanmadığı için Adhemar'a karşı kızgın olsa da Piskoposun övgüyle söz etmektedir. Buna karşın Piskoposun ölümünün ardından Peter Bartholomeus'nun rüyasına girdiğini, mızrağa inanmayarak büyük günah işlediğini ve azap gördüğünü söylediğini iddia ederek bir nevi satır arasında intikamını almaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 118-120. *Gesta*'da da Adhemar hakkında olumlu ifadeler yer almakta, ölümünün Haçlı Ordusu'ndaki herkesi üzdüğü aktarılmaktadır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 136. Radulphus, diğer kaynakların aksine Adhemar'ın ölürken halefi olarak Arnulf'u seçtiğini iddia etmektedir. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 113.

251 El-Bâre, Antakya'nın altmış yedi kilometre güneydoğusundadır. Hill, Raymond St. Gilles'in faaliyetlerinin çok kabaca geçirildiği eleştirisini getirerek Toulouse Kontu'nun 1 Eylül'den önce yola çıkmadığını ve el-Bâre'yi 25 Eylül'de ele geçirdiğini ifade etmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 94

252 Fulcherius ise Bohemund ve Raymond'ın askeri faaliyeti olduğu görüşündedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 96. *Zübdetül-Haleb'e* göre de saldıran Raymond St. Gilles'dir. İbnü'l-Adim, *a.g.e.*, s. 96-97.

Albertus, "pek zorluk yaşamadan şehri fethedip içinde buldukları tüm Türkleri ve Sarazenleri kılıçtan geçirdiler" der. Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:192. Söz konusu

şehri zapt edip bulabildiği kadın-erkek, avam-havas tüm Sarazenleri öldürdü. Raymond orada yönetimini tesis ettikten sonra el-Bâre'yi Hristiyan itikadına döndürdü ve vakit kaybetmeden şehri Tanrı'nın himayesine döndürecek, burasını şeytanın evi olmaktan kurtarıp tek Tanrı'ya teslim edecek ve azizlerin vaazlarını saf yüreklerin hizmetine sunacak pek sadık bir piskoposu nasıl seçeceği konusunu en bilge müşavirleriyle araştırmaya başladı. Nihayetinde bir papaz belirleyip takdis edilmesi için Antakya'ya götürdü. Yeni piskopos, bu merasimlerin ardından Le Puy Piskoposu Adhémar'ın yerine konsey düzenledi.²⁵³

Yola çıkış vakti, yani Azizler Günü yaklaşınca Rum diyarı civarında ağır bir hastalığa tutulan Bohemund hariç tüm önderlerimiz Antakya'ya döndüler.²⁵⁴ Bohemund'un gecikmesi yüzünden yola çıkış zamanı da ertelendi. Daha sonra Bohemund, savaşılabileceği zaman geldiğinde derhal diğerlerinin toplanmış olduğu Antakya'ya geldi. Bunun akabinde tüm lortlar bir konseyde toplanıp Kutsal Kabre yolculuğu ne şekilde devam ettirebileceklerini görüşerek şöyle soruyorlardı: "Madem vakit elverişli ve çok müsait neden daha fazla gecikilsin?"²⁵⁵

katliam *Gesta*'da şöyle aktarılmaktadır: "[Kont Raymond St. Gilles] orada rastladığı bütün Müslümanları kadın, erkek, küçük, büyük demeden öldürdü ve orada düzeni sağladı (...) Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 137.

253 Seçilen kişi, Raymond'ın ordusunda yer alan papazlardan Peter of Narbonne'dur. Bu, Yakınoğu'da Latin kilisesi düzeni oluşturmak için atılan ilk adımdı. Öte yandan Rum Patriği John da Peter'in el-Bâre piskoposluğunu takdis etmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 94.

254 Bohemund'un hastalığı yüzünden geciktiği bilgisi *Gesta*'da da Raimundus'ta da yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 137; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 131. Bu bilgi de Tudebodus'un bizlere sağladığı önemli ayrıntılardan biridir. Azizler Günü 1 Kasım'dadır, Bohemund ise 3 Kasım'da gelmiştir.

255 Tudebodus prenslerin, "Madem vakit elverişli ve çok müsait neden daha fazla gecikilsin?" dediklerini, *Gesta* ise, "Vakit daha fazla münakaşa etme vakti değildir," dediklerini yazar. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 137. Raimundus ise, prenslerin "neredeyse silahlarına davranacak kadar sinirlendiklerini" yazar. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 131. Hill, gerginliğin derecesinin kroniklerde bu şekilde farklı verilmesini, eserlerin yazılış zamanları arasındaki farklılıklarla izah eder. Prensler arasında gerilim bu konseyin akabindeki birkaç hafta içerisinde daha da artmıştır; *Gesta* ve Raimundus eserlerini konseyden daha sonra yazdıklarından bu duruma

Lakin Bohemund her gün anlaşmanın, yani diğer önderlerin daha önce mutabık kaldığı gibi Antakya'nın kendisine teslim edilmesinin uygulanması için bastırıyordu. Saint-Gilles Kontu Raymond hakkında çok şikâyetçiydi; zira kont, imparatora ettiği yemini bozacağından korktuğu için Bohemund'un uygulanması için uğraştığı anlaşmaya taraftar değildi. Sonrasında sık sık Aziz Petrus Kilisesi'nde buluştular; bu toplantılarda Bohemund dinleyenlere anlaşma şartlarını tekrar ediyor, Raymond ise söylediklerini ve Bohemund'un tavsiyesiyle Alexios'a ettiği yemini naklediyordu.²⁵⁶

Piskoposlar, Dük Godfrey, Flander Kontu Robert, Normandiya Kontu Robert, Kont Eustace ve diğer liderler, ötekilerden ayrılıp Aziz Petrus'un kürsüsünün olduğu tarafa gittiler; böylelikle Bohemund'la Raymond arasındaki ihtilaf konusunda kararı kilise içinde açıklayabileceklerdi.²⁵⁷ Ancak Kutsal Kabir yolculuğunun devam etmeyeceği korkusuyla kesin bir hüküm vermeden kaçamak bir cevap verdiler. Raymond Saint-Gilles bu sorunu fark edince şöyle teklif etti: "Kutsal Kabre yolculuğumuzdan vazgeçmektense, şayet Bohemund bizimle beraber gelmeyi seçerse ben de Alexios'a sadakatime halel getirmemesi halinde Dük Godfrey, Norman Robert, Flander Kontu Robert ve diğer prenslerin önerdiği, her şeyi seve seve yapacağım."

Bohemund teklifi takdir edip kabul etti. Böylece ikisi, diğer hacıların önünde piskoposların ellerini tutarak,²⁵⁸ her ne şart altında

daha vakıflardır; Tudebodus ise muhtemelen konseyin yapıldığı tarih civarında bunları kaydetmiş olmalıdır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 95.

256 Hill, Raymond'ın sırf Bohemund'u engellemek için Alexios'a yakınlık gösterdiği görüşünü savunan tarihçilere karşın, Toulouse Kontu'nun başından itibaren Alexios'la yaptığı anlaşmaya sıkı sıkıya bağlı olduğu görüşündedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 95. Raimundus ise Raymond'a, "vaatler, ricalar ve tehditler" yapıldığını söyler. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 117.

257 *Gesta* ve Raimundus, konseye katılanlar arasında Kont Eustace'i zikretmezler. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 138; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 131. Haçlıların bu kilise toplantıları muhtemelen 5 Kasım'dan 18 Kasım'a dek sürmüştür. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 95.

258 Albertus'un aktardığına göre "yurtlarını Kudüs'e ulaşma arzusuyla terk edip pek çok güçlüğü göğüs geren" Haçlı askerler, çok geçmeden Kudüs'e doğru yola çıkılacağını söyleyen Godfrey, Flander Kontu Robert ve Bohemund'a inançlarını kaybedip onların ardından gitmeyi bırakmıştı. Durumu fark eden üç kont, insanların yavaş yavaş şehirden kaçtıklarını anlayınca "hacıların yurtlarına dönmeye hazırlık

olursa olsun Kutsal Kabir yolculuğunun terk edilmeyeceğine söz verdiler. Sonuç olarak Bohemund adamlarıyla dağın yukarılarında, uzun süre kalmaya yetecek silah ve erzakın olduğu bir kaleyi nasıl yapabileceklerini istişare etti. Buna mukabil Raymond Saint-Gilles de Yağısıyan'ın sarayını ve Saint Simeon Limanı'na mücavir kesimde yer alan Köprü Kapısı'nın yukarısındaki kaleyi müstahkemleştirdi.

Antakya, çok önemli, güzel ve meşhur bir şehirdi; etrafı pek büyük ve yüce dört dağla âdetâ sur gibi çevrilmişti. Bu dağların en yükseklerinin tepesinde sağlam, yüksek iç kale vardı. Ünlü, makbul şehir buranın aşağısında uzanıyordu. Göze gayet hoş gelecek biçimde tasarlanmıştır; öyle ki şehrin içinde, kaynağını dağlardan alan pek güzel sular vardır. Bin iki yüz kilise ve keşişleriyle birlikte üç yüz altmış manastırın dışında yüz elli üç piskoposluğun bağlı olduğu bir patriklik vardır. Antakya iki surla çevrilidir; bunlardan en önemli olanı büyük taşlarla inşa edilmiş çok yüksek bir duvardır ve dört yüz elli kulesi vardır. Kısacası Antakya harikulade planlanmıştır. Doğu kıyısı dört yüksek dağla çevrili, batı kıyısı ise şehir surları boyunca akan büyük Asi Nehri'yle korunmaktadır. Çok arzu edilen ve güzel bir şehir olduğundan hiç kimse bu harikulade Antakya şehrini bırakıp gidecek kadar ahmak değildir.²⁵⁹ Öylesine kudretli bir şehirdir ki geçmişte tam yetmiş beş kral burada hüküm sürmüştür. Bu kralların adları şöyledir:²⁶⁰

yapmalarını yasaklayıp" limanlardaki her yere muhafız diktiler. Bunun yanında insanların bu şikâyetlerini dile getirmeleri için 2 Şubat 1099'da bir toplantı kararlaştırdılar. Yapılan toplantıda, Mart ayının ilk günü Hristiyan hâkimiyeti altındaki Lazkiye'de toplanmaya ve ölüm tehlikesi dahi olsa dikkate almayıp Kudüs yolculuğuna çıkılmasına karar verildi. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:194.

Fulcherius, yaşananlar sırasında Urfa'da olduğundan bu dönemdeki hadiseleri çok kısa özetlemiştir. Örnek vermek gerekirse yukarıda zikredilen tartışmalara girmeden sadece Raymond'ın, Tancred'in kuvvetleriyle birleşerek Kudüs yolculuğuna başladığını, Ma'arratünnumân'dan ayrıldıktan bir gün sonra Normandiya Dükü Robert'in da onlara katıldığını bildirmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 96-97.

259 Tudebodus'un tasviri, *Gesta*'nınkinden bir parça daha tafsilatlıdır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 139.

260 *Gesta* da yetmiş beş kraldan bahsetmiş olsa da Tudebodus'un aksine sonuncusu hariç bu kralların isimlerine yer vermez.

Mirgulandus, Ebramdons, Lamuirafres, Rademons, Helias, Calarfines, Brumandus, Margories, Faraon, Brumandus, Prelion, Laidus, Rudandus, Iudas Machabeus, Nubles, Samson, David Hereticus, Salomon, Pilatus, Herodes, Helidius, Gafernus, Rudandus, Galderius, Morfirius, Fortis Eustras, Maraon, Argolas, Ordotius, Fortis Lamusteoc, Alapres Amiralius, Morabilis, Orgidandum, Morlionus, Organnus, Gorbardus Impus de Samarzana, Braceandus, Marus Rex, Pulcher Clarandus, Ariandon, Rex Thanas, Escomus, Duras, Dromandus, Rex Vision, Satanus, Tobus, Lintion, Malardus, Dairamornus, Mordandus, Drahonus, Brumories, Apparandus, Effremion, Noirandus, Fortis Bruas, Corgandus, Udonus, Impius Telandus, Pelufres, Troandus, Candelas Rex, Rambulandus, Gazani, Mirmon, Oringes, Brulion, Mardrolienus, Droliandus, Daribonus, Gazianus, Bromirius ve Antiochus; Antiochus hepsinin en kidedlisidir ve şehir adını ondan almıştır.

Kutsal Kabre giden hacılar, daha önce de duyduğunuz gibi, Antakya'yı sekiz ay bir gün boyunca muhasara etmişti. Bundan kısa süre sonra onlar yirmi sekiz gün boyunca Antakya içinde Türklerin ve diğer putperestlerin kuşatması altında kaldılar.²⁶¹ Sonra Tanrı'nın ve Kutsal Kabrin yardımıyla hacılar beş buçuk ay boyunca neşe ve sevinç içinde Antakya'da dinlendiler.²⁶²

Kasım ayının sonuna sekiz gün kala Raymond Saint-Gilles, ordusuyla birlikte Antakya'dan ayrıldı ve Rugia adında bir şehre geldi; oradan da el-Bâre'ye ilerledi. Kasımın sonuna dört gün kala, Sarazen, Türk, Arap ve başka pek çok putperestle kaynayan kent Ma'arratünnumân önlerine ulaştı.²⁶³ Raymond, ertesi gün kuvvetleriyle kente taarruz etti, ancak ele geçiremedi; zira Rabb'in iradesi böyle hüküm vermemişti. Raymond'ın hemen peşinden gelen

261 *Gesta*, Frenklerin kuşatma altında kaldıkları süreyi üç hafta olarak verir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 139.

262 *Gesta*'da bu süre beş ay sekiz gün olarak verilir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 139.

263 Flander Kontu Robert da Raymond St. Gilles'le birlikte hareket etmektedir. Bu Haçlı birliği 23 Kasım'da Antakya'dan yola çıkmış, 27 Kasım'da Ma'arratünnumân'a ulaşmış ve ertesi gün şehre saldırmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 98; Ramundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 133.

Bohemund, Rabb'in Günü'nde Ma'arratünnumân'a varıp şehir çevresinde kamp kurdu.²⁶⁴ Pazartesi günü şehre her yandan şiddetli bir taarruza geçip surlara merdiven yasladılar. Göğüs göğse arbedede Haçlılar mızraklarla, kılıçlarla saldırıyordu, ancak putperestler öyle güçlülerdi ki Hristiyanlar onlara en ufak zarar veremiyor, aksine pek çok musibetle karşılaşıyorlardı.

Yiyecek çok kıttı; zira civarda çok sayıda putperest devriye gezdiğinden Hristiyanlar hiçbir yere gitmeye cesaret edemiyorlardı.²⁶⁵ Hiç uyumayıp daima Hristiyanların korkuları konusunda tetikte bekleyen basiretli Aziz Andreas, Peter Bartholomeus'ya, Haçlılar eğer kötülükten yüz çevirip hep birlikte birbirlerinin iyiliğine itikat ederlerse, onlara Peter'in şöyle buyurmasını bildirdi: "Kardeşlerinizi, kendi nefsinizi sevdiğiniz kadar sevin ve O'nun bu dünyayı ve içindeki tüm canlıları yarattığında elinde tuttuğu kadarını iade edin, yani sahip olduklarınızın onda birini. Böylelikle O da Ma'arratünnumân'ı kısa süre içinde Haçlılara verecek ve tüm arzularınızı gerçeğe dönüştürecektir. O, söylenilen onda birlik verginin dört pa-ya ayrılmasını buyurdu: Bu paylardan biri piskoposa, biri papazlara,

264 Raimundus, Bohemund'un ordusunun yardımdan ziyade engel oluşturduğunu ve şehrin zaptının ardından ganimetin çoğunu almalarının Provençalleri öfkeliendirdiğini söyler. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 139.

265 Albertus Aquensis bu noktada sadece Birinci Haçlı Seferi'nin değil belki Batı tarihinin en tüyler ürpertici olaylarını aktarmaktadır. *Historia Ierosolimitana*'daki ifadelerle göre beş haftalık kuşatma sırasında Ma'arra şehrinin yoğun direnişi ile karşılaşan Haçlı Ordusu, uzun süren Antakya kuşatması sırasında zaten erzakını bitirdiği ve yaşanan çatışma ortamından yerel halkın dağlara kaçması nedeniyle bölgeden de yiyecek temin edemediklerinden, muazzam bir açlık çekmekteydi. Raymond'ın sayısı on bini bulan ordusunun açlıklarını gidermek için yaptıkları *Historia Ierosolimitana*'da şöyle anlatılmaktadır: "(...) bu şehirler civarındaki açlık ızdırabı öylesine muazzam boyutlara ulaşmıştı ki- yapılması şöyle dursun söylenmesi dahi habis ancak- Hristiyanlar sadece öldürülen Türkleri ve Sarazenleri değil, aynı zamanda yakaladıkları köpekleri ateşte pişirip yemekten kaçınmadılar (...)" Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:194. Raimundus Aguilers, kuşatmanın başarısızlığının ve çekilen şiddetli açlığın sebebini, yine Peter Bartholomeus'nun bir vizyonu ile açıklamaktadır. Buna göre orduya cinayet, talan, hırsızlık, adaletsizlik ve zina ege- men olmuştur. Dinin temel hatta tek âmil olduğu iddia edilen bir sefer için bir kilise mensubunun bu tespitleri oldukça dikkat çekicidir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 137.

biri kiliselere ve biri de yoksullara verilsin.”²⁶⁶ Konseyde herkes bu dağıtımda hemfikir oldu.

Çok geçmeden Raymond Saint-Gilles, çok dayanıklı ve yüksek bir ahşap kule inşa ettirdi; öyle ki dört tekerlek üstünde gidecek şekilde tasarlanmış ve yapılmıştı. Kulenin üstünde çok sayıda şövalye duruyordu, bu esnada Avcı Ebradus var gücüyle borazanını çalıyor, onun hemen önünde endamlı sancaklar dalgalanıyordu; hakikaten çok güzel bir manzaraydı.²⁶⁷ Kulenin alt bölümündeki yüzü aşkın silahlı şövalye, aracı şehre, bir kulenin yanına doğru itiyordu.²⁶⁸ Düşman bunu görünce inşa ettikleri çok sayıda araçla kulemize devasa taşlar fırlattılar; öyle ki neredeyse şövalyelerimizin hepsini öldürdüler. Tepede sallanan sancakları oklarla ve taşlarla paramparça ettiler ve kuleyi yakma gayesiyle Rum ateşi fırlattılar.²⁶⁹ Lakin iyi ve merhametli Tanrı, kulenin yanmasına müsaade etmedi ve böylelikle kulemiz, Ma'arratünnumân'ın surlarının ve kulelerinin tepesine doğru yükselmeye devam etti. Hatta William of Montpellier ve en üstteki siperlerdeki başka pek çok şövalye, surlara yerleşmiş Sarazenlere koca taşlar fırlattılar. Taşlar çoğunlukla kalkanlara isabet ediyor, böylelikle kalkan ve putperest sendeliyordu, sonrasında bahtsız olanlar düşüp ölüyordu. Elllerinde sancaklı mızraklar, kargılar ve demir kancalar olanlar ise düşmanı kendilerine doğru çekmeye gayret ediyordu. Şövalyeler ve uşakları çarpışırken kutsal kıyafetlerini giymiş papazlar ve diğer din adamları kulenin arkasında durmuş, Rab İsa Mesih'ten halkını koruması, İsa'nın şövalyelerine zafer ihsan etmesi,

266 Tudebodus, Raimundus'ta nakledilen Peter Bartholomeus'nun gördüğü görüntüyü özetlemektedir; ancak Hill, Tudebodus'un aktarımının Raimundus'unkinden biraz daha farklı olduğunu, yani birebir kopyası olmaktan uzak olduğunu vurgulamaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 99; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 134-136.

267 Hill, Tudebodus'un kullandığı ve *Gesta*'da yer almayan "...hakikaten çok güzel bir manzaraydı," ifadesinden müellifin olayların görgü şahidi olduğu kanısına varmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 99.

268 Tudebodus'un verdiği "yüzü aşkın" sayısı *Gesta*'da yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 140.

269 Hill, yine *Gesta*'da yer almayan ancak Tudebodus'un aktardığı "sancakların oklarla ve taşlarla paramparça edildiği" ifadesinin yazarın hikâyesine gerçeklik kattığı görüşündedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 100.

mukaddes Hristiyanlığı yüceltmesi ve dinsizliği helak etmesi için dua edip yakarıyorlardı. Böylelikle güneş batana dek savaştılar.²⁷⁰

Surlara dayanmış merdivenlerden ilk tırmanan Gouffier adında pek muhterem bir şövalye oldu. Ne var ki onu takip eden çok sayıda kişinin ağırlığına dayanamayan merdiven çok geçmeden kırıldı. Fakat Gouffier, onunla birlikte surların tepesine ulaşmayı başaranlarla birlikte ölüm saçan mızraklarıyla savaşmaya başladı. Öteki Hristiyanlar da başka bir merdiven bulup apar topar surlara dayadı; böylelikle o kadar çok şövalye ve piyade merdivenden surlara tırmandı ki surlarda neredeyse hiç yer kalmadı. Ardından Sarazenler Haçlılara hem yerden hem surlardan ok yağdırdılar ve mızraklarla göğüs göğse çarpışarak öyle şiddetli hücum ettiler ki Hristiyanlar çılgına dönüp surlardan aşağı atladılar. Birkaç çok cesur adam büyük baskı altında hücumu karşı koyup surlarda kalmaya devam ederken diğerleri kulenin altından surun temelini kazıyordu. Surların altının kazıldığını gören Sarazenler dehşete kapılıp paldır küldür şehre doğru kaçtılar. Bu hadiseler Sebt günü, akşam yıldızı vaktinde, güneş battığında, Aralık ayının on birinci günü cereyan etti.²⁷¹

Bohemund, tercüman vasıtasıyla şehrin ileri gelenlerine, şayet eşleri ve çocuklarıyla birlikte eşyalarını da alarak kapının yukarısındaki saraya giderlerse hayatlarını koruyacağı sözünü ilettiler. Tüm kuvvetlerimiz Ma'arratünnumân şehrine girdi ve herkes evlerde ve kilerlerde bulabildikleri her şeyi ganimet olarak aldı. Şafak söktüğünde bulabildikleri kadın erkek tüm Sarazenleri gördükleri yerde katlettiler. Şehirde Sarazen cesedi olmayan ufacak bir yer dahi yoktu; bir cesede basmadan sokaklarda yürümek neredeyse imkânsızdı. Bohemund, saraya gitmeleri talimatını verdiklerini yakalayıp tüm

270 Hill, genelde din adamlarının faaliyetlerini aktarmayı, hatra öne çıkarmayı ilke edinen Raimundus'un burada aktarılan çalışmalarına eserin yer vermemesini şaşırı bulmuştur. Bununla birlikte diğer detaylarda *Gesta*, Tudebodus ve Raimundus'un kullandığı cümlelerin Latince orijinallerini verip sözcük seçimindeki benzerliğe dikkat çekmiş ve *Gesta*'nın yer yer Raimundus'u ya da hepsinin kullandığı başka bir ortak kaynağı kopya etmediği konusunda Hagenmeyer ve Sybel'in nasıl emin olabildiklerini anlaşılmaz bulmuştur. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 100.

271 Ma'arratünnumân'ın zaptı 11 Aralık'ta gerçekleşmiştir. Robertus Monachus, *a.g.e.*, s. 186; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 141-142.

mallarını, altınlarını ve diğer eşyalarını onlardan zorla aldı. Bazılarını öldürdü, bazılarını da Antakya'daki köle pazarına satılmaya gönderdi.²⁷²

Halkımızın çoğu Ma'arratünnumân'da ihtiyaç duyduğu şeylere el koydu; ancak çoğu ganimet namına hiçbir şey bulamadı. Sonrasında şehirde yaşanan gecikmede çoğu kişi çok sıkışık durumda kaldı; zira Sarazen topraklarına açılmaya cesaret edemiyorlar ve yakınlarda da ganimet bulamıyorlardı. Sonuç olarak bu bölgenin Hristiyanları satacak bir şey getirmiyorlardı. Nihayetinde yoksul olanlarımız, karınlarına saklanmış bezant altını buldukları için putperest cesetlerini yarmaya başladılar. Çektikleri büyük açlık yüzünden cesetlerin etlerini kesip parçalayan ve pişirip yiyenler de vardı. Önderler bunu fark edince putperest cesetlerinin şehir dışına çıkartılıp yığılmasını emrettiler, sonra da bu yığınların ateşe verilmesini istediler.²⁷³

272 Hill haklı olarak kahraman Bohemund imgesinin Antakya'nın zaptından sonra değişime uğradığına dikkat çekmekte ve kimi tarihçilerin savunduğu, *Gesta*'nın propaganda amaçlı olarak elden geçirilip tekrar yazıldığı fikrinin yukarıda aktarılan anekdotla çeliştiğinin altını çizmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 101.

273 *Gesta*, ölülerin şehirden çıkarılıp yakılmalarından bahsetmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 142.

Ma'arratünnumân'da gerçekleşen yamyamlık olayları neredeyse tüm çağdaş kaynakların ittifak etikleri bir mevzudur. *Gesta*'nın yazarı ve Tudebodus bizzat çarpışmada yer aldığından aktardıkları diğer kaynaklardan daha çok öneme haizdir. Bu eserde Ma'arratünnumân'ın ele geçirilmesi uzun uzun anlatılarak yamyamlık hadisesinin ise şehir zapt edildikten sonra vuku bulduğu kaydedilmektedir. "(...) bizlerden bazıları ihtiyaçlarını karşılayamadılar ve aç kaldılar. Bazıları bağsaksaklarında Bizans altını bulacaklarını umarak, ölülerin vücutlarını yarıdılar ve bazıları da ölü etini kesip, parçalayarak yemek için pişirdiler. (...)" Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 142.

Albertus ise yukarıda da değinildiği gibi yamyamlık hadisesinin şehir düştükten sonra değil kuşatma sırasında gerçekleştiğini söylemektedir. *Historia Ierosolimitana*'da Raymond'ın ordusunun açlıkla mücadelesi şu şekilde anlatılmaktadır: "(...) bu şehirler civarındaki açlık ızdırabı öylesine muazzam boyutlara ulaşmıştı ki -yapılması şöyle dursun söylenmesi dahi habis ancak- Hristiyanlar sadece öldürülen Türkleri ve Sarazenleri değil, aynı zamanda yakaladıkları köpekleri ateşte pişirip yemekten kaçınmadılar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 194.

Diğer yazarlardan Robertus Monachus yamyamlık hadisesinden şöyle söz etmektedir: "Açlıktan dolayı öyle çaresiz haldeydiler ki -tarif etmek zorunda kalmak korkunç bir şey- sonunda Türklerin cesetlerini kesip pişirdiler ve yediler." Robertus Monachus, *a.g.e.*, s. 186.

Raymond Saint-Gilles'le anlaşamayan Bohemund Antakya'ya döndü. Bunun hemen ardından Raymond, Dük Godfrey, Flander Kontu Robert, Normandiyalı Robert ve Bohemund'a elçi gönderip

Fulcherius Carnotensis ise yaşananları şöyle aktarmaktadır: Bu kuşatma esnasında adamlarımız şiddetli açlığın neden olduğu cinnetle korkunç eziyetler çekmiş ve çevrede yatan ölü Müslümanların kalçalarından et parçaları kesmişlerdi. Bu parçaları pişirip yemiş yeteri kadar kızarmamış olan etleri bile vahşice yutmuşlardı. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 96.

Radulphus Cadomensis'in yamyamlık hadisesi hakkında kaydettikleri ise şu şekildedir: "Bu utancın faillerinden öğrendiklerimi, işittiklerimi nakletmek utanç verici; zira yiyecek yokluğundan insan eti yemeye mecbur kaldıklarını söylediler. Kâfirlerin yetişkinleri çömlerle pişirildi, çocuklar ise şişlere geçirilip kızartıldı. Hristiyanlar, bu etleri iştahla midelerine indirirlerken insanları kızartıp pişiren köpekler gibi vahşi hayvanlara benziyorlardı (...)" Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 116.

Willermus Tyrensis ise yamyamlık hadisesinin kuşatmadan sonra gerçekleştiği görüşündedir: "Adı geçen şehrin zaptından sonra (...) orduda aynı zamanda öyle bir kıtlık hüküm sürmekteydi ki vahşi hayvanlar gibi pis yaratıkları yiyecek olarak değerlendiriliyorlardı. Ayrıca eğer inanılabilirse, açlıktan insan eti yedikleri söylenir ve tabiata aykırı olarak böyle pis ve rezilce şeyler yedikleri için talihsiz halktan pek çoklarının öldüğü vakidir." Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 292-293.

Guibertus Novigenti yamyamlık hadisesine biraz daha mesafeli yaklaşmıştır: "(...) Frenkler orada bir ay dört gün kaldı ve halk büyük bir açlık çekti. Tamamen erzaktan yoksun ve ihtiyaçlarını gidermek için yakın bölgelerde hiçbir şey bulamayan adamlarımızdan bazıları, ölü Sarazenlerin iç organlarını deşip karıştırmayı gözlerine kestirip karınlarını yarma saygısızlığını gösterdi; zira putperestlerin ciddi tehditle karşılaştıklarında altın ve gümüşleri yutarak koruduklarını işitmişlerdi. Dediklerine göre diğerleri de cesetlerden etler kesip pişirdiler ve yediler, ne var ki bu pek nadir ve gizli gizli yapıldı; bu yüzdendir ki gerçekten bu işin yapıp yapılmadığından hiç kimse emin olamaz." Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 109

Bununla birlikte Guibertus, vakayinâmesinin devamında yamyamlık olayının tamamen düşmanı psikolojik olarak yıldırma amaçlı bir strateji olduğunu iddia etmektedir. Ona göre Tafurlar, bir Türk cesedi alıp Müslümanların görebileceği şekilde ateşe atıp yiyecek gibi kızarttılar. Bu "maskaralığı" gerçek sanan düşman, en çok Tafurlardan korkmaya başladı. Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 146.

Willermus Tyrensis, benzeri bir stratejinin Antakya muhasarası sırasında Bohemund tarafından uygulandığından söz etmektedir. Willermus'a göre ordugâh içerisinde çok farklı milletten insan olması sebebiyle Bohemund, ordu içine sızan casuslardan kurtulmak için birkaç Türk esiri öldürtüp, yemek hazırlığı için yakıtırdığı büyük ateşte bu esirleri kızarttı. Durumu soranlara, ordugâhta yakalanan casusları pişirip yediklerini söyleyerek bu dedikodunun yayılmasını sağladı. Bu şekilde düşmanın gözünü korkutup olası casusluk faaliyetlerini önledi. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 187-188.

Chastel-Rouge'da Bohemund'la barış görüşmeleri yapmaya davet etti. Tüm liderler gelip kurtarma amacıyla yola çıktıkları ve bunca mesafeyi geldikleri Kutsal Kabre yolculuklarına nasıl devam edeceklerini müzakere ettiler.²⁷⁴ Antakya'yı talep eden Bohemund'la Alexios'a

Yukarıda görüldüğü üzere dönem kaynaklarının yamyamlık konusunda hemfikir olması, sonraki dönem tarihçilerini konuyu izah etme gayretine itmiştir. Bunun üzerine Batılı tarihçiler ya hadiseyi tamamen inkâr yoluna ya da sözü edilen olayları fakir sınıfa, bir başka ifadeyle Tafur efsanesine sarılma yoluna gitmişlerdir. Jay Rubenstein, "Cannibals and Crusaders", *French Historical Studies*, C. 31, No. 4 (2008), s. 530. Örneğin Radulphus Cadomensis'in yukarıda zikredilen kesin ifadelerine karşın, onun vakayinâmesinin İngilizceye çevirisini yapan Bernard ve David Bachrach, Radulphus'un gerçekten vuku bulan bir yamyamlıktan bahsetmesinin ihtimal dışı olduğunu, burada, Haçlıların yaşadığı zorlukların azametini göstermeye çalışıldığının tartışma götürmez olduğunu iddia etmektedirler. Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 116.

Birinci Haçlı Seferi sırasında kaydedilen yamyamlık olaylarını inceleyen Jay Rubenstein, 1020'lerde Roger de Tosny adında bir Norman kontun, Müslümanları korkutmak için bir Sarazen mahkûmu diğer esirlerin gözü önünde parçalayıp etlerini suda pişirdiği, sonra da arkadaşlarıyla birlikte pişen etleri yermiş gibi yaptıkları, ardından sözüm ona kazara bir mahkûmu ellerinden kaçırıp dedikodunun duyulmasını sağladıklarını hatırlatmaktadır. Rubenstein, Birinci Haçlı Seferi öncesinde de Avrupa'da yamyamlık olaylarının yaşandığını ortaya koymaktadır. Tüm kaynakların ittifak ettiği olayları yok saymanın mantıksız olacağı noktasından hareket eden Rubenstein, İznik ve Antakya'daki yamyamlık hadiselerinin açlık yüzünden, Ma'arratünnümân'da yaşanan yamyamlığın ise düşmanın gözünü korkutmak için yapılmış olmasının muhtemel olduğu sonucuna varmaktadır. Rubenstein, "Cannibals and Crusaders", s. 550.

Sonuç olarak, sebep her ne olursa olsun Ma'arratünnümân'da yaşanan katliam ve yamyamlık hadiseleri, sonraki dönem tarihçilerinin izah ya da inkâr çabalarına karşın tarihsel bir vakua olmakla birlikte tarihçiler arasında olayın içeriği hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Genç, "Albertus Aquensis", s. 150-156.

- 274 Chastel-Rouge'daki toplantı muhtemelen 4 Ocak 1099'da gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 102; Raimundus Aguilers'e göre Ma'arratünnümân'dan sonra Kudüs'e ilerleme konusunda kontlar arasında yine isteksizlik baş gösterdi. Bohemund, Paskalya'dan önce yola çıkmayacağını beyan edince başlarında el-Bâre Piskoposunun bulunduğu halk bir ayinden sonra Raymond'ın önünde diz çöküp kendilerine Kudüs yolunda önderlik etmesi için yalvardı. Raymond bunu kabul etse de hareket tarihini kendi belirlese onu kuskanan diğer kontların gelmeyeceğinden endişe ediyordu. Diğerlerinin katılımını sağlamak için konseyi topladı. Bu sırada Bohemund, Antakya'ya döndü. Chastel Rouge ya da Yahmur Kalesi olarak bilinen yerde toplanan konseyde her bir kont yolculuğa devam etmeme nedenini

ettiği yemin yüzünden bunu reddeden Raymond arasında bir kördüğüm oluşmuştu. Sonuç olarak Dük Godfrey ve diğerleri tekrar Antakya'ya döndüler. İsa'nın bökesi Raymond ise Kutsal Kabir hacıların kampının olduğu Ma'arratünnumân'a döndü. Bunun yanında kontrolünün kendisinde olduğu, *La Mahomerie*'nin karşısındaki Köprü Kapısı'nın yukarısında yer alan Yağısıyan'ın sarayını korunması ve tahkim edilmesi talimatıyla adamlarını Antakya'ya gönderdi.

Orange Piskoposu²⁷⁵ Ma'arratünnumân'dayken öldü; hacılar burada bir ay üç gün eğleştiler. Bu esnada Antakya şehrine sahip olmayı isteyen Bohemund, Raymond Saint-Gilles'in tüm adamlarını kaleden zorla çıkardı. Hristiyan bökesi Raymond bu haberi alınca pek önemsemedi ve Rabbimiz İsa Mesih'in hizmetkârı olarak Kutsal Kabir yolculuğuna devam etti.²⁷⁶

söyledikten sonra Raymond St. Gilles, ona katılmaları için Godfrey ve Normandiya Dükü Robert'a onar bin, Flander Kontu Robert'a altı bin, Tancred'e beş bin solidus altın verdi. Diğerlerine de orantılı biçimde para dağıttı. Bu esnada Kudüs yolculuğu geciktiği için öfkeye kapılan ordu şehir surlarını yıktı. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 140-142.

275 Orange Piskoposu William 20 Aralık 1098'de ölmüştür.

276 *Gesta*, Kont Raymond'ın askerlerinin Bohemund tarafından zorla çıkartılmasından söz etmemektedir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 143. Raimundus ise bu hadiseden Arka kuşatmasını aktardığı sırada üstünkörü biçimde söz eder. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 173. Hill, ilerleyen aşamalarda diğer liderlerin de Kont Raymond'a katıldığı hesaba katıldığında, diğer kroniklerde belirtildiği üzere Toulouse Kontu'nun yanında sadece bir avuç askerle yalınayak yola çıkmasından ziyade yola çıkış ve hareket planının önceden yapılmış olduğu görüşündedir. Hill bu nedenle müteakip gelişmeler dikkate alındığında Tudebodus'un anlatımının hem Raimundus hem de *Gesta*'dan daha muteber olduğu görüşündedir. Bunun yanında modern tarihçilerin Bohemund'la Kont Raymond arasındaki çekişmeye lüzumsuz bir önem atfettikleri iddiasındadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 103. Raymond'ın civardaki yerleşimlere yağma akınları 8 Ocak'ta gerçekleşmiş, Ma'arratünnumân'dan ise 13 Ocak'ta yola çıkmıştır.

MA'ARRATÜNNUMÂN'DAN KUDÜS'E İLERLEYİŞ

Böylelikle Ocak ayının on üçünde Raymond Saint-Gilles, Ma'arratünnumân'dan yalınayak yola çıkıp yaklaşık sekiz mil ötedeki Kefertab'a ulaştı; orada üç gün kaldıktan sonra Normandiyalı Robert da ona katıldı.²⁷⁷ Şeyzer Kralı, hem Ma'arratünnumân'dayken hem de Kefertab'ta Raymond'a sık sık elçiler gönderiyordu. Gönderilen mesajda kral, Raymond'la anlaşma yapmayı ve gelirlerinden kontun istediği kadarını ona vermeyi arzu ettiğini söylüyordu. Hatta elçiler, Şeyzer Kralı'nın Hristiyanlara yardım etmede çok gayretli olmayı arzuladığını ve yetkisinin izin verdiği ölçüde hacıların selametini ve korkudan emin olmalarını sağlamaya söz verdiğini söylüyordu. Aynı zamanda at ve yiyecek için bir pazar tesis etmeyi de öneriyordu. Sonuç olarak hacılar yola devam edip Şeyzer yakınlarında Asi Nehri kıyısında çadır kurdular.²⁷⁸

Ancak Şeyzer Kralı, Frenk ordusunun şehrine ne kadar yakın olduğunu görünce ziyadesiyle telaşa kapıldı ve Hristiyanlar yollarına devam etmezlerse pazara girmelerine izin vermemekle tehdit etti. Bununla birlikte ertesi gün, hacıları nehir geçidinden geçirip ganimet için en muhtemel yere götürmesi için iki Türk rehber gönderdi. Nihayetinde Haçlılar bir kalenin koruduğu bir vadiye girdiler ve orada beş binden fazla hayvan, yeterince zahire ve başka erzak

277 Raimundus, Tancred'in de kırk şövalyesiyle Raymond'a katıldığını söyler, ancak Normandiyalı Robert'ın gelişinden bahsetmez. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 146. Raymond'ın Kefertab'a gelişi 13 Ocak'tır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 104.

278 Haçlılar Şeyzer'e 16 Ocak, 1099'da ulaşmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 104.

buldular; buldukları tüm Hristiyan ordusunu yeniden canlandırmıştı.²⁷⁹ Kale komutanı Raymond'la anlaşma yapıp ona at ve diğer erzakı sağladı, ayrıca bundan böyle hacılara zarar vermeyeceğine kendi hukukuna göre yemin etti. Raymond, askerleriyle birlikte orada beş gün oyalandı. Hristiyan hacılar oradan ayrıldıktan sonra başka bir Arap kalesine geldiler; buranın efendisi de Saint-Gilles Kontuyla benzeri bir anlaşma yaptı.²⁸⁰

Bu yerden yola çıkıp bir vadide yer alan pek güzel bir şehir olan ve tüm ihtiyaçların bulunduğu Refaniye'ye ulaştılar. Hristiyan hacıların gelmekte olduğu haberi duyulunca şehir sakinleri, sebzelerle dolu bahçelerini ve yiyeceklerle dolu evlerini bırakıp gitmişlerdi.²⁸¹ Hristiyanlar üçüncü gün Refaniye'yi terk edip yüksek ve hudutsuz bir dağı aştıktan sonra bolca erzakın, zahirenin ve sığırın olduğu Sem Vadisi'ne indiler.²⁸² Haçlılar bu civarda on beş gün kaldılar. Burada, içinde yaşayanların ateşe verip sonradan da kaçtıkları boş bir kale vardı.²⁸³ Yakınında ise çok sayıda putperestin barındığı bir başka kale vardı.²⁸⁴ Hacılarımız öyle amansız hücum ettiler ki Sarazenler muazzam sığır sürülerini surlarını dışına doğru kaçırtmamış olsa kale muhakkak teslim olurdu. Böylece Haçlılarımız çadırlarına çok sayıda hayvanla döndüler.

Gün ağarınca Hristiyanlar çadırlarını söktüler; çadır kurup muhasara altına alma gayesiyle biraz evvel bahsedilen kalenin önlerine geldiler. Ne var ki putperest kavim geceleyin ortadan kaybolmuş ve

279 Haçlılar 17-22 Ocak tarihleri arasında burada kalmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 105.

280 Tarihçiler bu kalenin Masyaf Kalesi olduğu görüşündedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 105.

281 Haçlılar Refaniye'ye (*Gesta*'da Kefelya/Kephalia olarak geçer. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 145) 23 Ocak'ta varmış, 25 Ocak'ta buradan ayrılmışlardır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 105.

282 Bukaiye Vadisi olduğu düşünülmektedir. Haçlılar 27 Ocak'ta buraya ulaşmış, 14 Şubar'a kadar bu civarda kalmışlardır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 105.

283 *Gesta* bu kaleden bahsetmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 145.

284 Hill, bu kalenin Krak des Chevaliers ya da diğer adıyla Hisn el-Akrad olduğu görüşündedir. Kürtlerin kontrolündeki kale Humus ve Hama'dan Trablusşam'a giden yolu savunmaktaydı. Haçlılar kaleyi 29 Ocak'ta ele geçirmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 105.

kaleyi Kutsal Kabrin hacılarına terk etmişti. Hacılar kaleye girince orada semavi bir şebnem bolluğuna, yani zahire, un, yağ, tavuk ve kendileri için faydalı her türlü şeye rastladı. Şubat'ın ikisinde o yerde Hazreti Meryem'in Günahsızlığı Yortusu'nu can-ı yürekten kutladılar.

Camela²⁸⁵ şehrinden gelen elçiler, Raymond Saint-Gilles'a krallarından atlar ve altınlar getirdi; ayrıca hükümdarlarının kontla anlaşma yapmayı arzu ettiğini ve topraklarında Hristiyanların her konuda tüm isteklerine saygı gösterip onları onurlandıracağına söz verdiğini belirttiler. Trablusşam Kralı da uygun görürse onunla barış yapma gayesiyle Raymond Saint-Gilles'a elçiler ve beraberinde on at, dört katır ve bezant altınları gönderdi.²⁸⁶ Lakin kral Hristiyanlığa kucak açmadıkça Raymond'ın barış önerileriyle oyalanmaya hiç niyeti yoktu. Bunun üzerine kral böyle yapacağına söz verdi.

Bu bereketli vadiden ayrılışımızdan sonra Hristiyanlar Arka²⁸⁷ adında bir kaleye vardılar. Şubatın ortasında, haftanın ikinci günü, pazartesi günü, burada kamp kurdular. Zamanında maharetle tahkim ettikleri, şimdi ise cesaretle müdafaa ettikleri bu kaleyi, çok sayıda Türk, Sarazen, Arap, Pavlikan ve başkaları doldurmuştu. Kale çok heybetli ve yüksekti; bir dağın üstüne kurulmuş, çevresi iki surla sarılmıştı.²⁸⁸ Günün birinde on dört şövalyemiz kuşatmayı terk edip sekiz mil ötedeki Trablusşam'a at sürdü. Bu keşif birliğinde Vikont Raymond of Turenne, Vikont Peter of Castillon, Aimericus of Lobenes, Sichardus ve Bego of Ribeira, William Botinus ve isimlerini bilmediğim başkaları vardı.²⁸⁹ On dört Hristiyan şövalye, önlerine bin beş yüz hayvan katmış süren altmış Türk, Sarazen ve

285 Camela, antik dönemde Emesa olarak bilinen Humus şehridir. Elçilerin geliş tarihi 4 Şubat'tı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 106.

286 Trablusşam, Lübnan Dağları eteklerinde bir liman kentiydi. Latin kroniklerin Türkçe değerlendirmelerinde genelde Tripoli ismi karıştırılarak İrablus olarak çevrilmiştir ki burası günümüzde Libya'dadır.

287 Arka Kalesi, Trablusşam, Lazkiye ve Humus yollarını kontrol eden bir noktadaydı. Buranın muhasarası konusunda Raimundus, himayesinde olduğu Kont Raymond'a sert eleştiriler getirmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 151. Raymond 14 Şubat tarihinde Arka önlerine ulaşmıştır.

288 Tudebodus'un Arka Kalesi tasviri, *Gesta'da* yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 146.

289 16 Şubat 1099.

Kürt'le karşılaştı. Kuvvetlerini Haç işaretinden alan adamlarımız hücum edip Tanrı'nın yardımıyla onları alt edip yedisini öldürdü ve atlarından altısını ele geçirdi.

Bir başka gün Raymond Pilet ve Vikont Raymond of Turenne, şövalyeleriyle birlikte kalabalık bir kâfir grubu tarafından sıkı şekilde korunan Tartus'a ulaşip şehre şiddetli bir taarruz gerçekleştirdi. Karanlık çökünce askerlerimiz ormanın içinde izbe bir köşeye çekilip kamp kurdu ve bir sürü ateş yakıp büyük bir Hristiyan ordusu varmış intibayı oluşturdu. Bu hile müdafilerin yüreklerine korku salınca hepsi karanlıktan istifade ederek Tartus'tan²⁹⁰ apar topar kaçtı ve bolca mal ve mükemmel limanı haçlılara bıraktılar. Ertesi gün şövalyelerimiz saldırma gayesiyle geldiklerinde tek buldukları bomboş bir kasabaydı. Böylelikle Arka muhasarası boyunca bu yeri işgal ettiler. Civardaki Maraclea şehrinin emiri bizimle anlaşma yapıp adamlarımızın şehrine girmesine ve sancağımızın surlara çekilmesine müsaade etti.²⁹¹

Antakya'da kalan diğer lortlar, yani Dük Godfrey, Flander Kontu Robert ve Bohemund, Raymond Saint-Gilles'in peşinden ta Lazkiye'ye kadar geldiler.²⁹² Bohemund orada diğerleriyle vedalaşp Antakya'ya döndü.²⁹³ Dük Godfrey ve Flander Kontu Robert ise Kont Raymond'ı takibe devam edip Cebele şehrine ulaştılar; şehri kuşatıp yoğun biçimde taarruza geçtiler.²⁹⁴

Bu esnada Arka kuşatmasındaki Raymond'a gelen elçiler, onunla savaşmak isteyen bir kâfir ordusunun yaklaşmakta olduğu haberini ulaştırdılar. Raymond bunun sonucu el-Bâre Piskoposu'nu Dük Godfrey ve Flander Kontu Robert'a gönderip putperestlerin onunla

290 Tartus bir liman kentidir. Haçlıların burayı ele geçiriş tarihi 17 Şubat'tır.

291 Maraclea (Marakiye olarak da geçer) Tartus'un kuzeyinde bir limandı.

292 Lazkiye de Maraclea'nın kuzeyinde yer almaktaydı.

293 Haçlıların Lazkiye'ye ulaşması şubat sonudur. Albertus'a göre Bohemund'un geri dönme sebebi, Antakya'ya göz koymuş olmasıdır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:197.

294 Cebele (bazı kaynaklarda Gibellum ya da Jabala olarak da geçer) Lazkiye'yle Tartus arasında ufak bir liman kentiydi. Haçlılar burayı 1 Mart'ta muhasara etmişlerdi. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 107; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:197; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 147; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 97. Willermus'a göre asker sayısı yirmi beş bindir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 302.

ve askerleriyle savaşmak için her yanda toplandıkları için yardımına gelmeleri talimatını ilettiler. Bu haberin ardından Dük Godfrey ve Flander Kontu, Cebele Emiriyle, kendilerine at ve altın vereceği ve Kutsal Kabre yolculuk eden hacılara bundan böyle herhangi bir tacizde bulunmayacağına söz vereceği bir anlaşma yaptılar.²⁹⁵

Dük Godfrey ve Flander Kontu çarçabuk Raymond Saint-Gilles'in yardımına koşup nehrin öte kıyısında çadır kurdular ve Arka kuşatmasına katıldılar.²⁹⁶ Bu esnada yukarıda bahsedilen küffar ortaya çıkmadı. Birkaç gün sonra askerlerimiz Trablusşam'a at sürdüler ve şehir dışında Arap, Türk ve Sarazenler gördüler; vakit kaybetmeden hücum edip yaşanan çarpışmada Trablusşam soylularının kaymak tabakasını kılıçtan geçirmiş oldular. Ölü sayısı ve katliam öylesine fazlaydı ki su kanallarından akan su, Trablusşam sarnıçlarına kan kırmızısı renkte akıyormuş gibi görünüyordu; dolayısıyla şehirde yaşayanları acı ve kedere boğuyordu; öyle korkmuşlardı ki şehir kapılarından çıkmaya cesaret dahi edemiyorlardı.²⁹⁷

295 Tudebodus'un anlaşmayla ilgili verdiği bilgiler *Gesta*'dan daha tafsilatlıdır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 147.

296 Godfrey ve Flander Kontu Robert, 12 Mart'ta Cebele kuşatmasını kaldırıp 14 Mart'ta Arka'ya gelmiştir.

Albertus, Haçlıların önce Antakya'yı fethettiğini, ardından el-Bâre ve Ma'arratün-numân kalelerini zapt edip halklarını kılıçtan geçirdiklerini duyan Cebele halkı, şehre dokunmadan yollarına devam etmeleri karşılığında Haçlılara muazzam miktarda para vermeyi teklif ettiğini kaydetmiştir. *Historia Ierosolimitana*'ya göre Haçlı Kontlarının bu teklifi hiç düşünmeden reddetmeleri üzerine kuşatmanın kalkmasını sağlaması için yardım talebiyle "her daim altına, gümüşe tamah eden, aklında her zaman hileler ve türlü düşünceler dolaşan" Kont Raymond'a haber ulaştırdılar. Bu sırada Arka kuşatmasında olan Raymond, Cebele kuşatmasındaki Haçlı liderlerine, Müslümanların birleşip bir ordu topladıkları ve ona saldırıyı planladıkları mesajını iletterek derhal yardıma gelmelerini talep etti. Bu haberi alan diğer kontlar Cebele kuşatmasını kaldırarak derhal Raymond'ın yardımına gittiler. Ancak üç gün sonra Arka önlerine ulaştıklarında, Raymond'ın uyduruk düşman saldırısı yalanıyla kendilerini aldattığını ve asıl gayesinin özgürlüklerini sağlamak için "rüşvet" aldığı Cebele halkına verdiği sözü yerine getirmek olduğunu Tancred ve diğer komutanlardan öğrendiler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:198. Hill'in bu suçlama konusundaki aksi tezleri için bkz. *Raymond IV*, s. 120. Raimundus'a göre bu söylenti, Haçlıları korkutup kuşatmadan kurtulmak isteyen Müslümanlar çıkarılmıştır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 155-156.

297 Bu taarruz 18 Nisan'da gerçekleşmiştir. Raimundus'un aktarımı daha tafsilatlıdır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 171-173. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:202.

Bir başka vakit askerlerimiz Sem Vadisi boyunca ilerlerken sığır, merkep, koyun ve sayısız başka hayvan buldular. Altmış Haçlı diğerlerinden ayrıldı ve üç bin deve buldu. Tüm sürüyü Hristiyan ordusuna götürdüler ve böylece İsa'nın askerlerini muazzam bir sevince boğdular.²⁹⁸ Arka kuşatması sırasında en kaliteli zahire, şarap, et, yağ ve arpa getiren gemilerimiz yakındaki limana demirlediler; böylelikle herkes için bolca erzak tedarik edilmiş oldu.²⁹⁹ Pons of Balazun, Anselm of Ribemont, William Pichardus ve adını bilmediğim başka pek çok kişi bu kuşatmada şehit oldular.³⁰⁰ Hristiyanlar adı geçen bu

Raimundus, Trablus Emiri'nin ilk teklifinin ardından Haçlıların Arka önünde başarısız olmasıyla önerisinden vazgeçip Haçlılara meydan okuduğunu söylemektedir. Bunun üzerine Haçlıların Trablus'a saldırmasıyla yedi yüz Türk askeri öldürülmüştür. Raimundus katliamın ardından oluşan manzarayı, "(...) su kemerinin altına doluşan başsız (...) cesetler harikulade bir manzaraydı (...)" diyerek aktarmaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 172. *Gesta*'da aktarılanlara göre de Haçlılar, şehir dışındaki Müslümanlara saldırmış, şehir içinden geçen nehir kıyıda dönmüştü. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 147. Raimundus ayrıca bu esnada bir Bizans elçi heyetinin gelip Bohemund'un Antakya'ya el koymasına karşı çıktıklarını ve İmparator'un da Kudüs yolculuğuna katılabilmesi için 23 Haziran'daki Aziz John Bayramı'na kadar beklemelelerini tavsiye ettiklerini söylemektedir. Bunun üzerine Raymond St. Gilles, Alexios'u beklemeleleri gerektiğini söylese de diğer kontlar, İmparator'a güvenilmeyeceğini söyleyerek karşı çıktılar. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 173-174.

298 Bu yağma akını nisan ayının sonlarında gerçekleşmiştir. *Gesta* akına katılan Haçlıların sayısını vermez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 147.

299 Raimundus, daha önce Mısır'a gönderilen Haçlı ittifak heyetinin bu sırada kampa döndüğünü söylemektedir. Ancak elçi heyetinin bir yıldan beri Fâtımîlerin elinde tutsak olduğu bilgisini de eklemektedir. Bunun yanında Fâtımîlerin hâlâ Türkler ve Haçlılar arasında hangi tarafı seçecekleri konusunda kararsız olduklarını, zira Türklerin yardımına gelirlerse tüm Türklerin Şii olmayı teklif ettiklerini iddia etmektedir. Raimundus, Fâtımîlerin bu esnada Kudüs'ü ele geçirdiklerini ve Haçlılara Kudüs'e saldırmazlarsa iki yüz - üç yüz kişilik gruplar halinde hac ibadetlerini yerine getirmelerine izin verecekleri teklifini aktarmaktadır. Fâtımîlerin yaklaşımdaki bu değişimin nedeni olarak ise Askalân Muharebesi'nden sonra Fâtımî ordugâhında ele geçirdikleri, Bizans İmparatoru Alexios'un Haçlıların gücünün ne kadar az olduğunu belirtip aleyhlerine plan yaptığı bir mektuba bağlamaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 154.

300 Pons of Balazun, *Gesta*'da değil, Raimundus'ta zikredilen isimlerdendir. Hatta Viers bölgesinden bir şövalye olduğu sanılan bu kişi *Historia Francorum*'un ortak yazarlarındandır. Pons of Balazun hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 28-29. Anselm of Ribemont ise adından da anlaşılacağı

kaleyi üç aydan bir gün eksik muhasara ettiler. Nisanın ortasından dört gün önce Paskalya'yı burada kutladık.³⁰¹

Trablusşam Kralı, Raymond Saint-Gilles'e sık sık elçiler gönderiyor,³⁰² ondan kuşatmayı kaldırmasını ve barış yapmayı istiyordu. Kont Raymond, Dük Godfrey, Flander Kontu Robert, Norman Robert ve diğer hacılar bu barış yoklamalarının yanı sıra diğer bölgelerden gelen yeni ürünleri görünce etkilenmiştiler; zira martın

üzere Ribemont'tan bir konttur ve asıl ünü, yazdığı mektupların Birinci Haçlı Seferi'nin önemli vesikalarından olmasıdır. Mektupların içeriği ve ayrıntılı bilgi için bkz. Dana C Munro; *Letters of The Crusaders*, (Philadelphia: Department of history of the University of Pennsylvania, 1902); Edward Peters, *The First Crusade: "The Chronicle of Fulcher of Chartres" and Other Source Materials*. (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998), s. 283-284, 289,290.

- 301 Hill'e göre Tudebodus'un verdiği kronoloji, *Gesta*'nın isimsiz yazarına göre daha tutarlıdır; zira *Gesta*'da Paskalya, Anselm'in ölümünden öncedir. Bunun yanında Ateşle İmtihan *Gesta*'da anlatılmaz. Hill, *Gesta*'nın destekçilerinin hiçbirinin böylesine önemli bir olayı neden basit bir şövalye ya da din adamının atladığını izah edemediği düşüncesindedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 109; krş Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 149.

Albertus'un aktardığına göre bu sırada parası ödenmediği için Raymond'a kızan Tancred, askerleriyle Godfrey'in ordusuna katılıp emrine girdi. Tüm Haçlı kontlarını karşısına aldığı görülen Raymond liderlerle arayı düzeltmek için çabaladı. "Çocukluk çağından beri eğitimini alıp uzmanı olduğu kurnazlıkla ve gönül okşayıcı sözlerle," öncelikle Godfrey'i yumuşatan Raymond, Tancred dışında hepsini ikna etmeyi başardı. Böylelikle Godfrey'in Arka'ya varmasından itibaren dört hafta boyunca hep birlikte kaleyi muhasara edip saldırdılar.

Tüm uğraşlarına karşın saldırının sonuca ulaşmaması ve geçen süre uzadıkça nükeseden erzak ihtiyacı yüzünden ordu içinde huzursuzluklar baş gösterdi. Bilhassa Godfrey'in ve Flander Kontu Robert'in ordusunda askerler, Arka Kalesi'nin kılıç zoruyla fethedilemeyeceği, öyle olsa bile bunun en az bir yıl süreceği, ancak açlık zoruyla mümkün olacağını söylediler. Komutanlarına bir an önce bu beyhude kuşatmayı kaldırıp Kudüs'e gitme ve İsa'nın kutsal mezarını görme amacıyla ettikleri yemini gerçekleştirmek için baskı yaptılar. Ancak Raymond karşı çıkıp kale teslim olana dek oradan ayrılmamaları gerektiği konusunda diğer kontları ikna etmeye çalıştı. Raymond'ın tüm çabalarına karşın bir gün Godfrey, Flander Kontu Robert ve Tancred tüm askerlerini toplayıp kampı ateşe verdiler. Raymond'ın askerlerinden de pek çok kişi onlara katıldı. Yanında çok az kişi kaldığını gören Raymond da iki buçuk ay süren kuşatmayı kaldırıp alelacele diğer birliklere yetişti. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:199-200.

- 302 *Gesta* Raymond St. Gilles'in adını vermeden sadece elçi heyetinin gelişinden bahseder. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 147. Raimundus, Kudüs'e ilerleyişin gecikmesi konusunda Kont Raymond'ı suçlamaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 180.

ortasında taze fasulye ve nisan ayının ortasında taze tahıl yiyorduk. Sonuç olarak büyük-küçük herkes bir konsey yaptı ve bu yeni meyvelerle Kudüs yolculuğuna devam etmenin akıllıca olacağına karar verildi. Böylelikle herkes Trablusşam Kralı'yla barış yapılmasına karar verdi.³⁰³

Arka'dan ayrılıp haftanın altıncı günü, Mayıs'ın on üçünde Trablusşam'a ulaştılar ve burada üç gün kaldılar.³⁰⁴ Trablusşam Kralı, Raymond Saint-Gilles'le ve diğer lortlarla anlaşma yaptı; buna göre önceki çarpışmalarda tutsak ettiği üç yüzden fazla esiri derhal serbest bıraktı. Bunun yanında Kont Raymond'a on beş bin bezant, on beş pahalı at verecek, bolca at, merkep, ekmek ve gerekli tüm ihtiyaçları sağlayacak, böylelikle tüm Hristiyan ordusuna bolluk temin edecekti.³⁰⁵ Trablusşam Kralı, Haçlılarla emirin onlara karşı yapmayı planladığı savaşı kazanıp Kudüs'ü ele geçirmeleri halinde kendisin Hristiyan olacağını ve topraklarını elinde tutacağı bir anlaşma yaptı. Bu görüşmelerle anlaşma müzakere edildi ve sağlandı.³⁰⁶

Hristiyanlar Trablusşam'dan Mayıs'ın ortasında, pazartesi günü ayrıldı; gün boyu dar ve sarp bir yolu aşıp geceleyin el-Batrun kalesine

303 Albertus'a göre Trablus yakınlarında kamp kuran Haçlı Ordusu'na şehirden gelen heyet, kendilerine dokunmamaları için anlaşabilmek umuduyla bolca hediye sundu. Amaçları zaten Kudüs'e gitmek olan Haçlılar bu teklifi kabul etti. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:200.

304 Haçlı ordusu 13 Mayıs'ta Arka kuşatmasını kaldırıp üç gün boyunca Trablusşam önlerinde kalmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 109.

305 *Gesta* burada da Raymond St. Gilles'in ismini zikretmez. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 149. Raimundus, Trablus Emiri'nin bin beş yüz altın-ki bir Sarazen altını 8-9 solidusa denkti- bolca at, katır ve hediyeler gönderdiğini söylemektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 157. *Gesta*'da aktarılanlara göre ise bin beş yüz Bizans altını, on beş at vermeyi ve üç yüz kadar esir Haçlıyı serbest bırakmayı kabul etti. Bunun yanında Kudüs'ü alıp Fâtımî Ordusu'nu yenmeleri halinde Hristiyan olup ülkesini kendi elleriyle Haçlılara teslim edeceği sözünü de verdi. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 149; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 193. *Gesta* burada da Raymond St. Gilles'in ismini zikretmez. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 149.

306 Kast edilen Fatımî ordusudur. Tudebodus ismini vermese de Kahire Emiri'nden kast edilen, Fatımî halifesinin veziri el-Efdal'dir. Antakya'da Selçukluların yenilgisini fırsat bilip Kudüs'ü 26 Ağustos 1098'de Selçuklu beyleri Sökmen ve İlğazi'den eman yoluyla almıştır. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, s. 10: 235; Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları*, s. 168-169. Azîmî'ye göre şehir, şevval ayında Fâtımîlerin eline geçmiştir. *Azîmî Tarihi*, s. 37.

vardılar.³⁰⁷ Buradan sonra ulaştıkları Gibelon³⁰⁸ adlı kıyı kasabasında büyük susuzluk çektiler; bitap haldeki haçlılar Brahim³⁰⁹ adında bir nehre ulaştılar. Haçlı ordusu daha sonra Göğe Yükseliş Günü'nün³¹⁰ gündüzü ve gecesi boyunca her an bir pusu bekledikleri dar ve çetin bir yolu aştılar; ancak Tanrı'nın lütfuyla düşman gözükmedi. İsa'nın ordusu sonrasında Beyrut şehrine, oradan Sayda'ya, sonra Sur'a³¹¹ ve Sur'dan Akka'ya ulaştı; oradan sonra Caiphas adında bir kale-nin yanından geçtiler ve ulaştıkları Kayseriye³¹² şehrinde 29 Mayıs 1099'da Hamsin Yortusu'nu kutladılar.³¹³ Buradan sonra, Frenklerin yaklaşmasından korkan Sarazenlerin terk etmiş oldukları Ramla'ya vardılar.³¹⁴ Yakındaki bir kilisede, putperestlerin kallesliği yüzünden şahadete eren Aziz Georgious'un pek kıymetli cesedi yatıyordu.³¹⁵

307 El-Batrun kasabası Trablusşam'ın güneyindedir. Haçlılar 16 Mayıs 1099'da Trablusşam'dan ayrılarak aynı ayın on altısında yahut yedisinde buraya ulaşmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 110.

308 Gibelon (*Gesta*'da Zebair olarak geçer) antik dönemde Biblos, günümüzde Jbail olarak bilinen yerleşim yeridir. Kıyı boyu uzanan dağlar çok yüksek olmasalar da ulaşımı epeyce zorlaştıracak derecede sarpıdır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 110.

309 Biblos'un güneyindeki İbrahim ya da Adonis Nehri.

310 Göğe Yükseliş Günü 19 Mayıs 1099'du.

311 Hill, Haçlıların muhtemelen 19 Mayıs'ta Beyrut'a ulaştıkları görüşündedir. Beyrut ve Sayda kentleri arasındaki güzergâh kısmen sapaydı. Haçlılar 20 Mayıs'ta Sayda'ya ulaştı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 111.

23 Mayıs'ta Sayda'ya vardıklarında Antakya, Lazkiye ve Edessa'dan gelen Haçlılar da ana orduya katıldılar. Ekkehard von Aura'nın verdiği bu bilgi, görgü şahidi üç kaynaktan da yer almaz. King, "The Hierosolymita", s. 60.

312 Haçlıların Akka'ya ulaşması 24 Mayıs'tır. Runciman Caiphas'ın Hayfa olduğu ve Haçlıların Kermil Dağı'nın yanından geçtikleri görüşündedir. Kaynak ekle. Hristiyanlar, Fatımi kontrolündeki Kayseriye'ye 26 Mayıs'ta ulaşmıştır. Raimundus'un tafsilatıyla anlattığı Haçlı ordugâhına düşen güvercin sayesinde Müslümanların planlarını öğrendikleri hadise burada vuku bulmuştur. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 186.

313 Hamsin Yortusu (Pentakost) 29 Mayıs'ta kutlanmıştır.

314 Haçlılar Ramla'ya 3 Haziran'da ulaşmıştı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 111. Raimundus'a göre Kudüs'e on beş mil mesafedeki Ramla'da, doğrudan Mısır'a gidip Fâtümîleri ortadan kaldırma ya da yolculuğa devam edip Kudüs'ü ele geçirme seçenekleri tartışıldı ve nihayetinde ikincisinde karar kılındı. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 186.

315 Albertus Aquensis'in aktardığı kadarıyla, Haçlı Ordusu'nun yaklaştığı haberini duyan Betlehem sakini Katolik Hristiyanlar ve bilhassa Kudüs'ten dışarı çıkartılan Hristiyanların gönderdiği heyet, Haçlıların hiç vakit kaybetmeden ivedilikle

Tüm önderlerimiz hemen bir araya gelip kiliseyi tekrar elden geçirip koruyacak bir piskoposu doğrulukla seçebilmek ve bu piskoposun kendisiyle birlikte kalacak olanlarla onurlu bir yaşam sürdürebilmesi için altınların, gümüşlerin, hayvanların ve atların onda birini ona vermeye karar verdiler.³¹⁶ Piskopos böylelikle orada mutluluk içinde yaşadı.

yardıma gelmesini rica edip hâlâ hayatlarının tehlikede olduğu haberini verdi. Dindaşlarının hayatının tehdit altında olduğunu öğrenen Godfrey, Bethlehem'e sığınanları korumaları için Tancred komutasında yüz kişilik bir süvari kolu gönderdi. Gece boyu hiç durmadan yol alan süvari kolu, dindaşlarının sevgi gösterisiyle karşılandı. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 206-207. Öte yandan bu konuyu Raimundus farklı sunmakta, hatta Raimundus, Tancred'in Bethlehem'e el koymasının liderler arasında ihtilaf ve rahatsızlık oluşturduğunu belirtmektedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 194.

316 Haçlıların seçtiği piskopos, Robert of Rouen adında bir Norman'dı. Hristiyanlar Haziran'ın üçünden altısına kadar Ramla'da kaldılar. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 111.

KUDÜS'ÜN ZAPTI

Raymond Saint-Gilles, Godfrey ve diğer mutlu hacılar Haziran ayının yedinci günü, Salı günü, neşe ve gurur içinde Kudüs önlerine ulaşmış amansız bir kuşatma oluşturdu.³¹⁷ Norman Robert, Kutlu İlk Şehit Stephen Kilisesi'nin, azizin İsa uğruna seve seve taşlandığı yerin yanındaki kuzey bölümünü işgal etti.³¹⁸ Bu bölgenin bitişiğinde Flander Kontu'nunki vardı; Dük Godfrey ve Tancred³¹⁹ burada kamp kurmuştu, Raymond Saint-Gilles ise Rabb'in Annesi

317 Haçlılar Kudüs'e 7 Haziran'da ulaşmıştır. *Gesta*'nın verdiği 6 Haziran tarihi yanlıştır; bunun yanında *Gesta* Raymond St. Gilles'in ve dük Godfrey'in gelişinden bahsetmez. Bu nedenle Tudebodus'un bu noktada verdiği bilgiler daha tutarlı ve doğrudur. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 151. Kuşatma sırasında Kudüs, Fatımi emiri İftihar ed-Devle'nin yönetimindeydi.

Raimundus Kudüs'teki asker sayısını altmış bin kişi, buna karşın Haçlıların sayısının bin iki yüz – bin üç yüzü şövalye olmak üzere on iki bin olarak verir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 200. Albertus Aquensis Haçlıların sayısını kadın erkek toplam altmış bin olarak vermektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 208. Willermus ise Haçlıların muharip olmayanlarla birlikte kırk bin kişi olduklarını, ancak muharip piyadelerin yirmi bin civarında, süvarilerin ise on beş bin civarında olduklarını kaydetmektedir. Kudüs garnizonu ise iyi silahlı kırk bin kişidir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 334. İbn Kesir ise Haçlıların sayısının bir milyon olduğunu söylemektedir. İbn Kesir, *el-Bidâye*, C. 12, s. 305. Ancak bunun bir kuşatma savaşı olduğu dikkate alınacak olursa Raimundus'un verdiği sayıların fazlasıyla izaha muhtaç olduğu açıktır.

318 Aziz Stephen kapısı kuzey istikametindedir ve taşlanarak öldürülen ilk şehit Aziz Stephen'in adı verilmiştir. Kilise, Kudüs surlarının dışında yer almaktaydı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 112.

319 Raimundus, Normandiyalı Robert'in da burada ordugâh kurduğunu ekler. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 189.

Kutlu Meryem Kilisesi'nin yanındaki Sion Dağı'nda mevki almıştı.³²⁰ Meryem bu yerde dünyayı terk etmiş, Rab havarileriyle burada ekmeği bölüşmüş ve Kutsal Ruh, havarilerin gönüllerine girmişti.³²¹

Muhasaranın üçüncü günü Kutsal Kabir ordumuzdaki şövalyeler, yani Raymond Pilet, Raymond of Turenne ve diğerleri talan yapma amacıyla kamptan ayrıldılar. İsa'nın şövalyeleri iki yüz Arap'la karşılaşp bu putperestlerle çarpıştı ve Tanrı'nın ve Kutsal Kabrin yardımıyla onları altı ederek çoğunu öldürdüler ve otuz at ele geçirdiler.³²² Sonraki haftanın ikinci günü (Pazartesi) haçlılar öyle yaman bir taarruza geçtiler ki şayet surlara tırmanmak için merdiven olsaydı Kudüs o gün zapt edilirdi. Yine de alçak suru devirdiler ve asıl sura merdiven dayadılar; şövalyelerimiz merdivene çıkıp kılıçlarla ve mızraklarla putperestlerle göğüs göğse çarpıştı.³²³ Hugh of *Liziniacensis*'in kâhyası Reginaldus ve başka pek çok Hristiyan orada ölümle buluştu, ancak düşmanın kaybı çok daha ağırdı.³²⁴

Hristiyanlar on gün boyunca ekmeğin yokluğu³²⁵ çektikten sonra gemilerimizin yakındaki Yafa Limanı'na yanaştığı haberi geldi.³²⁶

320 Siyon Dağı, şehrin güneybatı ucundadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 112. Raimundus, Kont Raymond'ın diğer prenslerin isteklerinin hilafına ordugâhının Siyon Dağı'na taşınmasını emrettiğini ve bu durum, halkının ona karşı garaz duymasına yol açtığını söyler. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 189.

321 Hill, her üç görgü şahidinin de Siyon Dağı'yla ilgili bilgileri "Holy Places" (Kutsal Yerler) adında ortak bir kaynaktan aldığını belirtmektedir. *Gesta*'da bu ayrıntılara diğer iki kaynağa göre daha az yer verilmesinin nedeni olarak da bahsedilen ortak kaynağın, *Gesta*'nın tamamlanmasından sonra çoğaltılmış olması olduğunu savunmaktadır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 112. Bununla birlikte Hill'in bu açıklaması, üç kaynağın başka bir ortak kaynak kullandığı açıklamasıyla tamamen tezat oluşturmaktadır.

322 Çarpışma 9 Haziran'da gerçekleşmiştir. Tudebodus, *Gesta*'ya ek olarak Kutsal Kabir Ordusu ve Kutsal Kabrin yardımını eklemiştir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 151.

323 Taarruzun tarihi 13 Haziran'dı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 113.

324 Hill, güney Fransa'da Licinius kelimesinden türetilmiş çok fazla yer adı olduğundan *Liziniacensis* kelimesini tercüme edemediklerini söyler. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 113. *Gesta*, Reginald'dan söz etmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 151.

325 Yiyecek ve su kıtlığı konusunda Tudebodus diğer iki kaynağa göre çok daha sınırlı bilgi sağlamaktadır. *Gesta* bu konuda daha ayrıntılıyken en tafsilatlı anlatım Raimundus'tadır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 152; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 191-192.

326 Ceneviz filosu 17 Haziran'da Yafa'ya ulaşmıştır. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 113.

Bu yüzden güneş doğduğunda Raymond Saint-Gilles'in ordusundan, Raymond Pilet, Geldemar Carpinel, Achard of Montmerle, William of Sabran ve adını bilmediğim başkaları dâhil yüz şövalye kuşatmadan ayrıldı.³²⁷ Aralarında Geldemar ve Achard'ın olduğu otuz şövalyemiz limana doğru ilerledikleri sırada şaşırtma hamlesi yaptılar ve altı yüz Arap, Türk ve Sarazen'le karşılaştılar. Hristiyan şövalyeler yiğitçe hücum ettiler, ancak putperestler adamlarımızdan sayıca o kadar fazlalardı ki haçlıları her taraftan köşeye sıkıştırıp Achard of Montmerle'yi ve zavallı piyadeleri öldürdüler.

Hristiyanlar böyle kapana kısılmış halde ölümü beklerken bir ulak koşarak Raymond Pilet'e gidip şöyle sordu: "Neden şövalyelerinle burada eğleşiyorsun? Baksana! Tüm yoldaşların şu an Arapların, Türklerin ve Sarazenlerin avucuna düşmüş, hatta belki de şimdiye ölmüşlerdir. Çabuk olun, hemen yardıma koşun!" Ulağın getirdiği haber Haçlıları kendilerine getirdi ve çarçabuk çarpışma mahalline koştular. Kâfirler, Kudüs şövalyelerini gördüklerinde iki hat oluşturdular. Hristiyanlar İsa'nın ve Kutsal Kabrin adını haykırarak düşmanın karşısına çıktı ve öyle cansiperane saldırdılar ki her bir şövalye hasmını alt etti. Düşman, Haçlıların cesaretiyle boy ölçüşemeyeceğini fark edince korkudan âdeta felce uğradı ve geri çekilme çağrısı yaparak kaçtı. Askerlerimiz onları neredeyse altı kilometre kadar kovaladı; çok sayıda kâfiri öldürüp haber almak için birini canlı bıraktı. Bunun yanında yüz üç at ele geçirdiler.³²⁸

Muhasara sırasında su kıtlığı haçlıları öyle canlarından bezdirdi ki öküz, boğa ve keçi postlarını dikip deriden mataralar yaptılar ve bunlarla on kilometre öteden bin bir emekle su taşıdılar. Berbat kokan su ve arpa ekmeği yüzünden öyle muazzam azap ve sefalet içindeydik ki günlerce bu mataralardan böyle pis ve kokuşmuş su içtik. Siyon Dağı'nın eteğindeki Şiloah Pınarı bizi bir süre idare etti. Ancak Tanrı'nın

327 *Gesta*, Geldemar Carpinel'den söz etmez. Godfrey'le iyi ilişkilere sahip olan Carpinel'e Godfrey tarafından Hayfa verilmiş olsa da Tancred bunu engellemiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 113.

328 Çarpışma, 18 Haziran'da gerçekleşmiştir; Raimundus, Haçlıların ilk baskında beş şövalyeyi ve okçuları öldürdüklerini, buna mukabil çarpışmanın devamında iki yüz düşman askerin öldürüldüğünü söyler. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 193.

ve Kutsal Kabrin Hristiyanları arasında su bile parayla satılıyordu, öyle ki bir kişi susuzluğunu kısmen ancak bir peniye giderebiliyordu. Tüm su kaynakları ve kuyuları çevresinde pusu kuran Sarazenler bizlerden bulabildiklerini katlediyorlar, hayvanları büyük küçük mağaralara yahut dağlara götürüyorlardı. Kâfirler diğer yerlerde, asma bahçelerinde yiyecek aramaya gidenleri boğazlıyordu.³²⁹

Lortlarımız bu mezalimleri görünce ziyadesiyle hiddetlenip bir konsey topladılar; bu konseyde piskoposlar ve papazlar, haçlıların şehir çevresinde bir ayin yürüyüşü yapmasını teklif ettiler. Böylelikle piskoposlar ve papazlar kutsal kıyafetlerini giymiş, ellerinde haçları, yalınayak halde Siyon Dağı'ndaki Kutsal Meryem Kilisesi'nden yola çıkıp, ilahiler söyleyip Rab İsa Mesih'ten kutsal şehrini ve Kutsal Kabrini bu putperest kavimden kurtarıp hizmetindeki Hristiyanlara vermesi için dualar ederek İlk Şehir Aziz Stephen Kilisesi'ne doğru yürüdüler.³³⁰ Bu şekilde giyinmiş din adamları, silahlı şövalyeler ve bunların uşaklarıyla yan yana ilerliyordu.

Bu görüntü, Sarazenlerin de sancaklarında ve bayraklarında Muhammed'in işaretleriyle Kudüs surlarında benzer şekilde yürüyüş merasimi yapmalarına neden oldu. Hristiyanlar Aziz Stephen Kilisesi'ne gelip ayin geçitlerimizde mutat olduğu üzere yerlerini aldılar. Bu esnada Sarazenler surlara dikilip bağırmaya, borazanlar

329 Su kutluğu her üç kaynakta da anlatılır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 153; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 191. Bu konuda Albertus da kavurucu temmuz sıcağında ufacak su kaynaklarının bile ancak üç mil ötede bulunabildiğini ifade ederek, Haçlıların çamurlu suları içmek zorunda kaldığını aktarmaktadır. *Historia Ierosolimitana*'da anlatıldığına göre bilhassa muharip sınıftan olmayan Haçlılar, bu çamurlu suların içine karışan sülükleri ve su kurtçuklarını da fark etmeden içince birçok kişi boğazları ve karınları şişerek ölmüştür. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:214.

330 Hill, Raimundus'un eserini neşirlerinde Hill, Hagenmeyer'in bu törenin 8 Temmuz 1099'da yapıldığını belirttiğini kaydettikten sonra kendilerine göre bu kaydın tamamen Raimundus'un kurgusu olduğu görüşünü savunmaktadırlar. İkiliye göre, modern sanatçılar yalınayak Hristiyanları surların çevresinde dolaşırken, Müslümanları da onları seyrederken resmetmeler de bu geçit töreninin gerçekte vuku bulmasının olanaksızdır, zira Haçlıların, kendilerini bir Fatımi saldırısına karşı savunmasız halde bırakacak kadar ahmak olamayacaklarını savunmaktadırlar. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 197. Ancak aynı bilgilerin bir diğer görgü şahidi tarafından tekrarlanması, hatta müellifin bizzat orada olduğunu açık açık vurgulaması, Hill'in görüşünün tam aksini ortaya koymaktadır.

çalmaya ve türlü şekillerde alay etmeye başladılar. Bu incitmelerini daha da artırmak için, merhameti sonsuz İsa'nın bu dünyanın günahlarının kefaretinin ödemek için kanının döküldüğü çarmıha benzeyen, tahtadan bir çarmıh yaptılar. Ardından herkesin gözü önünde buna çubuklarla vurdular ve surlara atıp parçaladılar; bu esnada yüksek sesle, "*Frango agip salip*," yani "Hey, Frenkler, bu haç iyi mi?" diye bağırımları Hristiyanları muazzam bir kedere gark etti.³³¹

Hristiyanlar bu manzara karşısında çok üzüldüler, ancak dualarını kesmeden İsa'nın semaya yükseldiği Zeytin Dağı'ndaki kiliseye doğru yollarına devam ettiler. Pek muhterem din adamı Arnulf orada bir ayin düzenleyip vaazında Tanrı'nın, onu ta mezarına, cennete yükseldiği yere kadar O'nun peşinden giden Hristiyanlara bahşedeceği merhametin üzerinde durdu.³³² Hristiyanların hâkim bir noktada oldukları gören Sarazenler Rab Kilisesi'yle Süleyman Mabedi arasında bir o tarafa bir bu tarafa koşarak onları tehdit etmeye başladılar. Ancak Hristiyanlar ayin geçitlerine devam edip Hazreti Meryem'in pek mübarek bedeninin cennete alındığı yer olan Yehoşafat Vadisi'ndeki Kutsal Meryem Manastırı'na geldiler. Buradan Zeytin Dağı'na geldiler; bu yerde, ayin geçidi manastırın girişine geldiğinde kiliseye girmeyi arzu eden bir rahip alının ortasından vurulup oracıkta öldü. Bu rahibin ruhunun İsa'yla birlikte ebediyete, sonu olmayan dünyada yaşayacağına inanıyorum. Âmin. Bunu görüp ilk

331 Yürüyüş merasimi konusunda Tudebodus'un aktarımları, diğer iki kaynağa, bil-hassa *Gesta*'ya göre çok daha ayrıntılıdır. *Gesta*'nın verdiği tarih, Raimundus'a göre yanlıştır. Konsey 6 Temmuz'da toplanmış, ayin yürüyüşü 8 Temmuz'da gerçekleşmiştir. Tudebodus'un verdiği bilgiler, Kutsal Yerler konusunda bilgisinin çok daha iyi olduğunu ortaya koyduğu gibi törenin tüm ayrıntılarını öğrenmemizi sağlar. Ayrıca Sarazenler alaycı bağırımlarını da not etmiştir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 154-155; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 197; Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 115-116. Albertus da Haçlıların, Haçlılar Kudüs surları çevresinde ilahiler söyleyerek dolaştığı sırada, surlara çıkan Müslümanların yaptıkları haçlara tükürüp -hatta bevlederek- alay ettiklerini ve aşağıladıklarını aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 215.

332 Bu din adamı muhtemelen, Normandiyalı Robert'in ordu vaizi olan ve daha sonra Kudüs patriği olacak Arnulf of Chocques'tir. Raimundus'un kişisel husumeti yüzünden yer vermemesinin anlaşılır olabileceği (bkz. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 215) Arnulf'tan, müstakbel piskopos gibi Norman olan *Gesta*'nın isimsiz yazarının bahsetmemiş olması ise tuhaftır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 154-155.

defa yazan kişi buna inanmaktadır; zira o kişi, yani Peter Tudebodus ayın geçidindeydi ve bunu kendi fani gözleriyle gördü.³³³

Hemen akabinde lortlarımız Kudüs'ü alabilmenin ve Rabları ve Kurtarıcılarına tapınma gayesiyle Kabre girebilmenin yollarını aradılar. İki ahşap kule ve çok sayıda başka savaş aracı inşa ettiler. Hem Godfrey hem de Raymond Saint-Gilles, kulelerini savaş araçlarıyla teçhiz ettiler. Bu kulelerin inşası için odun kirişlerin çok uzak yerlerden çekilerek getirilmesi gerekmişti. Elli altmış esir Sarazen tomrukları omuzlarında taşımış ve böylelikle Hristiyanlar düşmanın huzurunu, yine kendi kanlarından olanlarla kaçırmıştı.³³⁴ Bu araçların yapıldığını görmek Sarazenleri şehirlerini tahkim etmek için fevkalade tedbirler almaya ve kulelerini gece gündüz kuvvetlendirmeye itmişti.

Günün birinde düşman, Hristiyanların savaş araçlarının inşası hakkında gizlice bilgi toplaması için bir Sarazen'i gönderdi. Ancak o Sarazen'i gören Süryaniler ve Rumlar, adamı işaret ederek "*Ma te Christo caco Sarrazin*," yani bizim dilimizde, "İsa aşkına, işte aşağılık bir Sarazen," dediler. Hristiyanlar adamı yakaladıktan sonra bir tercüman vasıtasıyla Sarazen'i sorgulayıp neden geldiğini sordular. Esir cevaben şöyle dedi: "Sarazenler beni icatlarınızın ne olduğunu keşfetmem için yolladı." Hristiyanlar buna mukabil hükümlerini bildirdiler. Casusun ellerini ve ayaklarını bağlayıp *petrariy* denilen aracın içine koydular. Tüm güçleriyle çekerlerse adamı Kudüs'ün içine kadar fırlatabileceklerini sandılar. Ancak bunun imkânsız olduğu anlaşıldı; zira adam öyle bir kuvvetle fırlatıldı ki daha surlara çarpmadan eklemleri kırıldı ve parçalara ayrıldı.³³⁵

333 Bu ifade, müellifin bizzat görgü şahidi olduğunun en önemli delilidir. Hill'in belirlediğine göre müellifin adı diğer nüshalarda *Tudebodis Subracensis* ve *Sivrancensis* olarak da geçmektedir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 116.

334 Çalışan tutsak Sarazenlerin sayısını *Gesta* vermez. Raimundus'un bu konuda verdiği bilgiler ise biraz daha ayrıntı içerir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 199.

335 Görgü şahidi kronik yazarları içinde casus hikâyesini anlatan tek kaynak Tudebodus'tur. Bunun yanında Albertus da bu anekdotu aktarmaktadır. Hill, olayın büyük ihtimalle sözlü kaynaklara dayandığı görüşündedir; bu durum Albertus'un *Historia*'sına sefere katılanların beyanatlarını esas aldığı söylemiyle örtüşmektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:219; Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 117.

Önderler Kudüs savunmasının en hassas bölümünü belirledikten sonra bir cumartesi gecesi savaş araçlarımızı ve ahşap kuleleri kuşatmanın doğu kesimine taşıdılar.³³⁶ Güneş doğduğunda bunları kurdular ve ertesi üç gün boyunca kuleleri düzene sokup savaşa hazır hale getirdiler. Haftanın dördüncü ve beşinci günü Kudüs'e her yandan taarruza geçtiler.³³⁷ Altıncı gün sabah erkenden tekrar şehir hücum ettiler, ancak tüm uğraşları beyhude çıkınca afallayıp dehşete düştüler. Bu başarısızlıklara karşın Rab İsa Mesih'in bizler için çarmıha gerilmeye karar verdiği saat yaklaştığında şövalyelerimiz, Dük Godfrey ve kardeşi Kont Eustace, kuşatma kulesi üzerinde yiğitçe çarpışıyordu. Ardından Lethold³³⁸ adında bir şövalye şehir surlarına tırmandı; Kont Eustace, Dük Godfrey ve İsa'nın şövalyeleri onun hemen arkasından gittiler.³³⁹ Müdafiler surlardan kaçıştı ve Kudüs içlerine doğru dağıldılar; adamlarımız ise onları kovalıyor, öldürüyor, kellelerini kesiyordu.

Bu esnada kendi kuşatma kulesini sura doğru yanaştırmaya çalışan Raymond Saint-Gilles'in yoluna, surun yanındaki derin bir hendek çomak sokmuştu. Raymond, hendeği doldurmak için gereken tedbirleri etrafına danıştıktan sonra hendeğe üç taş atan herkese bir dinar ödeneceğini ilan etti.³⁴⁰ Üç gün, iki gece süren doldurma işinden sonra Hristiyanlar kuşatma kulesini şehir kulelerinden birine yanaştırdılar.

336 Bu çalışma 9 Temmuz gecesinden 12 Temmuz gecesine dek sürmüştür. Peter Tudobode, *a.g.e.*, s. 117.

337 Nihai taarruz bazı kaynaklarda 13 Temmuz, bazı kaynaklara göre ise 14 Temmuz'da başlamıştır. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 200; Runciman, *a.g.e.*, C. 1, s. 219; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 54; Sırma, *Haçlı Seferleri*, s. 82.

338 Albertus suru aşan ilk kişilere Lithold'un kardeşlerini de eklemiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 222.

339 Haçlılar 15 Temmuz 1099'da şehre girmiştir. İbnü'l-Esir, *el-Kamil*, s. 10: 236; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 12:304-305; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 199; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 104; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 370. Raimundus bunun gün ortasında gerçekleştiğini söylerken Tudobodus ve *Gesta*, İsa'nın ölüm vakti olarak belirtmişlerdir ki bu da takriben saat üç civarıdır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 203.

340 Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 120.

Müdafiler ateş ve taşlarla kuvvetlerimize öyle canla başla karşı koydular ki Raymond'ın kulesinin üst kısmını paramparça ettiler. Bu yüzden düşman kulenin üst kısmının çoğunu parçalamış ve kule yanmaya başladığı için kont ve şövalyeler öfkelenip şaşırıldıklarında Raymond birden Dük Godfrey'in ordusundan üç şövalyenin Zeytin Dağı'ndan yaklaştıklarını ve Dük Godfrey'le adamlarının Kudüs'e girdiklerini, bağırıldıklarını gördü. Frenklerin Kudüs'e girdikleri haberini alan Raymond adamlarına şöyle bağırdı: "Ne diye oyalanıyorsunuz? Dinlesenize, tüm Frenkler şehre girmiş." Bu emirle askerler merdivenleri kapıp sura dayadılar ve böylece savaş Kudüs'ün içine girdi.³⁴¹

Davud Burcu'nu komuta eden emir, burcu Raymond Saint-Gilles'e teslim edip hacıların eskiden haraç ödeyip geçtikleri kapıyı açtı. Bu anlaşmayla Raymond, emir ve Davud Burcu'ndaki maiyetinin Aşkelon'a dek sağ salim iletilmesini kabul etti.³⁴² Ve böyle yaptı. Hacılar, Kudüs'e girmelerinin ardından Sarazenleri ve diğer kâfirleri Süleyman Mabedi'ne ve İsa Kilisesi'ne dek kovalayıp öldürdüler. Orada toplanan düşman güneş batana dek var gücüyle savaştı; ancak adamlarımız o kadar çok öldürmüşlerdi ki Mabed'in her yanından kan akıyordu.³⁴³ Adamlarımız sonunda putperestleri

341 Eserinin odak noktası olarak Godfrey'i alan Albertus dışında Kont Raymond'ın faaliyetlerini en ayrıntılı aktaran Tudebodus'tur. Godfrey'in şehre girdiği haberini getiren üç şövalye ayrıntısı sadece onun kroniğinde yer alır. İlginç olan Kont Raymond'ın ordu vaizi olan ve eserini Provençal ordusunun faaliyetlerini anlatan Raimundus, Kudüs'ün zaptını aktarırken Toulouse Kontu'na genelde ikinci planda yer vermesidir. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 203-210.

342 Davud Burcu, şehrin batısındadır. Albertus, Kont Raymond'ı, emir İftihar ed-Devle'den rüşvet almakla suçlar. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:227-228. Fulcherius da Albertus'un bu iddiasını teyit etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 107.

343 Surların düşmesiyle kalabalığın sığınmaya çalıştığı yer, şehrin güneydoğu köşesinde yer alan büyük ve müstahkem bir mevki olan Mabet Tepesi yani Mescid-i Aksa idi. *Historia Ierosolimitana*'da resmedilen manzara tam bir panik ve karmaşa halidir. Doğruca mabede doğru koşturan Haçlılar, karşılarına çıkan Sarazenleri "acımasızca yere indiriyordu." Albertus, yaşananları şu şekilde aktarmaktadır: "Katliam öyle muazzamdı ki dökülen kanlar saray avlusunun zemininden dışarı taşıyordu ve akan kanlar ayak bileklerine kadar geliyordu." Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 223.

Gesta'da kullanılan ifade de benzerdir: "(...) bizimkiler de [Haçlı Ordusu] onların [kaçan Müslümanların] arkasından gittiler ve ayak bileklerine kadar düşman kanı içinde yüzdükleri bir katliamın yapıldığı Süleyman Mabedi'ne kadar onları kestiler (...)" Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155.

mağlup ettikten sonra Mabed'de çok sayıda kadın erkek yakaladılar; bunlardan kimisini öldürdükten sonra akıllarına şöyle bir fikir gelince diğerlerinin canlarını bağışladılar. Tancred ve Gaston of Béarn,

Guibertus Novigenti de katliamı teyit etmekte, şehre giren Frenklerin putperestleri kovalayıp karşılarına çıkan herkesi öldürdüklerini anlatmaktadır. "Süleyman Mabedi denilen yere ulaşana dek caddelerde, meydanlarda, dört yol ağzlarında savaştan daha çok katliam yaşandı. O kadar insan kanı dökülmüştü ki ıslaklık neredeyse yürüyen adamların ayak bileklerini kapatıyordu." Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 120.

Historia Ierosolimitana'da anlatıldığına göre bu sırada Hristiyan askerler saraydaki muazzam Sarazen katliamını bitirip dışarı çıktılar. Albertus Aquensis, Haçlıların orada on bin kişiyi öldürdüklerini söylemektedir. Saraydan çıkan askerler Müslümanları öldürmek için mahalle aralarına dağıldılar. Akabinde anlatılanlar vahşetin boyutlarını daha net ortaya koymaktadır: "Haçlılar girdikleri evlerde (...) beşiklerdeki ya da hâlâ annelerinin kucağında süt emen bebekleri kadınların karınlarına tekmeyle basıp zorla alarak duvarlara, kapıların pervazlarına fırlatıp boyunlarını kırdılar. Kimini silahlarıyla öldürüyorlar, kiminin başını taşıla ezip öldürüyorlardı, ama hangi yaşta ya da cinsiyette olursa olsun kesinlikle tek bir kâfirin bile canını bağışlamadılar." Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 223-224; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 363.

Guibertus'un anlatımına göre ise bu sırada Raymond St. Gilles'in ordusu şehirde olan bitenlerden habersizdi. Şehirdeki kargaşayı duyunca adamlarına acele etmelerini söyledi. Bu sırada şehrin düşmek üzere olduğunu gören Davud Burcu'nun komutanı, canlarının bağışlanması ve Askalân'a serbest geçiş karşılığında kale kapılarını Raymond'a açtı.

Bununla birlikte tüm kaynakların hemfikir olduğu nokta, asıl katliamın Raymond St. Gilles'in ordusunun şehre girmesiyle yaşandığıdır. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 155-156; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 120-121; Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 200; Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 118-119; Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 361.

Guibertus Novigenti, Provençal Ordusu'nun, yani St. Gilles Kontu'nun birliklerinin şehre girmesiyle genel katliamın başladığını, kimsenin yaşına, güzelliğine, gücüne ve asaletine bakılıp canının bağışlanmadığını, hepsini tek bir kaçınılmaz ölümün beklediğini söylemektedir. Guibertus'a göre Haçlılar, Müslümanları Süleyman Mabedi'ne kadar kovaladı. "Öldürülen sayısız kalabalığın kanı neredeyse [Haçlı askerlerin] çizmelerinin üstüne çıkıyordu." Haçlılar, Mabed'e sığınan kalabalığın büyük bölümünü öldürdükten sonra bir kısmının canlarını bir süreliğine bağışladılar. İçerideki cesetleri dışarı taşıtıktan sonra onları da kılıçtan geçirdiler. Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 121.

Willermus Tyrensis ise "şehirde o kadar çok insan öldürülüp o kadar çok kan dökülmüştü ki galiplerin kendileri bile dehşete düşerler" şeklinde durumu aktarmaktadır. Willermus, katliamın boyutunu şöyle anlatmaktadır: "(...) İçeri girip ayrırt etmesizin kime rastladılarsa kılıçtan geçirdiler ve her tarafı kan doldurdular (...).

Mabed'in çatısında toplanmış kalabalık kadın erkek kâfir grubuna kendi sancaklarını verdiler.

Her yerde yatan cesetlere ve kanla örtülen insan uzuvlarına bakmak korkunçtu. Ve sadece parçalanmış cesetler ve kesilmiş kafalar kötü bir manzara teşkil etmiyor, baştan ayağa kana bulanmış galiplerin görüntüsü de ürpertiyordu. Tapınağın etrafında on bin Müslüman katledilmiş olmalıdır, şehrin orasında burasında öldürülüp, sokaklarda, meydanlarda bulunan cesetler hesaba katılmamıştır, çünkü bunların sayısı da daha az değildir." Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 361-362.

Diğer ünlü Latin kronikçi Fulcherius Carnotensis de Süleyman Mabedi'nde yaklaşık on bin kişinin öldürüldüğünü belirtip "burada olsaydınız ayak bileklerinize katledilenlerin kanıyla lekelenebilirdi. Müslümanların hepsi, kadın çocuk ayırt edilmeden katledildi" ve "(...) adamlarımız (...) hiç kimseyi ayırt etmiyor, merhamet dileyenleri bile öldürüyordu. Halk, sallanan dallardan düşen çürük elmalar ve meşe palamutları gibi hayatlarını kaybediyordu," demektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 104-105.

Ermeni tarihçi Urfalı Mateos ise, sadece mabedin içinde altmış beş bin kişinin öldürüldüğünü ve bu sayıya şehrin diğer yerlerinde öldürülenlerin dâhil olmadığını yazmıştır. Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 199.

Robertus Monachus ise diğer hiçbir savaşta böyle bir şeyin yaşanmadığını belirtip Süleyman Mabedi'nin Türk kanıyla kirlendiğini, kanla kaplı taş zeminin üstünde kesik uzuvların yüzdüğünü söylemektedir. Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 200. Robertus, Haçlı askerleri katliama giriştiklerinde hiçbir direnişle karşılaşmadıklarını, aksine Müslümanların var güçleriyle kaçmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Robertus Monachus'un ifadelerine göre Müslümanlardan bazıları Süleyman Mabedi'ne kaçmayı başardı ve bir gün boyunca orada kendilerini katliamdan kordular. Ancak akşama doğru Haçlılar tekrar cesaretlerini toplayıp tapınağa girmeyi başardılar ve içeridekileri kılıçtan geçirdiler. Robertus katliamın ardından yaşanan manzarayı şöyle aktarmaktadır: "(...) Orada o kadar insan kanı döküldü ki akan, kan maktullerin cesetlerini önüne katıp yuvarlaya yuvarlaya götürüyor, kesik başlar, kesik eller kanın üstünde yüzüp diğer cesetlere doğru gidiyordu (...)", Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 200-201.

Radulphus Cadomensis ise katliamı, şeyin kanla kaplandığını, zeminin diz yüksekliğinde kanla dolduğunu, her yerin cesetle dolduğunu kendinden geçercesine haz ifadeleriyle aktarmaktadır: "Tapınağın içindeki şaşkınlık ne kadar muazzam ne kadar yüceydi! Her yanda kandan başka hiçbir şey yoktu. Zemin tamamen katliamın sonuçlarıyla kaplıydı. Duvarlar diz hizasına kadar kanın altında kaybolmuştu." Ralph of Caen, *a.g.e.*, s. 148.

Dönemin İslâm tarihçilerinden İbnü'l-Kalânîsî, şehir sakinlerinin büyük bir kısmının öldürüldüğünü, sinagoga sığınan Yahudilerin de sinagog yakılarak katledildiğini bildirmektedir. İbnü'l-Kalânîsî, *a.g.e.*, s. 6. Diğer büyük İslâm tarihçisi İbnü'l-Esir ise Haçlıların, Süleyman Mabedi, Tapınak ya da Mabet Tepesi olarak adlandırdıkları Mescid-i Aksâ'da, çoğu din adamı ve âlim, yetmiş binden fazla Müslümanı öldürdüklerini kaydetmektedir. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, C. 10, s. 236. İbn

Haçlılar kısa süre şehrin dört bir yanına dağılıp altın, gümüş,

Kesir ise “şehrin ortasında” öldürülen Müslümanların sayısının altmış binden fazla olduğunu belirtir. İbn Kesir, *el-Bidâye*, C. 12, s. 305.

Görüldüğü gibi katliam, tüm çağdaş kroniklerde benzeri biçimde aktarılmaktadır. Ancak dönem kaynakları bu konuda herhangi bir teklip ya da düzeltme ifadesi içermeyen modern tarihçiler katliamın gerçekliğine söz edemediklerinden olsa gerek boyutunu küçültme çabasına girişmişlerdir. Sözgelimi Albertus Aquensis'i neşreden Susan B. Edgington ve de Raimundus Aguilers ve Peter Tudebodus'un eserlerini neşreden John H. Hill, bu ifadede, İncil'in Vahiy Kitabı'nda geçen “Üzümler şehrin dışında çiğnendi; tekreden çıkan kan, bin altı yüz ok atımı uzaklığa kadar yayılıp, *atların dizginlerine dek yükseldi*” ifadesine atıf yapıldığı düşüncesindedir. Hatta modern tarihçileri, burada İncil'e atıf yapıldığı bilgisini vermedikleri için eleştirmektedir. *Vahiy Kitabı*, C. 14, s. 20; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 204-209; Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 223; Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 119.

Hatta kimi tarihçilerin Haçlıların gerçekleştirdiği katliamı, çekilen çilelerin, yoklukların ve neredeyse üç yıl süren yolculuğun neden olduğu psikolojik patlama olarak mazur gösterme uğraşına girmişlerdir. Bkz. Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru, (İstanbul: Say Yayınları, 2014), s. 119; Crawford, *Four Myths about the Crusades*, s. 20. Öte yandan bu izah çabası kimi tarihçileri kan üzerinden metrekaresi hesabı yapmaya kadar götürmüştür. Mesela Thomas F. Madden, insan vücudunda bulunan kanın miktarından hareketle bahsedilen alanın bahsedilen yükseklikte kanla dolması için kaç kişinin ölmesi gerektiğini hesaplamıştır. Madden, bu hesabın sonunda Latin tarihçilerin abarttığı sonucuna varmıştır. Thomas F. Madden, “Rivers of Blood: An Analysis of One Aspect of the Crusader Conquest of Jerusalem in 1099”, *Revista Chilena de Estudios Medievales*, 1 (2012), s. 25-37. Sonuç olarak o dönemde başta İncil olmak üzere klasik kaynaklara atıf yapmak müellifin bilgi ve kültür seviyesinin bir göstergesi olarak sayılıyordu. Hatta Kudüs katliamının bizzat şahidi olan *Gesta Francorum*'un anonim yazarı, hiçbir klasik esere atıf yapmadığı, dolayısıyla dilinin kaba ve avam olduğu konusunda çağdaş yazarlarca sert biçimde tenkit edilmiştir. Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 19. Ancak o bile “bileklere kadar çıkan kan” ifadesini kullanmıştır. Bu nedenle mezkûr kronik yazarları “atların dizginlerine kadar gelen kan” ifadeleriyle gerçekten İncil'e atıf yapmış ya da okuyucularını cezbetme gayesiyle abartı sanatı yapmış olabilir. Ancak edebi dilden yoksun olmakla eleştirilen *Gesta*'nın yazarının da benzer ifadeler kullanması ve sadece Latin değil tüm çağdaş kayıtların söz birliği yapmışçasına on binlerle ifade edilen muazzam bir katliamdan bahsetmeleri Kudüs'ün düşüşü sırasında yaşananlar için ayrı bir litre-metrekaresi hesabı yapmaya gerek bırakmaz. Şurası gayet kesindir; Haçlılar, Kudüs'te, tarihte görülen en büyük katliamlardan birini gerçekleştirmiştir. Hatta Kudüs katliamı, Ma'arratün numân'da gerçekleştirdikleri vahşeti bile geride bırakmıştır. Görüldüğü üzere döneme ait tüm kaynaklar katliam konusunda benzeri ifadeler kullanmaktadırlar. Modern Batılı tarihçilerin bu konuda getirebildikleri yegâne izah, bu tür katliamların Ortaçağ'da yaygın bir uygulama olduğu ya da Birinci Haçlı Seferi'nin Latin kaynaklarının mübalağa

katır ve her türlü zenginliklerle dolu evlere el koydular.³⁴⁴ Daha

ettikleridir. Birbirinden farklı ordular içinde yer alan ya da farklı tanıkların ifadelerine dayanan kronikçilerin aynı katliam manzarasını resmetmiş olmaları, dahası günümüz tarihçilerinin aksine dönemin kronik yazarlarının gerçekleştirilen katliamı gizleme yahut olduğundan küçük gösterme çabası içinde olmadıkları, yaşananların en bariz kanıtıdır. Öte yandan 1099'da Kudüs'te yaşananların neden ısrarla basitleştirilmeye çalışıldığı ayrı bir tartışma konusudur. Tarih boyunca birçok katliam gerçekleştirildiği muhakkaktır, ancak onlar için benzeri bir "haklı çıkarma" çabası gözlenmemektedir. Sonuç olarak Haçlıların Kudüs'te, Müslüman-Yahudi demeden, yaş, cinsiyet, din ayrımı yapmadan gerçekleştirdikleri vahşeti izah etme çabasının tek nedeni, günümüz Batı tarihçilerinin "tarihçi" olmak yerine "taraf" olarak hadiseleri açıklama uğraşıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te*, s. 204-208; Genç, "Albertus Aquensis", s. 160-190.

- 344 Raimundus dışında tüm Latin kaynakları katliam bittikten sonra Haçlıların talana başladığı konusunda hemfikiridir. Raimundus eserinde bahsetmese de diğer dönem kaynaklarına göre katliamın ardından büyük çaplı bir talan ve yağma faaliyetine girilmiş, Kutsal Kabir Kilisesi'ne gidişe ancak talandan sonra sıra gelmiştir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 363; Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:226; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 121; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 105; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 156-157; *Historia*'da anlatılan ve birkaç farklılıkla diğer kaynaklarda zikredildiğine göre Tancred'in şehre ilk girildiği anda Tapınağa koşup "duvarlardaki ve sütunlardaki muazzam miktarda altını ve gümüşü söküp" almasıdır. Albertus Aquensis'in verdiği bilgiye göre "tam miktarını kimsenin bilmediği" bu hazineyi altı deve ya da katır ancak taşıyabildi. Tancred, Kudüs seferi öncesinde Godfrey'in emrine girdiği için Albertus'a göre bu ganimeti "adilane biçimde" efendisiyle paylaştı. Hatta Albertus, "Tancred, ona daha önce anlatılan zenginlik uğruna açgözlülükle diğer tarafa gitmiş, tüm ayakta kımı kala-balığı Süleyman Mabedi'nde ölçsüz bir vahşetle katliam yaparken tüm prensler ağızları açık halde gösterişli binaların zenginliklerine bakakalmıştı," diyerek durumu özetlemektedir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:224.

Fulcherius Tancred'in talan ettiği yerin kutsal mekân olmasından ötürü ganimeti vermek zorunda kaldığı görüşündedir. Fulcherius ayrıca, Haçlılara kaptırmamak için Müslümanların altın paraları yuttuklarını "keşfeden" Hristiyanların, düşmanlarını öldürür öldürmez karınlarını desteklerini ya da cesetleri yığıp yakuttan sonra küller arasından altınları topladıklarını iddia etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 105.

Willermus Tyrensis ise Haçlıların şehri ele geçirmeden önce mülkiyet ve ganimet konusunda anlaştıklarını, bir yere el konulduğunu belli etmek için iddia sahibinin kalkanını ya da bir silahını asması gerektiğine karar kıldıklarını söylemektedir. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 363-364.

İbnü'l-Esir'in ganimet konusunda anlattıkları, Tancred'in ve diğer Haçlıların talanları hakkındaki Latin kroniklerle örtüşmektedir: "Haçlılar, Kubbetü's-Sahra'nın kırk küsur gümüş kandilini de aldılar. Her bir kandilin ağırlığı üç bin altı yüz dirhemdi.

sonra hepsi sevinç içinde, gözyaşlarıyla Kurtarıcımızın Kutsal Kabri'ne geldi. Ertesi sabah Tancred, Hristiyanlara Mabel'de gidip Sarazenleri öldürme emrini verdi.³⁴⁵ Hristiyanlar oraya varınca çoğunu öldürmek üzere yaylarını germeye başladı. Başka bir Haçlı grubu ise Mabel'in çatısına tırmandı ve orada toplanmış Sarazenlere hücum edip kadın-erkek demeden yalınkılıç kellelerini kopardılar. Bu saldırı bazılarının Mabel'in çatısından aşağı atlamalarına neden olmuş, kimisi ise ölümlle yukarıda buluşmuştu.

Bir başka gün³⁴⁶ Hristiyanlar Mabel'in³⁴⁷ önünde bir konsey

Ayrıca ağırlığı kırk Şam ritli gelen gümüş bir ocağı da aldılar. Yine yüz elli tane küçük kandil ile yirmi küsur altın kandile de el koydular. Sayısız ganimet ele geçirdiler." İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, 10:236. İbn Kesîr de Haçlıların talan ettiği zenginlikleri sıralarken hemen hemen aynı ifadeleri kullanmaktadır. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, s. 12:305.

Sonuç olarak Robertus Monachus'un ifadesiyle "Kudüs, çok uzaklardan gelen evlatlarını öylesine zengin etti ki tek bir fakir bile kalmadı." Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 201. Latin kaynakların hepsinde artık "zenginleşen" Haçlıların "coşkuyla ve şevkle" Kutsal Kabir Kilisesi'ne yöneldiği anlatılmaktadır. Ayan, *Willermus Tyrensis*, s. 365; Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:227; Guibert of Nogent, *Gesta Dei Per Francos*, s. 121; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 105; Robert the Monk, *a.g.e.*, s. 201; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 158. Artık düşman yenilip *Gesta*'nın isimsiz yazarının ifadesiyle "böylesi bir imansız katliamı ne görüldü ne duyuldu" dediği şekilde katledilip şehir talan edildikten sonra sıra yola çıkış gayeleri olan İsa'nın huzura çıkmaya gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüste*, s. 208-209; Genç, "Albertus Aquensis", s. 180-195.

345 *Gesta*, Tancred'in böyle bir emir verdiğini yazmaz; aksine katliamı görünce çok öfkелendiğini belirtir. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 156-157.

346 Konseyin toplanma tarihi 17 Temmuz'dur. *Gesta* herhangi bir zaman belirtmezken Tudebodus "bir başka gün" ifadesini kullanır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 158.

347 Albertus Aquensis, Tapınak Tepesi'ni tarif ederken Müslümanların buraya zarar vermek bir yana mücevherlerle süslediklerini, büyük saygı duyduklarını ve hürmet gösterdiklerini aktarmaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:225. Fulcherius da Kutsal Kabir Kilisesi'ni tüm Müslümanların büyük bir saygı ile savunduğunu teyit etmektedir. Buna karşılık Süleyman Mabeli olarak adlandırdığı Mescid-i Aksa'nın diğer mabetten daha güzel olmasına rağmen Haçlıların hâkimiyetinde büyük bir kısmının yok olduğunu itiraf etmektedir. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 101. Diğer yandan Hristiyanların kutsal mekanları Müslüman hakimiyeti esnasında korunurken Kudüs'ün Haçlılarca zaptından sonra Mescid-i Aksa, Godfrey'in ikametgahı ve sarayı, mescidin alt kısımları ise ahır olarak kullanılmıştır. Müslümanların en kutsal mekânlarından biri olan Kubbetü's-Sahra ise Kudüs Patriği Daimbert'in konutu ve kilise olarak dönüştürülmüştür. Eric H. Cline, *Jerusalem Besieged: From Ancient Canaan to Modern Israel*, (Ann Arbor: University of

toplayıp, Tanrı'nın, diğerlerine hükmetmesi kendisini hoşnut edecek, Kudüs'ü yönetecek ve putperestleri yağmalayacak birini seçmesi için herkesin dualar etmesi, sadakalar vermesi ve oruç tutmasına karar verildi. Ancak piskoposlar ve papazlar, dayanılmaz kokunun kimseye zarar vermemesi için Haçlıların öncelikle Sarazen cesetlerini Kudüs'ten çıkarmalarını buyurdu. Zira Kudüs'ün her yanı cesetlerle doluydu. Hayatta kalan Sarazenler arkadaşlarının cesetlerini çeke çeke çıkış kapılarından dışarı çıkarttılar; bağlayarak üst üste koyup ev gibi yüksek yığınlar yaptılar ve ateşe verdiler.³⁴⁸ Acaba böyle bir kâfir soykırımını daha önce gören yahut duyan biri var mıdır? Bunu Tanrı'dan başkası bilemez.

Şehrin dört bir yanında Hristiyanlar, Kudüs'ün fethedilişinin sekizinci gün bayramını kutladı ve aynı gün tertiplenen konseyde Dük Godfrey, Kudüs Prensi olarak seçildi; böylelikle putperestlerle savaş edecek ve Hristiyanları koruyacaktı.³⁴⁹ Aynı şekilde Aziz

Michigan Press, 2005), s. 182-183. Bu durum Hristiyanların ve Müslümanların diğer dinin kutsal mekânlarına yaklaşımlarına en güzel örnektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüste*, s. 210.

348 *Gesta*'da cesetlerin ateşe verildiğinden bahsedilmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 158. Hill bu durumu, müstensihin cesetlerin yığıldığını yazdıktan sonra "ateşe verildi" ifadesini eklemeyi unutmasıyla açıklar. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 120.

349 Godfrey'in "Prens" olarak seçilmesi 22 Temmuz 1099'dur. Raimundus, teklifin önce Kont Raymond'a sunulduğunu ancak kontun bunu reddettiğini yazar. Bkz. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 213. Raymond St. Gilles'in bu tavrının nedeni hiçbir çağdaş Latin kronikte açıklanmamıştır. Öyle ki Runciman, Raymond'ın seferin başkomutanı olma konusundaki hırslı herkesçe bilindiğinden, teklifi reddetmesinin kronik yazarlarını bile şaşırttığını belirtmiştir. Kont'un Kudüs Kralı olması sadece Raymond'ın beklentisi değil, teklifin ilk ona götürülmesinden ve tarihçilerin yaklaşımlarından anlaşıldığı kadarıyla herkesin beklentisidir. Zaten sahip olduğu askeri ve ekonomik güç, sefer boyunca onun için olumsuz bakışa neden olan Bizans taraftarı davranışları, yeni kurulan devlete Bizans desteği, dolayısıyla düşman bir coğrafyada âdeta bir can damarı sağlama olasılığı, seferin dini önderi Adhëmar'la genellikle fikir birliği içerisinde hareket etmiş olması ve tüm liderler içerisinde en tecrübelisi olması gibi sebepler onu diğer rakiplerinin oldukça önüne taşımaktaydı. Bununla birlikte Mızrak hadisesindeki yaklaşımı, başarısız Arka muhasarası, Ma'arratünnumân'da ordusunun kontrolünü kaybetmesi, Albertus Aquensis'in aktardıkları doğru ise diğer prenslerin Cebel kuşatması sırasında düşmanla iş birliği yapması gibi sebepler de diğerleriyle arasının mesafeli olmasına neden oluyordu. Raimundus'un açıklaması, Kont'un öneriyi dini nedenlerle

Petrus'un Zincirlerden Kurtulma Yortusunda Arnulf adında pek âlim ve muhterem birini patrik olarak seçtiler.³⁵⁰ Şan ve şerefın ezelden ebede dek sahibi Lort İsa Mesih'in yardımıyla şehir, Temmuz'un on beşinde, haftanın altıncı günü fethedildi. Âmin.³⁵¹

reddettiği izlenimini doğursa da John France ve Runciman, Raymond St. Gilles'in belki kuzeyde başka planları olduğu, belki de ve muhtemelen teklifin kendisine oybirliğiyle sunulmadığı, kabul etmesi halinde diğer prenslerin ona itaat etmeyeceği endişesiyle teklifi kabul etmediği düşüncesindedir. France, *A Critical Edition.*, s. LXXXVII; Runciman, *a.g.e.*, s. 225. Öte yandan Godfrey'in unvanı ayrı bir tartışma konusudur. Unvan konusunda Tudebodus dışında Latin kaynakların *prin-keps* ya da *Kutsal Kabrin Koruyucusu* üzerinde hemfikir olmalarına karşın Robertus Monachus da ısrarla Godfrey'in *Kral* olarak seçildiğini vurgulamaktadır. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 231; Robert of Monk, *a.g.e.*, s. 202.

350 Kudüs Patriği Simeon, Kıbrıs'ta öldüğünde 1 Ağustos 1099'da Arnulf patrik olarak seçilmiştir. Raimundus bu seçime şiddetle karşı çıkmaktadır. Arnulf'un hem statü hem de yaşantı olarak bu makamın çok uzağında olduğu düşüncesindedir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 215.

Albertus Aquensis eserine, diğer hiçbir kaynakta yer almayan bir kayıt düşmüştür. Albertus'un aktardığına göre şehir ele geçirildikten sonra Hristiyanların ileri gelenleri, olası bir Fatımî saldırısı gerçekleşirse içeride zor durumda kalmamak için tüm esirlerin öldürülmesi gerektiği tavsiyesinde bulundular. Bu tavsiye üzerine şehrin zapt edilışinin üçüncü günü herkese silahlarını alıp esirleri öldürmeleri ilan edildi. Sonrasında yaşananlar *Historia Ierosolimitana*'da şöyle aktarılmaktadır: "(...) Herkes silahını kapıttığı gibi hâlâ hayatta olan tüm kâfir topluluğuna rezil bir katliam uygulamak için akın akın saldırdı; kimini zincire vurulmuş halde getirip boyunlarını vurdular; daha önce fide için ya da merhamet edip canlarını bağışladıkları, sokaklarda buldukları diğerlerini katlediyorlar; kızları, kadınları, soylu hanımları, hatta hamile kadınları ve çok ufak çocukları bile hiçbirinin yaşına bakmadan başlarını kesiyor ya da taşlarla vurarak öldürüyorlardı. Aksine amansız katliam yüzünden dehşete düşmüş ve hemen onları bekleyen ölüm karşısında korkmuş kızlar, kadınlar ve hanımlar, öfkeden deliye dönmüş ve öfkelerini kusan kadın erkek Hristiyanların canlarını kurtarma umuduyla bellerine sarılıyorlardı. Bazıları Hristiyanların ayaklarına sarılmış, canları ve güvenlikleri için yürek parçalayıcı biçimde ağlayıp yakıyorlardı. Anaların-babalarının acınası kaderlerini gören üç-beş yaşındaki çocuklar hep bir ağızdan ağlamalarını ve biçare feryatlarını şiddetlendiriyordu. Ne var ki bu merhamet ve bağışlanma işaretleri için beyhude uğraşıyorlardı. Zira Hristiyanlar gözlerini kırpmadan katliama devam ediyordu, bu yüzden ister kız ister erkek olsun emzikli çocuk, hatta bir yaşında bebekler bile katillerin ellerinden kaçıp kurtulamıyordu. Kudüs şehrinin tüm sokakları, ölü kadın-erkek cesetleriyle ve bebeklerin ezilmiş uzuvlarıyla kaplı olduğu söylenir; çok geçmeden sadece sokaklar, evler ve saraylarda değil, ıssız çöllerde bazı yerlerde bile çok sayıda ceset bulunacaktı." Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 229.

351 "Şan ve şerefın ezelden ebede dek sahibi Lort İsa Mesih'in yardımıyla" ifadesi *Gesta*'da yer alamaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 159

AŞKELON MUHAREBESİ

Bu esnada Tancred ve Kont Eustace'e, Nablus'u ele geçirmek üzere yola çıkmaları talimatını getiren bir elçi geldi. Onlar da bu talimata göre harekete geçip çok sayıda şövalye ve piyadeyle Nablus'a ulaştı; şehrin sakinleri hemen kenti onlara teslim etti.³⁵² Sonrasında Dük Godfrey, haberci vasıtasıyla kardeşi Eustace ve Tancred'e derhal ona katılmaları, zira Babil Emiri'nin Aşkelon'da olduğunu ve Kudüs'ü ele geçirme planları yaptığını duyduğunu bildirdi.³⁵³ Emir hatta yanında zincirler ve başka boyunduruklar bile getirmişti; bunlarla genç Hristiyanları prangaya vuracak ve yıllarca köle edecekti. Ancak yaşlı Hristiyanların tamamının öldürülmesini emretmişti.

Kont Eustace ve Tancred bu haberi duyunca Sarazenlerle savaşmaya can atarak neşeyle dağları aşıp geldiler ve böylece Kayseriye'ye ulaştılar. Buradan kıyı tarafına sapıp Ramla'ya vardılar; burada yaklaşan savaşın öncü birlikleri olan çok sayıda Arap gördüler. Hristiyanların takip edip ele geçirdikleri çok sayıda tutsak, istemeye istemeye de olsa savaş planları, düşmanın konumu, kuvvetlerin sayısı ve nerede savaşmayı planladıkları konusunda tüm haberleri anlatıldılar.³⁵⁴ Kont Eustace ve Tancred bu bilgileri alır almaz derhal Dük

352 Eustace, Godfrey'in kardeşidir. Tancred ve Eustace, Kudüs kuşatması esnasında şehrin kuzeyinde yer alan Nablus'a gitmişlerdi. İlk keşif seferi 10-13 Temmuz'da, bu harekât ise 25 Temmuz'da gerçekleşmiştir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 121.

353 Godfrey 4 Ağustos'ta haber göndermiştir. Aşkelon, Kudüs'ün yaklaşık altmış beş kilometre güneybatısındaydı. O dönemde Kahire Emiri el-Efdal'di. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 121.

354 Tancred ve Eustace'in gelişi 7 Ağustos 1099 tarihindedir.

Godfrey, Patrik Arnulf ve tüm prenslere şu sözleri iletmek üzere Kudüs'e bir haberci gönderdiler: "Haberiniz olsun, Aşkelon şehrinde bize karşı savaş planları yapılıyor. Bu cihetle toplayabildiğiniz tüm güçlerle birlikte bir an evvel oraya gidin."

Dük Godfrey tüm halkına, Tanrı'nın düşmanlarına karşı süratle Aşkelon'a yola çıkmalarını emretti. Sonra Patriğin refakatinde Godfrey, Flander Kontu ve Marturana Piskoposu haftanın üçüncü günü Kudüs'ten yola çıktılar.³⁵⁵ Ne var ki Raymond Saint-Gilles ve Norman Robert şöyle dediler: "Savaş olacağına dair kesin emin olmadıkça yerimizden kıpırdamayız."³⁵⁶ Nihayetinde adamlarına yola çıkıp görünürde bir çarpışma olup olmadığını teyit etmeleri talimatını verdiler. Haberin doğru olduğunu anlarsalar kontlar şöyle yapmalarını emrettiler: "Tez geri dönün, bizler de teyakkuz halinde olacağız."

Adamları keşif yapınca savaş hazırlıklarının delillerini gördüler, apar topar geri dönüp şöyle dediler: "Söylenenler muhakkak doğru, zira kendi gözlerimizle gördük." Bunun üzerine Dük Godfrey, Marturana Piskoposunu Kudüs'e gönderip Raymond Saint-Gilles, Norman Robert ve diğer lortlar şayet düşmanla harp etmek istiyorlarsa bir an evvel onun yanına gelmeleri haberini gönderdi. Patriğin ve dükün mesajlarını götüren Marturana Piskoposu yolda Sarazenlerle karşılaştı ve yakalanıp bilmediğimiz bir yere götürüldü.³⁵⁷

355 Godfrey ve beraberindekilerin Kudüs'ten ayrılışı 9 Ağustos'tur. Peter Tudebode, *ag.e.*, s. 122.

356 Hill, Raimundus'ta da üzerinde fazlasıyla durulan Godfrey'le Raymond arasındaki çekişmenin, aslında Raimundus'un bize anlattığı kadar olmadığı görüşündedir. Bunun yanında Kont'un adamlarının onu terk edip Godfrey'in tarafına geçmelerinin de dönem şartları dikkate alındığında pek mümkün görünmediği kanısındadır. Buna en büyük kanıt olarak da Raymond'ın bundan kısa bir süre sonra 28 Temmuz, 1099'da Ürdün'e gitmek üzere Kudüs'ten ayrılmış olmasına karşın döndükten hemen sonra Godfrey'in yardımına gitmesini sunmakradırlar. Öte yandan Godfrey'in Kudüs'ün hâkimi olduğu düşüncesine rıza göstermesinin, Raymond'ın Kudüs'ün kilisenin mülkiyetinde olması gerektiği düşüncesiyle çelişmesinin, gerginliğin muhtemel nedeni olduğu fikrindedirler. Hill&Hill, *Raymond IV*, s. 135; Raimundus Aguilers, *ag.e.*, s. 214.

357 Martaruna Piskoposu'nun Müslümanlar tarafından ne zaman yakalandığı net değildir. Raimundus, piskoposun bir yerde yola çıkmadan bir yerde de haberi ulaştırmak için yola çıktığında yakalandığını söyler. Raimundus Aguilers, *ag.e.*, s. 212, 217.

Raymond ve diğer liderler Kudüs'ten haftanın dördüncü günü ayrıldılar; savaşa hazırlanıp Godfrey'e hizmet etmek üzere yola çıktılar.³⁵⁸ Tanrı'nın, kendi insanlarına zafer bahşetmesi için sadaka vermek, dua etmek ve Tanrı adına ayin geçitleri düzenlemek için Rumlara ve Latinlere nasihatlerde bulunmak ve düzenlemeler yapmak üzere Pierre L'Hermit Kudüs'te kaldı. Bu suretle din adamları yalınayak, kutsal kıyafetlerini giymiş, ellerinde haçlarla ayin duaları ve başka dualar ederek Kutsal Kabir'den, İsa'nın Mabedi'ne dek ayin geçidi yaptılar. Böylelikle din adamları ayin yürüyüşü gerçekleştirdi.³⁵⁹

Dük Godfrey, Raymond Saint-Gilles, patrik, diğer piskoposlar ve geri kalan tüm önderler, Aşkelon'un yanından akan nehirde bir araya geldiler.³⁶⁰ Orada Sarazenlerin gizlemek için gönderdikleri sayısız hayvan, öküz, deve, koyun, eşek ve başka sığır buldular. Hristiyan şövalyeler ve maiyetleri tüm hayvanları ele geçirdiler.

Hacıların Kudüs'te buldukları Efendimiz İsa Mesih'in çarmihini taşıyan Patrik ve Efendimiz İsa Mesih'in Mızrağını taşıyan Raymond Saint-Gilles'in ordu vaizi; Tanrı, Kutsal Kabir, pek kıymetli Mızrak ve pek kutsal Haç adına, savaş sona erene ve Tanrı'nın düşmanları mağlup olana dek hiç kimsenin en ufak bir ganimete tevessül etmemesi emrini verdiler.³⁶¹ Ancak bu vakitten sonra iyi talihleri ve büyük zaferleri sayesinde mutlu bir şekilde geri dönebilecekler ve Tanrı'nın onlar için tahsis etmiş olduğu her ne varsa alabileceklerdi.³⁶²

358 Tudebodus, Raymond St. Gilles ve diğerleri şeklinde belirtse de *Gesta* sadece prensler şeklinde söz eder. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 161.

359 Ayin yürüyüşü Raimundus'ta daha tafsilatlı anlatılır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 217.

360 Ordular 11 Ağustos tarihinde, Kudüs ve Aşkelon tarihindeki nehir kıyısında karşılaştı. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 123.

361 Burada dindaşları için "müdafaaadan çok ganimete düşkün" ifadesini kullanan Albertus, bu nedenle Haçlılara, ganimet peşinde koşmamaları, aksi takdirde kulaklarının ve burunlarının kesileceği ilan edildiğini söyler. Albert of Aachen, *a.g.e.*, s. 1:237.

362 *Gesta*, patriğin Haç'ı ya da Kont Raymond'ın ordu vaizinin Kutsal Mızrağı taşıdığından söz etmez. Bunun dışında yağma yasağından bahsetse de "Tanrı, Kutsal Kabir, pek kıymetli Mızrak ve pek kutsal Haç adına" ifadesini kullanmaz. Aynı şekilde Raimundus da Kutsal Mızrak'tan bahsetmesine karşın Gerçek Haç'tan söz etmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 161; Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 217, 219. Hill, Tudebodus'un bu noktadaki aktarımlarının görgü tanıkları arasında en iyisi olduğunu belirterek *Gesta*'yı ya da Raimundus'u kopya etmediğinin aşikâr olduğunu vurgular. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 123.

Bu talimatlar yüzünden Kutsal Kabrin hacıları ve Hristiyan şövalyeler, haftanın altıncı gününün şafağında deniz kıyısının yanındaki güzel bir vadiye girip savaş düzeni aldılar. Artık Kudüs Kralı olarak seçilmiş olan Dük Godfrey kendi ordusunun saflarını sıraya soktu; Raymond Saint-Gilles, Norman Robert, Flander Kontu Robert, Kont Eustace, Tancred ve Gaston of Béarn da kendi hatlarını oluşturdular. Böylelikle önde okçular olmak üzere altı hat savaşa başladı.³⁶³ Sağ ve sol kanatlardan onlara tüm hayvanlar, develer ve başıboş dolaşan diğer hayvanlar katıldı. Hayvanların yardımı aslında Tanrı'nın bir mucizesiydi.³⁶⁴ Hristiyanlar, bir yanda Kurtarıcımızın Mızrağı'nı taşıırken ve Patrik, Efendimizin Haçı'nın bir parçasını taşıırken İsa Mesih ve Kutsal Kabir adına hemen savaşmaya başladı.

Sol kanadı Dük Godfrey ve askerleri, kıyı tarafındaki sağ kanadı ise Raymond Saint-Gilles tutuyordu. Normandiya Kontu, Flander Kontu Robert, Kont Eustace, Tancred ve Gaston of Béarn ise ortadaydı.³⁶⁵ Askerlerimiz ileri-geri hareket etmeye başladığı sırada putperestler savaşa hazır halde dikkatle duruyorlardı.

Her düşman askerinin boynuna, Hristiyanlarla savaşacakları sırada kullanmaları için birer su matarası bağlanmıştı. Düşmana öfkeyle hücum eden Flander Kontu Robert'ı Tancred ve diğer herkes takip etti.³⁶⁶ Bu manzara düşmanın bir anda dönüp kaçmasına

363 Savaş, 12 Ağustos 1099 tarihinde gerçekleşmiştir. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 218; Albert of Aachen, *a.g.e.*, 1:240,242; Steven Runciman, *a.g.e.*, s. 1:1:229.

364 *Gesta*, hayvan mucizesinden söz etmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 162. Buna karşın Raimundus bu hadiseye yer vermiştir. Krş. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 220. Hill, Raimundus'un tüm nüshalarına vakıf olmamakla itham ettiği Sybel'in, Raimundus'un Aşkelon Muharebesi konusundaki kayıtlarını *Gesta*'ya dayandığı tezine karşı çıkarak, Raimundus'un aktarımının kısıllığından ve Tudebodus'la benzerliğinden hareketle ordu vaizinin bu bilgileri *Gesta*'dan değil de ya Tudebodus'tan ya da ortak bir kaynaktan almış olmasının çok daha olası olduğunu savunmaktadır. Bunu desteklemek için Raimundus'un B nüshasının Aşkelon Muharebesi'ni bir başka kaynaktan aldığını ortaya konulduğunun altını çizer. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 124.

365 Raimundus, ordunun dokuz saf şeklinde düzene girdiğini söyler. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 218.

366 *Gesta*, savaşın hemen başında Normandiyalı Robert'in, emirin sancaktarını öldürdüğünü aktarır. Birazdan görüleceği üzere Tudebodus ise Robert'in sancağı satın aldığını söyleyecektir. Hill, iki kronik arasındaki bu farklılığın da tarihçiler tarafından görmezden gelindiğini belirtir. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 124.

neden oldu. Savaş çok büyük bir ölçekteydi; zira putperestler o denli kalabalıklardı ki ne kadar olduklarını sadece Tanrı bilirdi. Ancak ilahi kuvvet bizimleydi ve öylesine muazzam, öylesine kudretliydi ki sayılar askerlerimizin karşısında azalıyordu. Tanrı'nın düşmanları körleşmiş, afallamış halde dikiliyor, İsa'nın Kudüs şövalyelerine kocaman gözlerle boş boş bakıyorlar, ancak hiçbir şey göremiyorlardı; Tanrı'nın kudreti karşısında tir tir titiyorlar ve Hristiyanlara saldırı-maya cesaret edemiyorlardı.³⁶⁷

Korkudan dehşete kapılmış halde ağaçlara tırmanıp saklansalar da adamlarımız oklarını ve mızraklarını onlara sapladıklarında dallardan yere düşen kuşlar³⁶⁸ gibi dallardan aşağı düşüyorlardı. Sonrasında Hristiyanlar boşu boşuna kılıçlarıyla onların başlarını kesiyorlardı. Diğer kâfirler ise korkudan kendilerini rezilce yerlere atıyor, Hristiyanların ayaklarına kapanıyordu. Ancak adamlarımız onları et pazarında sığırların parçalandığı gibi paramparça ediyordu. Kıyı tarafında Raymond Saint-Gilles, sayısız düşmanı kılıçtan geçirdi, kaçamayanlar ise denize atladı. Yine de kimi Aşkelon'a kaçmayı başardı.

Emir, kederli ve mutsuz bir halde Aşkelon'a yaklaşırken kaderine şöyle hayıflandı:³⁶⁹ "Ah! Muhammed ve Tanrımız, böyle bir felaketi

367 Raimundus'un vakayinâmesinde Aşkelon Savaşı diye bir savaştan aslında bahsedilmediği, zira Müslümanların savaşmadan kaçtıkları anlatılmaktadır. Raimundus Aguilers, *a.g.e.*, s. 218-219. Gerçekten de 12 Ağustos Cuma günü yirmi bin kişilik Haçlı Ordusu, üç yüz bin kişilik Fatımi Ordusu'yla savaşmaya başladıktan kısa bir süre sonra Müslümanlar, Runciman'ın tespitiyle "birkaç dakika sonra anlamsız bir panik içinde kaçmaya başladılar." Steven Runciman, *a.g.e.*, C. 1, s. 229. Örneğin Albertus Aquensis altıncı kitabının sadece bir bölümünü savaşa ayırmış, üç bölümünde kaçan Fatımi Ordusu'nun nasıl katledildiğini işlemiştir. Dağılan Müslüman askerlerin kimi denizde, kimi meyve bahçelerinde, kimi şehir kapılarında yaşanan izdihamda can vermiştir. Albert of Aachen, *a.g.e.*, C. 1, s. 240-242;

368 Hill, "dallardan yere düşen kuşlar" ifadesinin hikâyeye gerçeklik kattığını ve *Gesta*'nın bu ayrıntıdan da yoksun olduğunu vurgular. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 125; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 162.

369 Emir'in ağıtı, tıpkı Kürboğa'nın annesinki gibi edebi bir kurgudur. Tümünde dini ifadeler bolca kullanılmıştır. Hill, Tudebodus'un tarihi değerinin *Gesta* kadar olmadığına inanan Bréhier'in bu ifadelere sonradan eklenmiş oldukları hükmü dışında hiç ilgi göstermemesini ve Sybel'in doğruları bir tarafa, yanlışlara diğer tarafa ayırma görüşüne sıkı sıkıya bağlı olmasını eleştirmektedir. Bunun dışında modern

daha önce hiç duyan olmuş mudur? Hem Hristiyanların hem putperestlerin karşısında şimdiye dek böyle bir kudret, böyle bir ruh, böyle bir salabete sahip böylesi yenilmez bir ordu, herkesin yenebileceği ve avuçlarında sıkışıp can çekiştirebileceği böylesi aciz insanlar karşısında mağlup oldu. Heyhat! Bu ne keder ne ızdıraptır! Başka ne diyebilirim ki? Ne bir dilenci torbası ne de kesesi olan silahsız, pek sefil bir dilenci millet beni nasıl alt etti? Şimdi benim Mısır halkımı, eskiden anayurdumuzun her yanında onlar dilenirken her zaman kendilerine bağış yapan milletimi kovalıyorlar. Bu yere getirdiğim; Türk, Sarazen, Arap, Agulan, Kürt, Asurpat, Mayasız ve başka putperestlerden şövalye ve piyadelerden kocaman ordunun şimdi dizginsiz atlarının üstünde sefil biçimde gerisin geri Kahire'ye kaçıklarını ve dönüp bu narin kavimle karşılaşmaya cesaret edemediklerini görüyorum.³⁷⁰ Bu yüzden Muhammed'e ve diğer tüm tanrılarımızın adına yemin olsun, bundan böyle yanımda şövalye bulundurmayaacağım, zira bu pek miskin insanlar beni mahvetti. Buraya yanımda her türlü silah ve savaş aracı gibi teçhizat, ayrıca Hristiyanları prangaya vurulmuş halde Kahire'ye götüreceğimi sandığım demir zincirler³⁷¹ getirmiştım. Tüm bu hazırlıkları, onları Kudüs'te kuşatmak için yapmıştım. Ancak bunun yerine onlar Kudüs'ten iki günlük mesafeyi gelip benim karşıma çıktılar. Ya bir de adamlarımı Kutsal Şehre götürmüş olsaydım başıma neler gelirdi?³⁷² Muhakkak ne kendim ne de adamlarımdan bir teki o yerden kaçabilirdi. Daha başka ne diyeyim? Kahire topraklarında her zaman rezil olmuş olarak kalacağım.”

tarih eğitiminin, tarihi metinlerde edebiyatın yerini önemsizleştirmesinin doğal bir sonucu olarak birçok değerli ipucunu gözden kaçırdığını üzülererek vurgular. Hatta görüşünü daha da ileri götürüp *Gesta*'nın kısaltılmış versiyonunun Tudebodus'tan kopya edilmiş ve onun verdiği bilgileri kısmen çıkarmış olmasının pekâlâ mümkün olduğunu ya da iki yazarın bir başka ortak kaynağı kopya etmiş olabileceği olasılığını yineler. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 125.

370 *Gesta*, emirin ordusunun iki yüz bin kişi olduğunu belirtse de Tudebodus'un saydığı milletleri zikretmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 162.

371 *Gesta*'da demir zincirlerden söz edilmez. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 162.

372 Hill, *Gesta*'nın diğer nüshalarında olmamasına karşın Bongars nüshasında Tudebodus'un “ya bir de adamlarımı Kutsal Şehre götürmüş olsaydım başıma neler gelirdi?” cümlesinin Kudüs kısmı eksik biçimde sadece “başıma neler gelirdi?” şeklinde yer almasının, Bongars nüshasının Tudebodus'u kullandığının açık bir delili olduğuna vurgular. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 126.

Adamlarımızdan biri emirin sancağını ele geçirmişti. Sancağın üstünde, tamamı gümüş kaplı bir mızrağın ucunda altından bir elma vardı. Lafı açılmışken bizler sancağa flama deriz. Normandiya Kontu Robert bu sancağı yirmi gümüş marka satın alıp Tanrı'nın ve Kutsal Kabrin şanı için patriğe verdi.³⁷³ Ayrıca bir hacı, emirin kılıcını almış altına satın almıştı. Böylelikle Tanrı'nın takdiriyle tüm düşmanlarımız aynı şekilde mağlup olmuşlardı; zira artık savaşacak güçleri kalmamıştı. Tüm diyarlardan gelen kâfirlerin donanması oradaydı; ancak emirin ve ordusunun yaşadıkları bozgunu görünce donanma hemen yelken açtı, emiri gemiye alıp engin denizlere açıldı.

Askerlerimiz düşman çadırlarına döndüler ve muazzam miktarda altın, gümüş, kıyafet, istif istif eşya, ayrıca at, katır, deve, koyun, merkep ve başka pek çok hayvan ele geçirdiler. Öyle ki tüm dağlar, tepeler ve ovalar, onların bu hayvan sürüleriyle kaplandı. Hristiyanlar ayrıca büyük bir silah zulası buldular; arzu ettiklerini alıp istemediklerini bir yere yığdılar ve ateşe verdiler. Askerlerimiz daha sonra neşe ve mutluluk içinde, tüm putperestleri mağlup etmiş, bisküvi, un, zahire, peynir, ekmek, yağ ve tüm hayati mallarla yüklü develer ve katırlar gibi çok sayıda ganimetle geri döndüler.³⁷⁴

Bu ganimet sayesinde Hristiyanlar arasında öyle bir bolluk yaşandı ki bir öküz sekiz ila on *nummi*, çeyrek kile zahire on iki *nummi*, çeyrek kile arpa sekiz *nummi*ye satın alınabiliyordu.³⁷⁵ Tüm Hristiyanlarca bilinmediği endişesiyle bilinsin ki şimdi ve sonsuza dek şan ve şeref sahibi Rabbimiz İsa Mesih'in lütfuyla bu savaş ağustosun ortasından bir gün önce vuku buldu.³⁷⁶ Âmin.

373 Yukarıda da değinildiği gibi Tudebodus, *Gesta*'nın aksine emirin sancaktarını öldürme şerefini Normandiyalı Robert'a vermemiştir. Hill, Tudebodus gerçekten de *Gesta*'yı kopya etmişse bu bilgiyi göz ardı etmesinin dikkat çekici olduğu görüşündedir. Bunun yanında *Gesta*'nın Robert'ın sancaktarı öldürme aktarımının, savaşın olağan akışına uygun olmadığı fikrindedir. Ayrıca, Bréhier'in, Robert sancaktarı öldürdükten sonra bir askerin sancağı ölen adamdan alıp sonra Robert'a satmış olabileceği izahını da ikna edici bulmaz. Peter Tudebode, *a.g.e.*, s. 126.

374 Haçlılar 13 Ağustos'ta geri dönmüşlerdi.

375 *Gesta*'da bu fiyatlar ve oluşan bolluğun fiyatlara yansımaları yer almaz. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 163.

376 *Gesta* geçiş yapmadan doğrudan savaşın tarihini verirken Tudebodus, "Tüm Hristiyanlarca bilinmediği endişesiyle bilinsin ki" şeklinde geçiş cümlesi kullanmıştır. Krş. Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, s. 163.

KAYNAKÇA

- Albert of Aachen. *History of the Journey to Jerusalem*, nşr. Susan B. Edgington. Surrey: Ashgate Publishing, 2013.
- Altan, Ebru. "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Fulcherius Carnotensis", *Tarih Dergisi*. 37 (2002), s. 45-50.
- Altan, Ebru. "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)". *Tarih Dergisi*, Prof. Dr. Ali İhsan Gencer Hatıra Sayısı, 47 (2008), s. 75-104.
- Anonim. *I. ve II. Haçlı Seferleri Vakayinâmesi*, çev. Vedii İlmen. İstanbul: Yaba Yayınları, 2005.
- Andrea, Alfred J. ve Holt, Andrew. "Once More into the Breach: The Continuing War Against Myths". *Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt. xi-xxxiv. Indiana: Heckett Publishing, 2015.
- Anna Kommena. *Alexiad*, nşr. Bilge Umar. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.
- Anonim. *The Chanson D'Antioche: An Old-French Account of the First Crusade*, çev. Susan B. Edginton ve Carol Sweetenham. Surrey: Ashgate, 2011.
- Asbridge, Thomas. *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Ayan, Ergin. *Anonim Haçlı Tarihi*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Ayan, Ergin. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- Beydilli, Kemal. "Avrupa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4:137. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Bilgin, Vejdi. "İslâm Düşünce-Siyaset Tarihinde Laikliğin İzini Sürmek". *Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik, Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi* içinde, ed. İsmail Serin, Bursa: Asa Kitabevi Yayınları, 2010, s. 598-616.
- Bozhan, Zelal. "Türkiye Selçukluları ile Danişmendiler Arasındaki İlişkiler". *Yüksek Lisans Tezi*, Akşaray Üniversitesi, 2013.
- Cahen, Claude. *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2013.
- Cline, Eric H. *Jerusalem Besieged: From Ancient Canaan to Modern Israel*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005.

- Crawford, Paul F. (2015). *The First Crusade: Unprovoked Offense or Overdue Defense? Seven Myths of the Crusades* içinde, haz. Alfred J. Andrea ve Andrew Holt. Indiana: Heckett Publishing, 2015. s. 1-28.
- Crawford, Paul F. "Four Myths about the Crusades". *Intercollegiate Review*, 46/1 (2011): 13-22. Erişim 12 Mart 2017, https://isistatic.org/journal-archive/ir/46_01/crawford.pdf.
- Çelik, Sebahattin. "Anonim Süryani Vakayinâmesine Göre I. Haçlı Seferi". *Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi, 2006.
- Demirkent, Işın. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2013.
- Demirkent, Işın. *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*. 2 cilt. Ankara: TTK, 2013
- Demirkent, Işın. *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara: TTK, 2014.
- Durmaz, Saime. "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı". Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1/1 (2010), s. 93-120.
- Durmaz, Sayime. "Haçlılar ve Doğu Hristiyanlığı – XI.- XII. Yüzyıllar". *Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, 2004.
- Düzgün, Şaban Ali. "Bir Şiddetin Anatomisi: Latin Batı'nın Haçlı Terörü". *Dini Araştırmalar* 7 /20 (2004), s. 73-92.
- Edgington, Susan B. "Albert of Aachen Reappraised". *From Clermont to Jerusalem içinde*, ed. A. Murray. Brepols: Brepols Publishers, 1998, s. 55-68
- Ersan, Mehmet. *Selçuklular Zamanında Ermeniler*. Ankara: TTK Yayınları, 2007.
- el-Azîmî. *Azîmî Tarihi*, nşr. Ali Sevim. Ankara: TTK Yayınları, 2006.
- Fulcherius Carnotensis. *Kudüs Seferi*, çev. İlcan. Bihter Barlas. İstanbul: IQ Yayıncılık, 2009.
- Fuller, Thomas. *The History of the Holy War*. London: William Pickering, 1840.
- Genç, Süleyman. "Albertus Aquensis'in *Historia Ierosolimitana* Adlı Eserine Göre I. Haçlı Seferi", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize 2017.
- Gordlevski, Vladimir Aleksandroviç. *Anadolu Selçuklu Devleti*, çev. Azer Yaran. Ankara: Onur Yayınları, 1988.
- Guibert of Nogent. *Gesta Dei Per Francos: The Deeds of God Through the Franks*, nşr. Robert Levine. Woodbridge: The Boydell Press, 1997.
- Guibert of Nogent. *Monodies and On the Relics of Saints*, nşr. Joseph Mcalhaney ve Jay Rubenstein. Londra: Penguin Books, 2011.
- Gümüş, Tarık Tolga. "Caen'li Ralph'ın Gözünden Türkler: Birinci Haçlı Seferi". *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler*, 5/14 (2014), s. 110-123.
- Gürbüz, Osman. "Saltuklular". *Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi, 2002.
- Hill, John Hugh ve Hill, Laurita Lyttleton. *Raymond IV Count of Toulouse*. New York: Syracuse University Press, 1962.

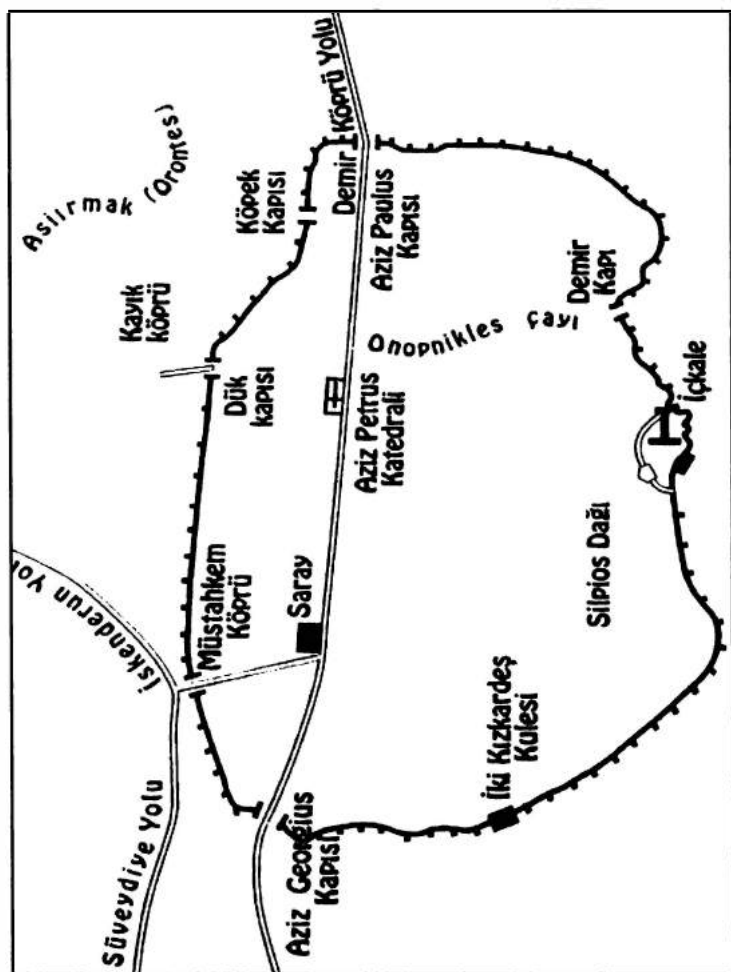
- Holt, P. M. *Haçlılar Çağı*, çev. Özden Arıkan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- İbn Kalânisi. *Şam Tarihine Zeyl*, çev. Onur Özatağ. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ, *el-Biddâye ve'n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin. 15 cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.
- İbnü'l-Esir. *el-Kamil Fi't-Tarih* (çev. Abdülkerim Özeydin) İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.
- France, John. "The Use of the Anonymous Gesta Francorum in the Early Twelfth-Century Sources for the First Crusade." *From Clermont to Jerusalem: The Crusades and Crusader Societies 1095-1500*. 1998.
- France, John. "A critical edition of the Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem of Raymond of Aguilers" *Basılmamış doktora tezi*, University of Nottingham, 1967.
- France, John. *Victory in the East: A Military History of the First Crusade*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Harezşahlar Devleti Tarihi*. Ankara: TTK, 2000.
- Kaleli, Emrullah. "Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)". *Basılmamış Doktora Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011.
- Kırpık, Güray, "Haçlılar (1095-1120)", *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, 2005.
- Kırpık, Güray. *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2009.
- King, Matthew LaBarge, "We're on a Mission from God: A Translation, Commentary, and Essay Concerning The Hierosolymita by Ekkehard of Aura". *Lisans Tezi*, University of Washington, 2011.
- Kostick, Conor. *The Social Structure of the First Crusade*. Boston: Brill, 2008.
- Köymen, Mehmet Altan. *Selçuklular Devri Türk Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Krey, A. C. "A Neglected Passage in the Gesta and its Bearing on the Literature of the First Crusade", *The Crusades and Other Historical Essays Presented to Dana C. Munro* (New York, 1928), s. 57-79.
- Krey, August C. *The First Crusade The Accounts of Eye-witnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921.
- Küçüksipahioğlu, Birsal. "Birinci Haçlı Seferi'nin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers". *Tarih Dergisi* 41/1 (2014), s. 7-24.
- Lewis, Bernard. *Haşîşiler*, çev. Ali Aktan. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1995.
- Madden, Thomas F. "Rivers of Blood: An Analysis of One Aspect of the Crusader Conquest of Jerusalem in 1099". *Revista Chilena de Estudios Medievales*, 1 (2012): 25-37. Erişim 13 Şubat 2017, https://www.academia.edu/4081837/Rivers_of_Blood_An_Analysis_of_One_Aspect_of_the_Crusader_Conquest_of_Jerusalem.

- Madden, Thomas F. "The Real History of the Crusades". *Crisis* 20/1 (2002). Erişim 6 Mart 2017, <http://www.crisismagazine.com/2002/the-real-history-of-the-crusades-2>.
- Madden, Thomas F. *The Concise History of the Crusades*. Plymouth: Rowman & Littlefield, 2014.
- Munro, Dana C. "The Speech of Pope Urban II. At Clermont, 1095". *The American Historical Review*, 11/2 (1906), s. 231-242.
- Munro, Dana C. *Letters of The Crusaders*. Philadelphia: Department of history of the University of Pennsylvania, 1902.
- Norwich, John Julius. *Bizans III*, çev. Selen Hırçın Riegel. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2013.
- Ordericus Vitalis, *Ecclesiastical History England and Normandy*, nşr. Thomas Forester. Londra: H.G. Bohn, 1854.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işiltan. Ankara: TTK Yayınları, 2015.
- Özaydın, Abdülkerim. *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi* Ankara: TTK Yayınları, 1990.
- Özaydın, Abdülkerim. "İbnü'l-Esir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21: 26-27. Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Özaydın, Abdülkerim. "İbnü'l-Kalânisi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21: 99-100. Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Özaydın, Abdülkerim. "Dânişmendliler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8: 469-474. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Özaydın, Abdülkerim., "Saltuklular", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 36: 54-56. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Peter Tudebode. *Historia de Hierosolymitano Itinere*, nşr. John Hugh Hill ve Laurita L. Hill. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1974.
- Peters, Edward. *The First Crusade The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials* (2nd ed.). Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998.
- Pryor, John H. "The Oaths of the Leaders of the First Crusade to Emperor Alexios I Comnenus: Fealty, Homage". *Parergon* 2 (1984): 111-141. Erişim 13 şubat 2017, <https://muse.jhu.edu/article/490894/summary>.
- Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüşte*, yay. haz. Süleyman Genç. İstanbul: Yedigötepe Yayınevi, 2019.
- Ralph of Caen. *Gesta Franci*, nşr. Bernard S. Bachrach ve David S. Bachrach (Surrey: Ashgate Publishing, 2010).
- Riley-Smith, Jonathan. *The First Crusade and the Idea of Crusading*. London: Continuum, 2003.
- Robert the Monk. *Historia Iherosolimitana*, nşr. Carol Sweetenham. Surrey: Ashgate Publishing, 2005.

- Rubenstein, Jay. "What is the Gesta Francorum, and who was Peter Tudebode?." *Revue Mabillon* 16 (2005), s. 179-204.
- Rubenstein, Jay. "Cannibals and Crusaders". *French Historical Studies*, 31/4 (2008), s. 525-552.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret İşıltan. 3 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu. 2008.
- Sevim, Ali. "Azîmi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4: 330-331. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Sevim, Ali. "İbnü'l-Adîm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20: 478-479. Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- Sevim, Ali. *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Sevim, Ali. *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb'de Selçuklular*. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2014.
- Solomon bar Simson, Rabbi Eliezer bar Nathan ve Anonim Mainz vakayinâmesi. *The Jews and The Crusades: The Hebrew Chronicles of the First and Second Crusades*, çev. Shlomo Eidelberg, New Jersey: KTAV Publishing House, 1996.
- Susan B. Edgington, "Peter Tudebode". *The Crusades An Encyclopedia* Ed. Alan V. Murray içinde. s.948. California: ABC-CLIO, 2006.
- Sümer, Faruk. "Mengüçüklüler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29: 138-142. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Sybel, H. von, *The history and literature of the Crusades*, Chapman and Hall Publishing, London 1861.
- Şehbenderzâde Ahmed Hilmi. *İslâm Tarihi*, der. Ziya Nur Aksun. 2 cilt. Ankara: Ötüken Neşriyat, 2011.
- Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2003.
- Tyerman, Christopher. *England and the Crusades, 1095-1588*. Chicago: University of Chicago Press, 1996.
- Urfalı Mateos. *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. Hrant D. Andreasyan Ankara: TTK Yayınları, 1962.
- Usta, Aydın. *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2008.
- Yıldız, Mukadder. "Fulcherius Carnotensis – Birinci Haçlı Sefer Vakayinâmesi." *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, 1999.
- Yinanç, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, haz. Refet Yinanç. 2 cilt. Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Watt W. Montgomery. *İslam'ın Ortaçağ Avrupası Üzerindeki Etkisi*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal. Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2013.
- William of Malmesbury, *Chronicle Kings of England*, çev. J. A. Giles, D.C.L., London: H. G. Bohn, 1847.

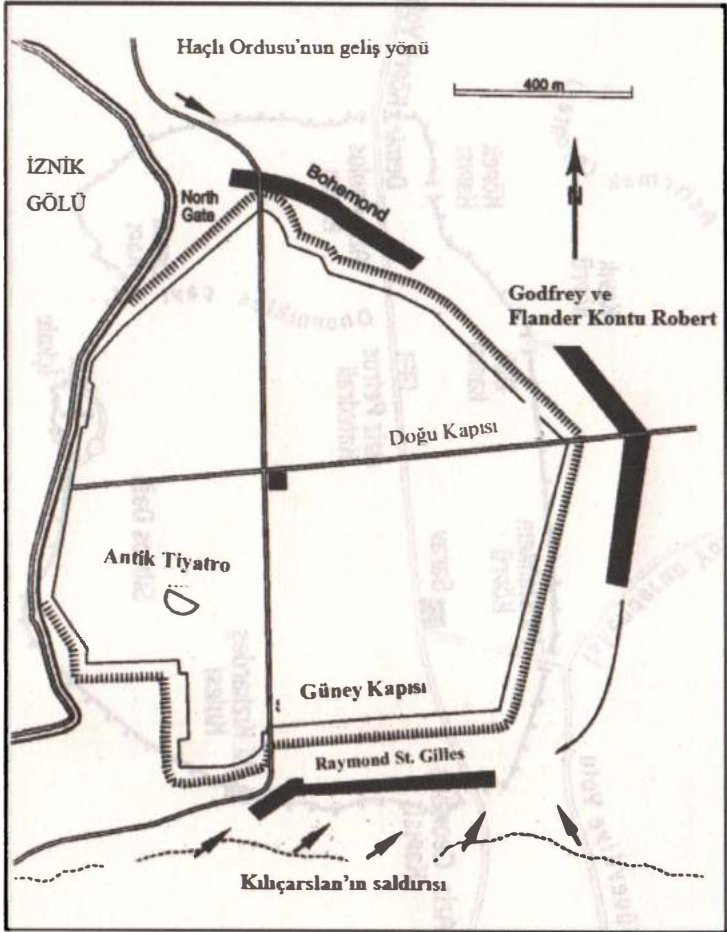
EKLER

Ek 1: 1098 Antakya Şehir Planı

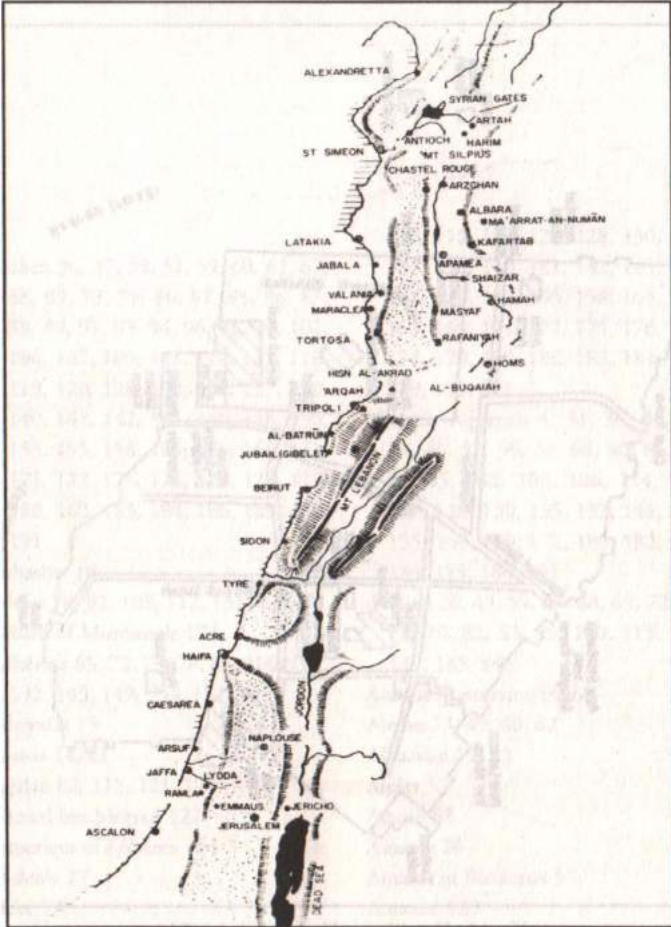
Kaynak: Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 39.

Ek 2: İznik Muharasası

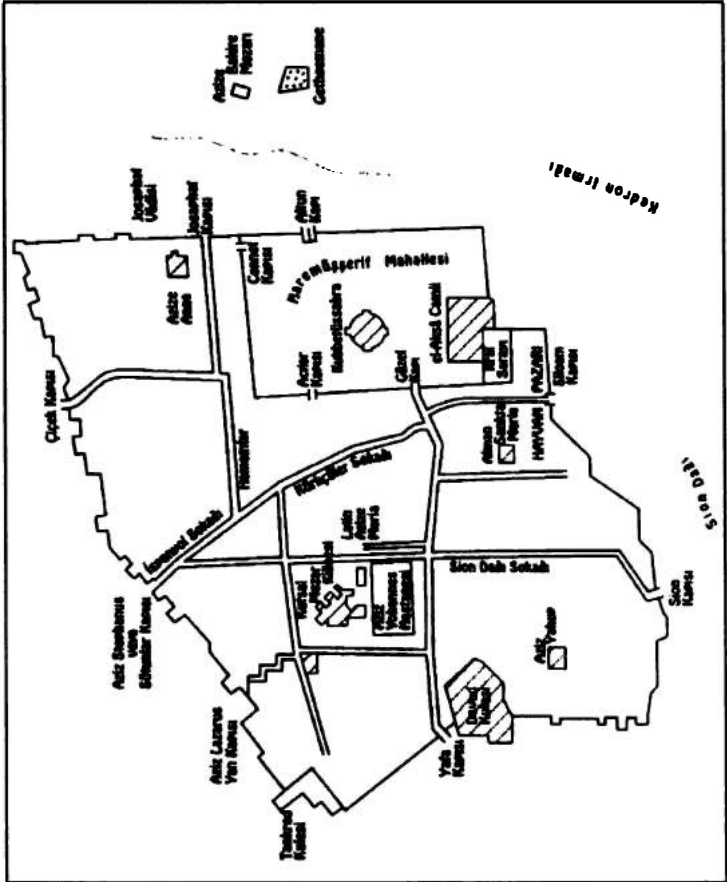
Kaynak: Albert of Aachen, *a.g.e.*, Harita 2.

Ek 3: Haçlı Ordusunun Kudüs'e İlerleyişi

Kaynak: Peter Tudebodus, *a.g.e.*, s. 92.

Ek 4: 1099 Kudüs Şehir Planı

Kaynak: Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 54.

Haçlılar Türkler Karşısında

WILLERMUS TYRENSIS

ÇEVİRİ: ERGİN AYAN

1143- 1184 tarihleri arası hususi bir ehemmiyet arz etmektedir. Bu tarihler arasında II. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesi ve Selahaddin'in yükselişi ile birlikte Eyyûbî Devleti'nin kuruluşu çok önemli tarihi gelişmelerdir. Willermus'un son bölümde yazdıklarından Haçlıların, Ortadoğu'da gittikçe çökmekte olduklarını fark ettiği anlaşılıyor. Çünkü bu dönemdeki Kudüs Kralı IV. Balduin, krallığı idare edemeyecek kadar hastalıklı ve zayıftı. Willermus, Ortadoğu'daki Haçlı topraklarının onlardan geri alınacağını âdetâ önceden sezmişti.

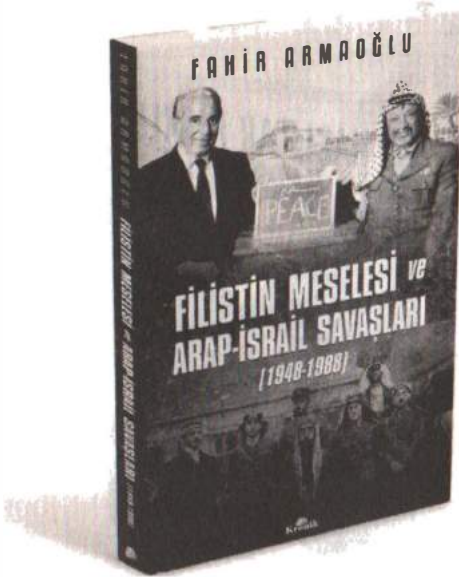

Filistin Meselesi *ve* Arap - İsrail Savaşları

1948-1988

PROF. DR. FAHİR ARMAOĞLU

“Filistin Neresidir?” sorusuyla başlayan Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988); Herzl ve Sultan II. Abdülhamid görüşmeleri, Osmanlı’nın son yılları, Balfour Deklarasyonu, İsrail’in kuruluşu, 1948-49 Arap-İsrail Savaşı, 1956 Süveyş Savaşı, 1967 Arap-İsrail Savaşı, 1973 Arap-İsrail Savaşı, Camp David, Yeni Barış Planları, Batı Şeria, Beyrut, Lübnan, Sabra ve Şatila Katliamı gibi, “meselenin” en kritik noktalarına temas eden bir başucu kitabı.

Nili

Ortadoğu'da Casuslar Savaşı

NECMETTİN ALKAN

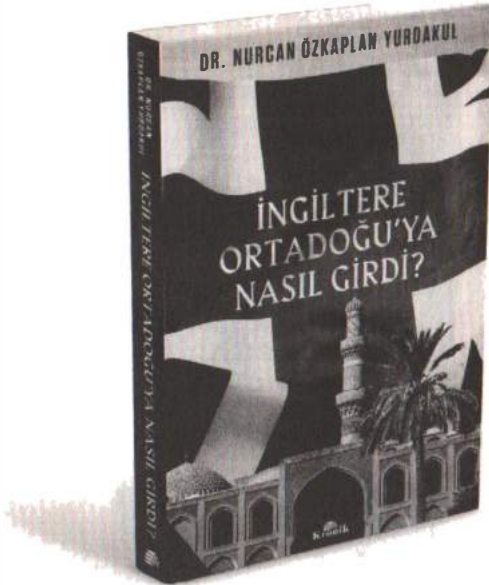
Prof. Dr. Necmettin Alkan'ın hazırladığı bu eserle, okurlar hem soluksuz bir şekilde Birinci Dünya Savaşı yıllarında Ortadoğu'da cereyan eden casuslar savaşını okuyacak hem de Türkiye'de ilk defa hakkında derin bir araştırma yapılan ve Filistin'in kaderini belirleyen NİLİ casusluk örgütüyle tanışacak.

İngiltere Ortadoğu'ya Nasıl Girdi?

DR. NURCAN ÖZKAPLAN YURDAKUL

İngiltere'nin Ortadoğu macerası hangi fikirlerle başladı? Osmanlı ile İngiltere'nin Ortadoğu'daki sıra dışı mücadelesinde neler yaşandı? İngiltere'nin Ortadoğu'daki stratejisinde konsoloslukların önemi neydi? "Önce ticaret ve siyaset, sonra hükmetmek" projesiyle İngiltere neyi amaçladı? "İngiltere Ortadoğu'ya Nasıl Girdi?", her türlü okur kitlesinin istifade edebileceği bir araştırma.

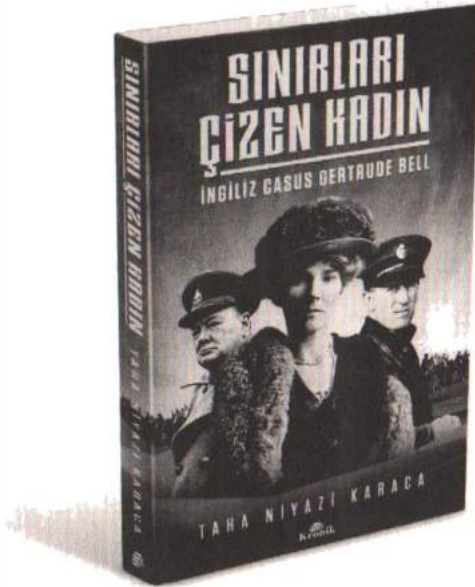

Sınırları Çizen Kadın

İngiliz Casus Gertrude Bell

TAHA NİYAZİ KARACA

Gertrude Bell'in Ortadoğu'nun şekillenmesinde oynadığı rol neydi? Yazar, arkeolog, seyyah ve casus olarak bilinen Gertrude Bell aslında kimdi? Nasıl bir süreçten geçerek Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması için çalışan bir ajan durumuna gelmişti? "Sınırları Çizen Kadın: İngiliz Casus Gertrude Bell", haritalarıyla ve fotoğraflarıyla soluk soluğa okunacak bir kaynak niteliği taşıyor...

PETER TUDEBODUS

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ

BİR TANIĞIN KALEMİNDEN
BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDE YAŞANANLAR...

Birinci Haçlı Seferi öncesinde Avrupa'nın, Bizans İmparatorluğu'nun ve İslâm coğrafyasının genel durumu nasıldı? Latince ve diğer çağdaş kaynaklar Birinci Haçlı Seferi'ni nasıl yorumlamıştı? Haçlıların Türklere ve Müslümanlara bakışı nasıldı? Dindaşları Bizanslılar hakkında ne düşünüyorlardı? Açlıkla boğuştuklarında Müslümanların cesetlerini yedikleri doğru muydu?

Elinizdeki kitap, Birinci Haçlı Seferi öncesinde tüm coğrafyanın bir fotoğrafını çekip dönem kaynaklarını tanıttıktan sonra sözü bizzat görgü şahidi olmuş bir papaza, Peter Tudebodus'a bırakıyor. Papa'nın Kutsal Savaş çağrısını, Avrupa'dan İstanbul'a gelişlerini, İznik, Antakya ve en önemlisi İstanbul'un görkemli havasının Haçlıların gözlerini nasıl kamaştırdığını, Türklerin cesaretlerine ve savaşma becerilerine olan hayranlıklarını doğrudan onun kaleminden okuyacaksınız.

Haçlıların Anadolu bozkırlarında çektikleri eziyetleri, Antakya'da nasıl yok olmanın eşiğine geldiklerini ve bir ihanetin, birkaç yanlış kararın tarihin akışını nasıl değiştirdiğini bizzat ondan dinleyeceksiniz. Antakya'da ölümle burun burunayken kaçma planları yaptıkları sırada birden nasıl Kudüs kapılarına kadar dayandıklarını ve tarihin utanç sayfalarından biri olan Kudüs katliamını, tüm ürpertici ayrıntılarıyla bizzat bir tanığın kelimeleriyle yaşayacaksınız.

Birinci Haçlı Seferi: Kudüs'e Yolculuk, Papa'nın çağrısından itibaren İznik'in, Antakya'nın ve Kudüs'ün zaptına, ardından Akdeniz sahilinde yaşanan Aşkelon Muharebesi'ne dek olan biten her şeyi anlatan önemli bir kaynak...

Kronik

₺28,00
KDV'less fiyatıdır.

ISBN: 978-605-7635-25-9

kronikkitap.com

kronikkitap

9 786057 635259